

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

ALİ NUSRET
HAYATI, SANATI, ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

20066095
BENGÜ VAHAPOĞLU

Danışman
Prof. Dr. ABDULLAH UÇMAN

İSTANBUL-2009

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

ALİ NUSRET
HAYATI, SANATI, ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

20066095
BENGÜ VAHAPOĞLU

Danışman
Prof. Dr. ABDULLAH UÇMAN

İSTANBUL-2009

Bengü VAHAPOĞLU tarafından hazırlanan Ali Nusret-Hayatı, Sanatı, Eserleri adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 23 / 10 / 2009

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Abdullah UÇMAN(Danışman)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Sema UĞURCAN (M.Ü.Öğr.Üy.)

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Handan İNCİ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa no.</u>
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	VII
SUMMARY	IX
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ALİ NUSRET'İN HAYATI	
1.1. Çocukluğu	8
1.2. Askerî Mektep Yılları ve Öğretmenlikleri	9
1.3. Hastalığı ve Ölümü	11
1.4. Ölümü Üzerine Yazılanlar ve Ali Nusret'in Kişiliği	13
2. BÖLÜM: ALİ NUSRET'İN EDEBÎ HAYATI	
2.1. İlk Etkiler	20
2.2. İlk Şiirlerin Yayımlanması ve Saadet Gazetesi	21
2.3. Şihâb ve Diğer Şiirleri	22
2.4. Fennî Yazıları ve Tercüme Faaliyetleri	23
2.5. Servet-i Fünûn ve Mensur Şiirler	28
2.6. II. Meşrutiyet Sonrası	29
3. BÖLÜM: ALİ NUSRET'İN ESERLERİ	
3.1. Şiirleri	36
3.1.1. Ara Nesil Dönemi Türk Şiiri	36
3.1.2. Şihâb İçerisinde Yer Alan ve Şihâb Dışında Kalan Şiirler	40
3.1.2.1. Ali Nusret'in Şiirlerindeki Başlıca Temler	47

A) Aşk	47
a) Aşkın Kutsallığı	48
b) Sevgilinin Tasviri	52
c) Âşık ve Sevgili Profili	54
B) Ölüm-Verem-Kötümserlik	61
a) Yeni Türk Edebiyatında Ölüm Temi	61
b) Ali Nusret'in Şiirlerinde Ölüm Temi	62
C) Tabiat	69
a) Yeni Türk Edebiyatında Tabiat Temi	69
b) Ali Nusret'in Şiirlerinde Tabiat Temi	71
D) Din Duygusu	75
 3.2. Mensur Şiirleri	 78
3.2.1. Batı Edebiyatında Mensur Şiir	78
3.2.2. Türk Edebiyatında Mensur Şiir	79
3.2.3. Ali Nusret'in Mensur Şiirleri	82
 3.3. Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye	 100
3.4. Osmanlı Elifbesi	110
3.5. Küçük	110
 4. BÖLÜM: ALİ NUSRET'İN EDEBİYAT VE LİSANLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	
4.1. Edebiyatla İlgili Görüşleri	113
4.1.1. Edebiyat	113
a) Edebiyat ve Askerlik	114
b) Edebiyat ve Vatanperverlik	118
c) Çocuk Edebiyatı	120
4.1.2. Şiir	126
a) Şiirin Tanımı	126
b) Şiir ve Şekil Unsurları	127
c) Şair	128

4.1.3. Nesir	130
4.1.4. Divan Edebiyatı	132
4.1.5. Tanzimat	134
4.1.6. Servet-i Fünûn	136
4.1.7. Batı Edebiyatı	140
4.2. Ali Nusret'in Lisan Meselesiyle İlgili Görüşleri ve Tartışmaları	143
4.2.1. Ali Nusret'in Lisan Tartışmalarına Katılması	143
4.2.2. "Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân" Makalesine Gelen Cevaplar	147
4.2.3. Ali Nusret'in İtirazlara Cevapları	155
4.3. İmlâ Meselesiyle İlgili Görüşleri	163
SEÇME METİNLER	170
SONUÇ	192
ALİ NUSRET BİBLİYOGRAFYASI	198
KAYNAKÇA	221
ÖZGEÇMİŞ	234

ÖNSÖZ

“Ali Nusret-Hayatı, Sanatı, Eserleri” adlı çalışmamda üzerinde daha önce herhangi bir çalışma yapılmamış olan Ali Nusret’in hayatını ayrıntılı bir şekilde ortaya koymayı, eserlerini incelemeyi, bu incelemelerden ve edebî makalelerinden yola çıkarak sanat ve edebiyat görüşlerini açıklamayı amaçladım.

Ara Nesil (Mehmet Kaplan’ın tarihlendirmesiyle 1873–1877 yıllarından Servet-i Fünûn’un ortaya çıktığı 1896 yılına kadar), Servet-i Fünûn (1896–1901) ve II. Meşrutiyet (1908–1911) dönemlerinde edebî faaliyetlerde bulunan Ali Nusret (1872–1913), edebiyat hayatına 1886 (1302) yılında ilk şiirinin **Gülşen** mecmuasında yayımlanmasıyla başlamıştır. Bu tarihten itibaren başta **Saadet** gazetesi olmak üzere **Hamiyet** ve **Muhit** gibi dergilerde de şiirlerini yayımlamış olan Ali Nusret’in en verimli dönemi 1888 (1305-1306) yılıdır. Ali Nusret, ilk ve tek şiir kitabı **Şihâb**’ı ise 1306 (1889/1890) yılında yayımlamıştır. 1306 (1889/1890) yılından sonra dönemin dergi ve gazetelerinde herhangi bir şiirine rastlanmamış olan Ali Nusret, çalışmam sırasında tespit ettiğim fakat kendisinin **Şihâb** içerisinde yer vermediği şiirleri de bulunmasına rağmen yeni bir şiir kitabı çıkartmamıştır. Ben incelememe, şairin **Şihâb**’da yer alan şiirlerinin yanında, **Şihâb** dışında kalan bu şiirlerini de dâhil ettim.

1306 (1889/1890) yılında **Şihâb**’ın çıkmasından sonra dönemin gazete ve dergilerinde herhangi bir şiiri yayımlanmamış ve yeni bir şiir kitabı da çıkartmamış olan Ali Nusret, 1892 (1308) yılından itibaren **Maârif** dergisinde fennî makaleler yayımlamaya başlamıştır. 1893 (1310) yılında fennî makalelerini yayımladığı süreli yayınlar arasına **Tercümân-ı Hakikat**’in de katılmasıyla Ali Nusret’in bu dönemde edebî faaliyetlerden uzaklaştığı görülmektedir. Ali Nusret, 1894’ten (1310) başlayarak 1895’e (1311) kadar **Tercümân-ı Hakikat**’te tefrika hâlinde yayımlanan romanlar tercüme etmek suretiyle edebî faaliyetlere geri dönmüş görünmektedir. Tefrika hâlinde yayımlandıktan sonra Tercümân-ı Hakikat Matbaası’ndan kitap olarak da basılan bu tercümelerin ayrıntılı incelemesine, ayrı bir çalışma yapılabilecek genişlikte oldukları düşüncesiyle çalışmamın dışında tuttum.

Tercümân-ı Hakikat’teki tercüme faaliyetlerini 1895’te (1311) noktalayan Ali Nusret, 1898’de (1314) **Servet-i Fünûn** dergisinde mensur şiirler yayımlamaya başlamıştır. Az sayıda ve kitaplaşmamış olan bu mensur şiirleri Servet-i Fünûn döneminde yayımlanmış olan mensur şiirlerin olgun örneklerinden olduğu için çalışmama dâhil ettim.

1898’te (1314) yayımlamış olduğu bu mensur şiirlerinden sonra II. Meşrutiyet’in ilânına kadar derin bir suskunluk devresine giren Ali Nusret, 1908’den (1314) itibaren **Servet-i Fünûn**, **Şûrâ-yı Ümmet**, **Mekteplilere Arkadaş**, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası** gibi süreli yayınlarda edebî, tarihî, askerî, fennî makaleler ile lisan meseleleri ve eğitimle ilgili makaleler yayımlamış, şair kimliğindense iyice uzaklaşmıştır. Ali Nusret, bu dönemde yayımladığı edebî makalelerinde Divan, Tanzimat ve Servet-i Fünûn edebiyatları hakkında çeşitli dikkatlerine yer vermiş, yenileşmekte olan Türk edebiyatının eksiklerine işaret etmiş ve yeri geldikçe Batı –özellikle Fransız– edebiyatıyla Türk edebiyatını karşılaştırmıştır. 1898’den (1314) 1908’e (1324) kadar olan suskunluk döneminde lisan konularına eğilmiş olan Ali Nusret, 1909’da (1325) başlayan dilde sadeleşme ve tasfiyecilik tartışmalarına da **Servet-i Fünûn**’da yayımladığı makaleleriyle katılmıştır. Ali Nusret’in edebî anlayışını ortaya koyması ve dönem edebiyatına ışık tutması açısından önemli olan bu makalelerden **Şûrâ-yı Ümmet**’te yayımlanmış olanlarının tamamına, İstanbul kütüphanelerindeki eksik sayılar veya çalışmam sürecinde çeşitli sebeplerle kapalı olan kütüphaneler sebebiyle ulaşamadım. Bu noktada olan eksikleri zamanla tamamlayabileceğim düşüncesiyle elimde bulunan kaynakları değerlendirdim.

Ali Nusret, **Şûrâ-yı Ümmet** ve **Servet-i Fünûn**’da yayımladığı bu makalelerinden bazılarının da içinde bulunduğu **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye** adlı eserini 1911’de (Hicrî 1329) yayımlamıştır. Ali Nusret’in **Şihâb** ve **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye** dışında **Osmanlı Elifbesi** adlı bir elifba cüz’ü ve **Küçük** adlı adaptasyon bir piyesi de vardır. İmlânın düzeltilmesi, harflerin yazıda ayrı yazılması görüşünü savunan ve 1911’de (1327) faaliyete başlayan Islâh-ı Hurûf Cemiyeti’nin de kurucularından olan Ali Nusret, yayımladığı elifba cüz’ünü de mufasssal harflere göre düzenlemiştir. **Küçük** adlı adapte piyesi ise 1914 (1329) yılında Mercan İdadisi’ndeki öğrencileri tarafından ölümünün ardından yayımlanmıştır.

Kaynaklarda Ali Nusret’in **Benefşe** (yayın tarihi hiçbir kaynakta belirtilmemiştir) adlı bir risalesinin de olduğu belirtilse de ben araştırmalarım sırasında Ali Nusret’e ait bu isimde bir risaleye ulaşamadım.

Ali Nusret, kısa süren hayatında az sayıda eser ortaya koymuştur belki ama, döneminin gazete ve dergilerinde edebî, fennî, tarihî, askerî konulara, eğitim ve dille ilgili meselelere değindiği makaleleriyle geniş bir yelpazede yayımcılık faaliyeti sergilemiştir. Üstelik Ali Nusret’in edebî faaliyet gösterdiği bu dönemler yeni Türk edebiyatının en hareketli dönemleri olması sebebiyle de önem arz etmektedir. Edebiyat tarihinin ikinci derecede bir şahsiyeti olan Ali Nusret’in eserleri ve edebî makalelerinin Latin harflerine aktarılıp incelenmesinin yeni Türk edebiyatının gelişme dönemleri olan Ara Nesil, Servet-i Fünûn, II. Meşrutiyet

dönemlerinin edebiyat anlayışlarına da ışık tuttuğu kanaatindeyim. Küçük büyük demeden eksik taşların yerine konmasıyla Türk edebiyatının gelişme dönemlerinin daha net bir şekilde ortaya çıkacağını ve anlaşılacağını düşünüyorum. Üzerinde daha önce çalışma yapılmamış bir edebî şahsiyeti, bu şahsiyetin eserlerini ve edebî anlayışını incelemek zorlu ve bir o kadar da yetiştirici bir süreçti. Bu sürecin sonucunda ortaya çıkan çalışmam, Ali Nusret'in hayatı, sanatı, eserlerine dâir, elbette, son nokta olmayacaktır; eksikleri olacaktır. Yeni kaynaklar ele geçtikçe Ali Nusret ve edebî yönü hakkındaki bilgiler arttırılabilir veya değişikliklere uğrayabilir. Ancak, yenileşmekte olan Türk edebiyatının bir simasını ve eserlerini ortaya çıkararak bu dönemi bir nebze daha aydınlatmak olan asıl amacımı gerçekleştirebildiğimi düşünüyorum.

Bu zorlu çalışmam sırasında benden hiçbir desteğini esirgemeyen danışmanım ve bölüm başkanımız Prof. Dr. Abdullah Uçman başta olmak üzere diğer bölüm hocalarım Doç. Dr. Handan İnci ve Doç. Dr. Rahim Tarım'a saygılarımı sunuyorum. Tez yazım aşamasında sıkıntılarımı paylaşan, ellerinden gelen yardımı yapan aileme ve dostlarıma ise teşekkürü bir borç biliyorum.

Eylül 2009

Bengü VAHAPOĞLU

ÖZET

Çalışmamın amacı daha önce şahsiyeti ve eserleri üzerine herhangi bir çalışma yapılmamış olan Ali Nusret'in (1872–1913) hayatını, eserlerini ve sanat anlayışını ortaya çıkarmaktır.

İlk şiirini 1886 (1302) yılında yayımlamış olan Ali Nusret, 1913'teki ölümüne kadar şair ve yazar olarak edebî faaliyetlerde bulunmuştur. Ali Nusret'in edebî sahada faaliyet gösterdiği bu yıllar yeni Türk edebiyatında Ara Nesil (Mehmet Kaplan'ın tarihlendirmesiyle 1873–1877 yıllarından 1896'ya kadar olan bir süreyi kapsamaktadır), Servet-i Fünûn (1896–1901) ve II. Meşrutiyet (1908–1911) dönemlerine denk gelmektedir. Dolayısıyla araştırmamın kapsamı Türk edebiyatının bu en hareketli dönemlerini içine almaktadır.

1886'dan (1302) itibaren, başta **Saadet** gazetesi olmak üzere, dönemin çeşitli dergi ve gazetelerinde şiirlerini yayımlamaya başlayan Ali Nusret, ilk ve tek şiir kitabı **Şihâb**'ı 1306 (1889/1890) yılında çıkarmıştır. Bu dönemde kaleme aldığı fakat **Şihâb** içerisinde yer vermediği başka şiirleri de olduğu halde yeni bir şiir kitabı yayımlamamış ve 1306 (1889/1890) yılından sonra, dönemin dergi ve gazetelerinde herhangi bir şiirine de rastlanmamıştır. Ali Nusret, 1892 (1308) yılından itibaren **Maârif** dergisinde fennî makaleler yayımlamaya başlamış, fennî makalelerini yayımladığı bu süreli yayına 1893 (1309) itibariyle **Tercümân-ı Hakikat** de eklenmiştir. Ali Nusret, **Tercümân-ı Hakikat**'te 1894'ten (1310) itibaren tercüme faaliyetlerine başlamış, 1895'e (1311) kadar da, aynı gazetede, tercüme roman tefrikaları yayımlamaya devam etmiştir. Ali Nusret'in **Tercümân-ı Hakikat**'te yayımlanan bu tefrikaları daha sonra Tercümân-ı Hakikat Matbaası'ndan kitap olarak basılmıştır. Ali Nusret, 1898'de (1314) **Servet-i Fünûn** dergisinde mensur şiirleri yayımlanmaya başlayınca kadar geçen sürede herhangi bir edebî faaliyette bulunmamıştır. Az sayıda yayımladığı bu mensur şiirlerinden sonra bir suskunluk devresine giren Ali Nusret, II. Meşrutiyet'in ilânıyla yayım hayatına geri dönmüş, **Servet-i Fünûn**, **Şûrâ-yı Ümmet**, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, **Mekteplilere Arkadaş** vb. dönemin gazete ve dergilerinde edebî, fennî, tarihî makaleler ile lisan meseleleri ve eğitimle ilgili makaleler de yayımlamıştır. Ali Nusret, bu makalelerinin bir kısmına, 1911 (1329) yılında yayımladığı **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye** adlı kitabında yer vermiştir. Ali Nusret'in adı geçen eserlerinden başka 1328'te (1912/1913) yayımladığı **Osmanlı Elifbesi** adlı bir elifba cüz'ü ve ölümünün ardından Mercan İdadisi'ndeki öğrencileri tarafından 1914'te (1329) yayımlanmış **Küçük** adlı adapte bir piyesi de vardır.

Ali Nusret, genç yaşta yayımladığı şiirlerinde Muallim Nâci, Şeyh Vasfî gibi eski edebiyat taraftarları ile ağabeyi Cenab Şahabeddin gibi yeni Türk şiirinin kurucularından olan isimlerin etkisinde kalmış, yeni ile eski arasında yeni edebiyattan çok eskiye yakın şiirler kaleme almıştır. Çoğu, adı geçen isimler ile Nâbizâde Nâzım, Abdülhalim Memduh gibi Ara Nesil mensuplarına nazîre olan bu şiirleri, bir olgunluğa ulaşamamıştır. **Servet-i Fünûn**'da yayımlamış olduğu, Mehmed Rauf etkisinin gözlendiği az sayıdaki mensur şiirinin ise türün olgun örneklerinden olduğunu söylenebilir. Ali Nusret, **Servet-i Fünûn**'da yayımlanan mensur şiirlerinin ardından bir suskunluk devresine girmiştir. Meşrutiyet'in ilânına kadar devam eden bu sessizlik devresi onun sanatında bir kırılmaya sebep olmuş, Ali Nusret bu

dönemde edebî faaliyetlerinden uzaklaşmış, lisan ve eğitim konularına daha çok eğilmiştir. Meşrutiyet sonrasında ölümüne kadar devam eden bu süreçte lisan ve eğitim meseleleri üzerine çeşitli faaliyetlerde bulunmuş ve makaleler kaleme almıştır. Ali Nusret'in bu edebî makaleleri incelendiğinde lisan ve edebiyat konusunda muhafazakâr bir tutum sergilediği görülebilir.

Çalışmam süreli yayın faaliyetlerinin yoğun olduğu –özellikle Ara Nesil ve II. Meşrutiyet– dönemlerini kapsadığı için birçok dergi ve gazetenin taranmasını gerektiren zorlu fakat yararlı bir süreçti. Bu sürecin sonucunda ulaştığım çok sayıda edebî metni bir elemeye tâbi tutarak konum dâhilinde olanları Latin harflerine aktardım.

Ali Nusret, kısa süren hayatında az sayıda eser ortaya koymuştur belki ama, döneminin gazete ve dergilerinde edebî, fennî, tarihî, askerî konulara, eğitim ve dille ilgili meselelere değindiği makaleleriyle geniş bir yelpazede yayıncılık faaliyeti sergilemiştir. Üstelik Ali Nusret'in edebî faaliyet gösterdiği bu dönemler yeni Türk edebiyatının en hareketli dönemleri olması sebebiyle de önem arz etmektedir. Edebiyat tarihinin ikinci derecede bir şahsiyeti olan Ali Nusret'in eserleri ve edebî makalelerinin Latin harflerine aktarılıp incelenmesinin yeni Türk edebiyatının gelişme dönemleri olan Ara Nesil, Servet-i Fünûn, II. Meşrutiyet dönemlerinin edebiyat anlayışlarına da ışık tuttuğu kanaatindeyim. Küçük büyük demeden eksik taşların yerine konmasıyla Türk edebiyatının gelişme dönemlerinin daha net bir şekilde ortaya çıkacağı ve anlaşılacağını düşünüyorum.

ANAHTAR KELİMELER: Ali Nusret, Ara Nesil, Servet-i Fünûn, II. Meşrutiyet, şiir, mensur şiir.

ABSTRAKT

The aim of my work is to bring out the works and art view of Ali Nusret (1872–1913) whose personality and works has not been examined before.

Ali Nusret, published his first poem in 1886 (1302), had been in literary activities till his death in 1913 as a writer and a poet. The years that Ali Nusret took action in literary area coincides with Ara Nesil (according to Mehmet Kaplan's dating this covers the period 1873-1877 to 1896) Servet-i Fünûn (1896–1901) and II. Meşrutiyet (1908–1913) periods. Thus the content of the examination includes these most active periods of Turkish Literature.

Had started to publish his poems in several magazines and newspapers especially in **Saadet** newspaper since 1886, Ali Nusret published his first and only poem book **Şihâb** in 1306 (1889/1890). Though he had already wrote other poems that he did not include in **Şihâb**, he did not publish a new poem book and there were not seen any poem of him in that time's magazines or newspapers after 1306 (1889/1890). Ali Nusret had started to publish scientific essays after 1892 (1308) in the magazine called **Maârif** and in 1893 (1309) **Tercümân-ı Hakikat** added to this timely publication of scientific essays. Ali Nusret started his translation activities in **Tercümân-ı Hakikat** in 1894 (1310) and up until 1895 (1311) he continued to publish roman translation serials in the same newspaper. Ali Nusret's serials that had been published in **Tercümân-ı Hakikat** were published by the press by **Tercümân-ı Hakikat** afterwards. Ali Nusret did not participate in any literary activity during the period 1895 to 1898 when his proses started to be published in the magazine **Servet-i Fünûn**. After involving in a silent period right after these few published proses, Ali Nusret came back to publicity life with the declaration of Meşrutiyet and published also literary, scientific and historical essays and essays about language issues and education in that time's magazines and newspapers such as **Servet-i Fünûn**, **Şûrâ-yı Ümmet**, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, **Mekteplilere Arkadaş** etc. Ali Nusret gave place to some of these essays in his book **Makâlât-ı Târihiyye and Edebiyye** that was published in 1911 (1329). Apart from these works, Ali Nusret has also an alphabetic ingredient called **Osmanlı Elifbesi** that was published in 1328 (1912/1913) and an adaptation play called **Küçük** that was published after his death in 1914 (1329) by his students from Mercan İdadisi.

Ali Nusret was in a dilemma between fans of old literature such as Muallim Nâci, Şeyh Vasfî and the names who were the founders of New Turkish Poetry like his brother Cenab Şahabeddin in his works that was published when he was younger, and among the new and the old he preferred to write poems more closer to the old literature than the new one. These poems which were mostly parallel to the names mentioned with the members of Ara Nesil such as Nâbizâde Nâzım, Abdülhalim Memduh could not reach any fullness. We can see his few proses he published in **Servet-i Fünûn** which can be observed in the influence of Mehmet Rauf as mature examples of its kind. Ali Nusret got into a silent period after his proses that had been published in **Servet-i Fünûn**. This silent period of him that continued till declaration of Meşrutiyet caused him a break in his art and Ali Nusret drifted apart from literary activities and focused more on language and education issues. He wrote some essays and took part in some activities about language and education issues during this period that lasted from Meşrutiyet to his death. When examined, it can be seen that Ali Nusret had a conservative style in the issues of language and literature.

My examination was a useful but also a hard process that made it necessary to scan lots of magazines and newspapers because it included the period that timely publication activities was common –especially Ara Nesil and Meşrutiyet– I have passed on many literal text that I reached during this period that were related to my subject to Latin letters after making an elimination among them.

He created few works in his short life but he accomplished a large scale activity in his essays that he mentioned literal, scientific, historical and military issues and language and education subjects in that time's magazines and newspapers. The periods that Ali Nusret had literal activity are also important as being the Turkish Literature's most active periods. I believe that passing literal essays and works of a secondary person of literature history, Ali Nusret, on Latin letters and examining them also may show the way for periods that are the improvement periods of Turkish Literature such as Ara Nesil, Servet-i Fünûn, II. Meşrutiyet I think by putting the missing parts, no matter they are big or small, the improvement periods of Turkish literature will emerge and be understood in a more clear way.

KEY WORDS: Ali Nusret, Ara Nesil, Servet-i Fünûn, II. Meşrutiyet, poem, prose.

KISALTMALAR

A.g.k.	Adı geen kitap
A.g.y.	Adı geen yayın
Bkz.	Bakınız
ev.	eviren/ler
Der.	Derleyen
DİA	Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Haz.	Hazırlayan/lar
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
No.:	Numara
S.	Sene
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	ve benzeri
vs.	ve saire
YKY	Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

Ali Nusret, 1872’de Yenişehir Feneri’nde doğmuş, 13 Şubat 1913’te hemen bütün hayatını geçirdiği Dırağman Mahallesi’ndeki evinde genç denecek bir yaşta dönemin yaygın hastalığı olan veremden ölmüştür. Ali Nusret, Servet-i Fünûn şiirinin öncü isimlerinden Cenab Şahabeddin Bey’in kendisinden üç yaş küçük kardeşi ve Osman Fahri’nin ise ağabeyidir.

Ali Nusret, asker kökenli bir edebiyatçıdır. 1297’de (1881/1882) Eyüp Askerî Rüştîyesi’nde başladığı askerî eğitimine 1303’te (1887/1888) Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun’a geçerek devam etmiştir. Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun’dan 1307’de (1891/1892) istihkâm mülazımlığı ile teğmen çıkmış ve aynı yıl muallim tayin olunmuştur. 1309 (1893/1894)-1311 (1895/1896) yılları arasında mülâzım-ı evvel (üstteğmen) rütbesinde muallim muavini olarak kitâbet muavinliği yapmıştır. Ali Nusret, 1324’ten sonra genç denecek bir yaşta Topçu yarbayı iken askerlikten emekli olmuştur. Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun’da Fransızca, kitâbet ve tarih, askerî mekteplerde edebiyat muallimliklerinde bulunmuştur. Ali Nusret, askerlikten ayrıldıktan sonra da öğretmenlik mesleğine devam etmiş, Vefa, Mercan İdâdîleri ile Dârümuallimîn’de öğretmenlik yapmıştır.

Ali Nusret’in tespit edebildiğimiz ilk şiiri **Gülşen** mecmuasında, 17 Haziran 1886 yılında yayımlanan “O Gözler” adlı şiir olmuştur. Ali Nusret, bu ilk şiiri yayımlandığında henüz on sekiz yaşındadır ve Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun öğrencidir. Ali Nusret’in şiirleri, ilk şiirinin yayımlandığı 1886 (1302) tarihinden başlayarak 1888’e (1305) kadar, başta **Saadet** gazetesi olmak üzere **Hamiyet** ve **Muhit** gibi dergilerde yayımlanmıştır. Ali Nusret, ilk ve tek şiir kitabı **Şihâb**’ı ise 1306 (1889/1890) yılında yayımlamıştır. Bu dönem Türk edebiyatında Mehmet Kaplan’ın ifadesiyle “Ara Nesil” olarak anılan dönemdir.

Mehmet Kaplan, Şinasi’den Servet-i Fünûn edebiyatına kadar Türk şiirini, Şinasi, Ziya Paşa ve Nâmık Kemal’in temsil ettiği “sosyal fikirler devri”, Abdülhak Hâmid ve Recâizâde Ekrem’in oluşturduğu “ferdiyetçilik, büyük ihtiraslar ve

ıztıraplar devri” ve “küçük ve günlük hassasiyetler devri” olarak üçe ayırmıştır. Ara Nesil mensuplarını da “küçük ve günlük hassasiyetler devri” içinde anlatmıştır. Ara Nesil mensupları, birinci devrin temsilcileri gibi sosyal faydacı değildir, Abdülhak Hâmid ve Recâizâde Ekrem’in “ferdî duyuş tarzı”nı ise devam ettirmişlerdir.

Cafer Gariper, Ara Nesil içerisinde “sınırlarının kesin olmadığı ve birinden diğerine geçişin kolaylık gösterdiği üç yöneliş”ten söz etmektedir. Cafer Gariper bu üç yöneliş “klasik edebiyatı sürdürmek isteyenler”, “eski ile yeni arasında yer alanlar” ve “yenilikçiler” şeklinde adlandırmıştır. Gariper, eskiyi sürdürmek isteyenler arasında Şeyh Vasfî, Elhac İbrahim Efendi, Hoca Hayret Efendi, Mehmet Salahî, Muallim Feyzî ve Ali Ruhi’yi saymaktadır. Eski ile yeni arasında yer alanlar ise “dönem içerisinde yeniliği ileri seviyede temsil eden Recâizâde M. Ekrem ve Abdülhak Hâmid’den gelecek tesire açık olmakla birlikte daha çok Muallim Nâci dairesinde yer alan veya bu daireye yaklaşan yazar ve şairlerdir. Yenilikçiler, yeniliği ileri seviyede temsil etmek ve onu daha ileriye götürmek isteyen ve Recâizâde Ekrem-Abdülhak Hâmid ekolüne bağlanan gençlerdir.

Ali Nusret, **Şihâb** içerisinde yer verdiği ve **Şihâb** dışında bıraktığı şiirleriyle, eskiyle yeni arasında ancak yeni edebiyattan ziyade, eskiye daha yakın bir yerde durmaktadır. Çoğu, başta Muallim Nâci, Şeyh Vasfî, Cenab Şahabeddin gibi isimler olmak üzere Abdülhalim Memduh ve Nâbizâde Nâzım gibi Ara Nesil şairlerinin şiirlerine nazîre, onların şiirlerini tazmin ve tahmisten oluşan şiirleri olgunluğa ulaşamamıştır.

Ali Nusret’in şiirlerindeki temler fazla çeşitlilik göstermez. Şiirlerindeki en önemli tem, diğer Ara Nesil şairlerinde de görüldüğü gibi aşktır. Şiirlerdeki diğer temler de büyük çoğunlukla aşk konusuyla bağlantılı olarak işlenmiştir. Anlattığı bu aşk ise semavî, ilahî bir nitelik taşımaktadır. Bu, hem romantiklerden hem Divan edebiyatı geleneğinden gelen bir etkidir. Ali Nusret’in şiirlerinde aşk, çoğunlukla âşığa acı vermekte, sevgili âşığına karşılık vermemekte, civeleriyle âşığa cefa etmekte, âşık tüm bu cefalara katlanmakta, hattâ sevgilinin eziyetlerinden zevk bile

almaktadır, böylece âşık ümit ve ümitsizlik arasında gidip gelmekte, nadir olarak sevgilinin bu cefalarına isyan etmektedir.

Ara Nesil şairlerinin aşktan sonra ikinci önemli temi ölümdür. Ölüm aslında bütün bir yenileşme dönemi Türk şiirinin, önemli temalarındandır. Âkif Paşa'yla başlayan varlık-yokluk ve bununla bağlantılı olarak ölümün ilk derin sorgulanışı Ziya Paşa ve Abdülhak Hâmid'le devam etmiştir. Ali Nusret'te ölüm temasına, ölen ya da ölmek üzere olan sevgili için söylenen şiirlerde rastlarız. Ancak yenileşme dönemi şiirinde, kendisinden önce gelen şairler tarafından zenginleştirilmiş ve derinleştirilmiş olan ölüm temini, Ali Nusret'in şiirlerinde böylesi felsefî boyutlarıyla göremeyiz. Sevgilinin arkasından, sevgili için yakılan ağıtlar vardır ya da şair, bu temi, aşk acısının şiddetini anlatmak için kullanmıştır. Şairin, dünyanın kötülüğünden, gamından, kederinden kurtulmak için ölümü arzuladığı da olmuştur.

Ali Nusret'in şiirlerinin üçüncü önemli temi ise tabiattır. Divan edebiyatındaki sınırlı tabiat görüşü Hâmid'in mazmunları kırmasıyla bir değişim göstermeye başlamış, Servet-i Fünûncular ve özellikle Cenab Şahabeddin'in parnasyenlerden aldıkları tablo gibi tasvirler yapma merakıyla büyük bir dönüşüme uğramıştır. Hâmid ve Servet-i Fünûn arasında bu değişime katkı yapanlar ise Recâizâde Ekrem ve Ara Nesil şairleri olmuştur. Recâizâde Ekrem'in doğadaki her unsuru şiirine katmak istemesi, Ara Nesilcileri etkilemiş ve Türk şiirinde tabiatın anlatımında yelpazenin genişlemesini sağlamıştır. Ancak Ali Nusret'in bu erken dönem şiirlerinde canlı, yaşayan bir tabiat tasviri göremeyiz, sınırlı bir tabiat tasviriyle karşılaşırız. Ali Nusret'in parlak, canlı tabiat tasvirlerine ancak Servet-i Fünûn dönemine geldiğimizde, o dönem yazmış olduğu mensur şiirlerinde rastlayabiliriz.

Ali Nusret'in şiirlerinde ele aldığımız son tem ise din olmuştur. Ali Nusret, aşkı kutsallaştırıp sevgiliyi de semavi bir varlık görmüştür. Buna karşılık şair, yer yer Allah'a da bir sevgiliymiş gibi yaklaşmış ve böylece bu aşkı dünyevileştirmiştir. Şair, şiirlerinde dünyevi aşkla Allah aşkını, din aşkını buluşturmuştur.

Ali Nusret, 1306 (1889/1890) yılında **Şihâb**'ı yayımladıktan sonra yeni bir şiir kitabı yayımlamamış, dönemin dergi ve gazetelerinde de bu tarihten sonra herhangi bir şiirine rastlanmamıştır. Ali Nusret, 1892 (1308) yılından sonra **Maârif** dergisinde fennî makaleler yayımlamaya başlamıştır, fennî makalelerini yayımladığı bu süreli yayına 1893 (1309) itibariyle **Tercümân-ı Hakikat** de eklenmiştir. 1894 (1310) itibariyle Tercümân-ı Hakikat'te tercüme roman tefrikalarına başlamış ve 1895'e (1311) kadar devam eden bu süreçte "Fıkra-i Mahsûsa" ve "Mevadd-ı Edebiyye" sütunları altında tercüme hikâye ve romanlara, telif-tercüme edebî makalelere yer vermiştir. Yazarın bu dönemde tefrika edilen **Muallim Mostel**, **Anjel Valuva'nın Sergüzeşti**, **Beyaz Benefşeler** gibi tercümeleri, gazetede tefrikalarının bitmesinin akabinde 1311 (1895/1896) yılında Tercümân-ı Hakikat Matbaası'ndan kitap olarak basılmıştır. Tercümân-ı Hakikat'te yayımlanmış bir başka tercümesi olan **İki Kadın**'ın tefrikası 7 Haziran 1895'te (26 Mayıs 1311) başlanmış, kitap olaraksa 1312 (1896/1897) yılında, yine Tercümân-ı Hakikat Matbaası'nda basılmıştır. 28 Aralık 1894'ten (16 Kânûn-ı Evvel 1310) başlayarak **Tercümân-ı Hakikat**'te yayımlanan **Bir Çocuğun Sergüzeşti** adlı tercümesi ise ancak 1313 (1897/1898) yılında kitap hâline getirilerek Ebüzziyâ Matbaası'ndan basılmıştır.

1892 (1308) ile 1895 (1311) yılları arasında **Maârif** ve **Tercümân-ı Hakikat**'te fennî makaleler ve tercümeleler yayımlamış olan Ali Nusret, 1898 (1314) yılında **Servet-i Fünûn**'da mensur şiirlerini yayımlamaya başlamıştır. Servet-i Fünûncuların, Fransız edebiyatından Türk edebiyatına ithal ettikleri mensur şiir türüne, Ali Nusret de –az sayıda da olsa– türün olgun örnekleriyle katkıda bulunmuştur. Başlıca teması aşk olan bu mensur şiirler, sevgiliye hitaben yazılmışlardır. Mensur şiirlerde, anlatıcı konumundaki karakterlerde, Servet-i Fünûn dönemi edebiyatının özelliği olan marazî bir ruh hâli vardır. Ali Nusret, bu ruh hâlini yer yer tabiata yansıtmış ve tabiatla ruh hâlinin birleştiği bu tasvirlerden canlı tablolar ortaya çıkarmıştır. Ali Nusret'in mensur şiirleri anlatım açısından derli toplu bir özellik sergilemektedir. Son yazdığı mensur şiirlerde diyaloglara daha çok yer vermiş, küçük hikâyeye kayma temayülü sergilemiştir. Diyaloglara daha fazla yer vermesi anlatımı dağıtmıştır ancak yine de, özellikle Mehmed Rauf'un mensur şiirlerinin etkisini gördüğümüz bu metinleri, türün olgun örneklerinden sayabiliriz.

Ali Nusret, 1898’de (1314) **Servet-i Fünûn**’da yayımlanan mensur şiirlerinden sonra II. Meşrutiyet’in ilânına kadar geçen süre zarfında derin bir suskunluk devresine girmiştir. Ali Nusret’in suskunluğunu bozmasında Meşrutiyet’in ilân edilmesinin yanı sıra askerlikten emekliye ayrılmış olmasının da etkisi olduğunu düşünülebilir. Ali Nusret’in Meşrutiyet’in ilânına kadar geçen sürede yaşadığı bu sessizlik devresi onun sanatında bir kırılmaya sebep olmuş ve edebî faaliyetlerinden uzaklaşmış, lisan ve eğitim konularına daha çok eğilmiştir. II. Meşrutiyet’in ilânından sonra **Servet-i Fünûn**, **Şûrâ-yı Ümmet**, **Mekteplilere Arkadaş**, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası** vb. gazete ve dergilerde edebî, fennî, tarihî ve lisan meseleleriyle ve eğitimle ilgili makaleleri yayımlanmıştır.

Ali Nusret yukarıda adı geçen süreli yayınlarda yayımlanmış olan bu makalelerin bir kısmını 1911’de (Hicrî 1329) çıkardığı **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye** adlı eserine de dâhil etmiştir. **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye**’de Ali Nusret’in tarih ve edebiyatla ilgili görüşlerinde ve üslûbunda yoğun bir Nâmık Kemal etkisi görülmektedir. Ali Nusret, bu eserde yer alan edebî makalelerinde yeni Türk edebiyatının gerek konu (askerlik, vatanperverlik vb.), gerek tür (çocuk edebiyatı) açısından eksiklerini göstermiştir. Edebiyatı milletin ahlâk, doğruluk öğretmeni olarak gören Ali Nusret, şair ve yazarların da bu vazifelerle görevlendirilmiş yüce insanlar olduklarını söylemiştir. Servet-i Fünûn edebiyatını Avrupa’daki “parnasyenler”e eş tutan yazar bu akımın öncüsü olarak da bizde İsmail Safâ’yı göstermiştir. Divan edebiyatı nazım türlerinin terk edilmesi taraftarı olmayan yazar, bu konuda muhafazakâr bir görüntü çizmiştir.

II. Meşrutiyet’ten önceki suskunluk devresinde lisan çalışmalarına yönelen Ali Nusret, 1909 (1325) yılında alevlenmiş olan dilde sadeleşme ve tasfiyecilik tartışmalarına da katılmıştır. Yazarın bu konudaki makaleleri de **Servet-i Fünûn**’da yayımlanmıştır. Tasfiyecilik hakkındaki tartışmalar 1909 (1325) Temmuz’unda, Halil Rüşdü’nün bir makalesine Süleyman Nazif’in verdiği cevapla başlamıştır. Halil Rüşdü, dil hakkında yazdığı bir yazıyı yayımlanması için **Yeni Tasvîr-i Efkâr**’a göndermiş, Süleyman Nazif ise dili sadeleştirmek isteyen bir makalenin **Yeni Tasvîr-i Efkâr** sayfalarında yer almasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Ali

Nusret, tartışmalara, Süleyman Nazif'in dille ilgili görüşlerine destek vermek amacıyla kaleme aldığı “Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân” adlı makalesiyle katılmıştır. Bu makalesine sırasıyla Kazanlı Ayaz İshakî, Celâl Sâhir ve N.Y.’den cevap gelmiştir. Süleyman Nazif, “Ali Nusret Bey’e Teşekkür” başlıklı kısa bir yazısıyla birlikte “Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân” makalesini aynen **Yeni Tasvîr-i Efkâr**’da yayımlamıştır. Halil Edib, **Yeni Tasvîr-i Efkâr**’da yayımladığı “Lisân Meselesine Dâir” adlı yazıda Ali Nusret’in makalesindeki bir yanlışlığı düzeltmiştir. Ali Nusret, önce Halil Edib’e “Bir Cevâb-ı Mütetekkirâne” başlıklı yazısıyla cevap vermiş, daha sonra da “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” başlıklı 16 Eylül 1909–13 Ocak 1910 (3 Eylül 1325 ile 31 Kânûn-ı Evvel 1325) tarihleri arasında yayımladığı beş makaleden oluşan seri yazılarıyla Celâl Sâhir’i cevaplamıştır. Ali Nusret, kendisine Celâl Sâhir’i muhatap almıştır ancak isimlerini zikretmese de kendisine itiraz eden diğer şahıslara da cevap vermiştir.

Ali Nusret, 1908 Meşrutiyeti’nden sonra önem kazanan alfabenin ve imlânın düzeltilmesi meselesiyle de aktif olarak ilgilenmiştir. Yeni bir alfabenin kabul edilmesinden ziyade, varolan alfabede iyileştirmeye gidilmesi taraftarı olan Ali Nusret, 1911’de (1327) faaliyete geçen, hurûf-ı munfasılanın kabulü için çalışan Islâh-ı Hurûf Cemiyeti’nin de kurucularından olmuş, cemiyetin geçici idare kurulunda yer almıştır. Ali Nusret, 1328 (1912/1913) yılında **Osmanlı Elifbesi** adında bir elifba cüzü de kaleme almış ve bu küçük kitabı hurûf-ı munfasılaya uygun şekilde düzenlemiştir. **Osmanlı Elifbesi**’nde yazarın alfabenin yazılış ve okunuşuna dâir çeşitli teklifleri yer almaktadır.

Ali Nusret’in bir de **Küçük** (1329/1914) adında 93 Harbi’nde bir çocuğun cesurca mücadelesini anlattığı adaptasyon bir piyesi vardır. Piyes, Plevne’nin güney yöresinde geçmektedir. Kaynaklarda Ali Nusret’in bu eserlerinin haricinde **Benefşe** (yayın tarihi hiçbir kaynakta belirtilmemiştir) adlı bir risalesinin daha olduğu söylene de ben araştırmam sırasında böyle bir risaleye ulaşamadım.

Ali Nusret, az sayıda eser vermiştir ancak, bu eserleri yeni Türk edebiyatının oluşum aşamasındaki en hareketli yıllarında ortaya koymuştur. Eserlerinde bu

dönemlerin izlerini görmek mümkündür. Böylece yeni Türk edebiyatının kuruluş ve gelişme aşamalarına biraz daha ışık tatalabilmiştir düşüncesindeyim.

1. BÖLÜM: ALİ NUSRET'İN HAYATI

1.1. Çocukluğu

Ali Nusret, İsmet Hanım ile Plevne Muharebesi'nde şehit olan Binbaşı Osman Şahabeddin Bey'in ikinci oğludur. Servet-i Fünûnculardan Cenab Şahabeddin'in kendisinden üç yaş küçük kardeşi, şair Osman Fahri'nin ise ağabeyidir. “Osman Fahri, Cenab [Şahabeddin] ile Ali Nusret'in ana bir, baba ayrı kardeşleridir. Anneleri İsmet Hanım, ilk eşi Binbaşı Osman Şahabeddin Bey'in şehit düşmesinden sonra, yine Şahabeddin Bey adlı bir zatla evlenmiş[tir]...” Bu durum da çeşitli karışıklıklara sebep olmuştur.¹

Osman Şahabeddin Bey, Drama Redif Tâlî Taburu Binbaşısı'dır. Plevne Muharebesi sırasında şehit düşmüştür.²

Ali Nusret, Yenişehir Feneri'nde³ doğmuştur.⁴ Doğum tarihi bazı kaynaklarda 1872⁵ (1288/ 1289), bazı kaynaklarda ise 1874⁶ (1290/ 1291) olarak gösterilmiştir, ancak yazarın mezar taşında verilen tarih 23 Mart 1872'dir (11 Mart 1288)⁷.

¹ Zeynep KERMAN, *Osman Fahri- Hayatı ve Şiirleri*, 7. İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde Osman Fahri'nin Binbaşı Osman Şahabeddin Bey'in oğlu olduğunu söylemiştir. Zeynep Kerman, bu karışıklığın İbrahim Alâeddin Gövsa'nın *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*'nin “Ali Nusret” maddesinin içinde yer alan bilgiden kaynaklandığını belirtmiştir.

² Cenab Şahabeddin, *Avrupa Mektupları*'nda, babasının artık bir mezarının bile kalmadığı Plevne'den trenle geçerken şu satırları kaleme almıştır:

“Sabaha karşı Plevne civarından geçiyorduk. Alacakaranlıkta pencereyi açtım. Plevne ovasını görme, arz üzerinde hakir bir mezarı bile kalmayan zavallı babamın ruh-ı menfâ-nişinini biraz teneffüs etmek istiyordum. Eyvah, yüksek ve zengin ekinleri okşayan gece rüzgârı –madde ve hakikat gibi insafsız– dedi ki: ‘Babanın kanını emen bu toprak şimdi babanın cisim ve ruhundan yabancı açlıklara sümbüle-i gıda hazırlıyor.

Şimdi ufk-ı şarki kızarıyor, kızarıyordu; Osmanlı bayrağı gibi al, kan gibi al olmuştur: Bir ruh-ı şehid için bu ufk-ı sabah ne güzel kefendi: ‘Baba seni bu ağustos ayının son seherinde Plevne ufkunun bu geniş, kanlı mendili içinde kokladım.’ ” [Zeynep ULUANT, *Cenab Şahabeddin'in Avrupa Mektupları*, 19-20]

³ Batı dillerinde Larissa, Osmanlı döneminde Yenişehir-i Feneri olarak anılan bu yer Yunanistan'ın Teselya bölgesinin en büyük şehri ve aynı zamanda da merkezidir. Osmanlı Devleti döneminde, içinde yoğun bir Türk nüfusunun yaşadığı, devletin Balkanlar'daki en önemli merkezlerinden biriydi. Bu dönemde, Yenişehir ismini taşıyan diğer yerleşimlerden ayırmak için Yenişehir-i Feneri (Yunaistan Yenişehir) diye de anılmıştır.

⁴ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, C: 2, 471.

⁵ Bu kaynaklar şunlardır: İbnülemin Mahmud Kemal İNAL, *Son Asır Türk Şairleri*, Haz: Hidayet Özcan, C: 3, 1697; *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, C: 1, 83.

⁶ Bu kaynaklar şunlardır: Reşad Ekrem KOÇU, *İstanbul Ansiklopedisi*, C: 1, 678; “Ali Nusret”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C: 1, 115; Murat URAZ, *Türk Şair ve Edibleri*, 151.

⁷ Ali Rıza ÖZCAN, *Türk Kültür ve Medeniyet Tarihinde Fatih Külliyesi II-Hazîre*, 162.

Babadan kalma cüz'i bir maaşla geçinmeye mecbur olan aile, babalarının ölümünden sonra İstanbul'a taşınmıştır. Babaları onlara Fatih'te, Dırağman Mahallesi'nde ufak bir ev bırakmıştır. Ali Nusret o sıralarda üç yaşlarındadır (1875).

1.2. Askerî Mektep Yılları ve Öğretmenlikleri

Ali Nusret'in ilk tahsili hakkında elimizde bir belge yok. Ancak ağabeyi Cenab Şahabeddin gibi o da Tophane'deki Mekteb-i Fevziye'yi bitirmiş ve bir yıl sonra rüşdiyeye girmiş olabilir. 1297'de (1881/1882) Eyüp Askerî Rüşdiyesi'ne girmiştir.⁸ Üç yıl burada okuduktan sonra da 1303'de (1887/1888)⁹ Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyun'a geçmiştir.¹⁰

Ali Nusret, Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyun'dan 1307'de (1891/1892) istihkâm mülâzımlığı ile teğmen çıkmış ve aynı yıl muallim tayin olunmuştur.¹¹ 1309 (1893/1894)-1311 (1895/1896)'de mülâzım-ı evvel (üsteğmen) rütbesinde muallim muavini olarak kitâbet muavinliği yapmıştır.¹² 1311'de (1895/1896) 5. Rütbe Mecidî Nişanı almış, 1316'da (1900/1901) yüzbaşı rütbesiyle kitâbet muavinliği yapmaya devam etmiştir. 1317'de (1901/1902) sâniye (yarbay) olmuştur.¹³ 1321'de (1905/1906) mütemâyiz [miralay (albay)] rütbesiyle Teftiş ve Muayene Heyeti'ne girmiştir.¹⁴ Burada Mâbeyn-i Hümâyun-ı Cenâb-ı Mülûkane Mütercimliği görevindedir. 1324'te (1908/1909) kaymakam (yarbay) rütbesiyle mareşal yaveridir.¹⁵

⁸ Ali Nusret'in Eyüp Askerî Rüşdiyesi'nden arkadaşı Abdülfeyyaz Tefvik, Ali Nusret'in ölümünden sonra kaleme aldığı bir yazıda o günleri şöyle anlatmıştır: "...Nusret'e, 93 Seferi'nde ihrâz-ı mertebe-i şehâdet ederek vazife-i vataniyesini bihakkın ifâ etmeye muvaffak olmuş muhterem bir pederin iki nesl-i necibinden küçüğüne, bir hüsn-i tesâdüf 97 tarihinde beni refik etmiş idi. O zamanlar Feshane'nin üst tarafındaki ahşap sarayda bulunan askerî rüşdiyesine birlikte devam ediyorduk..." Abdülfeyyaz Tefvik, "Ali Nusret", **Tanin**, No: 1016, 12 Rebiülevvel 1331/6 Şubat 1328/19 Şubat 1913.

⁹ **Salnâme-i Askerî**, 1309, 12. Defa, 750.

¹⁰ Bu tarihi de bize Abdülfeyyaz Tefvik Bey vermiştir: "... O benim samimi onbaşı, ben onun sadık birinci neferi olarak tam üç sene birlikte çalıştık, yaşadık. Nihayet, kader onbaşıyı Mühendishâne-i Askerî'ye beni Mekteb-i Mülkiye'ye sevk etmiş idi..." Bkz. (8), Abdülfeyyaz Tefvik, 3.

¹¹ Bkz. (4), Bursalı Mehmed Tâhir, 472. 1309 (1893/1894) tarihli askerî salnâmede Ali Nusret'in Tophâne-i Âmire'ye girişinin 1303 (1887/1888), tayininin ise 1307 (1891/1892) olduğu yazılıdır. Bkz. (9), **Salnâme-i Askerî**, 750.

¹² Bkz. (9), **Salnâme-i Askerî**, 750.

¹³ **Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye**, 1317, 520.

¹⁴ **Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye**, 1321, 35.

¹⁵ **Salnâme-i Askerî**, 1324-1326, 14. Defa, 1040.

Ali Nusret, 1324'ten (1908/1909) sonra genç denecek bir yaşta Topçu Yarbayı iken askerlikten emekli olmuştur. Askerlik yaparken çeşitli görevlerde bulunmuş, ancak daha çok öğretmenlik yapmıştır. Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun'da Fransızca, kitâbet ve tarih, askerî mekteplerde edebiyat muallimliklerinde bulunmuştur.¹⁶ Dârülmuallimîn'in "muallimîn-i sâbıkalarından" olan Cevad Bey, Ali Nusret'in ölümünün üzerine kaleme aldığı bir yazıda, onun esas mesleğinin öğretmenlik olduğunun altını çizmiş ve şunları söylemiştir:

“Merhum askerdir, fakat ömrü askerlikle değil muallimlikle geçmiştir. Sarf, nahv, belâgat-ı beyân, maânî ve lûgat ilimlerinde, iddia olunabilir ki, yegâne sâhib-i ihtisâsımız merhum idi. Cevdet Paşa'yı Muallim Nâci, Muallim Nâci'yi de Ali Nusret Bey istihlâf etmiş idi.”¹⁷

Reşad Ekrem Koçu'nun **İstanbul Ansiklopedisi**'nde verilen bilgiye göre “Ben gerçi askerim ama hiç askerlik yapmadım, mektepten çıkalı beri hocayım.” demiştir.¹⁸ İsmail Hakkı Sunata ise Vefa Lisesi'nde kendisinin edebiyat muallimi olan Ali Nusret'in ona asker olmayı tavsiye etmediği yolunda bir anısını aktarmıştır. Liseyi bitirdikten sonra gideceği okul konusunda kararsızlığa düşen İsmail Hakkı Sunata, bu durumu Ali Nusret'e danışmıştır. Ali Nusret'e “Harbiye nasıl?” diye sorduğunda öğretmeni ona, “Asla. Ben Harbiye'den çıktım, yarbaylıktan ayrıldım. İnsanı cemiyet hayatından uzaklaştırır. Ruhen bir esaret altında yetiştirir.”¹⁹ cevabını vermiştir.

Ali Nusret, askerlikten ayrıldıktan sonra da öğretmenlik mesleğine devam etmiştir. 1325'ten (1909/1910) itibaren Vefa İdâdîsi'nde edebiyat öğretmenliği yapmaya başlamıştır. Bunun yanında Mercan İdâdîsi ve Dârülmuallimîn'de (Yüksek Öğretmen Mektebi) de hastalığı ağırlaşınca kadar edebiyat dersleri vermeye devam etmiştir. Ölümünden altı ay öncesine kadar Dârülmuallimîn'de ders vermektedir.

¹⁶ Bkz. (5), İNAL, 1697.

¹⁷ Cevad Bey, “Ali Nusret Bey-Hayât-ı Sa'y ve Talimi”, **Sabah**, No: 8410, 7 Şubat 1328/ 8 Rebiülevvel 1331/ 15 Şubat 1913.

¹⁸ Bkz. (6), KOÇU, 678.

1.3. Hastalığı ve Ölümü

Ali Nusret, genç denecek bir yaşta, henüz 39 yaşındayken devrin yaygın bir hastalığı olan vereme yakalanmış, 13 Şubat 1913'te (31 Kânûn-ı Sâni 1328/6 Rebiülevvel 1331) vefat etmiştir. Kendisini Dârümuallimîn'in öğrenci kabul imtihanlarına davet eden Müdür Muavini Fuad Bey'e vefatından beş ay önce yazdığı mektupta hastalığını şöyle anlatmıştır:

“...Ah Fuad Beyciğim, bendeniz bir ayı mütecâviz bir zamandan beri –her gün daha ziyade fenalaşmak üzere– hastayım. Müracaat ettiğim tabipler henüz derdimi layıkıyla teşhis bile edemediler. Beni –hiç olmazsa daha birkaç ay için– her türlü iştigâlâtta, en vicdanî bir aşk-ı vazife-perverâne ile sevdiğim muazzez derslerimden mahrum etmek istiyorlar. Bu, ale'l-ihtimal maddeten faideli olabilirse de mânen muhakkak öldürecektir[...] Bazı etıbbâ âlâmıma ancak Avrupa'da deva bulunabileceğini söylüyorlar ki kardeşim de bu fikirdedir. Bendeniz ise bunu arzu etmiyorum, daha doğrusu edemiyorum... Ah aziz kardeşim Fuad Bey, bir gün tenezzülen teşrîf-i âlinizle hakikaten bir âşiyân-ı saadet etmiş olacağınız hânemin, ale'l-husus bahçemin bütün eşcâr ve ezhârı şimdi birer sehm-i kindâr gibi gözlerimi kanatıyor, yüreğimi paralıyor... Şu te'mîn-i âşiyân hikâyesi bendenize ne kadar meş'ûm oldu! Bilmem ki talih bendenizden hangi kabahatimin intikamını alıyor. Tamamıyla mahsûl-i ırk-ı cebînim olan iki üç yaprağı bendenize çok görüyor, çünkü akvâ-yı ihtimâlât olarak –yalnız Dârümuallimîn'den değil– bu evden de istifa edeceğim.. [...]”²⁰

Mektubun tarihi 29 Ağustos 1912'dir (16 Ağustos 1328). Bu da gösteriyor ki Ali Nusret, okulların yaz tatiline girişiyile birlikte hastalanmıştır. Ali Nusret'in hastalığı yaklaşık altı ay sürmüş ve 13 Şubat 1913 (31 Kânûn-ı Sâni 1328) tarihinde de Ali Nusret vefat etmiştir.

¹⁹ İsmail Hakkı SUNATA, *İstibdaddan Meşrutiyete Çocukluktan Gençliğe*, 349.

²⁰ Ali Nusret'in küçük kardeşi Osman Fahri, Ali Nusret'in ölümü üzerine kaleme aldığı şiirlerini topladığı *Mersiyeler* kitabına bu mektubu da eklemiş ve “Kable'l-vuku'-ı hiss-i mevt” başlığını koymuştur.

Ali Nusret, vasiyeti üzerine, Fatih Camii Hazîresi'nde Plevne müdafî Gazi Osman Paşa Türbesi'nin önüne defnedilmiştir.²¹ **Sabah** gazetesinde çıkan bir yazıda merhumun defnedildiği gün ve cenaze alayı şöyle aktarılmıştır:

“Merhumun naaş-ı mağfiret-i nakşı zevâlî saat on buçuk raddelerinde Dırağman Mahallesi'ndeki hânesinden ihtifâlât-ı fâika ile kaldırılarak Fatih Câmi-i Şerîfî'ne getirilmiş, orada cenaze namazı eda edildikten sonra câmi-i şerîf-i mezkûr hazîresinde ihzâr edilen medfen-i mahsûsunda vedâ-i hâk-i gufrân edilmiştir.

Hayât-ı ilm ve edebe son nefesine kadar vâki olan hidemâtının mukadderi eviddâ ve ehîbbâsı, bâhusus pek ziyade sevdiği ve kendisini pek ziyade sevdirdiği karîin ve talebesi, yüzlerinde zıll-i ye's ve mâtem, gözlerinde giryeye, bu vücûd-ı kıymet-dârı hâmil olan tabutu takip ediyorlardı. Tabutun etrafında bir rekabet-i ihtirâm uyanmıştı. Herkes ona temas etmek, bu suretle son vazîfe-i kadir-şinâsîyi îfâ eylemek arzusuyla çırpınıyordu. Bilâ-mübâlâğa tabutun parmaklar üzerinde gittiği iddia olunabilir.

Dudaklar, sa'y-ı müfritinin neticesinde (daha pek genç iken) teslîm-i ruh eden merhumun bir faziletini yâd ile, yâd ettirmekle, ufûlüyle kalplerde husûle getirdiği tesirâtı tezkâr ile sükûn ve teselli buluyordu.

Edâ-yı salâtın sonra Ali Nusret Bey toprağın sîne-yi ihfâsına terk edildiği zaman evvelâ edib-i nezâhet-üslûb Süleyman Nazif Bey,

²¹ Reşad Ekrem Koçu, Ali Nusret'in kabri ve kitabesi hakkında şu bilgileri vermiştir: “...Bu kabir, mermer bir sanduka üzerinde üstüvâne şeklinde iki sütundan ibarettir. Baş taşının üzerinde mermer kabartma bir kâğıt, hokka, kalem ve açık bir ‘Kur’ân-ı Kerîm’ vardır. Kâğıdın üzerine şairin imzası hakkedilmiştir. Altında şu kitâbe okunmaktadır:

Hayât-ı sa'yine verdin nihâyet ey Nusret
Değil lisan ü edeb, ağlasın bütün millet

Bütün hayât-ı fesahat, bütün hayât-ı kalem
Seng-i mezarının üstünde garka-i mâtem

Sen âh u giryeye-i fânî-i faniyetten uzak
Meşâkk-ı ömrünü andıkça şâd-kâm olarak

O nağme-pâş-i mutantan, nezîh ü pür-lemeân
Lisanının ve hayâlâtının nazîri olan

Riyâz-ı âlem-i ukbâda, rûh-ı hassâsın
Mehâsîn-i ebediyye ile haşrolup yaşasın

Ayak taşındaki kitâbe de şudur: ‘Plevne şühedâsından Binbaşı Osman Şahabeddin Bey'in mahdumu, askerî kaymakamlığından mütekeait Dârülmuallimin ve Vefa İdâdisi lisan ve edebiyat muallimi Ali Nusret Bey'in ruhuna el-Fatiha. Fî 11 Mart 1288 ve fî 1328 31 Kânûn-ı Sâni.’ ” Bkz. (6), KOÇU, 679. **Türk Kültür ve Medeniyet Tarihinde Fatih Külliyesi II-Hazîre** adlı kitapta kitâbenin hazîrede en çok karşılaşılan yazı çeşidi olan celi ta'lik yazıyla hakkedildiği belirtilmiştir. Celi ta'lik yazı çeşidiyle yazılan 225 adet kitâbenin 223'ü taşa kabartma olarak işlenmişken Ali Nusret ve Mehmet Rif'at'a ait mezar taşlarında kitâbe taşa oyulmak sûretiyle yazılmıştır. [Bkz. (7), ÖZCAN, 163] Osman Fahri'nin **Mersiyeler** adlı kitabında yer alan “Taşı Konduğu Gün” adlı şiire bakılırsa bu mezar taşı Ali Nusret'in ölümünden dokuz ay sonra, 8 Kasım 1913'te (26 Teşrin-i Evvel 1329) konmuştur. Bkz. (1), KERMAN, 282.

sâniyen Dârümuallimîn Müdür-i Sâbıkı Sâtı Bey birer nutk-ı müessir irâdıyla hâzırûnu ağlatmışlardır.”²²

1.4. Ölümü Üzerine Yazılanlar ve Ali Nusret’in Kişiliği

Ali Nusret’in ölümünün ardından, gazetelerde tâziye mesajları yayımlanmış, hakkında çeşitli yazılar çıkmıştır.

İctihad’da yayımlanan taziye mesajında şunlar yazmaktadır:

“Dârümuallimîn’in necîb ve mümtaz muallimlerinden Ali Nusret dünyadan göçtü. Dünyada kalanlar ve dünyayı münevver görmek isteyenler için acı bir rihlet. Cümlemiz Cenab Şahabeddin Bey kadar onun kardeşi idik.”²³

Hayatının son yıllarında kalem oynattığı **Servet-i Fünûn**’da çıkan taziye mesajıysa şöyledir:

“Ali Nusret Bey, **Servet-i Fünûn**’un kadîm rüfeka’-i tahrîriyesinden son derece muktedir ve gayûr ve nâmuskâr bir zât idi, gaybûbet-i edebiyesine, **Servet-i Fünûn** teessürât-ı amîkesini beyân eder.”²⁴

Fuad Köprülü, Ali Nusret’in ölümü üzerine kaleme aldığı yazısında, şu hâtıraları aktarır:

“[...] Ali Nusret’i ilk defa bundan üç buçuk-dört sene evvel, **Servet-i Fünûn**’a bazı arkadaşlarla beraber muâvenet-i tahrîriyede bulunmaya başladığımız esnâda ve zannedersem Celâl Sâhir Bey’in lûtf-ı vesâtiyle tanıştım. Gözlüğünün parlak camları arkasında muhatabına ilkâ-yı hürmet ve muhabbet eden zeki gözleri, zarâfet-i tab’ı, nezâket-i etvârı ve bilhassa tevâzû-ı fevkalâdesi beni mütehayyir ve meclûb etmişti. O ilk mülâkâttan sonra merhum ile birçok yerlerde, edebiyat ve lisan imtihanlarında, program komisyonlarında, edebî mahfillerde, Abdülhak Hâmid ve Şeyh Galib ihtifâllerinde buluştuk ve müdâvele-i efkâr ve ihtisasât ettik. Nazariyat ve efkâr-ı edebiyemizin

²² “Cenaze Alayı”, **Sabah**, No: 8410, 7 Şubat 1328/ 8 Rebiülevvel 1331/ 15 Şubat 1913, 3.

²³ “Ali Nusret Bey”, **İctihad**, No:53, 7 Şubat 1328, 1255.

²⁴ “Muharrir-i Merhum Ali Nusret Bey”, **Servet-i Fünûn**, C: 44, No: 1133, 7 Şubat 1328/ 20 Şubat 1913, 344.

pek tabîi olan tehâfûlüne rağmen, Ali Nusret, benim serdettiğim müdafaât ve mülâhazâtı, makalâtımdaki mütalâaları ekseriyetle tasvip ve takdir ederdi. Fevkalâde itinakâr ve müşkülpesent olduğu için, gerek eskiler gerek o zaman yeni tesise başlayan genç şöhretler hakkında şiddetli ve muhik tenkidâtta bulunmaktan çekinmezdi. Bazan pek tatlı bir meâl-i istizâyâya mündemiç olan zarifâne muvâhezelerini hatırladıkça, bu nüktedan vücudun ziyâyı âlem-i irfânımızın ne elîm bir felâkete uğradığını pek acı bir surette hissediyorum.

Bazı kelimâtın hareketlerini doğru okumak için kamûsa on beş-yirmi defa müracaata mecbur olduğunu gülerek anlatan Ali Nusret, bu husustaki hataları zarifâne bir surette ihtar ve tashîh ederdi. Bir gün **Halûk'un Defteri** hakkında yazdığım bir makaleyi kendisine okuttuktan sonra, tesadüf ettiği nekâis-i lisâniyeyi ihtar etmesini rica etmiştim; epey ısrardan sonra bir terkipteki mutabakat hatasını gösterdi. Bir ihtifâl-i edebî esnasında irâd-ı nutk eden meşhur bir hikâye-nüvisin hata yapıp yapmadığını birlikte sokağa çıkarken sormuştum:

Gülerek 'Sekiz' dedi ve birer birer ta'dâd etti. Nusret'i son defa parlak ve ağır bir sonbahar seması altında Köprü'den geçerken görmüştüm. O kıymettar vücudun garip bir inhinâyâ dûcâr olduğunu görür görmez, hayret ve teessürümü güçlûkle zapt ederek istifsâr-ı hâtır ettim: Mûtaad olan tebessüm-i zârifesiyle 'Çarpıldım' dedi. [...]"²⁵

"[...] Hâlid Ziya-Fikret nesl-i edebîsine mensup olmakla beraber onda bir lisancılık hassası, fazileti vardı."²⁶ diyen Şahabeddin Süleyman da, Ali Nusret'in ölümü üzerine yazdığı yazıda, Fuad Köprülü'nün işaret ettiği gibi dil hassasiyetine değinmiş, onunla karşı karşıyayken Mütercim Âsım'ın **Kamûs**'uyla karşı karşıya olduğunu zannettiğini söylemiştir:

"Belki bugünküler tanımazlar, biz çocuktuk. Osmanlı Türkçesi'ni Nâci kadar doğru bilen, doğru söyleyen kimseler vardı. Onların kulaklarını kelimenin yanlış okunduğu değil, âheng-i telaffuza göre sakîl veya hafiften yerine göre okunmayışı bile rencîde ederdi. Lafzın en küçük teferruat ve tefâsiline kadar bilirler ve herkesin bunu bilmesini arzu ederler, bilmeyenleri de cehaletle itham ederlerdi. İşte bunların biri de, son yadigârı da Ali Nusret'ti. Ben kendisiyle görüştüğüm zaman ekseriya, Mütercim Âsım'ın

²⁵ M. Fuad KÖPRÜLÜ, **Bugünkü Edebiyatımız**, 321-322

²⁶ Şahabeddin Süleyman, "Ali Nusret Bey", **Rûbâb**, C: 2, No: 46, 5 Şubat 1328/ 13 Rebiülevvel 1331, 38.

kamûsuyla karşı karşıya bulunuyorum zanneder ve bu zî-rûh hamûle-i elfâz ve kelimâtın önünde bulunur bulunmaz, ne yalan söyleyeyim; malûmatsızlığımı düşünerek gayr-i ihtiyârî sükûtî olurdum. Dudakları üzerinde harekeler, harfler, kelimeler bir an içinde şekilden şekle girer, âdeta bir cambaz gibi takla atardı. Biraz dün malumâta sahip olduğunuz takdirde sözlerin yalnız tebdîl-i hareke etmesinden mütevellid mânâyı böyle bilmek için terlemeye, yorulmaya mecbur olurdunuz. Onunla görüşmek ne güç ve ne de tatlı idi.”²⁷

“Muallimliğine gelince... Dersinde bulunmak şerefiyle mübâhî olamadığım cihetle kayd-ı mesmûâtla, talebesinin izhâr ettiği teveccüh ve muhabbetle iktifa mecburiyetindeyim: Merhum, sâhib-i ihtisâs olanların dediği gibi hakikaten ciddi, gayûr, nakb-ı nâ-pezîr bir muallim imiş... Talebesinin dimağlarında silik, yanlış bir gölge bırakmamak için muannidâne, cesurâne çalışır, doğru, tam malûmat edinmelerine dikkat edermiş!..

[...] Onda rikkatten, nâzikîden, ahlâk-ı metînîden başka bir şeye tesadüf edilemezdi. Cevvâl zekâsının, yine kelimelerden müşekkel ne ince, ne zarif şakaları vardı.

Onun için renkler kelime, çiçekler kelime, koku kelime, saadet kelime, aşk kelime, şaka kelime, mâtem kelime... Hulasâ kelime, hayat kelime idi.

Bütün kâinatı şîve-i elfâz arasından görebilmek de bir bahtiyarlıktır, zannederim ki merhum bunun için daima mesut, bahtiyar görünüyordu.”²⁸

Şahabeddin Süleyman, Ali Nusret’in bu dil merakının sanatını olumsuz yönde etkilediğini de sözlerine eklemiş ve şunları söylemiştir:

“[...] Ali Nusret, o müthiş zekâsıyla lisancılığa, musanna’ü’l-elfâz ve cümele saplanmamış olsaydı Cenab kadar büyük bir şair olmazsa bile, herhalde her gün yeni yeni fikirler, hisler bulabilen bir muharrir, bir edib olurdu. Ne yazıktır ki kelimeler onun zekâ-yı san’atını boğdu, onun istikbalde, öldükten sonra bile başında bulunduracağı tâc-ı san’atı gasb ve imhâ etti.”²⁹

²⁷ Bkz. (26), “Ali Nusret Bey”, 38.

²⁸ A.g.y., 40.

²⁹ A.g.y., 40.

Şahabeddin Süleyman, “Onun için renkler kelime, çiçekler kelime, koku kelime, saadet kelime, aşk kelime, şaka kelime, mâtem kelime... Hulâsa kelime, hayat kelime idi.” derken de haksız sayılmazdı. Ali Nusret ölüm döşeğindeyken onun için anlatılan bir hâtıra, şairin dil üzerine olan titizliğini gösterir niteliktedir. Sâmiha Ayverdi, babası İsmail Hakkı Bey’in dostlarından olan Ali Nusret’le ilgili bu hâtırayı şöyle aktarmıştır:

“Cenab Şahabeddin’in kardeşi Ali Nusret Bey hastalanmış, son demlerinde imiş. Babam ziyaretine gitmiş, geçmiş olsun dedikten sonra dönüp annesinin hatırını sormuş. Maddî sıkıntı içinde olan zavallı kadın ‘Ah efendim, haybahâsıl kaldık’ deyince hasta, mecalsiz seslenmiş: ‘Hâib ü hâsir anne, hâib ü hâsir’³⁰

Abdülhak Şinasi Hisar ise Ali Nusret’le ilgili şu hâtıraları aktarmıştır:

“[...] Ali Nusret, Cenab Şahabeddin’in yanında olunca benzerlikleri çıkardı. Nazik mahcup, mütevâzı, çekingen, fesahat meraklısı, hem hoca hem yazıcıydı. Bazılarının konuşurken yanlış telaffuz ettikleri kelimeleri tashih eder, bazılarını kızdırır ve bazılarını bıktırırmış. O kadar hesabî, o kadar kitabî, o kadar sözüne sadık, zamanına sadık bir adammış ki bir ailenin çocuklarına ders verdiği dört sene zarfında bir dakikasını şaşmadan tam vaktinde kapıyı çaldığı görülmüş. O kadar ki evin büyük hanımı saatini onun çalmasıyla ayar edermiş. İstanbul’da nerede yaşadığı bilinmez, hemen hiçbir mesireye gelmez ve gezintilerde görünmezdi. Son zamanlarda bir nevi dimağ yorgunluğu neticesinde ölmüştü.

Son zamanlarında, Hamdullah Subhi onun yanında yüksek sesle bir şey okurken ‘vefeyât’ kelimesini doğru söyleyince, Ali Nusret derhal sevinçle ayağa kalkarak: ‘Bakınız ne doğru, ne güzel okudunuz! Halbuki ekseriyetle yanlış olarak vefiyât diye telaffuz ederler!’ demiş.³¹

³⁰ Özcan Ergiydiren, *Hayâli Cihan Değer-Sâmiha Ayverdi ile Hâtıralar*, 351. Aynı anı Abdülhak Şinasi Hisar tarafından şöyle nakledilmiştir: “Ali Nusret yatağına, daha doğrusu ölüm döşğine düşmüş. Öleceğini anlayan karısı, başucunda ‘Bey, bey, bizi böyle haybe hâsıl bırakıp gidecek misin?’ diye ağlamış. Ali Nusret, karısının yüzüne hilm ve teessürle bakar, yastığının üstünde başını yavaşça doğrultarak: ‘Haybe hâsıl değil, hanım, hâib ü hâsir, hâib ü hâsir!’ dermiş.” (Abdülhak Şinasi HİSAR, *Geçmiş Zaman Fıkraları*, 241.) Dârülmuallimin’de Ali Nusret’in ölüm yıldönümünde yapılan ihtifâlde konuşma yapan Müdür Muavini Feridun Bey de bu hâtıraya değinir ve “[...] son nefesinde bile validesinin bir hatâ-yı telaffuzisini tashih etmekten kendini men edememişti [...]” diyerek Sâmiha Ayverdi’yi doğrular. “Dârülmuallimin’de Bir İhtifal”, *Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası*, S: 4, No: 24, 1329, 56.

³¹ Bkz. (30), HİSAR, 240.

Ali Nusret'in ölümünün birinci senesinde Dârümuallimîn'de bir ihtifâl düzenlenmiştir. Bu ihtifâle Dârümuallimîn'in o günkü idare heyeti ve öğretmenlerinin yanında eskileri de katılmıştır. Eski Müdür Sâtı Beyefendi ile muavini Fuad Beyefendi, eski öğretmenlerden de Cevad, Sıraceddin, Besim, Şevket, Serkis Nihad, Kilisli Rifat Beyler, Hoca Fatin, Hâfız Rüşdü Efendiler ve Ali Nusret'in küçük kardeşi Osman Fahri Bey bu ihtifâlde hazır bulunmuşlardır. İlk olarak okul müdürü, ihtifâlin, Ali Nusret'le önceki sene Balkan Muharebesi'ne katılarak orduda dizanteriye tutulup vefat eden Dârümuallimîn öğrencilerinden Kemal Efendi için düzenlendiğini belirten bir açılış konuşması yapmıştır. Daha sonra, edebiyat ikinci sınıf öğrencilerinden Ali Rıza Efendi tarafından, öğretmenleri Ali Nusret'e duydukları hürmeti anlatan bir konuşma yapılmış, Kemal Efendi için de yine öğrencilerden Tevfik Efendi tarafından bir başka nutuk okunmuştur. Sonra Ali Nusret'le Kemal Efendi'nin Osmanlı bayrağına sarılı olan birer fotoğrafları konferans salonuna getirilmiştir. Bunu müteakip Müdür Muavini Feridun Bey tarafından okul adına Ali Nusret ve Kemal Efendi'yle ilgili bir konuşma yapılmış, bu da tamamlandıktan sonra merhumların ruhlarına ithaf edilen Hatm-i Şerîf duası okunmuştur. Bahçede eski ve yeni idareci ve öğretmenlerin topluca fotoğraf çekinmeleriyle ihtifâl son bulmuştur. Müdür Muavini Feridun Bey yaptığı konuşmada Ali Nusret'le ilgili şu noktalara dikkat çekmiştir:

“[...] Ölümler de yaşayanlar gibi hususî veya umumî takdire mazhar olur. Bazıları umumun ruhunda, hizmetlerinin şekl-i umumîsi dolayısıyla yaşarlar.

Bazıları ise gölgede, hususiyette çalıştıkları cihetle yalnız bir müessesenin, bir zümre-i fikriyenin umk-ı mevcudiyetinde yer tutarlar. Pek küçük bir kısmı da her iki tarafın takdirine mazhar olurlar: Merhum Ali Nusret gibi.

[...] Ondan daha pek çok hizmetler me'mûldü; lâkin o, bir nefesle her şeyi yapmak istedi, vaktinden evvel toprağına döndü. Sa'y, sa'y-i tedris merhumda bir humma gibi, bir maraz gibiydi, öğrenmekten, öğretmekten bıkmazdı. Bâ-husus lisan cihetiyle o kıymette bir muallim yoktu. Biz arkadaşları ona 'imâmü'l-fasîha" derdik. Merhumu en ziyade rencide eden yanlış bir kelime, yanlış bir terkip, yanlış bir cümle idi. Küçük bir hareke hatası dikkat-i sem'ini celb

eder, gözleri yerde, mütevâzı, afv-ı mütemenni, hemen tashih ederdi[...]"³²

Mehmed Âsım Us da, Dârümuallimîn'den arkadaşlarının "imâmü'l-fasîh" dedikleri Ali Nusret'in bu özelliğine işaret etmiş ve onun ilginç selâmına dikkati çekmiştir:

"Ali Nusret naziktir, hoştur: Selâm verdiği zamanı görmeli: Sağ elini bir hareket-i acûlâne ile evvelâ yukarıya, dudaklarına doğru kaldırır, orada inkişâf eden tatlı bir dost tebessümünü gösterdikten sonra yerlere doğru salıverir ve 'aleyküm esselaaaam'ın dört elif kadar devam eden meddiyle beraber el yavaş yavaş tekrar yukarıya kalkar, selâm nihayet bulur...

Muallim-i fasîh tecvîde meraklıdır. Söz söylerken bütün mahâricini yerli yerinde gösterir, bu tecvîd ibtilâsı bütün etrafıyla, bilhassa selam verirken tezâhür eder, çünkü o zaman tecvîd sade elfâzda değil, etvârda da vardır! 'Allah ömür versin, efendim!' derken aldığı etvâr, vücudundaki harekât bu cümlemin eczâ-yı medd ve kasrıyla tamamen hem-âhenktir. O kadar ki siz karşısında sözü dudaklarından değil, ellerinden, kollarından, bütün âzâsından dökülüyor zannedersiniz!"³³

Osman Fahri ise kardeşinin ölümü üzerine yazdığı şiirleri 1914'te (1319) yayımlanan **Mersiyeler** adlı kitabında toplar. Bu kitapta Ali Nusret'in ölümünden önce kaleme aldığı iki de mektup vardır. Mektupların birini Darümuallimin Müdür Muavini Fuad Bey'e yazmıştır. Kitapta yer alan dokuz şiir şunlardır: "Mersiyeler"³⁴ (3 Şubat 1328; **Sabah**, 4 Şubat 1328/ 17 Şubat 1913), "Mersiye-i Bahar" (23 Mart 1329/ 5 Nisan 1913), "O Güzel Gözlerin" (20 Mayıs 1329/ 2 Haziran 1913), "Senin Sesin" (Mayıs 1329/ Mayıs-Haziran 1913), "Ey Zalim Ölüm" (30 Temmuz 1329/ 12 Ağustos 1913), "Artık Bir Hayal" (16 Haziran 1329/ 29 Haziran 1913), "Tezadlar Elinde" (21 Ağustos 1329/ 3 Eylül 1913), "Taşı Konduğu Gün" (26, 27 Teşrîn-i Evvel 1329/ 8,9 Kasım 1913), "Bir Yıl Sonra" (26 Kânûn-ı Evvel 1329/ 11 Ocak 1914).

³² Bkz. (30), "Dârümuallimîn'de Bir İhtifâl", 55-56.

³³ Mehmed Âsım US, **Karikatürler-II. Meşrutîyet Dönemi'nin Ünlü Sımaları**, Haz: Seval Şahin, 144.

³⁴ Bu şiir, **Sabah** gazetesinde "Merhum Ali Nusret Bey'e" başlığıyla yayımlanmıştır. Osman Fahri, "Merhum Ali Nusret Bey'e", **Sabah**, No: 8412, 4 Şubat 1328/ 10 Rebiülevvel 1331/ 18 Şubat 1913.

Çevresinde nezaketi, çalışkanlığı, dakiklığı, mütevazılığı, dil üzerine hassasiyetiyle tanınmış olan Ali Nusret'in ölümü edebiyat camiasını da derinden üzmüştür.

2. BÖLÜM: ALİ NUSRET'İN EDEBÎ HAYATI

2.1. İlk Etkiler

Kısa ömrünü edebiyata ve dile vakfetmiş olan Ali Nusret, edebiyat hayatına şiir yazarak başlamıştır. Bu yönelişinde kendisinden yalnızca üç yaş büyük olan, modern Türk şiirinin kurucu isimlerinden ağabeyi Cenab Şahabeddin'in büyük rolü olmalıdır. Kalplerinde şiire ve edebiyata karşı aynı büyük hevesi taşıyan iki kardeşin aldıkları ilk etkiler de hemen hemen aynıdır. Dırağman Mahallesi'ndeki evlerinin Şeyh Vasfî'nin tekkesine çok yakın olması, gençlik yıllarında Şeyh Vasfî ile vakit geçirmelerine sebep olmuştur. **Cenab Şahabeddin** adlı eserinde, “Oturdukları ev, Şeyh Vasfî'nin tekkesine çok yakındı. Bilhassa onunla devamlı bir surette buluşuyor ve istifade ediyordu. Şeyh'in delâletiyle de Muallim Nâci'yle tanışmıştı.”³⁵ diyen Saadeddin Nuzhet Ergun, bu ilk tanışıklıkların Cenab'ın şiirindeki etkisine değinmiştir.

Bu gençlik yıllarında Ali Nusret'in çevresindeki isimlerden biri de Hüseyin Câhid'in ağabeyi Hüseyin Suad'dır. Hüseyin Câhid, **Edebiyat Hâtıraları**'nda Ali Nusret üzerinde, Cenab'la benzer şekilde bir Şeyh Vasfî ve Muallim Nâci etkisi olduğu görüşünü, aktardığı şu hâtırayla desteklemiştir

“Ben daha küçük bir çocuk iken onun [Hüseyin Suad] arkadaşlarıyla şiire dâir konuşmalarını dinler, bir şey anlamazdım. Cenab Şahabeddin'in Nusret isminde bir küçük kardeşi vardı. Suad'ın en iyi arkadaşlarından idi. Topçu Mektebi'ne gittiği için kendisine 'Topçu' derlerdi. Semtleri Dırağman'da idi. Mubahaseleri arasında Muallim Nâci ismini işitip dururdum[...].”³⁶

³⁵ Saadeddin Nuzhet ERGUN, **Cenab Şahabeddin—Hayatı ve Seçme Şiirleri**, 6.

³⁶ Hüseyin Câhid YALÇIN, **Edebiyat Hâtıraları**, 58.

2.2. İlk Şiirlerin Yayınlanması ve Saadet Gazetesi

Ali Nusret, kendi adıyla, ilk şiirini, 17 Haziran 1886 (5 Haziran 1302) tarihinde, **Gülşen** mecmuasında yayımlamıştır.³⁷ Ali Nusret, bu şiiri ağabeyi Cenab Şahabeddin'in "O Gözler" adlı şiirine nazîre olarak yazmıştır. Şiir, **Gülşen** mecmuasında "Topçu Mektebi şâkirdânından Ali Nusret Beyefendi'nindir" takdimiyle ve "Nazîre" başlığıyla yayımlanmıştır.³⁸ Şiirin altında da **Gülşen**'in yaptığı şu değerlendirmeye yer verilmiştir: "Nâzımının –sagîr-i sinnine nispetle– şu nazîreyi söylemesi kundaktaki bir çocuğun fasîhâne tekellüm etmesine benzer. Mevlâ feyzini müzdâd etsin."³⁹ **Gülşen**'in bu sözleri, genç şairi takdir ve teşvik edici niteliktedir. Ali Nusret, bu ilk şiiri yayımlandığında henüz on sekiz yaşındadır ve Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun'da öğrencidir.

Ali Nusret, **Saadet**'te yayımladığı şiirlerinde ise A(yın) Necmi takma adını kullanmıştır. Şair, "Mütalâa-i Âşıkane" şiirinden itibaren de şiirlerini kendi ismiyle yayımlamaya başlamıştır. "Mütalâa-i Âşıkane" şiirinin altına bununla ilgili şöyle bir not düşmüştür:

"Efendim,
Bazı esbâb-ı mevânî'-i ber-endâzâneden dolayı şimdiye kadar 'A(yın) Necmi'yi mahlas ediyordum. Bu nâm-ı müsteâra –bir dereceye kadar– ihtiyacım vardı. Halbuki şimdi o ihtiyaç bertaraf edildi. Binaenaleyh iltizâm-ı sıhhat maksadıyla ba'de-mâ neşredeceğim âsârıma kendi imzamı vaz edeceğimden beyân-ı mâfî'l-bâle cesaret ederim."⁴⁰

Ali Nusret, çeşitli engeller sebebiyle şimdiye kadar A(yın) Necmi müstearını kullanmak durumunda kaldığını, bu müsteara bir dereceye kadar ihtiyacı olduğunu, ama artık bu engellerin ortadan kalkması sebebiyle takma bir isme ihtiyacının kalmadığını söylemiş, ancak bu engellerin neler olduğunu açıklamamıştır.

³⁷ **Nahl-i Emel**'de "Üstâd-ı Muhterem Saadetlî Ekrem Beyefendi Hazretleri'nin bir manzumesine nazîredir" başlığıyla 22 Mart 1886 (10 Mart 1302) tarihinde A(yın) N(un) imzasıyla bir şiir yayımlanmıştır. Ali Nusret, A(yın) Necmi müstearının yanında yazılarını yayımladığı çeşitli dergilerde A(yın) N(un) imzasını da kullanmaktaydı. Ancak yine de bu şiirin kesin olarak Ali Nusret'in olduğunu iddia edemeyiz.

³⁸ Ali Nusret, bu şiiri 1306 (1888/1889) yılında yayımladığı **Şihâb** adlı şiir kitabına alırken ismini "O Gözler" olarak değiştirmiştir.

³⁹ Ali Nusret, "Nazire", **Gülşen**, No: 18, 5 Haziran 1302/ 17 Haziran 1886, 71.

⁴⁰ Ali Nusret, "Mütalâa-i Âşıkane", **Saadet**, No: 1076, 30 Haziran 1304/ 3 Zilkade 1305/ 12 Temmuz 1888.

Ali Nusret'in, **Gülşen** mecmuasında yayımlanan bu ilk şiirinden sonra, 1886 (1302) yılında "Tahmis-i Gazel-i Nâci" ve "Tahmis" adında iki şiiri de **Hamiyet**'te yayımlanmış, fakat şairin esas verimli yılları 1888'te (1304) **Saadet**'te "Gazel" adlı şiirin yayımlamasıyla başlamıştır. Şair, 1888 yılı boyunca **Saadet**'te düzenli olarak şiirlerini yayımlamış, aynı sayıda iki şiirinin birden çıktığına çok kere rastlanırken üç şiirin birden yayımlandığı da olmuştur. Görünen o ki Ali Nusret, Muallim Nâci'nin 8 Aralık 1887'de (26 Teşrin-i Sâni 1303)⁴¹ **Saadet**'ten ayrılmasından sonra onun yerini dolduran önemli isimlerden biri hâline gelmiştir.

Ali Nusret'in **Saadet** gazetesinde yayımlanan şiirleri ve **Hamiyet**'te yayımlanan iki şiirinden başka **Muhit**'te yayımlanmış iki şiiri daha vardır. 1305'te (1889/1890) **Muhit**'te yayımlanan iki şiirinin ardından şairin diğer gazete ve dergilerde bu tarihten itibaren ve daha sonra yayımlanmış başka şiirlerine rastlanmamıştır.

2.3. "Şihâb" ve Diğer Şiirleri

Ali Nusret, ilk ve tek şiir kitabı **Şihâb**'ı 1306 (1890/1891) yılında çıkarmıştır. Ali Nusret'in **Şihâb**'da yer verdiği şiirlerinin çoğu **Saadet**'te yayımladığı şiirlerden oluşmaktadır. Şairin **Şihâb** dışında yer alan bu şiirlerinin de büyük bölümü **Saadet**'te yayımlanmıştır.

Şihâb'ın kapağında, her ne kadar, "Birinci Kısım" yazsa da Ali Nusret'in ikinci bir şiir kitabı yoktur. Anlaşılan şiir yazmayı bırakmıştır. İbnülemin Mahmud Kemal İnal da **Son Asır Türk Şairleri** adlı eserinde bu noktaya değinmiş ve şunları söylemiştir: "[...] Pek genç iken şiir ile uğraşmış ise de bilahare vazgeçtiği, **Şihâb**'dan sonra bir şiir mecmuası neşretmemesinden anlaşıyor. O mecmua ise kendini şair addettirecek mahiyette değildir. Çünkü çocuk denilecek bir yaşta söylediği mevzun sözlerden ibarettir[...]"⁴² Gerçekten de Ali Nusret'in şiirleri

⁴¹ Celal TARAKÇI, **Muallim Nâci Efendi-Hayatı ve Eserlerinin Tetkiki**, 141.

⁴² Bkz. (5), İNAL, 1699.

olgunluğa ulaşamamıştır. Zaten şiirlerin çoğu da nazîredir. Ali Nusret'in şiirlerine nazîre yazdığı şairler başta Muallim Nâci olmak üzere ağabeyi Cenab Şahabeddin, Şeyh Vafî, Abdülhalim Memduh, Nâbizâde Nâzım gibi isimlerdir. Zikrettiğimiz isimler Ali Nusret'in şiirindeki etkileri de gösterir niteliktedir.

Ali Nusret, kitabının başında yer verdiği mukaddimede şunları söylemiştir:

“Şimdiye kadar yazdıklarımın hiçbirisinin adem-âbâd-ı nisyânda ziyanına razı olmadım. Bu mecmuaya kaydettim. Bunu neşretmekten maksadım bilhassa şiir ve edebiyata olan hevesât-ı ciddiyye-i kalbiyyemin zâil olmamasını teyid etmekten ibarettir. İsmine gelince: ‘Şihâb!’ unvân-ı âlisinin bendenize olan nisbet-i husûsiyyesine fevkalâde riâyet etmeye –hasbe’l-insâniye– mahkûm olduğumdan o sûretle tevsîm etmeyi tervîc ettim. Bu da ma'fûvv olur ümidindeyim!”⁴³

Ali Nusret, bu kısa giriş yazısında şiir ve edebiyata karşı beslediği ciddi sevginin göstergesi olan bu şiirlerinin ziyan olmasını istemediği için bu kitapta topladığını ve yayımladığını söylemiştir. Kitabına verdiği isim olan “Şihâb”ın ise âlî, yüce, yüksek ve kendisi için özel bir isim olduğunun altını çizmiş, fakat neden bu kadar özel olduğunu belirtmemiştir. Ağabeyi Cenab Şahabeddin'in ilk şiir kitabı olan **Tâmât**'ta “Şihâb” adlı bir şiirinin olduğu düşünülürse, bu şiire atıfta bulunduğu söylenebilir.⁴⁴

2.4. Fennî Yazıları ve Tercüme Faaliyetleri

1306 (1890/1891) yılında **Şihâb**'ı çıkarttıktan sonra, Ali Nusret'in, herhangi bir dergi ve gazetede şiirlerine rastlamadığımızı belirtmiştik. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Ali Nusret, 1892 (1308) yılına kadar sessiz kalmış, 1892 itibarıyla de **Maârif** dergisinde fennî makaleler yayımlanmaya başlamıştır. Bu dergide yayımlanan makaleleri çoğunlukla, “Mevadd-ı Fenniye”, “Mevadd-ı Hikemiyye”,

⁴³ Ali Nusret, **Şihâb**, 2.

⁴⁴ Cenab Şahabeddin, “Şihâb” adlı şiirinin altına düştüğü notta “Devamsız bir rüyadan müteessiren söylenmiştir.” demiş ve şiirde semavî, ilahî bir gök manzarası resmetmiştir. Bu semavilik, ilahilik duygusu Ali Nusret'in **Şihâb**'da yer alan neredeyse

“Mevadd-ı Mütenevvîa”, “Bend-i Mahsûs” gibi üst başlıklar altında yayımlanmıştır. Yazarın **Maârif**’te yayımlanan bazı makale başlıkları ise şunlardır: “İlm-i Hikmetin Menşe’leri”, “Mondblant Rasadhânesi”, “Balon Kazaları”, “Etna Volkanı’nın İndifâ’ı”, “Arzın Şekli”, “Deniz Sularının Şeffâfiyeti”, “En Cesîm Binalar”, “Miyâh-ı Meşrûbenin Elektrik ile Tasfiyesi”, “Menâzır-ı Latîfe-i Ziyâiyye”, “Odaların Isıtılması”, “Liverpool’da Sath-ı Zemînden Mürtefi’ Şimendifer”, “Elektrik ile Kakmacılık”, “Pekos Nehri Üstündeki Köprü” vb. Başlıklarından da anlaşılacağı gibi bu makaleler genelde en yeni bilimsel keşifleri, bilim tarihini, az bilinen bilimsel gerçekleri anlatan teknik yazılardır. Ali Nusret’in, **Maârif**’te birkaç sayı devam eden yazıları da olmuştur. “Kürre-i Arz ile Seyyârât”, “Rüzgârlar ve Fırtınalar”, “Pusulânın Tarihi”, “Chicago Sergisi’nde Sanayî-i Nâriyye-i Elektrikiyye” bunlardan bazılarıdır.

Ali Nusret’in bu dergide Fransızca’dan tercüme yazıları da bulunur. Hattâ yazar, Camille Filammarion’dan yaptığı “Âsmâna Atf-ı Nazar” adlı tercümesinin yayımlanmasıyla **Maârif**’te yazmaya başlamıştır. Bu yazı derginin 39 ile 44. sayıları arasında (9 Nisan 1308–30 Nisan 1308), dört bölüm hâlinde yayımlanmıştır. “Âlât-ı Rasâdiyye ve Rasadhâneler” adlı makale ile “Kamer Bir Metrede” adlı iki sayı devam eden makale ise yazarın Camille Filammarion’dan yaptığı, diğer tercümeleridir. Yazarın bu dergide yayımlanmış olan bir diğer önemli çevirisi ise “Guy de Maupassant’ın İlk Suûdu” adını taşır. Ali Nusret, tercümenin başında şöyle bir açıklama yapmıştır:

“Fransa meşâhîr-i şuarâ ve muharrînden Guy de Maupassant’ın balonla vukû’ bulan seyahat-i havâiyyesi meşhur balonculardan Morris Malle tarafından kaleme alındığı cihetle mevadd-ı fenniyyeyi roman, hikâye suretinde nev-hevesân-ı ma’rifete öğretmek dâiyesiyle yazılan âsârdan ma’dûd olan bu eserin bilhassa kariîn-i Osmâniyye için dahi şöhret-i şâyia-i edebîsi mâlum bulunan Maupassant münasebeti hasebiyle tercümesi tensîb edilmiş ve peyderpey gazetemize derci mukarrer bulunmuştur. Burada fûnûnu roman suretinde yazmanın fevâidinden bahse hacet yoktur ki kariîn-i kirâmın müsellemdir.

tüm şiirlerine hâkim bir duygudur. Şiir kitabına Cenab Şahabeddin’in bir şiirinin ismini vermesi de ayrıca, bize, Ali Nusret’in şiiri üzerinde Cenab Şahabeddin’in etkisini gösterir nitelikte bir işaretir diye düşünüyoruz.

Biz bu seyahatnâme'yi muharriri olan Morris Malle'den aynen tercüme ettiğimiz cihetle 'ben', 'benim' gibi kelimelerin mûmâ-ileyhe râci' olduğu bilinmelidir."⁴⁵

Ali Nusret bu açıklamasında fennî konuların roman, hikâye suretinde bilime yeni yeni heves edenlere verilmesinin faydası üzerinde durmuştur. Fennî konuları roman ve hikâye tarzında veren eserlerden sayılan bu yazının Osmanlı okurları için de çok yararlı olacağını belirtmiştir. "Guy de Maupassant'ın Suûdu", **Maârif**'in 85. ve 86. sayılarında yayımlanmıştır.

Ali Nusret'in yazıları, 1893 (1309) Mart'ı itibariyle **Tercümân-ı Hakikat** gazetesinde görünmeye başlamıştır. Başlarda hem **Maârif**'te hem **Tercümân-ı Hakikat**'te makalelerini yayımlayan yazar⁴⁶, 1893 Temmuz'u itibariyle yazı hayatına **Tecümân-ı Hakikat**'te devam etmiştir. Ali Nusret'in, 1895'e (1311) kadar **Tercümân-ı Hakikat**'te çeşitli konular üzerine makaleleri ve çevirileri yer almıştır. Ali Nusret, ilk başlarda, burada da **Maârif**'te olduğu gibi çeşitli fennî makaleler yayımlamıştır. "Mevadd-ı Fenniye", "Mevadd-ı Askeriye", "Mevadd-ı Mütenevvia", "Terâcîm-i Ahvâl" başlıklı sütunlarda dört sene zarfında pek çok makale yayımlamıştır. "Mevadd-ı Askeriye" sütunu altında yayımlanan makalelerden bazılarının adları şunlardır: "Alman Piyadesinin Arâzî-i Muhtelifede Talimi", "11 Milimetrelik Yeni İspanyol Tüfeği", "7 Milimetrelik Yeni İspanyol Tüfeği", "İnşâ-yı Askeri" vb. "İsveç Ordusunun Tensikât ve Islahâtı", "Hücûm ve Müdafaa-i Kal'a" gibi yazılar ise birkaç sayı devam eden dizi yazılar olmuştur. Bu yazılar en son askerî yeniliklerden ve Batı ordularının çalışma tarzlarından haber veren teknik yazılardır.

Ali Nusret'in, "Mevadd-ı Fenniye" sütununda yayımladığı makalelerin bazıları ise şunlardır: "Granitli Sahralar", "Elektrikiyyet-i Hayvaniyye", "Lavlar", "Edison'u Ziyaret", "Elektrikle Yemek Pişirmek", "Uçmaz Kuşlar", "Balıkçı Kuşlar", "Kırlangıçlar" vb. Yazarın "Etfâle Mahsus Makâlât'tan" başlığıyla

⁴⁵ Ali Nusret, "Guy de Maupassant'ın İlk Suûdu", **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 85, 25 Şubat 1308/ 23 Şubat 1310, 103.

⁴⁶ Ali Nusret'in hem **Maârif**'te hem **Tercümân-ı Hakikat**'te yazılarının yayımlandığı tarihlerde aynı yazının iki süreli yayının her ikisinde birden çıktığı da görülmüştür. "Terâcîm-i Ahvâl" üst başlığı altında yayımlanan "Fransuva Aragon" makalesi ile

çocuklara yönelik fennî yazıları da olmuştur. Bu makalelerde çocuklara yağmurun, karın nasıl oluştuğu, yağın yağmurun nereye gittiği, nehirlerin, ırmakların kolları, denizin hareketleri, dünya yüzeyinin oluşumu, menbaları kaynakları vb. fen bilgisi konularında bilgiler verilmiştir. Yazar, “Terâcîm-i Ahvâl” sütununda ise Batılı ünlü bilim adamlarının hayatları hakkında bilgiler verir. “Profesör Peter”, “Profesör Koladun”, “Mari David” bunlardan bazılarıdır.

Ancak burada asıl önemli nokta, bir süre sonra Ali Nusret’in **Tercümân-ı Hakikat** için çeviriler yapmaya başlamasıdır. Yazar, 1894 (1310) yılı itibarıyla “Fıkra-i Mahsûsa” sütununda tefrika hâlinde roman tercümelemleri yayımlamaya başlamıştır. Bunların ilki, Aleksandre Dumas Fils’den **Muallim Mostel** tercümesidir. **Muallim Mostel**’i, Edmond Tarbe’den yaptığı **Anjel Valuva’nın Sergüzeşti** romanıyla Emile Richebourg’un **Köy Muaşakaları** adlı eserinin içinde yer alan yedi hikâyeden sonuncusu olan **Beyaz Benefşeler** adlı hikâyeye izler. **Muallim Mostel**, **Anjel Valuva’nın Sergüzeşti** ve **Beyaz Benefşeler** 1311 (1895/1896) yılı içerisinde Tercümân-ı Hakikat Matbaası’nda basılmıştır. **Muallim Mostel**, basıldığında Cenab Şahabeddin’in romanla ve romanın tefrikasıyla ilgili Ali Nusret’e yazdığı bir mektuba da bu baskının sonunda yer verilmiştir. Cenab, Ali Nusret’e yazdığı bu mektupta şunları söylemiştir:

“**Muallim Mostel**’i tercih ederek bütün cihanın teşne olduğu o saf şebnemlerin henüz tamamıyla bize intikal etmemiş olduğunu ispat ettin. Doğrusu ya ben Avrupa müdevvenât-ı edebiyesine dâir pek çok şeyler okumuş veya işitmiş iken Dumas Fils’in **Muallim Mostel** nâmındaki eserinin letâfetine müteallik bir şey mesmû’um olmamış idi. Kim bilir daha ne bedîî şeyler vardır ki sıytı yalnız benim değil hiçbir Osmanlı’nın mesmû’u olmamıştır. Ama ketûm-ı zamânî senin gibi erbâb-ı gayrete elbette ifşâ-yı râza mecbur eder.”⁴⁷

Ali Nusret’in 28 Aralık 1894’ten (16 Kânûn-ı Evvel 1310) başlayarak **Tercümân-ı Hakikat**’te yayımlanan bir diğer diğer tefrikası da Marie Robert Hall’ın **Bir Çocuğun Sergüzeşti** isimli romanıdır. **Bir Çocuğun Sergüzeşti** ancak

“Mevadd-ı Târihiyye” üst başlığı altında yayımlanan “Ahvâl-i Kadîme-i Beşer” makalesinin her ikisi de önce **Tercümân-ı Hakikat**’te ardından **Maârif**’te yayımlanmıştır.

⁴⁷ Aleksandre Dumas Fils, **Muallim Mostel**, 653-654.

1313 (1897/1898) yılında kitap hâline getirilerek Ebüzziyâ Matbaası'ndan basılmıştır. Ali Nusret'in **Tercümân-ı Hakikat**'te tefrika edilen bir diğer tercümesi ise Adolph Belot'nun **İki Kadın** adlı eseridir. **İki Kadın**'ın tefrikası 7 Haziran 1895'te (26 Mayıs 1311) yayımlanmaya başlanmış kitap olaraksa 1312 (1896/1897) yılında yine Tercümân-ı Hakikat Matbaası'nda basılmıştır.⁴⁸ Daha önce **Köy Muşakaları**'nın içerisinde yer alan “Beyaz Benefşeler” adlı hikâyeyi çevirip 1311 (1895/1896) yılında ayrı bir kitap hâlinde yayımlayan Ali Nusret, daha sonra **Köy Muşakaları**'nın tamamını çevirmiştir. Bu çeviri 1313 (1897/1898) yılında Matbaa-i Ebüzziyâ'dan çıkmıştır. Ancak bu çevirinin içinde “Beyaz Benefşeler” hikâyesi yer almaz.⁴⁹

Ali Nusret, **Tercümân-ı Hakikat**'in “Fıkra-i Mahsûsa” sütununda roman tercümelerinin yanında küçük hikâyeye tercümelerine de yer vermiştir. “Jozet ile Gusto”, “Çocuklar!”, “Kalb-i Nisvan”, “Liz'in İntikamı” Ali Nusret'in 1894 (1310) yılı içerisinde yayımladığı hikâyelerdendir. Bunların yanında Ali Nusret, “Mevadd-ı Edebiyye” sütunu da yazmaya başlamış ve bu sütunda çeşitli telif-tercüme makalelerle bazı eserlerden parçalara yer vermiştir. “ ‘Dört Kadın ile Bir Papağan'ın Sergüzeşti' Unvanlı Hikâyeden”, “Gaston Kinyar-Jean Richepen'in ‘Vefeyât-ı Acîbe’ Unvanlı Mecmua-i Fikârâtından”, “Antuvan Kadının Yavrusu-Jean Richepen'in ‘Vefeyât-ı Acîbe’ Unvanlı Mecmua-i Fikârâtından” başlıkları altında yer alan çeviri parçaları “Mevadd-ı Edebiyye” sütununda yer verdiği çevirilerdendir. “Fransız Muharrirleri Nasıl Çalışırlardı?” adlı **La Figaro** gazetesinde neşredilmiş olan makaleleri de çevirip **Tercümân-ı Hakikat**'te yayımlayan Ali Nusret, seri hâlinde yayımlanan bu çeviri makalelerde yeri geldikçe kendi görüşlerini de belirtmiştir. Bu makalede Aleksandre Duma Pere, Aleksandra Dumas Fills, Honoré de Balzac, Victor Hugo, Michelet, Baudelaire, Mussêt, Flaubert, George Sand,

⁴⁸ Erol Üyepazar, **Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes** adlı kitabında **İki Kadın** adlı bu polisiye romanı Ali Nusret'ten önce Ahmed Rasim'in çevirdiğini ancak Ahmed Rasim'in çevirisinin tam bir çeviri olmadığını söylemiştir: “Ahmed Rasim'in çevirisi ya özet bir çeviri yahut da dönemde âdet olduğu üzere fasikül yayımlanıp yarıda kalan bir tercümedir. Aynı adı taşıyan iki tercümeden Ahmed Rasim'inki kırk sekiz sayfa, Ali Nusret'in çevirisi beş yüz sayfadır.” Erol ÜYEPAZAR, **Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes**”, 77.

⁴⁹ **Köy Muşakaları** adlı kitabı Ali Nusret'ten önce Osman Fahri de çevirmiş ve bu çeviri 1310'da **Tercümân-ı Hakikat**'te tefrika edilmiştir. Ancak Osman Fahri, o dönem “Beyaz Benefşeler”i tercüme etmemiştir. Osman Fahri, **Köy Muşakaları** içerisinde yer alan hikâyelerden biri olan “İki Dost”un hâtimesinde bu hikâyeyi Ali Muzaffer'in de çevirmiş olduğunu belirtmiş ve bir eserin tekrar tekrar tercüme edilmesi taraftarı olduğunu söylemiştir. (Osman Fahri, “İki Dost”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4780, 24 Mayıs 1310/ 1 Zilhicce 1311/ 5 Haziran 1894)

Théophile Gautier gibi Fransız şair ve yazarlarına yer verilmiştir. Bir doktor tarafından kaleme alınan bu makalelerde adı geçen şair ve yazarların çalışma tarzlarıyla sıhhat durumlarının bir değerlendirmesi yapılmıştır. Yazarın “Mevadd-ı Edebî” sütununda yer verdiği bir diğer seri yazı ise “Fransa’da Kitap ve Kitaphâne” adını taşımaktadır.

Ali Nusret’in, 1892 (1308) yılında **Maârif**’te başlayan fennî yazılar ve tercümeler dönemi, 1893’te (1309) **Tercümân-ı Hakikat**’in de katılmasıyla yoğunlaşmıştır. Yazar, bu alandaki esas faaliyetini **Tercümân-ı Hakikat**’te ortaya koymuş ve 1895 (1311) yılına kadar düzenli olarak yazıları ve tercümeleri yayımlanmıştır. Yazarın bu döneminde edebî anlamda esas önemli nokta ise tercüme faaliyetlerinin yoğunluk kazanmış olmasıdır. Özellikle 1894 (1310) itibariyle tercüme roman tefrikalarına başlamış ve 1895’e (1311) kadar devam eden bu süreçte “Fıkra-i Mahsûsa” ve “Mevadd-ı Edebiyye” sütunları altında tercüme hikâye ve romanlara, telif-tercüme edebî makalelere yer vermiştir.

2.5. Servet-i Fünûn ve Mensur Şiirler

1306’da (1890/1891) **Şihâb**’ı yayımladıktan sonra, tercümeler ve fennî yazılarla geçen 1892–1895 (1308–1311) yılları arasındaki süreçte telif eser ortaya koymayan ve bu açıdan edebî alandan biraz da olsa uzaklaşan Ali Nusret, 1898 (1314) yılında **Servet-i Fünûn**’da mensur şiirler yayımlamaya başlamıştır. Bu mensur şiirlerin sayısı azdır, ancak yine de Ali Nusret’in edebî hayatına bir nebze olsun canlılık getirmiştir. **Servet-i Fünûn**’un 1898 (1314) yılındaki nüshalarında yazarın toplam yedi adet mensur şiiri vardır.⁵⁰ Aşağıda mensur şiirlerinin yayım tarihine göre listesini veriyoruz:

⁵⁰ Şehnaz Aliş, **Servet-i Fünûn Dergisinde Küçük Hikâye-Mensur Şiir-Manzum Hikâye (1896–1901)** adlı doktora çalışmasında bu sayıyı altı olarak verir. Ali Nusret’in kendi adıyla neşrettiği altı mensur şiirinin yanında bir de A(yın) N(un) imzasıyla yayımladığı bir mensur şiiri daha vardır. Bkz. Şehnaz ALİŞ, **Servet-i Fünûn Dergisinde Küçük Hikâye-Mensur Şiir-Manzum Hikâye (1896–1901)**, Danışman: İnci Enginün, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İst. 1994 (yayımlanmamış doktora tezi), 274.

- 1- “Mülâkat”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 373, 23 Nisan 1314, s. 131–132.
- 2- “Çiçekler”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 376, 14 Mayıs 1314, s. 180–183.
- 3- “Gece”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 378, 28 Mayıs 1314, s. 211–213.
- 4- “Sekte-i Bahar”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 380, 11 Haziran 1314, s. 244–245.
- 5- “Darbe-i Hicran”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 385, 16 Temmuz 1314, s. 324–327.
- 6- “Cevr-i Muhîât”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 388, 6 Ağustos 1314, s. 377–379.
- 7- “Leyl-i Sefîd”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 16, No: 391, 27 Ağustos 1314, s. 11–13.

Ali Nusret’in bu az sayıdaki mensur şiiri için Fuad Köprülü, **Bugünkü Edebiyatımız** adlı eserinde şunları söyler:

“[...] Küçük hikâyeye pek benzeyen mensur şiirleri ve mensur şiiri pek andıran küçük hikâyeleri gerek mevzu gerek tarz-ı ifâde itibarıyla arkadaşlarınınkine hiç benzemiyordu; onlarda hususî ve nâ-kabil-i tarif bir reng-i tarâvet, bir râyiha-i safvet vardı...”⁵¹

Gerçekten de Ali Nusret, bu dönem yayımladığı mensur şiirleriyle türün başarılı örneklerini vermiş, ancak devamı gelmemiştir.

2.6. II. Meşrutiyet Sonrası

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Ali Nusret, 1898’de (1314) **Servet-i Fünûn**’da yayımlanan mensur şiirlerinden sonra II. Meşrutiyet’in ilânına kadar geçen süre zarfında derin bir suskunluk devresine girmiştir. Ali Nusret’in suskunluğunu bozmasında Meşrutiyet’in ilân edilmesinin yanında askerlikten emekliye ayrılmış

⁵¹ Bkz. (25), KÖPRÜLÜ, 319.

olmasının da etkisi olduğunu düşünüyoruz. Ali Nusret'in Meşrutiyet'in ilânına kadar geçen sürede yaşadığı bu sessizlik devresi onun sanatında bir kırılmaya sebep olmuş ve yazar, edebî faaliyetlerinden uzaklaşmış, lisan ve eğitim konularına daha çok eğilmiştir. Fuad Köprülü, Ali Nusret'in Meşrutiyet sonrası dönemiyle ilgili şu değerlendirmeyi yapar:

“Kemmiyet itibariyle o kadar şâyân-ı dikkat olmayan o eserlerden sonra Ali Nusret uzun bir vakfe-i sükût ve intizar geçirdi. Arabî ve Fârisî'nin bütün gavâmızını tedkîke hasredilmiş olan devre-i sükûn ve mesâi, ilân-ı Meşrutiyet'le ihlâl edilince, Ali Nusret saha-i matbuata eski simâ-yı mânevîsinde büsbütün ayrı bir şekilde çıktı. **Şûrâ-yı Ümmet, Servet-i Fünûn**'da ve daha sâir birtakım cerâid-i yevmiye ve mevkutede neşrettiği makâlât-ı edebiye ve lisâniyye ile Ali Nusret, Arabî ve Fârisî'nin gavâmızına vâkıf, ciddi ve şedîd bir lisan muallimi olduğunu gösteriyordu. Galatât-ı meşhûreyi, lügât-ı sahîhaya asla tercih etmeyen bir terkip hatasını en büyük cinayet sayan, gençlerin Arabî ve Fârisî'deki zaafı ile zarîfâne eğlenen, lisanın sadeliği fikrini şiddetle muâheze eden Ali Nusret, artık o eski hassas şair, o genç hikâye-nüvis değildi. Veysî ile Nergisî, Kamûs ile Bürhân, Ferheng ile Sıhah o sıcak ruhun şiire ve güzelliğe karşı açmak istediği kanatları kırmış, ezmişti.”⁵²

1908 Eylül'ünde (1324) ilk olarak, yeniden **Servet-i Fünûn**'da “A'mâ” adlı Fransızca bir tercümesiyle görünür. Yazar, 1908–1910 (1324–1325) yılları arasında edebî, tarihî, fennî, askerî vb. makaleleriyle **Servet-i Fünûn**'da boy göstermiştir. Ali Nusret'in, **Servet-i Fünûn**'da önemli edebî makaleleri yer almıştır. “Teddîk-i Edebî: Sabrî-i Şâkir”, “Küçük Hikâyeler ve Bir Numûne”, “Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân”, “Şiir ve Nesrin Güzelliği” gibi daha sonra **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye**'ye alacağı makaleleri de ilk defa **Servet-i Fünûn**'da yayımlanmıştır.

“Bir Temeddüh-i Zarâfet”, “Maraşel Odinyo'nun Fasulyeleri”, “Washington ile Validesi”, “Bir Çay Ziyafeti”, “Jozefin'in Yalanları” vb. tarihî makalelerinde yazar, tanınmış tarihî şahsiyetlerin bilinmeyen yönlerini, ilgi çekici tarihî vakaları anlatmıştır.

⁵² A.g.k., 319-320.

1909 (1325) yılı, II. Meşrutiyet'ten sonra alevlenmiş olan dilde sadeleşme ve tasfiyecilik tartışmalarına katılması sebebiyle Ali Nusret için oldukça hareketli geçmiştir. Yazarın bu konudaki makaleleri de **Servet-i Fünûn**'da yayımlanmıştır. Tasfiyecilik hakkındaki tartışmalar 1909 (1325) Temmuz'unda, Halil Rüşdü'nün bir makalesine Süleyman Nazif'in verdiği cevapla başlamıştır. Halil Rüşdü, dil hakkında yazdığı bir yazıyı yayımlanması için **Yeni Tasvîr-i Efkâr**'a göndermiş, Süleyman Nazif ise dili sadeleştirmek isteyen bir makalenin **Yeni Tasvîr-i Efkâr** sayfalarında yer almasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Yazar, tartışmalara, Süleyman Nazif'in dile ilgili görüşlerine destek vermek amacıyla kaleme aldığı "Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân" adlı makalesiyle katılmıştır. Bu makalesine sırasıyla Kazanlı Ayaz İshakî, Celâl Sâhir ve N.Y.'den cevap gelmiştir. Süleyman Nazif, Ali Nusret'i desteklemek için "Ali Nusret'e Teşekkür" başlıklı kısa bir yazıyla birlikte "Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân" makalesini aynen **Yeni Tasvîr-i Efkâr**'da yayımlamıştır. Halil Edib, **Yeni Tasvîr-i Efkâr**'da yayımladığı "Lisân Meselesine Dâir" adlı yazıda Ali Nusret'in makalesindeki bir yanlışlığı düzeltmiştir. Ali Nusret, önce Halil Edib'e "Bir Cevâb-ı Müteşekkîrâne" başlıklı yazısıyla cevap vermiş, daha sonra da "Lisân-ı Müzeyyen ve San'at" başlıklı 16 Eylül 1909–13 Ocak 1910 (3 Eylül 1325 ile 31 Kânûn-ı Evvel 1325) tarihleri arasında yayımladığı beş makaleden oluşan seri yazılarıyla Celâl Sâhir'i cevaplamıştır. Ali Nusret kendisine Celâl Sâhir'i muhatap almıştır ancak isimlerini zikretmese de kendisine itiraz eden diğer şahıslara da cevap vermiştir.

Ali Nusret, askerlikten emekliye ayrıldıktan sonra öğretmenlik mesleğine devam etmiştir. Vefa ve Mercan İdâdîleri ile Dârülmuaalimîn'de, hastalığı ağırlaşınca kadar edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Yazar 18 Ocak 1910'dan (5 Kânûn-ı Sâni 1325) itibaren kardeşi Osman Fahri'nin çıkarttığı **Mekteplilere Arkadaş** adlı dergide "Kırâat" başlığı altında ibtidâî, rüşdî ve idâdî öğrencilerinin seviyelerine uygun okuma parçalarını, "Kitâbet Dersleri" başlığı altında da yine ibtidâî, rüşdî ve idâdî öğrencilerinin müfredatlarına uygun Türkçe ders notlarını yayımlamıştır. Yazar, aynı günlerde 28 Şubat 1910'da (15 Şubat 1325) çıkmaya başlayan Dârümuallimîn'in yayın organı olan **Tedrisât-ı İbtidâîye Mecmuası**'nda da "Ders Numûneleri" başlığı altında kitâbet derslerinin notlarını yayımlamaya

başlamıştır. Ali Nusret, ders notlarında ibtidâî, rüşdî, idâdî öğrencilerinin seviyelerine, kitâbet dersleri müfredâtına uygun olan; ahlâkî, tarihî konuları içeren metinler vermiş; bu metinlerin içine yerleştirdiği sorularla da öğrencinin metni geliştirmesini, böylece konuyu (cümle bilgisi, isim, fiil vb.) daha iyi anlamasını sağlamaya çalışmıştır. Ali Nusret, “Ders Numûneleri” başlığı altında verdiği bu metinleri Hüseyin Câhid’in **Türkçe Sarf ve Nahv** kitabından aldığını belirtir.

Ali Nusret, 1910 (1325) yılında Dârülmuallimîn’in konferans salonunda verdiği konferanslarda kırâat, imlâ, kitâbet ve gramer derslerinin uygulamasına, öğrencilerden istenen ezber ve kitâbet ödevlerinin nasıl olması ve nasıl değerlendirilmesi gerektiğine dâir taşradaki ve İstanbul’daki ibtidâî mektep muallimlerine bilgi vermiştir. Bu konuşmaların özetleri ise **Tedrîsât-ı İbtidâîye Mecmuası**’nda yayımlanmıştır. Bunlardan “Usûl-i Kırâata Dâir” 13 Şubat 1910’da (31 Kânûn-ı Sâni 1325), “Usûl-i İmlâyâ Dâir” 18 Şubat 1910’da (5 Şubat 1325) verdiği konferansların özetleridir. **Tedrîsât-ı İbtidâîye Mecmuası**’nda yer alan fakat konferans tarihleri verilmemiş diğer konferans metinleri ise şunlardır: “Ezber Vazifelerine Dâir”, “Elfâz-ı Müfredenin Talimine ve Elfâzın Şumûl-i Maânisine Dâir”, “Sarf u Nahv-i Osmânî Tedrîsâtına Dâir”, “Kitâbet Vazifelerine Dâir”. Böylece Ali Nusret, Türkçe öğretimine dâir teorik bilgileri vermiş olur. Bu teorik bilgilerin pratiği ise yazarın **Mekteplilere Arkadaş** ve **Tedrîsât-ı İbtidâîye Mecmuası** isimli dergilerde yayımlamış olduğu “Kırâat” ve “Ders Notları” başlıklı sütunlar altında verilmiştir.

Ali Nusret, 1908 Meşrutiyeti’nden sonra önem kazanan alfabenin ve imlânın düzeltilmesi meselesiyle de aktif olarak ilgilenmiştir. Yeni bir alfabenin kabul edilmesinden ziyade, varolan alfabede iyileştirmeye gidilmesi taraftarı olan Ali Nusret, hurûf-ı munfasılânın kabulü için çalışan Islâh-ı Hurûf Cemiyeti’nin de kurucularından olmuş, cemiyetin geçici idare kurulunda yer almıştır. Rekin Ertem, **Elifbe’den Alfabe**ye adlı eserinde cemiyetin faaliyete geçtiği o günleri şu sözlerle anlatır:

“Milaslı Doktor İsmail Hakkı’nın öncülüğünde, Op. Doktor Necmeddin Ârif, Ali Nusret ve Recâizâde Ekrem’in teşebbüsüyle kurulan dernek, toplantı için devrin ileri gelenlerine 30 Kânûn-ı Sâni 1327 (1911) tarihli Recâizâde Ekrem imzasıyla davetiyeler göndermişti. 3 Şubat 1327 (1911) tarihinde İstanbul Üniversitesi Konferans Salonu’nda yapılan toplantıya Gazi Ahmed Muhtar Paşa, Şûrâ-yı Ümmet Tanzimat Dairesi Reisi Mahmud Esad, Islahât-ı Mâlîye Komisyonu âzâsından Ata, Darülfünûn Edebiyat Şubesi Eski Müdürü İsmail Hakkı, Eski Bursa Mebusu Tahir, Musul Valisi Süleyman Nazif, Sıhhiye İkinci Reisi Cenab Şahabeddin, Celâl Nuri, Dava Vekili Celâleddin Ârif Bey gibi birçok kişi katılmış; Gazi Ahmed Muhtar Paşa, Mehmed Esad Efendi, Necmeddin Ârif, Mehmed Şâkir Bey, Demir Ali Âsaf Bey, Mustafa Râkım Bey ve Ali Nusret Bey’in geçici idare kurulunu oluşturduğu derneğin on sekiz maddelik nizamnamesinin ikinci maddesi derneğin gayesini şöyle belirtmişti: ‘Esas maksadı, harfleri tâdil ve ıslah ile mükemmel hâle getirmek’ ”⁵³

Ali Nusret, “Türkçe’de Hurûf-ı Munfasıla” adlı makalesinde derneğin çalışmalarıyla ilgili şunları anlatmıştır:

“Bunun için evvel-emirde Islâh-ı Hurûf Cemiyeti nâmıyla bir cemiyet tesis edilmiş münevverü’l-fıkr birçok zevât-ı muhtereme âzâ kaydedilmiştir. Cemiyetin merkez-i idaresi elyevm Beyoğlu’nda Tünel’in karşısındaki 10 numaralı apartmandaki dâire-i mahsûsadır. Cemiyetin, sadr-ı sâbık Gazi Muhtar Paşa ve ayân-ı kiramdan edib-i muhterem Recâizâde Ekrem Beyefendi hazretlerinin riyasetleri tahtında zevât-ı muhtereme ve mütehassısdan mürekkeb bulunan tedkîk-i encümen-i ilmiyesi, tarifinden ıslâh-ı hurûfa mütedâir vârid olan birçok levâyih ve eşkâl-i tedkîk ve ashâbı birer birer davetle eşkâli hakkındaki izahata istimâ edilmiş ve şâyân-ı tedkîk görüldüğüne karar verilen eşkâl ve levâyih hakkında tedkîkât ve mütâlaât-ı mukteziye îfâ ve ikmal edilmiş, sıra eşkâl-i mevdûa ve mevrûda arasından münasip ve muvâfıklarının tefrikine gelmiş idi.

Vakâyi-i harbiye sebebiyle zarûrî olarak muvakkaten tatil-i ictimâ etmiş olan bu encümen-i ilmiyenin pek yakında bi’t-tekrar ictimâle tedkîkâtına devam ve vazifesini resîde-i hadd-i hitâm edeceği şüphesizdir[...]

⁵⁴

⁵³ Rekin Ertem, *Elifbe’den Alfabe*, 137-138.

⁵⁴ Ali Nusret, “Türkçe’de Hurûf-ı Munfasıla”, *Tanin*, No: 1578, 9 Nisan 1329.

Ali Nusret, 1328 (1912/1913) yılında **Osmanlı Elifbesi** adında bir elifba cüz'ü de kaleme almış ve bu küçük kitabı hurûf-ı munfasılaya uygun şekilde düzenlemiştir. **Osmanlı Elifbesi**'nde yazarın hurûf-ı munfasıların yazılış ve okunuşuna dâir çeşitli teklifleri yer almaktadır. Bu konuyla ilgili kaleme aldığı “Türkçe’de Hurûf-ı Munfasıla”, “Elifba Meselesi”, “İslah-ı Hurûf Meselesi”, “Milletin Maârifeye İhtiyacı ve Hurûf-ı Munfasıların Fevâidi”, “Lisândan Evvel Harf” başlıklı beş makale 1913 (1329) yılının Nisan ve Mayıs aylarında **Tanin** gazetesinde yayımlanmıştır.

Ali Nusret, 1911 (Hicrî 1329) yılında, bazıları gazete ve dergilerde de yayımlanmış olan edebî ve fennî makalelerinden seçerek oluşturduğu **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye** adlı kitabını yayımlamıştır.

1326 (1910/1911) yılında da Catulle Mendes’ten çevirdiği **Bir Sergüzeşt-i Hunîn** adlı kitap, yazarın II. Meşrutiyet’in ilânından sonra yayımladığı tek çevirisidir. Yazar, “Catulle Mendes” adlı makalesinde **Bir Sergüzeşt-i Hunîn**’i şu sözlerle övmüştür:

“Sâye-i hürriyette ahîren tercümesine muvaffak olduğumuz **Bir Sergüzeşt-i Hunîn** eser-i medhûşu cezâlet-i beyân ve şiddet-i hüsnî gösteren âsâr-ı kalemiyesinin en latiflerindendir. Tercümede letâfet-i asliyesi bî’z-zarûre az çok nâ-bûd unvanlı olmakla beraber kavga-i hürriyetle çırpınan bir ruh-i muztaribin o nevhât-ı ciğer-güdâzı... Bütün elyâf-ı kalbi sızlatan o vâveylâlar, o eşk-âbeler arasındaki tıflâne ve şuh-hâne handeler... Dünyanın en muazzam ve muallâ bir davası, bir davâ-yı mutazallimâne ve isyan-perdâzânesi arasında mezc edilen o şikeste beste-i mülâtifeler, o hafif ve revan nükteler, bedîalar... Âle’l-husus hizmet-i müdhîşe-i mevzû’u hiç ihlal etmeksizin her biri kendine münasip bir câ-yi hiffet bulan o hercâi emeller, hevesler öyle bir selâset ve letâfet ile tasvîr olunmak gerçekten üstâdâne bir mahâret-i şiiriyyedir.”⁵⁵

Ali Nusret, kısa süren hayatında az sayıda eser ortaya koymuştur belki ama, döneminin gazete ve dergilerinde edebî, fennî, tarihî, askerî konulara, eğitim ve dille

⁵⁵ Ali Nusret, “Catulle Mendes”, **Servet-i Fünûn**, C: 36, No: 926, 12 Şubat 1325, s. 248.

ilgili meselelere değindiği makaleleriyle geniş bir yelpazede yayımcılık faaliyeti sergilemiştir.

3. BÖLÜM: ALİ NUSRET'İN ESERLERİ

3.1. Şiirleri

Ali Nusret, ilk şiiri “Nazîre”yi (**Şihâb**’da ismi “O Gözler” olarak değiştirilmiştir) 1886 (1302) yılında **Gülşen**’de yayımlamıştır. Şair, bu tarihten itibaren 1305 (1889/1890) yılına kadar **Saadet** gazetesi ile **Hamiyet**, **Muhit** gibi dergilerde şiirlerini yayımlamaya devam etmiş, ilk ve tek şiir kitabı **Şihâb**’ı ise 1306 (1890/1891) yılında neşretmiştir. Bu dönem Türk edebiyatında Mehmet Kaplan’ın terimleştirmesiyle “Ara Nesil” olarak anılan dönemdir.⁵⁶ Ali Nusret’in şiirlerinde de bu dönemin özellikleri görülmektedir.

3.1.1. Ara Nesil Dönemi Türk Şiiri

Mehmet Kaplan, Ara Nesil’in Türk edebiyatında varlık gösterdiği zaman dilimini şu sözlerle belirlemiştir:

“Çok defa yapıldığı gibi, Servet-i Fünûn edebiyatını, Hâmid ve Recâizâde Ekrem’den hemen sonra başlatıvermek hatadır. Bu iki şahsiyetin en önemli eserlerini vermiş bulundukları 1873–1877 yılından itibaren, Servet-i Fünûn zümresinin toplandığı 1895 yılına kadar, arada yirmi seneye yakın bir zaman uzanır ki, Abdülhamid istibdadının ilk devresine rastlamakla beraber, edebî faaliyet bakımından bütün bütün de boş geçmez; aksine, bizim Ara Nesil dediğimiz 25–30 kişilik bir yazarlar grubunun⁵⁷, gerek duyuş tarzı, gerek üslûp sahasında, âdeta edebiyatımızın çehresini değiştirecek faaliyetlerine sahne olur.”⁵⁸

Mehmet Kaplan, Şinasi’den Servet-i Fünûn edebiyatına kadar Türk şiirini Şinasi, Ziya Paşa ve Nâmık Kemal’in temsil ettiği “sosyal fikirler devri”, Abdülhak

⁵⁶ Mehmet KAPLAN, *Tevfik Fikret*, 25–27.

⁵⁷ Ara Nesil’le ilgili yapılan çalışmalar için bkz: Akif ÖNCÜL, **1300 (1882) - 1310 (1892) Yılları Arasında Türkiye’de Çıkmış Olan Dergilerde Şiir Faaliyeti**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1956; Mahmut BABACAN, **Ara Nesil’de Tenkit**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993. Bu iki çalışmada da Ara Nesil edebiyatçılarının birer listesi verilmiştir, fakat her iki listede de Ali Nusret’in adı geçmemektedir. Necat Birinci ise, “Ara Nesil” (*Türk Edebiyatı Tarihi*, C: 3, 89-101) adlı makalesinde öne çıkmış Ara Nesil mensupları arasında Ali Nusret’i de sayar.

Hâmid ve Recâizâde Ekrem'in oluşturduğu "ferdiyetçilik, büyük ihtiraslar ve ıztıraplar devri" ile "küçük ve günlük hassasiyetler devri" olarak üçe ayırmıştır. Ara Nesil mensuplarını da "küçük ve günlük hassasiyetler devri" içinde anlatır. Ara Nesil mensupları, birinci devrin temsilcileri gibi sosyal faydacı değildir, Abdülhak Hâmid ve Recâizâde Ekrem'in "ferdî duyuş tarzı"nı devam ettirmişlerdir.

Cafer Gariper, Ara Nesil içerisinde "sınırlarının kesin olmadığı ve birinden diğerine geçişin kolaylık gösterdiği üç yöneliş[ten]"⁵⁹ söz etmiştir. Bu yönelişler şunlardır:

1. Klasik edebiyatı sürdürmek isteyenler;
2. Eski ile yeni arasında yer alanlar;
3. Yenilikçiler.

Cafer Gariper eskiyi sürdürmek isteyenler arasında Şeyh Vasfî, Elhac İbrahim Efendi, Hoca Hayret Efendi, Mehmed Salahî, Muallim Feyzî ve Ali Ruhi'yi saymıştır. Bu isimler,

"[...] yeniliğin yerleşmeye başladığı bir dönemde klasik edebiyattan gelen zevk ve alışkanlıklarla yenileşmenin karşısında yer alırlar [...] Eskiye reddetmeden eskiyle yeni arasında bir denge kurmaya çalışan Muallim Nâci'nin etrafında kümelenme yoluna gitmek ve Muallim Nâci'yi eskinin temsilcisi durumuna sürüklemek isterler. Ortaya koydukları sanat eserlerinden ziyade, yeni anlayışın karşısında sert tenkitçi tavırlarıyla yenileşme hareketinin kontrollü ve dikkatli yürütülmesinde etkili olmuş görünmektedirler."⁶⁰

Eski ile yeni arasında yer alanlarsa,

"[...] dönem içerisinde yeniliği ileri seviyede temsil eden Recâizâde M. Ekrem ve Abdülhak Hâmid'den gelecek tesire açık olmakla birlikte daha çok Muallim Nâci dairesinde yer alan veya bu daireye yaklaşan yazar ve şairlerdir. Klasik zevke, dil ve üslûp özelliklerine, hattâ şekil ve kalıplara önemli ölçüde bağlı kalırlar. Bunun yanında

⁵⁸ Bkz. (56), KAPLAN, 25.

⁵⁹ Cafer GARİPER, "Geçiş Dönemi Nesli: Ara Nesil", *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, 107.

⁶⁰ Bkz. (59), GARİPER, 107.

Batı edebiyatlarından gelen tesire de sanatlarını açık tutarlar. Bir bakıma sentezci anlayışla eskinin üzerine yeni unsurları ekleyerek eskiyi kendi içerisinde yenileme çabası içinde görünürler.”⁶¹

Yenilikçiler, yeniliği ileri seviyede temsil etmek ve onu daha ileriye götürmek isteyen ve Recâizâde Ekrem-Abdülhak Hâmid ekolüne bağlanan gençlerdir.

“Servet-i Fünûn edebiyatını hazırlayan grup bu sanatkârlardan oluşur. Türk edebiyatının Batılı mahiyet kazanmasında, şekil ve muhteva özelliklerinin değişmesinde, yeni bir duyuş tarzının oluşmasında yoğun çaba gösterirler. Ancak bu Batılılaşma çabası ne kadar ileri seviyede yürütülmek istense de klasik kültürün hayal dünyasından ve zevkinden bütünüyle uzaklaşıldığı ve yepyeni bir edebiyatın ortaya konduğu söylenemez. Burada dikkat edilecek nokta, genç sanatkârların Recâizâde Ekrem ve Abdülhak Hâmid gibi öncülerden hareketle, Batı edebiyatını model alarak, yeniliğin etrafını şuurlu bir şekilde genişletmeye çalışmalarıdır.”⁶²

Ali Nusret ise **Şihâb** içerisinde yer alan ve **Şihab** dışında kalan şiiirleriyle yenilikçiler ile eski edebiyatı devam ettirmek isteyenler arasında eskiye daha yakın bir yerde durmaktadır.

Ara Nesil döneminde hiç şüphesiz gençlerin üzerinde Muallim Nâci'nin büyük bir etkisi vardır. Muallim Nâci şiiri, gençler için âdetâ bir mekteptir. Cafer Gariper, bu dönemde Muallim Nâci etkisini şu sözlerle anlatmıştır:

“Klasik zevkin tamamen ortadan kalkmadığı bu devrede genç sanatkârların klasik zevki yansıtan eserler kaleme alarak sanat hayatına adım attıklarını belirtmeliyiz. Bu, yalnızca Ara Nesil mensuplarıyla sınırlı kalmaz. İleride Servet-i Fünûn topluluğunu oluşturacak olan Cenab Şahabeddin, Tevfik Fikret gibi genç sanatkârlar için de böyledir. Bu yönleriyle hemen hemen Servet-i Fünûn topluluğu teşekkül edene kadar söz konusu topluluk mensupları birer Ara Nesil sanatkârı özelliği gösterir. Servet-i Fünûn'un öncülerinden biri durumundaki Cenab Şahabeddin, **Hazîne-i Fünûn** ve **Mektep** gibi dergilerde Şeyh Vasfî'ye, başka şairlere nazîreler yazar; Tevfik Fikret, Muallim Nâci-Muallim Feyzî

⁶¹ A.g.k., 108.

⁶² A.g.k., 109.

mektebinin bir tilmizi olarak gazeller, tevhidler kaleme alır ve Şeyh Vasfî'ye, Muallim Nâci'ye nazireler yazar.”⁶³

Tanpınar, Muallim Nâci'nin, dönemin genç edebiyatçıları üzerindeki etkisine işaret ederek şunları söylemiştir:

“[...] O [Fikret] ve bütün nesli, 1860–1870 arasında doğanlar, Nâci'nin dilinden ve bilhassa nazım tekniğinden, aruz kullanmakta ustalığından ders alırlar. Yukarıdan beri aruzun Türkçe'de nasıl en ehemmiyetli mesele olduğunu anlattık. İşte Nâci, Şinasi'den sonra vezinle dil arasındaki münasebet üzerinde duran ilk adamdır. Kemal ve Hâmid aruz ile hece arasında –hattâ Hâmid veznin lüzumunda– mütereddit idiler. Nâci ise aruzu tek âlet olarak kabul ediyor ve onu kullandığı Türkçe'nin bünyesine uydurmaktan başka çare olmadığını düşünüyor, garba yetişmek hevesinde o kadar değişen ve altüst olan dile bir karar vermeye çalışıyordu. Tevfik Fikret, İsmail Safâ, Nabizâde Nâzım gibi şairlerin nazmında gördüğümüz, olgunluk hattâ ustalık doğrudan doğruya Nâci'de başlar [...]”⁶⁴

Cemil Meriç de kendisiyle yapılan bir röportajda Muallim Nâci'nin dönem gençleri üzerindeki etkisini “[...] Nazmı da bütün gençler için bir mekteb-i edeb olmuştur. Fikret'i de, Cenab'ı da o hazırlamıştır, Yahya Kemal'i de diyebiliriz. Temellerinde o vardır. Âdetâ nazımın kaderini çizmiştir...” sözleriyle vurgular.⁶⁵

Ali Nusret'in şiirleri üzerinde de Muallim Nâci'nin büyük bir tesiri vardır. Bu tesirin de ağabeyi Cenab Şahabeddin kanalıyla gelmiş olduğunu söylemek yanlış olmaz. Cenab Şahabeddin'in şiire başladığı ilk yıllardan, 1887'de Muallim Nâci'nin yerini Abdülhak Hâmid ve Recâizâde Ekrem'in alacağı döneme kadar geçen sürede üzerindeki Muallim Nâci tesiri ise bilinmektedir. Hasan Akay, bu etkiyi şu sözlerle anlatmıştır:

“Cenab bu yaşlarda hemen daima Muallim Nâci'yi takip ediyor, bilhassa onun gazellerine nazîreler söylüyor, bunları yazdığı mektuplarla beraber **Saadet** gazetesine gönderiyordu. **Saadet**'in edebiyat sayfasını yöneten Nâci de bu Askerî Tıbbiye talebesinin –pek bir fevkalâdelik bulunmamakla birlikte gelişmeye müsait bir kabiliyet

⁶³ A.g.k., 108.

⁶⁴ Ahmet Hamdi TANPINAR, XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, 539.

⁶⁵ “Muallim Nâci Üzerine Cemil Meriç'e Sorular”, **Yeni Sanat**, S: 1, No: 8, Kasım 1974, 49.

olduğu izlenimini uyandıran– şiirlerini ve Fransızca’dan yaptığı manzum, mensur tercümelerini tenkit, teşvik ve takdir edici notlarla gazetede neşrediyordu. İki sene zarfında Muallim Nâci tarzında yazdı, fakat bir yandan da kabiliyetinin sınırlarını yokluyordu.”⁶⁶

Şahabeddin Süleyman, Muallim Nâci’nin Ali Nusret’e etkisini şu hâtırısıyla aktarır:

“Yenilik ile eskilik arasında bir hatt-ı vasl hizmetini yüklenen Ali Nusret, teceddüdkârlardan ziyade kudemâya meyyâl idi. Nâci denilen ‘köy şairine’ fevkalâde ihtiramı vardı. Bazen buluştuğum zamanlar benim ‘fetret-i edebiye mûcidi’ diye talkîb ettiğim bu zât hakkında fikirlerimi tâdil için uğraşır, yorulur, cümlelerin yorumları arasında hiddetini saklayarak beni nankörlükle bile itham ederdi.”⁶⁷

Bu çalışmada Ali Nusret’in şiirleri döneminin ve yukarıda ismi geçen isimlerin etkisi altında incelenmeye çalışılacaktır.

3.1.2. “Şihâb” İçerisinde Yer Alan ve “Şihâb” Dışında Kalan Şiirler

Ali Nusret’in, tek şiir kitabı olan **Şihâb** dışında yer alan ve kitap hâline getirmediği şiirleri de vardır. Ali Nusret’in eserlerinin inceleneceği bu bölümde kitaplaşmamış olan şiirleri de çalışmaya dâhil edilecektir. Ali Nusret’in **Şihâb**’da yer alan şiirleri ile **Şihâb** dışında yer alan şiirlerinin bir listesi kitapta yer aldıkları sıraya göre aşağıda verilmiştir:

a) Ali Nusret’in **Şihâb**’da yer alan şiirlerinin listesi:

1- “Dîne”, s. 3. **Muhit**, S:1, No: 6, 1305, s. 90. A(yın) Necmi müstearıyla yayımlanmıştır.

⁶⁶ Hasan AKAY, **Servet-i Fünûn Şiir Estetiği**, 21.

⁶⁷ Bkz. (26), “Ali Nusret Bey”, 40. Şahabeddin Süleyman’ın, bu kadar şiddetle Muallim Nâci’yi savunduğunu söylediği Ali Nusret, **Servet-i Fünûn**’un 1000. sayısı dolayısıyla kaleme aldığı makalesinde, her nasılsa, Nâci hakkında şu sert yorumu yapmıştır: “Nâci’nin kavaid-i lisâniyemize ettiği hizmet inkâr olunamamakla beraber onun hâkimiyet-i edebiyesi şiirimiz için bir darbe-i cânîyâne idi! [...] Nâci, Kemal’in, Hâmid’in büyük lisanını his, hayal, fikir hattâ san’at-ı beyân itibarıyla hâtîrâ-süz bir derekeye indirmişti.” Ali Nusret, aynı makalesinde, Demdeme-Zemzeme tartışmalarının gündemde olduğu yıllar için ise

- 2- “Bir Kız!”, s. 6. “Cenab Şahabeddin Bey’e Nazîredir”, **Saadet**, No: 1040, 16 Mayıs 1304/ 17 Ramazan 1305/ 28 Mayıs 1888. A(yın) Necmi müstearıyla yayımlanmıştır.
- 3- “Gazel”, s. 6-7.
- 4- “O Gözler”, s. 7. “Nazîre”, **Gülşen**, S: 1, No: 18, 5 Haziran 1302, s. 71. Ali Nusret, eklediği dipnotta şiirin ağabeyi Cenab Şahabeddin’e nazîre olduğunu belirtmiştir.
- 5- “Yine O Gözler!”, s. 8-9. **Saadet**, No: 846, 4 Teşrîn-i Evvel 1303/ 28 Muharrem 1305/ 16 Teşrîn-i Evvel 1887. A(yın) Necmi müstearıyla yayımlanmıştır
- 6- “Gazel”, s. 9-10. **Saadet**, No: 1051, 29 Mayıs 1304/ 30 Ramazan 1305/ 10 Haziran 1888. A(yın) Necmi müstearıyla neşredilmiştir.
- 7- “Bir Güzel Sesliye”, s. 10–11.
- 8- “Kıt’a”, s. 12. **Saadet**, No: 1042, 18 Mayıs 1304/ 19 Ramazan 1305/ 30 Mayıs 1888, A(yın) Necmi takma adıyla yayımlanmıştır.
- 9- “Döndüm!”, s. 12-13.
- 10- “Güzelim!”, s. 13-14.
- 11- “Gazel”, s. 14. **Saadet**, No: 1051, 29 Mayıs 1304/ 30 Ramazan 1305/ 10 Haziran 1888. Şiir A(yın) Necmi müstearıyla başlıksız olarak yayımlanmıştır.
- 12- “Reşâdetlü Şeyh Vassı Efendi Hazretlerinin Bir Gazel-i Âlî-i Belîgânelerinin Tahmisi”, s. 15-16. **Saadet**, No: 1037, 12 Mayıs 1304/ 13 Ramazan 1305/ 24 Mayıs 1888. A(yın) Necmi takma adıyla yayımlanmıştır. **Saadet**, şiiri, “Şübbân-ı üdebâdan A(yın) Necmi Beyefendi’nindir” takdimiyle yayımlamıştır. Şiirin sonunda **Saadet**’in şöyle bir değerlendirmesi de yer alır: “Necmi Beyefendi’nin şu tahmislerini bizim gibi Hazret-i Şeyh’in de takdir buyuracaklarını ümid ederiz. ”
- 13- Tazmîn, s.16–18.
- 14- Müfred:, s. 18.
- 15- “Gazel”, s. 18-19. **Saadet**, No: 1041, 17 Mayıs 1304/ 18 Ramazan 1305/ 29 Mayıs 1888. A(yın) Necmi takma adıyla yayımlanmıştır.
- 16- “İstimdâd”, s. 19-20.
- 17- “Gurbette”, s. 20-21.

“[...] o [Muallim Naci] ‘Demdeme’ faslı târih-i edebiyâtımızda gerçekten bir fetret-i elîmedir.” demiştir. Ali Nusret, “Servet-i Fünûn”, **Servet-i Fünûn**, C: 39, No: 1000, 22 Temmuz 1326, 188-189.

- 18- “Hasbihâl”, s. 22-23.
- 19- “Hâb-gâhda Cânân”, s. 23-25.
- 20- “Gazel”, s. 25-26.
- 21- “Nazîredir”, s. 27. **Saadet**, No: 1031, 5 Mayıs 1304/ 6 Ramazan 1305/ 17 Mayıs 1888. A(yın) Necmi takma adıyla yayımlanmıştır. Şair, şiire eklediği dipnotta şiirin Abdülhalim Memduh’a nazîre olduğunu belirtir.
- 22- “Sevdiğim”, s. 28. **Muhit**, S: 1, No: 5, 1305, s. 66–67. A(yın) Necmi müstearıyla neşredilmiştir.
- 23- “Kıt’a”, s. 29. **Saadet**, No: 1050, 28 Mayıs 1304/ 29 Ramazan 1305/ 9 Haziran 1888. A(yın) Necmi müstearıyla neşredilmiştir.
- 24- “Bu da Öyle”, s. 29–30.
- 25- “Bir Kıt’a Daha”, s. 30.
- 26- “Müfred”, s. 30. Şair, şiire eklediği dipnotta “Bu fikir Prizrenli Salahaddin Sâib Beyefendi biraderimindir.” demiştir.
- 27- “Gazel”, s. 31.
- 28- “Ricâ:”, s. 31-33.
- 29- “Gazel”, s. 33-34. **Saadet**, No: 1024, 27 Nisan 1304/ 28 Şaban 1305/ 9 Mayıs 1888. A(yın) Necmi müstearıyla yayımlanmıştır. **Saadet**, şiirin altında yaptığı değerlendirmede “Selâset-i tabiîniz takdîre şâyândır.” yazmıştır.
- 30- “Nazîredir”, s. 34. **Saadet**, No: 1026, 30 Nisan 1304/ 1 Ramazan 1305/ 12 Mayıs 1888. A(yın) Necmi takma adıyla yayımlanmıştır. Ali Nusret’in, eklediği dipnotta “Nâbizâde Nâzım Beyefendi birâderime” yazmaktadır.
- 31- “İki Nazîre”, 35-36. “Nazîre-i Gazel-i Muallim Nâci”, “Nazîre-i Gazel-i Muallim Nâci” (2), **Saadet**, No: 1020, 23 Nisan 1304/ 24 Şaban 1305/ 5 Mayıs 1888. Şair, eklediği dipnotta “Edîb ve fâzıl-ı şehîr Muallim Nâci Efendi hazretlerine.” diye yazmıştır. A(yın) Necmi müstearını kullanmıştır.
- 32- “Gazel”, s. 36-37.
- 33- “Nazîredir:”, s. 37-38. **Saadet**, No: 1036, 11 Mayıs 1304/ 12 Ramazan 1305/ 23 Mayıs 1888. Şair, eklediği dipnotta “Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn’a mensup Suad Beyefendi biraderime.” diye yazmıştır.
- 34- “Gönül”, s. 38. “Gazel”, **Saadet**, No: 1041, 17 Mayıs 1304/ 18 Ramazan 1305/ 29 Mayıs 1888. **Saadet**’te A(yın) Necmi müstearıyla neşretmiştir.

- 35- “Yine Gönül”, s. 38-39. **Saadet**, No: 1023, 26 Nisan 1304/ 27 Şaban 1305/ 8 Mayıs 1888. A(yın) Necmi müstearıyla “Gönül” başlığıyla yayımlanmıştır.
- 35- “Gazel”, s. 39-40. **Saadet**, No: 1023, 26 Mayıs 1304/ 27 Şaban 1305/ 8 Mayıs 1888.
- 36- “Sandılar”, s. 40. **Saadet**, No: 1028, 2 Mayıs 1304/ 3 Ramazan 1305/ 14 Mayıs 1888. A(yın) Necmi takma adıyla yayımlanmıştır.
- 37- “Bir Güzele:”, s. 41-42.
- 38- “Gazel”, s. 42-43.
- 39- “Gazel”, s. 43-44.
- 40- “Nazîre”, s. 44.
- 41- “Gazel”, s. 45. **Saadet**, No: 1034, 9 Mayıs 1304/ 10 Ramazan 1305/ 21 Mayıs 1888. A(yın) Necmi müstearıyla yayımlanmıştır.
- 42- “Gazel”, s. 45-46. “Görünür!..”, **Saadet**, No: 1030, 4 Mayıs 1304/ 5 Ramazan 1305/ 16 Mayıs 1888. A(yın) Necmi takma adıyla yayımlanmıştır.
- 43- “Şarkı”, s. 46.
- 44- “Yine Şarkı”, s. 46-47.
- 45- “Müfred:”, s. 47.
- 46- “Bir Tasvir”, s. 47-48.
- 47- “Matla“, s. 48.
- 48- “Gazel”, s. 49. **Saadet**, No: 1013, 15 Nisan 1304/ 16 Şaban 1305/ 27 Nisan 1888. A(yın) Necmi takma adıyla yayımlanmıştır.
- 49- “Nazım:”, s. 49-50.
- 50- “Bir Sitâre Altında”, s. 50-51. **Saadet**, No: 1073, 27 Haziran 1304/ 29 Şevval 1305/ 9 Temmuz 1888. A(yın) Necmi müstearıyla başlıksız olarak neşredilmiştir.
- 51- “Şarkı”, s. 51-52.
- 52- “Kıt’a Beş Beyit Olmaz mı?”, s. 52-53. **Saadet**, No: 1059, 11 Haziran 1304/ 13 Şevval 1305/ 23 Haziran 1888. A(yın) Necmi müstearıyla neşredilmiştir. *Saadet*, şiirinde altına “Oluyor ya!” şeklinde yorum yapmıştır.
- 53- “Nazîredir:”, s. 53-54. **Saadet**, No: 1071, 25 Haziran 1304/ 27 Şevval 1305/ 7 Temmuz 1888. A(yın) Necmi müstearıyla neşredilmiştir.

Ali Nusret'in 56 sayfalık bu küçük şiir kitabında, görüldüğü gibi 53 şiir yer almaktadır. Bu şiirlerin 27'si tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk defa **Şihâb** içerisinde yer almıştır. Daha önce dergi ve gazetelerde yayımlanmış olan 26 şiirin 23'ü **Saadet** gazetesinde, geri kalan üç şiirin ise ikisi **Muhit**'te, biri **Gülşen**'de yayımlanmıştır. Ayrıca şair **Gülşen**'de yayımlanan "Nazîre" (**Şihâb**'da "O Gözler" adıyla yayımlanmıştı.) ve Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn'dan Suad Bey'e olduğunu belirten dipnotla yayımladığı "Nazîredir" başlıklı şiiri haricindeki diğer bütün şiirlerinde A(yın) Necmi takma adını kullanmıştır. Dergilerde ve **Saadet**'te yer alan şiirlerini kitaba alırken bazı değişiklikler de yapmıştır. Bazılarının başlığını, bazılarının mısralarını değiştirmiş, çoğu şiirinde de ufak tefek kelime değişiklikleri yapmıştır.

'Şihâb'a alınırken başlığı değişen şiirler: Kitapta "O Gözler" adıyla yer alan şiir **Gülşen**'de "Nazire" başlığıyla yayımlanmıştır. **Saadet**'te "Cenab Şahabeddin Bey'e Nazîredir" başlığıyla neşredilmiş olan şiirin adı, kitapta, "Bir Kız" şeklindedir. Yine kitapta "Gazel" başlığıyla yer alan "görünür" redifli gazel ise **Saadet**'te "Görünür!..." başlığıyla yayımlanmıştır. Şairin Muallim Nâci'ye nazîre olarak yazdığı, kitapta "İki Nazîre" başlığıyla yer alan şiirler ise **Saadet**'teki neşirlerinde "Nazîre-i Gazel-i Muallim Nâci" ve "Nazîre-i Gazel-i Muallim Nâci" (2) başlıklarıyla yayımlanmıştır.

'Şihâb'a alınırken kıt'a eklenen şiir: Ali Nusret, "Bir Kız" adlı şiirini **Şihâb**'a alırken iki kıt'a eklemiştir. Bu şiir haricindeki diğer şiirlerine herhangi bir ekleme yapmamıştır.

'Şihâb'a alınırken dizeleri değişen şiirler: **Muhit**'te yayımlanmış olan "Dîne" adlı şiirinin "Ervâh üzerinde kim makâmın:" şeklindeki dizesi kitaba alınırken "Ervâh üzerindeki makâmın:" şeklinde değiştirilmiştir. "Yine O Gözler" adlı şiirde ise, **Saadet**'teki neşrinde "Gözlerin arş-ı cüdâyı bile tâbân ediyor" şeklinde olan dize, kitaba alınırken "Gözlerin ka'r-ı cenânı bile tâbân ediyor" şeklinde değiştirilmiştir. "Bir Sitâre Altında" adlı şiirin **Saadet**'teki neşrinde "Efkârı melûl eyleyen ey şi'r-i müzehher" olarak geçen dize, kitapta "Ulviyyeti her fikri melûl eyleyen ahter!"

şeklindedir. “-ten” redifli gazelde ise “Hayâl ile kapanıp dîde-i sirişk-âlûd!” mısrası Nabizâde Nâzım’ın önerisiyle değiştirilmiştir. Ali Nusret, “Bu mısra evvelce şöyle idi: ‘Hayâl ile kapadım kanlı yaşlı gözlerimi.’ Biraderim Nâbizâde Nâzım Beyefendi o suretle tashîh buyurdular!... Bu benim için bir şeref-i ebedîdir.”⁶⁸ der.

‘Şihâb’a alınırken herhangi bir değişikliğe uğramayan şiirler: Şair, “-den” redifli gazelinde, “seni” redifli kıt’asında, “var” redifli gazelinde, Nâbizâde Nâzım Bey’e dipnotuyla yayımladığı “Nazîredir” başlıklı şiiri ile “Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun’a mensup Suad Beyefendi biraderime” dipnotuyla yayımladığı “için” redifli “Nazîredir” başlıklı şiirinde, “Gönül”de, “girer” redifli gazelinde, “-en” redifli gazelinde, “Bir Kıt’a Beş Beyit Olmaz mı?” ve “Nazîredir” adlı şiirlerinde herhangi bir değişiklik yapmamıştır. Bunların dışında kalan şiirlerde ise ufak tefek kelime değişiklikleri mevcuttur.

b) Ali Nusret’in Şihâb dışında yer alan şiirlerin listesi:⁶⁹

- 1- “Tahmis-i Gazel-i Nâci”, **Hamîyet**, No: 13, 15 Teşrîn-i Evvel 1302, s. 99. “Necmi” müstearıyla yayımlamıştır.
- 2- “Tahmis”, **Hamîyet**, No: 15, 15 Teşrîn-i Sanî, 1302, s. 116. Şiir, “Gazel, Muallim Nâci Efendi’nindir.” dipnotuyla yayımlanmıştır.
- 3- “Nazîredir”, **Saadet**, No: 1034, 9 Mayıs 1304/ 10 Ramazan 1305/ 21 Mayıs 1888. A(yın) Necmi takma adıyla yayımlanmıştır.
- 4- “Kıt’a”, **Saadet**, No: 1036, 11 Mayıs 1304/ 12 Ramazan 1305/ 23 Mayıs 1888. A(yın) Necmi takma adıyla yayımlanmıştır.
- 5- “Mütalâa-i Âşikane”, **Saadet**, No: 1076, 30 Haziran 1304/ 3 Zilkade 1305/ 12 Temmuz 1888.
- 6- “Hâletim, Hâletiniz!”, **Saadet**, No: 1077, 2 Temmuz 1304/ 5 Zilkade 1305/ 14 Temmuz 1888.
- 7- “Gördüm!”, **Saadet**, No: 1097, 25 Temmuz 1304/ 28 Zilkade 1305/ 6 Ağustos 1888.

⁶⁸ Bkz. (43), Ali Nusret, 37.

⁶⁹ Liste, şiirlerin yayımlanma tarihlerine göre düzenlenmiştir.

- 8- “Bu da Bir Ricâ”, **Saadet**, No: 1097, 25 Temmuz 1304/ 28 Zilkade 1305/ 6 Ağustos 1888.
- 9- “Nâ-şâd”, **Saadet**, No:1109, 13 Ağustos 1304/ 17 Zilhicce 1305/ 25 Ağustos 1888.
- 10- “Mâtem”, **Saadet**, No: 1113, 17 Ağustos 1304/ 21 Zilhicce 1305/ 29 Ağustos 1888.
- 11- “Nazîre”, **Saadet**, No: 1126, 31 Ağustos 1304/ 5 Muharrem 1305/ 11 Eylül 1888.
- 12- “Müteverrim”, **Saadet**, No: 1129, 4 Eylül 1304/ 9 Muharrem 1306/ 15 Eylül 1888.
- 13- “Nazîredir” (4), **Saadet**, No: 1130, 5 Eylül 1304/ 10 Muharrem 1306/ 17 Eylül 1888.
- 14- “[Nazire]” (5), **Saadet**, No: 1130, 5 Eylül 1304/ 10 Muharrem 1306/ 17 Eylül 1888.
- 15- “Kıt’a”, **Saadet**, No: 1130, 5 Eylül 1304/ 10 Muharrem 1306/ 17 Eylül 1888.
- 16- “Kalenderâne”, **Saadet**, No: 1132, 7 Eylül 1304/ 13 Muharrem 1306/ 19 Eylül 1888.
- 17- “Nazîre” (6), **Saadet**, No: 1132, 7 Eylül 1304/ 13 Muharrem 1306/ 19 Eylül 1888.
- 18- “Gazel”, **Saadet**, No: 1132, 7 Eylül 1304/ 13 Muharrem 1306/ 19 Eylül 1888.

Görüldüğü gibi Ali Nusret’in **Şihâb** dışında yayımlandığı şiirlerinin sayısı tespit edebildiğimiz kadarıyla 18’dir. Bu şiirlerin ikisi **Hamîyet**’te geri kalan 16’sı **Saadet**’te yayımlanmıştır. Bu şiirlerin yalnız ikisinde A(yın) Necmi, birisinde ise Necmi müstearını kullanmıştır. “Mütâlâa-i Âşıkane” şiirinin sonundaysa artık A(yın) Necmi müstearını kullanmayacağını, şiirlerini kendi adıyla yayımlayacağını belirtmiştir.

3.1.2.1. Şiirlerinde Başlıca Temler

Ali Nusret'in tek şiir kitabı vardır ve bu şiir kitabının dışında da çok fazla şiiri yoktur. Yukarıda yaptığımız listede de görüleceği üzere, şairin, **Şihâb** içerisinde 53, **Şihâb** dışında ise 18 adet olmak üzere, araştırmamız sırasında tespit edebildiğimiz toplam 71 şiiri vardır. Şiirlerdeki temler de fazla çeşitlilik göstermez. Şiirlerdeki en önemli tem, diğer Ara Nesil şairlerinde de görüldüğü gibi aşktır. Zaten şiirlerde yer alan diğer temler de büyük çoğunlukla aşk konusuyla bağlantılı olarak işlenmiştir. Aşk temasına bağlı olarak ulviyet, semavîlik duygusunun ve dinin Ali Nusret'in şiirlerinde ön plana geçtiğini görürüz. Aşk teması içerisinde Ali Nusret'in şiirlerinde aşka bakış, âşık, sevgili nasıl işlenmiştir, bunları incelemeye ve örnekler üzerinde göstermeye çalışacağız.

Ali Nusret'in şiirlerindeki bir diğer önemli tem ise ölümdür. Verem de ölüm temiyile bağlantılı olarak karşımıza çıkar. Tabiata bakışın değişmeye ve yenileşmeye başladığı bir dönemde Ali Nusret'in şiirlerinde tabiat teminin ne şekilde ortaya çıktığını da ayrı bir başlık altında ele alacağız.

A) Aşk

Bir Ara Nesil şairi olarak Ali Nusret'in şiirlerinde esas tema aşktır. Cafer Gariper, "Geçiş Dönemi Nesli: Ara Nesil" adlı makalesinde Ara Nesil şiirinde aşk temasının önemine dikkati çekmiş ve şunları söylemiştir:

"Aşk temi en çok ele alınan temlerdendir. Ara Nesil şairlerinin şiirin diğer unsurlarında olduğu gibi temada da ikiliği sürdürdüğüne; bir taraftan eskiye bağlı kalırken, diğer taraftan da yeni tarzda manzumeler kaleme aldıklarına şahit oluruz. Romantizmden gelen aşırı hissîlik, santimental yapı daha çok şiirlerinde kendini hissettirir."⁷⁰

⁷⁰ Bkz. (59), GARİPER, 112.

Ali Nusret'in şiirlerinde de aşk, çoğunlukla âşığa acı vermiş, sevgili âşığına karşılık vermemiş, cilveleriyle âşığa cefa etmiş, âşık tüm bu cefalara katlanmış, hattâ sevgilinin eziyetlerinden zevk bile almış, böylece ümit ve ümitsizlik arasında gidip gelmiş, ancak nadir de olsa âşığın, sevgilinin bu cefalarına isyan ettiği olmuştur. Âşığın ve sevgilinin tavrı, aşk anlayışı yönlerinden Divan şiiriyle Ali Nusret'in şiirlerindeki aşk arasında büyük farklılıklar yoktur ve Ali Nusret de Ara Nesil şairleri arasında aşk temasını eskiye bağlı kalarak işleyenler arasındadır.

Ancak Ara Nesil şiirinin üzerinde romantizmin etkisini belirtmeyi de ihmal etmemeliyiz. Romantik edebiyatta hayalî sevgili tipi de mevcuttur.

“[...] romantik şairlerde aşk, maddî değil hayalîdir, mutluluk vermez; somut aşkın yerini onlarda acılar, iniltiye yaratan soyut aşk alır. Hayal gücünün yarattığı sevgili tipleri üzerine şiirler düzülür. Böylesine aşk, onlar için kutsaldır, ayrı bir değer taşır.”⁷¹

Bu yüzden Ali Nusret'in şiirlerindeki aşk temasını, romantik edebiyatla ve Divan edebiyatıyla yakınlığı bağlamında, çeşitli başlıklar altında inceleyeceğiz.

a) Aşkın Kutsallığı

Ali Nusret'in şiirlerinde işlenen aşkın en belirgin özelliği ulvî, semavî olmasıdır. Şiirlerde sevgiliye duyulan aşkla Allah aşkı birbirine yaklaşmıştır. Sevgili ile ilahî, ulvî, semavî unsurlar arasında benzerlikler kurulmuştur. Örneğin “O Gözler” adlı şiirin ilk mısrası “Semâvîdir, dil-ârâdır o gözler”⁷² şeklindedir. Şair, sevgilinin gözlerini semâvî bulmuştur. Sevgilinin gözlerinin “semâvî” oluşu, bu gözlerin ilahî bir ışık saçmasının yanında renginin de mavi olabileceğini akla getirir.

Şiirlerde sevgilinin makamı ise hep yukarıdadır. Örneğin “Ricâ” şiirinde,

⁷¹ İsmail PARLATIR, *Recâizâde Mahmud Ekrem*, 52.

⁷² Bkz. (43), Ali Nusret, 7.

“Meleklerle ederken bezm-i sohbet,
Tenezzül etme ağyâra perî-zâd!”⁷³

diyen şair, sevgilinin yerini meleklerin yanı olarak görmüştür. Muallim Nâci’nin şiirine yazdığı iki nazîreden ilkinde,

“İndirir miydi? Seni Allah cennetten yere;
Kudret-i Rabb-ül-enâmın bir güvâhı olmasan”⁷⁴

mısralarında yine sevgiliyi meleklerle eş tutmuştur. Şairin başka şiirlerinde de sevgiliyi meleklerle böyle eş tuttuğunu görürüz. Bir gazelinde “O sabâhat ki uçarsa yed-i Mevlâ’ya girer!”⁷⁵ diyerek meleklerle benzettiği sevgilinin makamını da yine yukarıya, gökyüzüne taşımıştır. Sevgilinin makamının göklerde olması sevgiliyi kutsallaştırdığı gibi ulaşılmaz da yapmıştır.

“Güzelim” adlı şiirinde de sevgiliye, “Sen meleksin! Yakışır mı sana hiddet güzelim”⁷⁶ diye seslenmiştir. Zaten şair, şiirlerinde sevgiliye en çok “meleğim” diye hitap etmiştir. Yine Muallim Nâci’nin şiirine yazdığı aynı nazirede geçen “Minnet etmezdim sana nûr-ı ilâhî olmasan”⁷⁷ mısrasıyla da sevgiliyi ilahî bir nura benzetmiştir.

“Bir Sitâre Altında” adlı şiirde,

“Bir hüsn-i semâvîye beni bend ediyorsun
Ey kâkül-i zerrîni olan mihr-i sefer-ber!”⁷⁸

diyerek sevgilinin güzelliğinin “semavî” bir güzellik olduğunu söylemiştir. Mühendishâne-yi Berrî-i Hümayûn’dan Suad Beyefendi’ye yazdığı nazîrede geçen,

“Gam yemezdim bir münâsib vakt bulsaydım ona
Kâbe-i hüsnündeki kurbânımı takdîm için”⁷⁹

⁷³ A.g.k., 32.

⁷⁴ A.g.k., 35.

⁷⁵ A.g.k., 40.

⁷⁶ A.g.k., 13.

⁷⁷ A.g.k., 35.

⁷⁸ A.g.k., 50.

dizelerinde ise daha da ileri giderek bu ilahî güzelliği Kâbe'ye benzetmiştir. Sevgili bir güzellik Kâbe'sidir.

Şair bu “meleğe”, bu “nûr-ı ilâhîye”, bu “Kâbe-i hüsne” tapmaktadır. Şiirlerde bunu da sıklıkla dile getirmiştir. Örneğin “Gönül” adlı şiirde geçen,

“Pereştiş etmede her dem hayâl-i dil-dâra
Garîb-i bâr kesildi ten-i nizâra gönül!”⁸⁰

mısralarında gönlünün sevgilinin hayaline bile taptığını söylemiştir. “Yine Gönül” adlı şiirde de “Tapıyor gamze-i cezzâbına üftâde gönül”⁸¹ diyerek bu sefer de sevgilinin cezb edici bakışlarına tutkun olduğunu, taptığını dile getirmiştir. Şair, sevgiliye tapar çünkü sevgili, Allah'ın kudretine bir nümunedir. Bir şarkısında şair,

“Gel, gel aman ey kudret-i Hallâk'a numûne,
Zîrâ: Sana bir tatlı muhabbetle esîrim!”⁸²

diyerek bunu dile getirmiştir.

Şair, bir gazelinde de “Ben bu kudsî aşk ile fahr-âver olsam çok mudur?”⁸³ diye sorarak çektiği büyük acıya rağmen yaşadığı aşkı övmüş ve bu aşkı kutsallaştırmıştır. Şair, sevgiliyi ve aşkı böylesine kutsallaştırmakla kalmamış zaman zaman bunu da aşarak Allah aşkına yönelmiştir. Bu da zaten aşkı ulvîleştirmesinin son noktasıdır. Bir gazelinde geçen,

“Hayli sevdâ-perverânın rûhu uçmuştur müdâm,
Aşk görmek istiyorsan âlem-i a'lâya bak!

Bir nefesle kâinâtı def'aten alt üst eder;
Levh-i tasvîre sığar mı kudret-i mevlâya bak!”⁸⁴

⁷⁹ A.g.k., 37.

⁸⁰ A.g.k., 38.

⁸¹ A.g.k., 38.

⁸² A.g.k., 52.

⁸³ A.g.k., 45.

⁸⁴ A.g.k., 43.

mısralarıyla sevdalılara, aşkı yeryüzünde değil gökyüzünde, “âlem-i a'lâda” aramayı önermiştir. Allah'ın kudretinin resmedilemeyeceğini, bu gücün bir nefesle kâinatı altüst edeceğini söylemiştir. Görünen o ki, şaire göre âşık olunacak tek şey Allah'ın bu kudretidir.

Divan şiirinde de aşk, Tanrısal bir aşktır. Mehmed Çavuşoğlu, sevgilinin ve aşkın Divan şiirinde tanrısallığını şu sözlerle anlatmıştır.

“[...] Bu şairlerin [divan edebiyatı şairleri] tasvir ettikleri güzellik yüz, göz, ben, kaş, endam tasviri gibi görünür, fakat hakikati araştırılınca adı geçen güzellik unsurlarını yaratan yüce Tanrı'ya şükürdür. Güzellik denilen maddi olgular gerçekte iç bilgisine sahip kişiyle, yani ârif ile Tanrı arasında bir sûret, bir perdedir. Kalıba, şekle değil, mânâya bakanlar her güzelin güzelliğinde mutlak güzel olan Tanrı'nın sırlarını görürler[...] Dolayısıyla şairler en büyük yaratıcıyı, yaratıcılığının öncesi ve sonrası olmayanı ve insanı en güzel şekilde yaratmış olanı anlatırlar, yaratıcılığının sırlarını açıklarlar. [...] Sözügelşi, sevgili (mahbûb), sultan gibi ifadelerle kast olunan Tanrı'dır[...]”⁸⁵

Ali Nusret'in şiirlerinde, sevgiliyi “nûr-ı ilâhîye”, “Kâbe-yi hüsne” benzetmesinin ve onu Allah'ın kudretine bir örnek olarak göstermesinin, “bak” redifli gazelinde de gerçek aşkın Allah aşkı olduğunu vurgulamasının dışında, şairin şiirlerinin bütününe baktığımızda beşerî aşkın Tanrısal aşka dönüştüğünü göremeyiz. Bu şiirlerde aşkın semavîliği ve ilahîliği belli bir boyutta kalmış; aşk, beşerîlikten fazla da kopmamış ve Ali Nusret'in şiirleri bu hâlleriyle döneminin tipik bir örneği olmuştur. İsmail Parlatır, bu dönem şiirinde kadını ve aşkı şu sözlerle anlatmıştır:

“[B]u dönemin şiirinde kadın, yaşayan, duyan, ağlayan, daha doğrusu ayakları yere basan bir varlıktır. Değişik özellikleriyle şaire ilham kaynağı olan bir yaratıktır. Ancak hemen şunu belirtmek gerekir ki romantik şairlerde aşk, maddî değil, hayalîdir; mutluluk vermez. Somut aşkın yerini acılar, iniltiye yaratan soyut aşk alır; hayal gücünün yarattığı sevgili tipleri üzerine şiirler yazılır. Böylesine aşk, onlar için kutsaldır, ayrı bir değer taşır. İşte Ekrem ile başlayan ve eskinin mistik aşkı ile romantiklerin hayalî aşkını birleştirmeye çalışan bu aşk anlayışı ikinci kuşak şiirinin en belirgin özelliği olarak

⁸⁵ Mehmed ÇAVUŞOĞLU, “Divan Şiiri”, *Türk Dili*, S:36, C: I-II, No: 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, 7.

karşımıza çıkar ve bu anlayış, Menemenlizâde Mehmed Tâhir'den geçerek Servet-i Fünûn şairlerine kadar uzanır.”⁸⁶

b) Sevgilinin Tasviri

Ali Nusret için sevgilinin en cezb edici yeri gözleri ve bakışlarıdır. Sevgilinin gözleri için kitapta, “O Gözler” ve “Yine O Gözler” başlıklı iki müstakil şiir vardır, ancak bunun yanında diğer şiirlerde de sevgilinin gözlerine sıkça atıfta bulunulmuştur. “O Gözler” adlı şiiri şöyledir:

“Semâvîdir, dil-ârâdır o gözler
Hased-bahş-ı Süreyyâ'dır o gözler

Bakınca dîdeler bî-fer kalır âh!
Îlâhî burc-ı bâlâdır o gözler

Görünce cünbiş-i pür-tâbını göz
Sanır nûr-ı tecellâdır o gözler

Yakar timsâline âyîne parlar
Cilâ-sâz-ı merâyâdır o gözler

Nigâh-ı işve-sâz-ı cizye-verdir
Ziyâ-rîz ü dil-efzâdır o gözler”⁸⁷

Bu şiirde sevgilinin gözleri semâvîdir, gönül alıcıdır, öyle güzeldir ki âşığı Süreyya kadar kıskanç yapabilir. O gözlere bakan gözler ışıksız kalmıştır. Bu güzel gözler, ışık saçmış ve gönlü ferahlatmıştır. Ama bu özelliklerinin hepsinden ziyade ilahîdirler. Şaire göre bu gözler, ilahî, yüksek bir burçtur. Şair, gözlerin aydınlık dolu cümbüşünü görünce bunun âdetâ manevî bir aydınlanma olduğunu sanmıştır. Gözlerin saçtığı ışık, aynaya baktığında aynayı parlatmıştır. Hattâ bu gözler aynanın ta kendisidir. Burada tasavvufî bir açılım da getirebiliriz. Şaire göre, sevgilinin gözleri, Allah'ın varlığının belki de en güzel tecelli ettiği yerlerdir. Ali Nusret'in bu

⁸⁶ İsmail PARLATIR, “XIX. Yüzyıl Yeni Türk Şiiri”, *Türk Dili*, No: 481–482, Ocak-Şubat 1992, 24.

⁸⁷ A.g.k., 7.

şiiiri Cenab Şahabeddin'in aynı adlı şiirine bir naziredir. Cenab Şahabeddin'in "O Gözler" adlı şiirinde geçen,

"Dökülmekte şuâ-ı vech-i Hâlik
İlâhîdir safâ-zâdır o gözler"⁸⁸

mısraları Cenab Şahabeddin'in de sevgilinin gözlerini ilâhî bulduğunu göstermektedir. Ali Nusret'in şiirindeki gibi burada da sevgilinin gözleri son derece parlaktır; Cenab şiirde "Bakındıkça sanırsın encüm oynar" demiştir. Ancak,

"Sehâb-ı şevk u sevdâya bürünmüş
Sehâb-ı dîde-pîradır o gözler"⁸⁹

mısralarında da görüldüğü gibi Cenab'ın şiirindeki gözler bulutludur. Ali Nusret'in şiirinde gözlerin ilâhî yönü daha fazla ön plandadır ve şair, "göz-ayna" bağlantısını kurarak şiiri tasavvufî bir boyuta taşımıştır. Cenab'ın "O Gözler"inin şiirsel yanı belki daha kuvvetlidir, ancak şiirin böyle bir tasavvufî boyutu yoktur.

"Yine O Gözler" şiirinde ise "O Gözler" şiirine benzeyen tasavvufî bir boyut yoktur. Bu şiirde sevgilinin gözleri işveli, cazibeli, baştan çıkarıcıdır. Bu gözler, "ka'r-ı cenân"⁹⁰, cennetin derinliklerini bile aydınlatacak kadar parlaktır. Sevgilinin bakışları âşığı perişan etmiştir. Sevgili aşkını hep konuşmadan gözleriyle anlatmış, şair sevgiliye "Gözlerin kalbinin esrârını ilân ediyor"⁹¹ demiştir. Bazan de bu gözler hiddetlenmiş, "mü'mini şeytan" etmiştir. Gözler, sevgilinin duygularının aynasıdır.

Bu iki şiirde gözlere yüklenen anlama diğer şiirlerde de rastlanmaktadır. Şair, bir kıt'asında gözlerin sevdâya numune olduğunu yinelemiştir.⁹² "Güzelim" şiirinde, "Nigehinden doğuyor pertev-i safvet güzelim"⁹² diyen şair sevgilinin saf, temiz güzelliğinin de gözlerinden yayıldığını söylemiştir. Sevgilinin cezbeden bakışları cilvelidir. Bu bakışlar aynı zamanda şaire safâ da vermektedir:

⁸⁸ Cenab Şahabeddin, **Bütün Şiirleri**, Haz: Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Necat Birinci, Abdullah Uçman, 59.

⁸⁹ Bkz. (88), Cenab Şahabeddin, 59.

⁹⁰ Bkz. (43), Ali Nusret, 8.

⁹¹ A.g.k., 12.

⁹² A.g.k., 13.

“O safâ-zâ bakışınla o dil-efzâ gülüşün:
Saçıyor gökteki yıldızlara zînet güzelim”⁹³

mısralarıyla şair bu safâ veren bakışların parlaklığını gökteki yıldızların parlaklığından bile üstün tutmuştur. Aynı şiirde geçen “O gazûbâne nîgeh gönlüme çarpıntı verir” mısralarında bu gözlerin zaman zaman da kızgınlık ve hiddetle dolu olduğunu görürüz. Çünkü sevgili ve âşık arasında aşk konuşulmaz ya da konuşulamamış –buna belki sosyal şartlar müsaade etmemektedir– bütün duygular gözlerle dile getirilmiş, iki kişi arasındaki iletişim bakışlarla sağlanmıştır. Ali Nusret’in şiirlerinde aşkın odağı gözlerdir. Ancak bu gözler “Gönül” şiirinde olduğu gibi zaman zaman fitneler de icat edebilmektedir. Şair, “Tutuldu fitneler icâd eden o gamzelere”⁹⁴ demiştir.

c) Âşık ve Sevgili Profili

Sevgili cevretmekte; âşık sevgilinin cevri, işvesi, cilvesi yüzünden büyük acılar çekmektedir. “eder” redifli gazelinde geçen,

“Göz süzüşün hüsnünü hayrân eder
Çeşm-i kebûdun beni giryân eder.

Rûhuma şûriş veriyor işveler
Gamzelerin gönlümü vîrân eder.

Bendeni sen ağlatıyorsun fakat,
Sonra melekler seni nâlân eder.”⁹⁵

beyitleri Ali Nusret’in şiirlerindeki sevgili ve âşık profilini çizen iyi bir örnektir. Sevgili göz süzüşüyle, bakışlarıyla işveleriyle âşığı ağlatmakta, viran etmektedir. Âşık artık sevgilinin kölesi olmuştur ve

“Hem de bilirsin ki senin âşığın,

⁹³ A.g.k., 13.

⁹⁴ A.g.k., 38.

⁹⁵ A.g.k., 6.

Cânını bir handene kurbân eder.”⁹⁶

şeklindeki son beyitte de görüleceği gibi âşık, sevgili için canını verebilmekte, kendini kurban edebilmektedir. Aşka ve sevgiliye bu adanmışlık Ali Nusret’in başka şiirlerinde de karşımıza çıkar.⁹⁷ “-dir” redifli naziresinde,

“Bahtıma cevri eyleyen ağreb bu kim,
Ölmek üzre sevdiğim fettânedir.

Sînemin derd-i hîred-sûzu müdâm
Ol mürüvvetsiz enîs-i cânadır.

Bir büt-i nâza esîr oldum ki âh!
İhtiyâcı yalnız îmânadır.”⁹⁸

diyen âşık, sevgiliyi ölecek kadar sevmektedir. Fakat sevgili, insafsız bir can dostudur, insafa gelmez; bir naz putudur, imana gelmez.

Bir başka gazelinde ise,

“Ömrümden usandım güzelim, hasretinizden!
Mecnûn gibi kan ağlarım âh firkatinizden!”⁹⁹

mısralarıyla şair sevgiliden ayrı kalmaya, sevgilinin ettiği eziyetlere artık isyan etmiştir. Ancak çektiği tüm acı ve eziyetlere rağmen yine de bu aşktan vazgeçmemiştir. Aynı şiirde geçen,

“ ‘Cân verdi gönül hüsnünüze’ der iken âşık,
Cennet görünürdü gözüme hiddetinizden

⁹⁶ A.g.k., 7.

⁹⁷ Örneğin “Rica” adlı şiirinde şair,

“Benim sevdâma lûtfen eyle imdâd!
Benim sen yâreme merhem sararsın

Benim sen derdime dermân ararsın
Senin kurbânın olsam çok mu ey yâr?!” (Şihâb, 32)

diye seslendiği derdinin dermanı, yaralarının merhemi sevgiliye “Senin kurbanın olsam çok mu?” diye sormuştur.

⁹⁸ A.g.k., 44.

⁹⁹ A.g.k., 9.

Siz olmasanız fikre şetâret mi gelirdi?
Bin şevk ü şetâret doğuyor tal'atınızdan”¹⁰⁰

beyitlerinden de anlaşılacağı gibi âşık sanki bu aşk acısından, sevgilinin bu eziyetlerinden zevk almaktadır. Âşıktaki bir türlü vuslata erememenin hüznü vardır ama sevgilinin güzel yüzü, hattâ bu yüzün hayali bile âşığın mutlu olmasına yetmektedir. Şairin “Döndüm” isimli şiiri ise cevreden sevgiliyi, aşkından divaneye dönen âşığın, aşk acısını anlattığı en iyi şiirlerindendir:

“Ümîd-i visâlin ile pervâneye döndüm
Feryâd gibi sûziş-i gam-hâneye döndüm
Gönlüm bu kadar cevri ü cefâyâ hedef oldu.
Cânlar yakacak girye-yi şübbâneye döndüm

Gençlikte belâyâ-yı muhabbet beni yaktı!
Virân olası genc-i gama, lâneye döndüm

Mahzûn doğup hüzn ile topraklara düştüm!
Bin âha bedel mahvolarak dâneye döndüm

Bir şâire bu rütbe hakaret yakışır mı?
Sevdâ yedi iz'ânımı dîvâneye döndüm!”¹⁰¹

Bu şiirde, Divan edebiyatının âşık için en çok kullanılan teşbihlerinden biri olan pervaneye de yer verilmiştir.¹⁰²

“et” redifli gazelinde de şair,

“Ettiklerini düşün, hesâb et
Ey gonce-dehen! Utan, hicâb et”¹⁰³

diyerek sevgiliye kendisine ettiği eziyetlerin hesabını sormuştur, ancak şiirin devamındaki,

¹⁰⁰ A.g.k., 11.

¹⁰¹ A.g.k., 12–13

¹⁰² Şair “-dir” redifli gazelinde geçen, “Öyle her nûra esir olmaz gönül/ Şem’ayı takdîs eden pervânedir” (Şihâb, 43) mısralarında da Divan edebiyatında maşuğun ve âşığın en sık kullanılan karşılığı olan “şem’a-pervane” teşbihine başvurmuş, böylece içindeki aşkı, yani maşuğa duyduğu aşkı yüceltmıştır.

¹⁰³ A.g.k., 18–19.

“Vaslın ne azâb-ı dil değil mi?
Gel gönlüme öyle bir azâb et”¹⁰⁴

mısralarından da anlaşılacağı gibi âşık için sevgilinin varlığı da yokluğu kadar azaptır ama sevgilinin varlığını elbette ki yokluğuna tercih etmektedir.

Şair, “-den” redifli gazeline geçen,

“Âzâde sanırken dilimi cevr ü mihenden,
Bezirdi beni âh bugün cân u bedende
Sevdim seveli mihnet-i hicrânını çektim!
Kimdir beni mahrûm eden ol gonçe-dehenden?”¹⁰⁵

beyitlerinde de sevgilinin cevrinden usanmış ve isyan etmiştir. Şiirin,

“Cevrinden o gül bir gün olup vazgeçecektir
Lâkin geçecektir bu muhabbet dahi benden”¹⁰⁶

şeklinde o son güzel beyitinde ise sevgiliye, ondan bile vazgeçebileceğini söylemiş, isyan etmiştir. Bazan de, Nâbizâde Nâzım’a yazdığı nazîrede olduğu gibi,

“Yazık değil mi? Bana ey bedîa-i fitrat
Terahhum eyledi senden ziyâde kim mihnet”¹⁰⁷

mısralarında, sevgiliden kendisine acımasını istemiştir. Ancak aynı şiirin,

“Senin için bana âh eylemek tabîîdir;
O âhlar ki verir iştiyâkıma tâkat!!!”¹⁰⁸

mısralarında da görüldüğü gibi bu eziyete her şeye rağmen razı olmuş ve çoğu zaman, çektiği acıya rağmen ümitle bir karşılık beklemeye devam etmiştir. “Ricâ” adlı şiirinde sevgiliye aşkını ilân eden âşık,

¹⁰⁴ A.g.k., 19.

¹⁰⁵ A.g.k., 33.

¹⁰⁶ A.g.k., 34.

¹⁰⁷ A.g.k., 34.

¹⁰⁸ A.g.k., 34.

“Bu sevdâ gönlünü ihrâk eder yâ?
Benimçün bir kere âh eyle cânan”¹⁰⁹

mısralarında da sevgiliden aşkına karşılık dilemiştir. “Yine Gönül” şiirinde ise,

“Mün’atıf görse bana doğru ne şâdân olacak
O güzel gözleri bir kere de tenhâda gönül!”¹¹⁰

diyerek sevgiliden kendisine küçücük de olsa bir ümit vermesini dilemektedir. “Gönül” de ise sevgiliye aşkını söyleyememiştir.

“Alıştı giryeye, feryâd-ı bî-karâra gönül
Fakat merâmını bildirmedi nigâra gönül

Zalâm-ı şebde sabah eyleyip tasavvur ile
Tahammül etti belâ-yı firâk-ı yâra gönül”¹¹¹

diyerek şair, aşkını sevgiliye söyleyemediğini ve sabahlara kadar sevgiliyi düşünüp uyuyamadığını dile getirmiştir. “Cihânda kendini attı derin mezâra gönül”¹¹² mısrasıyla da bu dert yüzünden âdetâ yaşarken öldüğünü söylemiştir. Bir başka gazelinde de,

“Hüsnünü seyreyliyorken gaşy olur gönlüm neden?
Söylemek ister, fakat mümkün müdür ey gül-beden!”¹¹³

mısralarında da yine sevgiliye aşkını itiraf edememiştir. Gazelin devamındaki “Gam değil! Vaslından ümîd vermedinse gönlüme”¹¹⁴ dizelerinden sevgilinin davranışlarıyla âşığı ümitlendirdiği anlaşılmıştır. “girer” redifli gazelinde ise sevgili kararsızdır:

“Tâ seher gönlümü vaslıyla bekâm etse dahi
Subh-dem nâdim olup mevkî’-i takvâya girer”¹¹⁵

¹⁰⁹ A.g.k., 33.

¹¹⁰ A.g.k., 39.

¹¹¹ A.g.k., 38.

¹¹² A.g.k., 38.

¹¹³ A.g.k., 49.

¹¹⁴ A.g.k., 49.

¹¹⁵ A.g.k., 39.

mısralarında da görüldüğü gibi davranışlarıyla âşığı tereddütte bırakmıştır. Şiirin devamındaki,

“Söyle kastın ne ise üzme beni sevdiceğim!
Dîni meşkük olan toprağa bî-vâye girer”¹¹⁶

mısralarıyla da sevgiliden artık bir karar vermesini dilemiş ve bu davranışları yüzünden sevgiliyi âdeta mümin mi, münafık mı olduğu belli olmayan bir Müslüman’a benzetmiştir.

Şiirlerde âşığın sevgiliye kavuşamaması, vuslat arzusu da sıkça karşımıza çıkmaktadır. “var” redifli gazelinde âşık, sevgilisinden ayrılmıştır:

“Mâzîde hazâin-i safâ var
Hâlimde gumûm-ı nâ-sezâ var!”¹¹⁷

mısralarıyla da geçmişin güzel günlerini yâd etmiş, bugününe üzülmüştür. Ancak,

“Mahşerde mi vasl-ı yâr yâ Râb?!
Takdîr-i ezelde mi hatâ var?”¹¹⁸

mısralarından da anlaşılacağı üzere mahşerde bile olsa, aslında hâlâ kavuşma ümidi vardır.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi Ali Nusret’in şiirlerinde aşk acıdır, âşığın gözü yaşlıdır. Divan edebiyatındaki gibi sevgili âşığına eziyet etmekte, âşık sevgiliye kavuşamamanın sıkıntısıyla perişan olmaktadır. Aşkın daha kedersiz anlatıldığı şiirler bulunmakla beraber bunlar sayıca oldukça azdır. “-ten” redifli gazelinde, şiirin,

“Cihânı sandı nümûne bahâr-ı cennetten
Gönülde neşve uyandı o hâb-ı gafletten

¹¹⁶ A.g.k., 39.

¹¹⁷ A.g.k., 14.

¹¹⁸ A.g.k., 14.

Nigârın öyle hazînâne ibtisâmından
Güneş açıldı müekkel ziyâ-yı kudretten

Yayıldı gönlüme yer yer safâ-yı rûhânî
Belâ-yı hasrete karşı bu bezm-i vuslattan

Muhabbetim ne için dem-be-dem teâlîde?
Muhabbet artar imiş hâlisâne ülfetten”¹¹⁹

şeklindeki ilk dört mısrasında âşğın sonunda sevgilisine kavuştuğunu düşünürüz. Fakat şiirin,

“Hayâl ile kapanıp dîde-i sirişk-âlûd!
Hadeng-i gamze-i cânân göründü zulmetten”¹²⁰

şeklindeki son beyitinde bunların tümünün bir hayalden ibaret olduğunu anlarız. Ancak özellikle şairin şarkı türündeki şiirlerinde aşk daha kedersiz anlatılmıştır. “bulunsun” redifli şiirinde,

“Gül gül güzelim, yâreme bir çâre bulunsun
Bir bende değil! Sende de bu yâre bulunsun
Gönlünde aransın dil-i sad-pâre bulunsun
Bir bende değil! Sende de bu yâre bulunsun”¹²¹

diyen şair, aşk acısını biraz da hafife alarak sevgiliye seslenmiştir. Bir diğer şarkısında şair, mutlu bir aşkı anlatmıştır. Sevgilisine aşkını dile getirmiş ve sevgilisinin güzelliğinden dem vurmıştır. Şiirdeki,

“Sevdâ dökülürken mütebessim dudağından,
Dünya tutuşurken güzelim! Gül yanağından
Gönlüm seni terk etmeye hâhiş-ger olur mu?
Zîrâ: Sana bir tatlı muhabbetle esîrim!”¹²²

mısralarından bu sevdanın karşılıklı olduğunu da anlarız.

¹¹⁹ A.g.k., 36.

¹²⁰ A.g.k., 37.

¹²¹ A.g.k., 46.

¹²² A.g.k., 52.

B) Ölüm-Verem-Kötümserlik

a) Yeni Türk Edebiyatı'nda Ölüm Temi

Ara Nesil şairlerinin aşktan sonra ikinci önemli temi ölümdür. Ölüm aslında bütün bir yenileşme dönemi Türk şiirinin önemli temasıdır.

“Yenileşme döneminde Türk şiirinde muhtevada başlayan değişme ölüm telakkisinde de varlığını sürdürür. Değişen insanla birlikte medeniyet ve hayat da yekpare bir değişikliğin içerisine girer. Bir yandan klasik dönemden gelen anlayış varlığını devam ettirmeye çalışırken diğer yandan ölüm, Divan ve halk şiirinde kazanmış olduğu mânânın dışında yeni anlayış çevresinde şekillenerek farklı bir mahiyet almaya başlar. Şair, ölümün mahiyetini ve esrarını sorgulamaya girişir. Abdülhak Hâmid ve Muallim Nâci ile mezarlığı keşfeden şiirdeki bu duygu hâli Ara Nesil mensuplarının eserlerinde de yankısını bulur[...]”¹²³

Türk şiirinde varlık-yokluk ve bununla bağlantılı olarak ölüm meselesinin felsefî anlamdaki ilk derin sorgulanışını Âkif Paşa, “Adem Kasîdesi”nde yapmıştır diyebiliriz. Mehmet Kaplan da “Adem Kasîdesi”nin önemini altını çizerek şunları söylemiştir:

“[...] toptan bakılacak olursa, eski kâinat görüşünde ‘öbür dünya’nın, yenisinde ise ‘bu dünya’nın esaslı bir yer tuttuğu görülür. Tanzimat’tan sonra bu iki görüşü uzlaştırmak, Türk aydınları için mühim bir mesele teşkil edecektir. Âkif Paşa, ‘Adem Kasîdesi’nde, varlıktan nefret ve ondan kurtulma özlemini eskilerde eşine rastlanılmaz bir kuvvet ve kesafette ifade etmiştir.”¹²⁴

Onun arkasından varlık- yokluk ve ölüm üzerine felsefî sorgulamaları Ziya Paşa ve Abdülhak Hâmid devam ettirmiştir. Ahmed Hamdi Tanpınar bu noktaya dikkati çekerek şunları söylemiştir:

“[Âkif] Paşa’nın eski şiirin son eserleri üzerinde hemen hiçbir tesiri olmamıştır. Buna mukabil Ziya Paşa’nın **Terkîb-i Bend**’inden başlamak üzere yeni şiirde, belki Servet-i Fünûn şiirinin bedbinliğine

¹²³ Bkz. (59), GARİPER., 112.

¹²⁴ Mehmet KAPLAN, *Şiir Tahlilleri 1-Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, 23.

varıncaya kadar az çok Âkif Paşa'dan gelen bir şeyler vardır. Onun eseri yenilik devri şairlerimizde hiç olmazsa garplı örneklerinin yerli kardeşleri gibi görünmüştür.”¹²⁵

Âkif Paşa, bu şiirinde âdeta yokluğa bir övgü düzmüştür. Âkif Paşa'daki varlıktan duyulan o derin nefret Ziya Paşa'da varlık ve kâinat karşısında büyük bir şaşkınlığa, hayranlığa ve Allah'ın büyüklüğü karşısında acze dönüşmüş, felsefî sorgulamalar bu minvalde devam etmiştir. Ancak Tanpınar'ın da işaret ettiği gibi Ziya Paşa, Allah'ın kudreti karşısındaki hayranlığına ve “Yoktur siper bu kubbe-i firûze-fâmîda/ Zerrât cümle tîr-i kazâyâ nişânedir” mısrasıyla daha bir pekişen fatalizmine rağmen “bilhassa ölümü kabul edemez ve ona isyan eder.”¹²⁶ Hâmid'de Ziya Paşa'daki şaşkınlığın yanı sıra şüphe de vardır. Tanpınar, Hâmid'in ölüm karşısındaki durumunu şu sözlerle anlatmıştır:

“[...] **Makber** sadece bir mersiye değildir. O felsefî düşünceyle mersiye unsurunu bir arada yürüten bir eserdir. Yani mersiyenin dokunup geçtiği yutucu yahut çabuk geçici zaman ve kaybolan güzellik veya saadet yahut kıymet fikirlerinde kalmaz, bu boşluklardan bir nevi tezat ve şüphe dolu metafiziğe hattâ bir ebedî adalet fikrine geçer. Onun içindir ki ‘ölü’den ziyade ‘ölüm’ün kendisiyle doludur ve bütün gelişmesini onun etrafında yapar[...] **Makber**'in hareket noktası, adı, yani mukaddimesinde büyük ve âlemşümûl bir ‘hiç’in veya bir şüphenin mahfazası olarak gösterilen ‘mezar’dır. Mezar, Hâmid için bir fıkrisabit, gerçeklerin üstündeki gerçek, bütün sırları kendisinde toplayan bir sırdır[...]”¹²⁷

b) Ali Nusret'in Şiirlerinde Ölüm Temi

Ali Nusret'te ölüm temasına, ölen ya da ölmek üzere olan sevgili için söylenen şiirlerde rastlarız. Ancak yenileşme dönemi Türk şiirinde, kendisinden önce gelen şairler tarafından zenginleştirilmiş ve derinleştirilmiş olan ölüm temini, Ali Nusret'in şiirlerinde böylesi felsefî boyutlarıyla göremeyiz. Sevgilinin arkasından,

¹²⁵ Bkz. (64), TANPINAR, 101. Âkif Paşa'yla ilgili ayrıca bkz.: Abdullah Uçman, “Akif Paşa”, TDV İslam Ansiklopedisi, C: 2, 1989, 261-262.

¹²⁶ Bkz. (64), TANPINAR, 288.

¹²⁷ A.g.k., 482.

sevgili için yakılan ağıtlar vardır ya da şair bu temi, aşk acısının şiddetini anlatmak için kullanmıştır. Şairin, dünyanın kötülüğünden, gamından, kederinden kurtulmak için ölümü arzuladığı da olmuştur.

Ali Nusret'in "Bu da Öyle" adlı şiirinde ölüme felsefî bir açılım getirmeye çalıştığını görürüz. Bu şiir, ölen sevgilinin ardından âşığı tarafından yazılmıştır. Şiirde geçen,

"Felek o nûru müebbed zalâm-ı hîcîye,
Atıp onun beni etti bu yolda hem-râhı!"¹²⁸

mısralarında şair, kaderin, sevgiliyi yokluğun karanlığına attığını ve sevgilinin yokluğunun üzüntüsüyle kendisinin de onun arkasından ölüp gideceğini söylemiştir. İlk defa bu mısralarda şairin ölümden sonrayı "hiçliğin karanlığı" olarak adlandırdığını görürüz.

Şair, "Mâtem" adlı şiirinde de sevgilinin ölmeden kısa bir süre önceki hâlini ve ölüm anını tasvir etmiştir. Sevgilinin hasta hâli ve sonrasında ölümü üzerine duyduğu kederi dile getirmiştir:

"Senin geçende leb-i dilberin idi gül-gûn
Vedâ'ı anlatıyordu figan ile meşhûn

Senin o dem yüzün olmuştu verd-i nâra şebih
O halin etti beni bir ümîd ile dil-hûn"¹²⁹

diyen şair, hasta yatağındaki sevgilinin hâlinden bir gün hüzünlenip bir gün ümitlenmektedir. Sevgilinin ölüm gününü ise,

"O gün ise saçıyordun safâ-yı rûhânî
O hâlin etti dil-zârımı daha meftûn

O dem göründü memâta cemâl-i ma'sûmun
O hâlin etti beni hüzn ü memâta makrûn"¹³⁰

¹²⁸ Bkz. (43), Ali Nusret, 30.

¹²⁹ Ali Nusret, "Mâtem", *Saadet*, No: 1113, 29 Ağustos 1888/21 Zilhicce 1305/17 Ağustos 1304.

¹³⁰ Bkz. (129), "Mâtem", 3.

mısralarında anlatmış, sevgilinin hâli âşığı hüzne ve ölüme yaklaştırmıştır. Şairin, “Müteverrim” adlı şiiri de veremden ölen sevgilinin mezarı başındaki âşığın hüznünün ve kederinin anlatıldığı uzun bir şiirdir:

“Ben de bildim nedir azâb-ı hayât
Ben de bildim nedir sefâlet-i aşk
Hedim edince seni ecel heyhât
Kalmadı fikretimdeki şiddet
Âh bir rikkat eyleyip peydâ
Oldu işte karîn-i vâveylâ
Her ne görsem gelir bana nekbet”¹³¹

mısralarında da gördüğümüz gibi sevgilinin ölümünün ardından, yaşadığı hayat, âşığa azap olmuştur, içine düştüğü karamsarlıkla gördüğü her şey ona birer felaket gibi gelmiştir. Bu ruh hâli içerisindeki şair, ölüme karşı isyana oldukça yaklaşmıştır. Ancak “Âh bir rikkat eyleyip peydâ/ Oldu işte karîn-i vâveylâ” dizelerinde de görüldüğü gibi isyana sadece yaklaşır. Ali Nusret’in şiirlerinde ölüme karşı öyle büyük bir isyan çılgılığı atıldığın göremeyiz. İsyan edecek olsa bile Allah’a olan inancı şairi, kadere razı olmaya sevk etmekte ve bu da onu durdurmaktadır. Ve yine aynı şiirde geçen “İstemem mevti, varlığı dilerim” mısrasındaki gibi isyan, bir mırıldanış olarak kalmıştır. “Eyvâh ne yer ne yâr kaldı/ Gönlüm dolu âh ü zâr kaldı”¹³² feryadıyla başlayan “Makber” şiirinde, Hâmid’in attığı çılgılıklardan uzaktır. Ancak yukarıdaki mısraları takip eden,

“Subh-dem kâinât olup pür-nûr
Gark-ı zîver eder cihânı güneş
Sen olursun bana yine manzûr
Aram kâinâtta sana eş
Sorarım nev-bahârdan seni ben
Ne için davet ettin beni sen
Makberinden –ki bence cennettir–”¹³³

mısralarında sevgilisine kâinatta eş arayan ama bulamayan, yitip giden sevgilisini nerde bulacağını bilemeden ilkbahara bile onu soran âşık, “Makber”de “Nerde

¹³¹ Ali Nusret, “Müteverrim”, *Saadet*, No: 1129, 15 Eylül 1888/9 Muharrem 1306/4 Eylül 1304.

¹³² Abdülhak Hâmid TARHAN, *Bütün Şiirleri 2*, Haz.: İnci Enginün, 39.

¹³³ Bkz. (131), “Müteverrim”, 3.

arayım o dil-rübâyı/ Kimden sorayım o bî-nevâyı”¹³⁴ diyen Hâmid’e bir derece de olsa yaklaşmıştır.

Şairin “İstimdâd” adlı şiirinde de vereme yakalanmış sevgilinin hâli şairde bir isyan duygusu uyandırmıştır. Âşık, sevgilisinin bu dertten kurtulması için Allah’a yalvarmaktadır:

“Îmânını etmiş sana tevcih, halâs et!
Olmuş o kerrübîye verem bâl ü per Allah

Âlem mütebessim yine her zevk müeyyed!
Lâkin o dil-ârâne için der-be-der, Allah”¹³⁵

mısralarında şair, hayatın zevkleriyle devam ettiğini, insanların birbirlerinin derdine, kederine kayıtsız olduğunu vurgulamıştır. Karşılarında ölmek üzere olan bir insan varken herkes kendi hayat gailesi içinde, neşeli bir şekilde yaşayıp gitmektedir. Dünyanın, insanların bu duyarsızlığı ve gencecik bir kızın verdiği ölüm kalım mücadelesi şairi dünyaya ve aslında biraz da yaratıcıya karşı isyana sürüklemiştir:

“Etsin mi şebâbında o gül-gonca-i sevdâ?
Hakk-ı siyeh-i makbere seyr ü sefer Allah

Şeb-tâ-be-seher ol gül için ettiğim efgan,
Bilmem ki ona etmeyecek mi eser Allah?...

Ma’zûr değil mi şu vukuâtı görüp de,
Eylerse teneffür bu cihândan beşer Allah!”¹³⁶

mısralarında da âşığın Allah’a bir yandan sitem ederken bu sitemin yine bir isyan havasına büründüğü görülmektedir. Daha gencecik olan sevgilinin ölecek olması ihtimali âşığı kahretmekte ve bu kederli duygularla dünyayı karanlık görmektedir:

“Düşmüş yine zulmetlere mihr ü kamer Allah
Dünyâyı şeâmet bürüyor ser-te-ser Allah”¹³⁷

¹³⁴ Bkz. (132), TARHAN, 39.

¹³⁵ Bkz. (43), Ali Nusret, 20.

¹³⁶ A.g.k., 20.

¹³⁷ A.g.k., 19.

mısralarında dünyayı baştan ayağa uğursuzluk bürüdüğünü, güneşin de ayın da karanlıklara düştüğünü söyleyen şair, aslında kendi karamsar ve kötümser ruh hâliyle dünyayı böyle görmektedir. Şairin, sevgilinin hastalığı ya da ölümünden kaynaklanan bu kötümserlik hâli bütün dünyaya bakışına yansımıştır. “Bir Kıt’a Beş Beyit Olmaz mı?” adlı şiiri de ölen sevgilinin arkasından yazılmıştır, ancak şair, şiirde daha ziyade dünyanın kötülüğünden dem vurmıştır.

“Dem-â-dem olmadadır gam füzûnî-i ikbâl,
Bu yolda ömrümüzün ettiği güzârişler!

Cihânı ağlatır Allah’a cebhe-sây olarak
Devâhi-i beşeriyetteki nümâyişler!!...”¹³⁸

mısralarında da görüldüğü gibi insanlığın felaketleri dünyayı ağlatmakta ve bu felaketler günden güne artmaktadır. Bu şiirlerde de ifade edildiği gibi sevgilinin ölümü yahut hastalığı şairin, dünyanın ve kaderin kötülüğünü anlatması için birer vesiledir. Şair, bu şiirlerde sevgilinin kötü kaderiyle dünyanın kötü gidişini birleştirmektedir. “geçtim” redifli tasavvufî, hikemî muhtevalı gazeline geçen,

“Hayâtımda bugün bir hufre-i çirk-âbdan geçtim
Görüp âyîne-i esrârını ahabbdan geçtim”¹³⁹

beyitinden şairin hayatında çirkinliklerle karşılaştığını ve bu karşılaştığı çirkin gerçeklerin onu değiştirdiğini anlıyoruz. Şairin hayatın çirkinliklerini benzetmek için kullandığı “hufre-i çirk-âb” yani pis su çukuru mânâsına gelen terkip bize, bu şiirden çok sonra, 1899’da yayımlanacak olan bir başka şiiri, Fikret’in “Gayyâ-yı Vücut”unu hatırlatmaktadır. Ali Nusret’in zaman zaman şiirlerinde hayata karşı büründüğü kötümser ve ümitsiz tavır da bize Tevfik Fikret’in şiirlerindeki karanlık atmosferi anımsatmaktadır. Fikret de “Gayyâ-yı Vücut” şiirinde kırlarda gezerken rastladığı bataklığı şöyle tasvir etmiştir:

“Bazı, kırlarda gezerken görülür nefretle:
Bir çukur yerde birikmiş mütekeddir bir su,
Solucanlarla, sülüklerle, yılanlarla dolu.

¹³⁸ A.g.k., 53.

¹³⁹ A.g.k., 31.

Adacıklar gibi sathında yüzen ebr-i hevâm,
Sazların zıll-i kesîfnde o bî-had, bî-nâm
Kaynaşan mahşer-i müntin, acı bir haşyetle”¹⁴⁰

Yukarıdaki mısralarda Fikret, hayat bataklığını ayrıntılarıyla tasvir etmiştir.

Ali Nusret’in bir nazmında geçen,

“Baht zâlim, şevk-i istikbâl muzlim, dil harâb
Dîde mâtem-nâk, cânân muğterib, gam bî-hesâb
Necm-i ikbâlîm sönük, ömr ü hayâtım nâle-zâr!
Âteş-i sevdâ tahammül-sûz, cân pür-ıztırâb!”¹⁴¹

mısralarında şairin karamsarlığı, kötümserliği, ümitsizliği ve inançsızlığı neredeyse nihilizme varan bir safhadadır. Şairin “benim” redifli tanziminde de kendine olan inançsızlığını görebiliriz. Şiirdeki,

“Âfîât-ı aşk utandı hâl ü hiddetimden benim
Hiç ümîdim kalmadı billâh kendimden benim
Muztaribdir zîr ü bâlâ âh serimden benim
‘Gel! Ne korkarsın ecel sîmâ-yı zerdinden benim!’
‘Kurtar Allah aşkına dünyâyı derdimden benim’”¹⁴²

mısralarında da görülür ki âşğın kendinden ümidi kalmamıştır, aşkın da hakkını verememiştir. Ölümden medet ummakta, kurtuluşu ölümden bulmaktadır. Böylece dünya onun derdinden kurtulacaktır. Şair, aynı şiirde geçen,

“Hâlisen her şeb münâcât eylerim ma’bûduma
Vâsıl olmaktır murâdım, nâdir-i maksûduma
Bir nihâyet ver ilâhî! Ömr-i hüzn-âlûduma”¹⁴³

¹⁴⁰ Tevfik Fikret, **Rûbâb-ı Şikeste**, Haz.: Abdullah Uçman-Hasan Akay, 99.

¹⁴¹ Bkz. (43), Ali Nusret, 49–50.

¹⁴² A.g.k., 16–17.

¹⁴³ A.g.k., 17

mısralarında ise hüznü dolu ömrünün son bulması için Allah’a dua etmektedir. Gamı, kederi o kadar derine işlemiştir ki bela yağmurları sel olup dünyayı alsa götürse onun kalbinin ateşleri sönmeyecektir. Şairin bu derin kederi,

“Bir gönülden gam akar diğer birinden neş’eler
Böyledir ahvâl-i âlem, böyledir hükm-i kader
Kapladi ser-tâ-be-pâ vicdânımı hüzn ü keder”¹⁴⁴

mısralarından da anlaşılacağı gibi dünyanın kötü hâлиндendir. Her ne kadar ölümünü arzularak dünyayı kendi derdinden kurtarmak istediğini söylese de aslında kendisi bu dünyanın gamından, tasasından, adaletsizliğinden kurtulmak istemektedir. Şiirdeki,

“Eylesem de ibtihâl ü meskenetle arz-ı hâl
İnfial-i yâri teskîn eylemek bence muhâl
Mürtesimdir safha-i kalbimde endûh u melâl”¹⁴⁵

mısralarından kalbine âdeta nakşolmuş bu hüznü ve kederin bir sebebinin de aşk olduğunu anlarız. Gücenen sevgilisini teskin edemeyeceğini düşünmekte ve aşktan ümidini kesmektedir.

Ali Nusret’in şiirlerinde aşk acısından vereme tutulan âşık da karşımıza çıkar. “-ıma” redifli gazelinde geçen,

“Hüzn ü gam sevdâyı istishâb edip encâm-ı kâr
Sînede etti terâküm yâre açtı cânıma

Nâle vü feryâdı mânâda etmemek mümkün mü? Dil,
Hem-dem oldu nev-bahârımda verem cânânıma!”¹⁴⁶

mısralarında sevda gamının ve hüznünün gönlünde birikerek yara açtığını ve daha ömrünün baharında vereme tutulduğunu söylemiştir.

¹⁴⁴ A.g.k., 17.

¹⁴⁵ A.g.k., 18.

¹⁴⁶ A.g.k., 45.

Veremden muzdarip sevgili bir kere daha, şairin “bak” redifli gazeline,

“Pençe-i dâ’-i veremden muztarîb cânân bile:
Derd ü gamdan kurtulan hiç var mıdır dünyâya bak!”¹⁴⁷

mısralarında karşımıza çıkmıştır. Sevgili gamdan ve dertten vereme tutulmuştur, ancak bunun sebebi aşk mıdır bilemeyiz.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi Ali Nusret de şiirlerinde ölüm temasını Ara Nesil şairleriyle benzer şekilde işlemiştir. Bu şiirlerde veremli genç sevgilinin ölümüne karşı duyduğu ama kadere razı gelerek durdurduğu isyan duygusunu da zaman zaman görürüz. Ancak şair, ölümle karşılaştığında daha çok dünyanın kötülüğünü düşünmüş ve bu da onun aslında aynı dönem şiirinin de önemli özelliği olan karamsarlığı pekiştirmesine yardımcı olmuştur. Bunların haricinde ise ölümün sorgulanışına rastlamayız.

C) Tabiat

a) Yeni Türk Edebiyatında Tabiat Temi

Divan şiirinde sınırlı bir tabiat görüşü vardı ve hemen her şair tabiatı aynı şekilde anlatmaktaydı. “Maksat, tabiat vesilesiyle mazmunperdazlık etmek olduğu için, bizzat tabiata bakılmıyor ve onun üzerinde düşünülüyordu.”¹⁴⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, Divan edebiyatı şairinin, tabiat karşısındaki tavrını şu sözlerle açıklamıştır:

“Divan edebiyatı şairi, tabiatı, bizi güzellikleriyle hayran eden, şiddetleriyle ezen, yıkan tabiatı buğulu gözlerle görür; gördükten sonra gözlerini yumar ve gördüklerini kafasındaki mecazlar diline adapte eder de öyle yazar. Ve tabiidir ki bu çeşit anlatılan tabiat, tabiiyetten çıkmıştır. Divan edebiyatının tabiatı, bir odanın ortasında

¹⁴⁷ A.g.k., 43.

¹⁴⁸ Mehmet KAPLAN, “Tabiat Karşısında Abdülhak Hâmid 1”, *Türk Edebiyatı Araştırmaları* 1, 275.

düzülen yahut küçük bir sahifeye bin bir renkle çizilen bir tabiattır.”¹⁴⁹

Divan edebiyatında tabiat tasvirinde mazmunların kırılışı esas olarak Hâmid’le başlamıştır. Mehmet Kaplan, Hâmid’in Türk şiirinde tabiat bakışına getirdiği yeniliği şu sözlerle anlatmıştır:

“Yeni Türk edebiyatında ilk defa Abdülhak Hâmid, **Sahra** adlı kitabı ve diğer eserleri ile bize tabiat hakkında küllî bir görüş getirdi; tabiatı felsefî bir düşünce konusu yaptı; derin duyguların doğduğu ve inkişaf ettiği bir muhit hâline koydu; bilhassa yeni unsurlar ile dolu ve geniş ufuklu manzaralar resmetti.”¹⁵⁰

Hâmid’in Türk şiirinde tabiat temasında gerçekleştirdiği bu önemli yenilikten bahsederken Recâizâde Ekrem’in de bu bağlamda katkısını belirtmek gerekir. Ekrem’in şiirlerinde tabiat geniş bir yer tutmuş, Ekrem tabiata büyük önem vermiştir. İsmail Parlatır, **Recâizâde Mahmud Ekrem** adlı çalışmasında şairin tek bir şiirde tabiatın bütün yönlerini vermek istediğini böyle olunca da tabiatın şiirlerde yüzeysel kaldığını söylemiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Tabiatı işlerken Ekrem’in romantik akımdan etkilendiğini söylemiştim. Bu anlayış, onu tabiatın küçük unsurlarını işlemeye kadar götürür. Çiçek, yaprak, sonbahar, deniz, seher, gece ve mehtap ile mezarlıklar işlenen tabiatı bütünler niteliktedir. Tabiatın küçük ve ince güzelliklerinden çiçek, yaprak ile bunlara bağlı olarak kuş (bülbul) Ekrem’in şiirlerinde sık sık karşımıza çıkıyor.”¹⁵¹

Recâizâde Ekrem’in tabiattaki her unsuru şiirine katmak istemesi, Ara Nesil mensuplarını etkilemiş ve Türk şiirinde tabiatın anlatımında yelpazenin genişlemesini sağlamıştır.

Hâmid, tabiatı tasvir ederken Divan edebiyatının kalıplarını kırmıştı ama tabiatı pitoresk bir şekilde, bir resim gibi şiirlerde sunan Servet-i Fünûncular, başta

¹⁴⁹ Abdülbaki GÖLPINARLI, “Tabiat ve Divan Edebiyatı”, **Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler**, Haz: Mehmet Kalpaklı, 92.

¹⁵⁰ Bkz. (148), KAPLAN, 275.

¹⁵¹ Bkz. (71), PARLATIR, 50.

da Cenab Şahabeddin olmuştu. Mehmet Kaplan, Hâmid'i ve Servet-i Fünûncuları bu bağlamda şöyle karşılaştırmıştır:

“Plastik bir varlık olan tabiatı tasvir için her şeyden önce sığata başvurmak lazımdır. Tabiatı bir resim gibi tasvire çalışan Servet-i Fünûncuların bol bol sıfat kullanmaları bundan ileri gelir. Hâmid'in üslubuna daha ziyade isim hâkimdir. Bu da onun tabiatı henüz ressam gibi idrak etmeyişini gösterir. Hâmid, varlığı nadiren benzetmelerle tasvire çalışır. İmajların çoğu, tasvirden ziyade, müşahhası mücerrede bağlamak gayesi güder.”¹⁵²

Servet-i Fünûncuların Batı'daki örneklerine yaklaşan manzara ve perspektifi ön plana çıkaran tabiat tasvirlerinin olgunlaşmasına Ara Nesil şairlerinin ve tablo altına şiir yazma modasının büyük katkısı olmuştur.

b) Ali Nusret'in Şiirlerinde Tabiat Temi

Ali Nusret'in şiirlerinde canlı, yaşayan bir tabiat tasviri göremeyiz, sınırlı tasvirlerle karşılaşırız. Bu da bize, şairin henüz Divan edebiyatı tesirinden kurtulamadığını göstermektedir. “Bir Kız” adlı manzumede gece boyunca ibadet eden genç bir kızı anlatırken gecenin karanlığını “nikâb-ı leyle-i yeldâ” ve “şeb-i muzlim” terkipleriyle anlatmıştır. Güneşin doğuşunu ise, “Güneş küh-sâra yaldızlar dökerken sûzişi artar”¹⁵³ mısralarıyla anlatmıştır. Buradaki tasvirde aslında tabiatın anlatımı açısından bir hareketlenme vardır. Tüm şiir boyunca gecenin tasviri bu kadarla sınırlı kalmıştır. Oysa Ali Nusret'in tanzir ettiği Cenab Şahabeddin'in “Bir Kabristanı Temâşa” adlı şiirinde tabiat, aşağıdaki mısralarda da görüleceği gibi daha ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir:

“Tahalluh mu eder gayb?.. Zalâm-ı yahde yemm çağlar
Serâser nijm-i serd içre çiçekler, servler, dağlar;
Bakılsa nîve-i zulmet içinde âsmân ağlar...

¹⁵² Bkz. (124), KAPLAN, 83.

¹⁵³ Bkz. (43), Ali Nusret, 4.

Nebâtâtın, cemâdâtın likası jengler bağlar..
Cihânı, gökleri mâtemle istîlâ eder bir kız”¹⁵⁴

...

“Bu pertevler nedir âyâ? Şu târemde niçin bârık!
Bu kevkebler kiminçündür? Havâlarda neden şârik?
Şu nokta nûr-ı Yezdân mı? Fer-i târik ne de hârik!
Sabah olmuş tebessüm-rîz olurmuş kevkeb-i târik;
Kiminçün böyle saatlerce istircâ eder bir kız”¹⁵⁵

...

“Müreccahtır şu levh-i gam-fezâ elvâh-ı mehtâba
Zalâm u mu’tesif varmış firâş-ı zülde hep hâba
Hayâletler, şu ebr-i hevl-perver sanki mihrâba
Hazînâne iner gözyaşları mecrâ-yı ehdâba
Yazık çeşmânımı, vîcdânımı ibka eder bir kız!”¹⁵⁶

Cenab Şahabeddin, bu ayrıntılı tasvirleri yaparken orijinal imajlar da kullanmıştır. “Şu mehtâb-ı zalâmı leyle-i yeldâ eder bir kız!”¹⁵⁷ ve “Hemîşe muşt-zen zulmet zevâyâ-yı zenahdâna,”¹⁵⁸ gibi mısralarda bu orijinal terkiplere rastlarız.

Ali Nusret, “Hasbihâl” adlı şiirinde de sevgiliyle buluştukları ya da sevgiliye tesadüf ettiği bahçeyi şu mısralarla tasvir etmiştir:

“Yaldız saçarak güneş parıldar
Gülşendeki cûy-bâr çağlar!”¹⁵⁹

Şiirde sevgilinin görüldüğü bahçe, içinden dere de geçen bir yerdir. Belki bir mesire yeridir fakat şiirde, bunu ifade edecek herhangi bir ibareye yer verilmemiş, bahçe bu tasvirle ve soyut bağlamda kalmıştır. İki bölümden oluşan “Gördüm” adlı şiirinin de ilk bölümünde sevgiliyi bir sabah vakti kırdâ görmüştür:

¹⁵⁴ Bkz. (88), Cenab Şahabeddin, 5.

¹⁵⁵ A.g.k., 6.

¹⁵⁶ A.g.k., 8.

¹⁵⁷ A.g.k., 5.

¹⁵⁸ A.g.k., 7.

¹⁵⁹ Bkz. (43), Ali Nusret, 27.

“Bir subh idi mihr-i zîb-i sahrâ
 Ser-pûşunu eyliyordu sad-çâk
 Bir zulmet içinde kûh u deryâ
 Bir vech-i safâ ile kemâ-hiye
 Bir hüzn-i amîk olurdu tâbân
 Dildâr dahi garîb ü tenhâ
 Pûyân idi sâha-i temâşâ...”¹⁶⁰

mısralarında da görüldüğü gibi sevgili bu kırın süslü güneşidir. Bu sabah vaktinde dağlar da, denizler de karanlıklar içindedir; yalnız derin bir hüznün parlamaktadır. Âşık kendi olumsuz duygularını tabiata yansıtmaktadır. Sevgilinin kendisini fark etmesini beklemektedir. Bu sabah vakti sevgili güneşten bile daha parlaktır. Şiirin ikinci bölümünde ise bu sefer şair bir gece vaktini tasvir etmiştir:

“Bir şeb idi encüm-i ziyâ-dâr
 Dilşâd ediyordu kâinâtı
 Manzûr oluyordu zîr ü bâlâ
 Gayetle latîf ü neşve-efzâ
 Yapraklar içinde bir ferîşte
 Bilmem niçin ağlıyordu bî-câ...”¹⁶¹

Bu mısralarda yıldızların gökyüzünde parladığı, yeri ve göğü aydınlattığı bir gece anlatılmıştır. Böyle bir gecede gezintiye çıkan şair yapraklar arasında bir meleğe rastlamıştır. Bu melek, sebebi bilinmeyen bir şekilde sürekli ağlamaktadır. O gece bu melek, şaire bütün yaratılmışların hâlini göstermiştir. Bu hâl âdeta o kara mahşer gününe bir örnektir. Şair, şiirde tezatlı bir anlatım kullanmıştır. İki bölümden oluşan şiirin ilk bölümünde karanlık görünen bir sabahı ve bu karanlık sabahta gülen sevgiliyi anlatmıştır. İkinci bölümde ise yıldızların ışığının yeri ve göğü aydınlattığı bir geceyi ve bu aydınlık gecede ağlayan bir kızı tasvir etmiştir.

Şair, tabiatı başka şiirlerinde de sevgiliyi ve aşkı anlatmak için kullanmıştır. Tabiat unsurlarını ya sevgiliyle karşılaştırmış ya da sevgiliyi onlardan üstün tutmuştur. “Hasbihâl” adlı şiirde geçen,

¹⁶⁰ Ali Nusret, “Gördüm”, *Saadet*, No: 1097, 25 Temmuz 1304/ 28 Zilkade 1305/ 6 Ağustos 1888.

¹⁶¹ Bkz. (43), Ali Nusret, 22.

“Düşükçe gözüm o mihr-i nâza,
Estikçe sabâ-yı neşve-efzâ,
Gîsûlarına saçar muhabbet!...”¹⁶²

mısralarında neşeyi arttıran rüzgârın esişinin sevgilinin saçlarına muhabbet saçtığını söylemiştir. Burada da rüzgârın esişi, sevgiliye duyulan aşkı ve sevgiliyi anlatmak için sadece bir vesile olmuştur. “Yine O Gözler” adlı şiirde geçen,

“Çıldırır göz o senin câzibeli gözlerine
Gözlerin ebr-i şafak mı günü ilân ediyor

Her seher zînet ü revnâk veriyor ezhâra,
Gözlerin jâle-i sevdâyı mı rîzân ediyor?”¹⁶³

mısralarında sevgilinin gözlerinin parlaklığını anlatmak için tabiat unsurlarına başvurmuş ve bir bahar sabahını anlatmıştır. Gözler günü ilân eden bir şafak bulutudur; her gün doğuşunda çiçeklere süs ve parlaklık vermekte, sevdanın çiğ tanesini dökmektedir. “Bir Güzele” adlı şiirde geçen,

“Ey gonce-i nev-bahâr u gül-fem!
Bu halde mi yarattı bilmem?
Gül-çehre-i hüsnünü tabiat!...”¹⁶⁴

mısralarında sevgilinin dudağını, tıpkı Divan edebiyatı şairlerinde olduğu gibi, güle, sevgiliyi de ilkbaharın goncasına benzetmiştir. Böylece sevgilinin gençliğini ve tazeliğini ifade etmek istemiştir. Sevgilinin yüzü de gül gibi güzeldir ve sevgili bu güzelliğini tabiattan almıştır. Sevgili “Bir necm-i latîf-i behçet-âver”dir. Şair,

“Şebnem gibi şebde girye-bâr ol!
Gün doğduğu demde cezbe-dâr ol!”¹⁶⁵

diyerek sevgilinin aşkının acısıyla gece ağlamasını, sabah da cilve ederek kendisine gelmesini istemiştir. Âşık, sevgilinin gözyaşlarını çiğ tanesine benzetmiştir. Çiğ

¹⁶² A.g.k., 22.

¹⁶³ A.g.k., 9.

¹⁶⁴ A.g.k., 41.

¹⁶⁵ A.g.k., 42.

tanesi, gece sabaha karşı soğukla oluşmakta ve sabah güneş ışığının üzerinde yansısıyla güzellik bulmaktadır. “Nazîredir” adlı şiirinde geçen,

“Şükûfe-zâr-ı âleme seher de gıpta-zây olur,
O zülf-i anberiniz ki sünbüle nazîredir!”¹⁶⁶

mısralarında ise sevgilinin saçının güzel kokusu sümbüle benzetilmekte, hattâ bütün çiçek bahçesi bu yüzden sevgiliye gıpta etmektedir. Bu şiirde de sevgilinin tabiata ait unsurlardan üstün tutulduğunu görürüz.

Görüldüğü gibi Ali Nusret’in şiirlerinde teferruatlı bir tabiat tasviri yoktur. Tasvirler parça parçadır, bu tasvirlerin bir bütünlük arz ettiğini göremeyiz. Bu parça hâlinde tabiat unsurları yahut görüntüleri de ya şairin ruhsal durumuna ya da sevgilinin anlatımına bağlanmıştır. Zaten pitoresk şeklindeki tabiat tasvirlerine ancak Servet-i Fünun şairlerinin şiirlerinde rastlanabilecektir.

D) Din Duygusu

Daha önceki bölümde de belirttiğimiz gibi Ali Nusret, aşkı kutsallaştırıp sevgiliyi de semavî bir varlık olarak görmeyetdi. Buna karşılık şair, yer yer Allah’a da bir sevgiliymiş gibi yaklaşmış ve böylece bu aşkı dünyevileştirmiştir. Şair, dünyevî aşkla Allah aşkını, din aşkını buluşturmuştur. **Şihâb**’ın ilk şiiri olan “Dine” isimli manzumesinde Allah’a âdeta bir sevgiliye seslenir gibi seslenmiştir:

“Masum iken dudağımızda
Eşvâk u sabâhatin münevver!..
Şeybîde dahi kucağımızda,
Bin türlü celâletin müzehher!..”¹⁶⁷

mısralarında da görüldüğü gibi dinin şevk ve güzelliği aydınlıktır; bin türlü hışmı bile çiçeklidir. Bir âşğın sevgilisinin ettiği eziyetlere razı olması gibi şair de dinin bütün zorluklarına katlanabilir. Şiirin,

¹⁶⁶ A.g.k., 53.

“Beraber içinde kâinatı:
Sensiz gam u ızdırab dağlar!”¹⁶⁸

mısralarında ise tıpkı sevgilisinin yokluğunda âşığın kederleneceği gibi, dinsiz kalan dünyayı da gam ve ızdırabın dağlayacağını söylemiştir.

“Bir Kız” adlı manzumesinde ise şair, gece boyunca ibadet eden bir kızı tasvir etmiştir:

“Müberra’dır kabâhatten bu kız ma’sûmedir elbet
Bunun hüsnünde lâmi’dir muhabbet, nûr-ı kudsiyyet
Kapanmış secde-gâh-ı Hakk’a eyler vecd ile tâat
Gam-ı sevdâsını Allah’ına isrâ eder bir kız

Karanlıkta münâcât eyliyor vahdet-nişînâne
Nedendir âh-ı cân-gâh eyliyor her şeb-i hazînâne...”¹⁶⁹

Yukarıdaki mısralarda anlatılan kız masumdur, kutsal nurla ve sevgiyle parlamaktadır. Secdeye kapanmış, Allah’a sevdasının gamını göndermektedir. Karanlıkta dua etmektedir ancak, “Nikab-ı leyle-yi pertev-zâ eder” şeklindeki bir başka mısradaki şair, kızın bu karanlık geceyi aydınlattığını söylemiştir. Ama hüznü ve gözyaşları içinde olan bu kızın derdini bilmemektedir. “Meleklerden mübârektir bu dildâr-ı safâ-perver!” diyen şair, bu kızı meleklerden mübarek görmektedir. “Murad etse zalâm-ı âlemi imhâ eder bir kız” mısrasında bu kızın isterse kâinatı yok edebilecek manevî güce sahip olduğunu söylemiştir.

Ali Nusret’in bu şiiri kardeşi Cenab Şahabeddin’in “Bir Kabristanı Temâşa” adlı uzun şiirine nazîredir. Cenab Şahabeddin, bu şiirinde bütün gece boyunca mezarlıkta oturup sabahlara kadar yalvaran, dua eden bir kızı anlatmış ve bu kızın gözünden kabristanı, geceyi, gökyüzünü, kâinatı tasvir etmiştir. O da Ali Nusret gibi

¹⁶⁷ A.g.k., 3.

¹⁶⁸ A.g.k., 3.

¹⁶⁹ A.g.k., 5.

kızın neden bu kadar yalvardığını, üzüldüğünü bilmemektedir. Cenab, şiirde geçen “Birer mir’ât-ı Kudret’tir neler varsa tabîatte”¹⁷⁰ mısrasında panteist bir yaklaşımla Allah’ın mevcudiyetini tabiatta aramaktadır. Tabiata dinî ve felsefî bir gözle bakmaktadır. Aşağıdaki bölümler buna örnektir:

“Bir mir’ât-ı Kudret’tir neler varsa tabîatte
 Şu yükseklerde, alçaklarda, cây-ı âdemiyyette,
 Küçüklerde, büyüklerde, bir aydınlıkta zulmette,
 Mezâbilde, gülistanda, şu tenhâ-i vahşette
 Bu hâlette garîbâne ne istid’â eder bir kız!...

...

Sanavberler hemân cünbân nesîm-i sermediyyetle,
 Semâda ahterân u gaymler tâb-ı hüviyyetle,
 Hevâlar dâima mevvâc hevl-i âdemiyyetle,
 Şu taşlıklar, şu gûristan sükûn-ı hâlikıyyetle,
 Şu hîçistân-ı süflîyi nasıl bâlâ eder bir kız?”¹⁷¹

Cenab Şahabeddin tabiatı tasvir etmek ve felsefî görüşlerini anlatmak için kızı bir araç olarak kullanırken, Ali Nusret’in şiirinde, kız ve onun içindeki din aşkının tasvir edilmesi esas olmuştur. Ayrıca Cenab, tabiatı tasvir ederken “gırîv-i sam-ı kabristan”, “neth-i serd-i mağrib”, “jegang-ı dûr-ı dînân”, “tâir-i kabza-i mübhem”, “hüzn-i hîç-i heycâ”, “zevâyâ-yı zenahdân” vb. orijinal imajlara, yeni terkiplere başvurmuştur. Daha **Tâmât**’taki bu ilk şiirlerinde yenilik arama kaygısı güttüğü görülmektedir. Cenab, şahsi imajların peşindedir oysa böyle bir arayış ve felsefî derinlik Ali Nusret’in şiirinde yoktur.

¹⁷⁰ Bkz. (88), Cenab Şahabeddin, 6.

¹⁷¹ A.g.k., 6-7.

3.2. Mensur Şiirleri

Ali Nusret, 1306 (1888/1889) yılından sonra, dönemin gazete ve dergilerinde –tespit edebildiğimiz kadarıyla– herhangi bir şiirini yayımlamamış ve **Şihâb**’dan sonra da şiir kitabı çıkarmamıştır. Ali Nusret’in 1898 (1314) yılında **Servet-i Fünûn** dergisinde mensur şiirlerini yayımlanmaya başlayıncaya kadar herhangi bir edebî faaliyet sergilemediğini de görüyoruz.

Fuad Köprülü, Ali Nusret’in **Servet-i Fünûn**’da yayımlanmış olan bu metinlerini tanımlarken küçük hikâyeye ile mensur şiir arasında bir yere yerleştirmiştir. Biz, mensur şiirin teknik özelliklerini vermeye ve Ali Nusret’in şiirlerini de bu özellikler doğrultusunda inceleyip dönemi içerisinde yayımlanmış olan türün diğer örnekleri arasında nasıl bir yerde durduğunu göstermeye çalışacağız.

3.2.1. Batı Edebiyatında Mensur Şiir

Mensur şiir ya da düzyazı şiir, en yalın tanımıyla “şiirin cümle yapısı ve ahengini muhafazaya çalışan, ancak vezne ve kafiyeyle bağlanmayan düzyazı türü[dür].”¹⁷² “Düzyazı şiir” ifadesini **Paris Sıkıntısı-Düzyazılmış Küçük Şiirler** adlı 1869 yılında yayımlanan metninde kullanan ve dünya edebiyatında yayılmasını sağlayan isim Charles Baudelaire olmuştur. Ancak Baudelaire, Arsène Houssaye’e yazdığı ve **Paris Sıkıntısı**’nın başında yer verdiği mektubunda, bu mensur şiirleri yazmasında Aloysius Bertrand ve onun **Gaspard de la Nuit** adlı eserinin etkili olduğunu söylemiştir.

Aloysius Bertrand, **Gaspard de la Nuit** adlı eseriyle şiirsel düzyazıdan düzyazı şiire geçişi sağlamış ve düzyazı şiirin kurucusu olmuştur. Aloysius Bertrand’ın ortaya çıkardığı düzyazı şiir mısrayla yazılmayan, vezin ve kafiye kullanılmayan, çağrışıma açık, sıkı ve yoğun dokulu, kısa, yoğun etkili ve içsel

¹⁷² Niyazi AKI, “Mensur Şiir”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C: 6, 263.

bütünlüğü olan bir türdür. Baudelaire de **Paris Sıkıntısı**'nın başına eklediği, Arsène Houssaye'e yazdığı mektupta düzyazı şiirin vezinsiz, kafiyesiz, ahenkli ve çağrışımlı yönlerinin altını çizmiştir.

Aloysius Bertrand'ın kurduğu düzyazı şiir ya da mensur şiir, Charles Baudelaire'in öncülüğünde gelişmiş, Lautrémont (Isidore Ducasse)'un **Maldoror'un Şarkıları**, Rimbaud'nun **Cehennemde Bir Mevsim** ve **Les Illuminations**'u, Mallarmé'nin **Hezeyanlar**'ı gibi eserlerle mükemmel örneklerini vermiş ve dünya edebiyatında bir tür olarak yerini almıştır.

3.2.2. Türk Edebiyatında Mensur Şiir

Türk edebiyatında mensur şiirin Batılı anlamdaki örneklerine Servet-i Fünûn döneminde rastlarız. Servet-i Fünûn edebiyatından önce Türk edebiyatında mensur şiirin zemini hazırlanmış, ancak mensur şiir Servet-i Fünûn döneminde yaygınlaşmış, âdeta moda hâline gelmiştir. Batılı anlamdaki mensur şiirin Türk edebiyatında ortaya çıkabilmesi için, nesir ve nazım arasındaki keskin ayrımın kırılması ve XIX. yüzyıl Fransız şiirinin romantizmden sembolizme kadar geçirdiği aşamaları, Baudelaire, Rimbaud gibi büyük Fransız şairlerini tanımış olan Servet-i Fünûncuların gelmesi gerekmektedir.

Nazım ve nesir türlerinin birbirine yaklaşması mensur şiire giden yolu açan etken olmuştur. Şinasi'nin Fransız edebiyatından yaptığı tercümeler bu yolda atılmış ilk önemli adımlardandır. Şinasi'nin Fransızca'dan yaptığı şiir tercümelerini topladığı **Tercüme-i Manzûme** (1859) adlı eseriyle Recâizâde'nin **Zemzeme**'leri, **Nağme-i Seher**'i ve **Takdîr-i Elhân**'daki görüşlerinin yanında "[...] tarzın tutunmasına yardım eden eserlerin başında Nâmık Kemal'in **İntibah**'ını (1876),

Hâmid'in **Makber** mukaddimesini (1887) ve Mustafa Reşid'in **Gözyaşları**'nı saymak[...]”¹⁷³ gerekmektedir.

Ancak bunların hiçbiri Batılı anlamdaki mensur şiirin ilk örneği değildir. Türk edebiyatında Batılı anlamdaki mensur şiirin en önemli iki temsilcisi Hâlid Ziya ve Mehmet Rauf'tur. Tütün, Türk edebiyatındaki isim babası Hâlid Ziya'dır.¹⁷⁴ Hâlid Ziya'yla beraber Türk edebiyatı mensur şiirle tanışmıştır. Mehmed Rauf ise tütün yaygınlaşmasını ve tanınmasını sağlamıştır.

Hâlid Ziya, mensur şiirlerini **Mensur Şiirler** (1891/1307) ve **Mezardan Sesler** (1891/1307) adıyla iki kitapta toplamıştır. Hasan Akay, “Mensur Şiirler’de ‘Düz-yazılmış Şiir’den İzler” başlıklı makalesinde Hâlid Ziya’nın mensur şiirleriyle Fransa kökenli tütün şairlerinin (öncelikle Aloysius Bertrand ve Charles Baudelaire olmak üzere Rimbaud, Mallarme) şiirlerini, ilk örneklerini karşılaştırmış ve Hâlid Ziya’nın metinlerinde, “modern Batılı modellerle boy ölçüşebilecek örneklere” pek rastlanmadığını, “ancak yine de Hâlid Ziya’nın, bu tür için gerekli teknik ve üslûpla, metinlerini etkili kılabilmek amacıyla elinden gelen çabayı gösterdiğini, bazı parçalara nadiren de olsa kıvılcımlar eklemeyi başardığını” söylemiştir.¹⁷⁵

Mehmed Rauf, mensur şiirlerinin ilk örneklerini 1896 (1312) yılında vermiştir. Mensur şiirlerini topladığı **Siyah İnciler** ise 1901 (1317) yılında yayımlanmıştır. Mehmed Rauf, mensur şiir alanında tütün başarılı örneklerini vermiş ve Hâlid Ziya'yla birlikte Türk edebiyatına dâhil olan mensur şiir türünün daha fazla tanınmasını sağlamıştır.

Ancak Mehmed Rauf, **Siyah İnciler**'in son bölümünde vakasız ve psikolojik çözümlemelerden oluşan birtakım hikâyelerine de yer vermiştir, bu da ortaya bir

¹⁷³ Niyazi AKI, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu İnsan-Eser-Fikir-Üslup**, 50–51. Ekrem'in “nesr-i muhayyel” kavramıyla karşıladığı bu şairâne nesir, Türk edebiyatında özellikle Ara Nesil mensuplarınca “mensüre, nesr-i şi'r-âmez, nesr-i nazm-âmez, hayâli nesir, nesr-i şairâne ve mensüre-i şairâne” gibi adlarla anılmıştır.

¹⁷⁴ İnci Enginün, “tütün adını koyan Hâlid Ziya’nın 1891’de basılan ‘Mensur Şiirler’inde daha önce Hâmid’in bir mektubunda ‘mensur şiir’ ibaresini kullanması, bu adın en azından yazarlar arasında bilindiğini göstermektedir.” demiştir. Bkz: İnci ENGİNÜN, **Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839–1923)**, 132.

¹⁷⁵ Hasan AKAY, “Mensur Şiirler’de ‘Düzyazılmış-Şiir’den İzler” (Modern Türk Edebiyatında Mensur Şiirin Yüz Göstermesi: Aloysius Bertrand’in **Gaspard de la Nuit**’si ile Hâlid Ziya’nın **Mensur Şiirler**’i Arasında Bir Karşılaştırma), **Journal of Turkish Studies, Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 84-85.

karışıklık çıkarmıştır. Rahim Tarım, bu karışıklığın sebeplerini şu sözlerle açıklamıştır:

“[...] bu karışıklığın altında Servet-i Fünûncuların ancak son dönemlerine yetişebildikleri ve türler arasındaki ayrıma fazla önem vermeyen romantik bakıştan çok, Servet-i Fünûncuların aşırı hassasiyetleriyle açıklanabilecek çözümleyici tavırları ve bunun yanında Mehmed Rauf’un piyes, roman, albüm mensur şiir demeyip her kitabının sonuna birkaç hikâye eklemiş olmasının rolü büyüktür. ‘Gelirken’, ‘Son Mektup’, ‘Sadaka’, ‘Zehirlerim’, ‘Aşk ve Vefa’, ‘Fenerci’, ‘Esef’, ‘İnfial’, ‘Eyüp Yolunda’, ‘Zehirlerim’ gibi hikâyeleri yazarın başka eserlerinde de yer almışlardır. Ancak, eserin ‘mensur şiirler’ başlığı ile yayımlanması, bu hikâyelerin ya mensur şiir kabul edilmelerine ya da mensur şiirle hikâye arası bir yere konulmak istemelerine neden olmuştur.”¹⁷⁶

Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf’tan sonra Yakup Kadri (**Erenlerin Bağından, Okun Ucundan**), Halide Edib (**Harap Mabretler**), Refik Hâlid, **Çamlar Altında Musahabeler**’iyle Yahya Kemal, Lemi Nihad (**Minyatürler**), Kenan Hulusi, Arif Nihat Asya (**Yastığının Rüyası**) gibi isimler türün güzel örneklerini vermişlerdir.

Mensur şiir ve hikâye arasındaki bu karışıklığın mensur şiirin ne olduğunun tam olarak anlaşılmamamsından da ileri geldiğini söylemeliyiz. Elbette ki ne Hâlid Ziya’nın ne de Mehmed Rauf’un mensur şiirden anladığı Baudelaire’in anladığıyla aynı değildir. Hasan Akay, yeni şiir ve mensur şiir arasındaki farkın öзде kavranamadığı ya da bu öze ilişkin sağlam bir görüşe sahip olunamadığı için, bu tarzın zirveye çıkamadığını söylemiştir.¹⁷⁷ Hasan Akay’ın bu noktada yaptığı mensur şiir tanımı kayda değerdir:

“[...] Düzyazı şiirde, a) ölçü –vezin ve kafiye– dışı, yalnızca söz diziminden kaynaklanan özel bir hareketlilik, özel bir ritim ve ahenk; b) özel bir doku, belirgin ve esnek bir teknik; c) sanatsal ve sistemli bir biçim; d) çağrışımlara yaslanan sözel bir düzenleme vardır; öyle ki her sözcük belli bir yere ve öteki sözcüklerle ilişkisi sebebiyle bir değere sahiptir; e) ayrıca nesre aşılanmış bir resim tekniği söz konusudur.”¹⁷⁸

¹⁷⁶ Mehmed RAUF, **Siyah İnciler**, 21.

¹⁷⁷ Bkz. (175), AKAY, 92.

¹⁷⁸ A.g.y., 90.

Türk edebiyatında ise mensur şiir, teknik açıdan Batılı örnekleri kadar sağlam değildir ve mensur şiirler genellikle,

“[...] yoğun bir duyguyu veya manzara tasvirlerini ihtiva ederler. Mensur şiirlerde nesirle şiir duygusu yakalanır, şiirin lirizmi ile hikâyenin konusu ve diğer unsurları birleşir. Fikir ve duygunun iç içe olduğu mensur şiirlerde ya belirli bir amaca yönelik düşünceler ya da hikâyede geliştirilemeyen, hikâyeye dönüşmemiş duyguların tahlili ile duygulara ait fikirler dile getirilir.”¹⁷⁹

Fuad Köprülü, Ali Nusret’in mensur şiirlerini “küçük hikâyeye pek benzeyen mensur şiirler ve mensur şiiri pek andıran küçük hikâyeler” olarak ara bir yerde tanımlamıştır. Bu tanımlamada hem Servet-i Fünûn döneminde türler ayırımına çok fazla dikkat edilmemesinin hem de mensur şiirin özde kavranamamasının payı vardır. Her ne kadar Ali Nusret’in mensur şiirlerinin içinde birkaçının küçük hikâyeye yaklaştığını görsek de bu metinlerde yoğun bir duygunun bir manzara tasviri içerisinde şiire özgü lirik bir edayla anlatılması bu metinleri mensur şiir türü içerisinde ele almamızı gerektirmektedir.

3.2.3. Ali Nusret’in Mensur Şiirleri

Ali Nusret’in, az sayıdaki mensur şiirinde, aşk, sevgili, tabiat, melankoli gibi Servet-i Fünûn edebiyatında ortaya çıkan mensur şiirlerle ortak temaları işlediğini görürüz.

“Mülâkat” adlı mensur şiirde, sevgilisini ve ailesini evinde ziyaret eden bir gencin, bu birkaç saatlik ziyaret sürecinde yaşadığı duyguları anlatılmıştır. Bu, genç adamın, sevgilisinin ailesiyle ilk görüşmesidir. Mensure, genç adamın, sevgilisinin evine gitmesi ve onunla tokalaşmasıyla başlamış ve evden ayrılırken yine sevgilisiyle tokalaşmasıyla son bulmuştur. Arada da bu birkaç saat zarfında yaşadığı

¹⁷⁹ Bkz. (50), ALİŞ, 10.

duygu durumları anlatılmıştır. Bu açıdan bakıldığında çerçeve bir hikâye içerisinde derli toplu bir anlatım olduğu görülür:

“Zayıf, latif, mini mini ellerin avucumun içinde titriyor... Âdeta o güzel, o ince mavi damarların harelediği gışâve-i gül-reng-i tarâvet altındaki nazik, ince kemikler birbirine çarparak çıtırdıyor, kırılıyordu. Sesimdeki âheng-i ihtizâzı hissettirmemek için bir müddet muhafazasına mecbur olduğum sükûtun verdiği hırmânı güzel ellerini sıkarken tazmîn etmek istedim.”¹⁸⁰

cümleleriyle başlayan mensur şiir,

“Âh! Nihayet zayıf, latif, mini mini ellerin avucumun içinde titredi. Fakat artık dimağım hiss-i muhîtâtan âciz bir bî-hûşî içinde kaldığı için o güzel gışâve-i tarâvetin gizlediği nazik, ince kemiklerin birbirine çarparak çıtırdamasını; kırılmasından korkarak hafifçe sıktığım o masnû, o matbû parmakların çıtırdamasını duymaktan, bu sadânın kalbimde yeniden yeniye uyandırdığı in’ikâsât-ı hubb u perestîşi dinlemekten başka bir şeye muktedir olamadım.”¹⁸¹

şeklindeki benzer cümlelerle noktalanmıştır. “Zayıf, latif, mini mini ellerin” avucun içinde titremesi, “o güzel gışâve-i tarâvetin gizlediği nazik, ince kemiklerin birbirine çarparak çıtırdaması, kırılması” gibi ifadelerin tekrar edilmesi, metinde âhengi sağlamış, lirizmi kuvvetlendirmeye yardımcı olmuştur.

Genç adam, her an sevgilisini düşünmekte, onun da ne düşündüğünü, kendisini düşünüp düşünmediğini merak etmekte, aslında onunla baş başa kalmak istemektedir fakat sevgilisinin ailesiyle de ilgilenmesi gerekmektedir:

“İlk mülâkatın bütün hicâb-ı masumânesi ile kızaran çehren âsmân-ı nâ-mütenâhî-i çeşmânını her zamankinden daha tatlı bir mavilik içinde gösteriyordu. Ben sakın, fedakârâne, ihtimam-perverâne olan muhabbetimin bu mavilik, bu gök rengi içinde maddiyet-i hayâtiyeden mücerred, büsbütün üryan bir safvet, büsbütün bî-tâb bir meftûniyet ile yüzebilmesi, yüze yüze boğulması çarelerini, bu ezeli ve ebedî hayâlât-ı saadeti zihnimden geçirirken bilmem sen niçin hafif hafif gülüyordun? Ra’şe-i kalbimi senden başkalarına

¹⁸⁰ A(nun) N(un), “Mülâkat”, *Servet-i Fünûn*, S: 8, C: 15, No: 373, 23 Nisan 1314, 131.

¹⁸¹ Bkz. (180), “Mülâkat”, 132.

hissettirmemek benim elimdeymiş gibi sun'î telaşlarıma mı gülüyordun? Dağınık cümleler, vukuât-ı yevmiyenin hepsini icmâl edercesine karışık olan mükâlemeler... Arada türlü türlü mülâhazalar, selâmetinden ziyade garabetine itina olunan ve bir emniyet-i mahsûsa ile serdedilen bî-ser ü bûn mülâhazalar bilmem ki başkalarını gerçekten eğlendiriyor muydu? Hele sen mutlaka sıkılıyordun ve biliyordun ki ben, o hararetli mükâleme-i âmiyâne içinde başka şeyler düşünüyorum. Dudaklarımdan pek aleni bir perişanlık ile dökülen sözlerimi, büsbütün hande-i istihfâfa uğratmamak için bi'l-iltizam kısa, gayr-i mazbut, bî-âheng.. herhalde en basit bir nahvın en âdi kavâidinden bile mahrum bir fûtûr ile serdederek aklımca ibrâz-ı zarafet ediyordum. Dudaklarımın cebren irâd ettiği o kelimeler gönlümün hiç sevmediği şeylerdi. Hazîne-i kalbimde sana ihdâ edilecek ne cevâhir-i muhabbet, ne leâli-yi aşk var bilsen!"¹⁸²

cümleleriyle heyecanlarını, hislerini perdelemeye çalıştığı tüm bu görüşme boyunca asıl istediği şeyin sevgilisine aşk ve sevgi sözleri fısıldamak olduğunu söylemiştir. Measure, benzer duygu durumlarının aktarımıyla devam etmiştir.

“Çiçekler” adlı mensur şiir Ali Nusret’in measureleri içerisinde özellikle kuruluş itibarıyla en başarılısıdır. Measuredeki genç adam, sevgiliyle her zamanki buluşma yerinde, bir gün eski sevgiliyle karşılaşmıştır. Çünkü burası aynı zamanda terk ettiği eski sevgiliyle de buluşma yeridir. Bu durum genç adamı çok etkilemiş, genç adam vicdan azabı hissetmiş ve bunu şimdiki sevgilisine açıklamak zorunda kalmıştır. Bu itirafı esnasında sürekli hâli ve mâziyi kıyaslamış, birbirine benzeyen iki sevgilisini karşılaştırmıştır:

“Sen de mülâkat için saat-i gurûbu ihtiyâr ettin. İşte mâzinin tamamen makûs bir istihzâsı gibi bir hayat, bir hayât-ı muhabbet şeklinde cereyana başladı.

Sen de güneşin ufukları ateşlerle yaktığı bî-tab saatlerde şu cûy-bârın kenarına geliyor, sâhil-i mukâbildeki fabrikanın bacalarından son dumanların; ince, hafif, beyaz dumanların yavaş yavaş gurûb-gâha süzüldüğü, kuşların kabile kabile câme-i hâb-ı leyle revân olduğu, arkamızdaki ebniyenin her camı şems-i garbın eşi'a-i mün'akisesi ile beraber safha-i âteşin hâlini aldığı, velhasıl bir yevm-i bahârın daha olduğu ân-ı hayf ve hasrette bütün âb u tâb-ı hüsnünle gelip buraya senden çok evvel gelmiş olan bana ‘Hani çiçeklerim?’ diyorsun.

¹⁸² A.g.y., 131.

Bu levha-i mâtemin zâir-i muharremi olan rûzgâr ara sıra o nedîme-i giryânın saçlarını, tıpkı senin saçların gibi sarı, senin saçların gibi beline doğru uzanıp uç taraflarından mavi bir kurdele ile boğulan saçlarını tehzîz ederek yüzüme çarpıyor, beni saatlerce bî-hûş etmiş olan taze kadın kokularını şâmmeme infaz ediyor. Artık bende bî-tab olan bir kuvvet uyandırmaya savaşıyordu...”¹⁸³

Yeni sevgili de eskisi gibi buluşmak için aynı yeri ve aynı saatleri seçmiştir. O da eski sevgili gibi beline kadar uzanan uzun, sarı saçlarını, ucundan mavi bir kurdeleyle bağlamaktadır ve genç adam, ona da eski sevgilisine olduğu gibi çiçekler hediye etmektedir. Tüm bu benzerliklerin verdiği azapla başa çıkamayan genç adam, sevgilisine buralardan kaçmayı önermiştir:

“Ben, her akşam, böyle bir demet ihzâr ederek seni bekliyorum. Lâkin bunları sana ihdâ ile senden bir nazar-ı teşekkür-âmize, arz-ı istihâl ederek harâret-i asabiye-i mesûdiyetle bir gece daha uykusuz kalmak için ne şu derenin sâhil-i mâzî-i nişîmeni ne de hayâl-i vesvese-dârımın bana âdeta serzeniş-i mâzî ile çitirdadığını ihtâr ettiği şu bahçenin, şu kumlu yolları, hâsılı bu civarda hiçbir yer mahel-i müsâid değildir. Ben bunu biliyorum ve tek başına kaçmak iktidarından mahrumum... Şimdi senin râbîta-i incizâbın ile bu köyün her taşına, bu derenin her dalgasına, burada geçecek her dem-i hayata meftun olduğum için, ‘Kaçalım, birlikte kaçalım.. Bu âsmân-ı bî-pâyânın başka bir kubbe-i mînâsı altına, başka bir derenin kenâr-ı pür-ezhârına, başka bir köyün bizim muhabbetimizden başka her şeyi düşünebilir olan sekene-i zirâî miyânına, hâsılı buradan başka bir yere gidelim’, diye niyaz ediyordum. Ve bütün bu niyazlarım henüz cevapsız kalıyordu.”¹⁸⁴

Mâzinin kendisine verdiği ıstıraptan kaçmak isteyen genç adam, bunu tek başına yapmaya gücünün olmadığını sevgilisiyle birlikte kaçmak isteğini, sevgilisine de belirtmiş, fakat âşığının yaşadığı vicdan azabından bî-haber olan genç kız bu fikre sıcak bakmamıştır. Görüldüğü gibi burada, Servet-i Fünûncuların ana temalarından biri olan “kaçış” teması karşımıza çıkmaktadır.

Yazarın bu mensur şiirinde geçmişten bugüne, kıştan bahara, eski sevgiliden yeni sevgiliye, hâtıralardan yaşanan âna yaptığı geçişler ve kurduğu paralellikler de

¹⁸³ Ali Nusret, “Çiçekler”, *Servet-i Fünûn*, S: 8, C: 15, No: 376, 14 Mayıs 1314, 182.

başarılıdır. Ayrıca yazar, hikâyenin sonunu başına bağlayarak kurguda bir bütünlük sağlamıştır.

“Bugün sana bir fâcia, bir sefâlet-i kalb hikâye edeceğim; dünyada yalnız senin nazar-ı vukûfundan gizlenmek lazım gelen bu fâciayı sana, senin hayâl-i perestîdene hikâye edişim bir tezattır ki bunun hakikatine bundan tabîi, bundan dil-sûz bürhân olamaz.”¹⁸⁵

cümlelerinde hikâyesini “bir fâcia, bir sefâlet-i kalb” olarak tanımlamış ve bu hikâyeyi aslında ona anlatmaması gerektiğinin farkında olduğunu söylemiştir. Ancak mensurenin sonunda,

“Sen gelmiş ‘Hani çiçeklerim?’ diyorsun ve işte tam bir sene sonra kim bilir nasıl bir ümid, nasıl bir elem, nasıl bir sâika-i cüst ü cû ile o da gelmiş, senden iki adım mesafede bekliyordu.”¹⁸⁶

“Evet, o, orada durmakla beraber bunları sana ihdâya mecbur idim. Ve sen çiçeklerini, sevgili çiçeklerini alıp gök rengindeki gözlerini nazar-ı şükrân ile bana atfettiğin zaman zavallı kızcağız sapsarı kesilerek ve dudaklarını –cebr-i nefis ile– gayr-i mütenezzilâne bükerek, ‘Bir vakit bana da neler, ne çok çiçekler getirdi!’ dedi; bu sözleriyle sefâlet-i kalbimi, mihnet-i fâniyemin günah-ı ebedîsini bir hicâb-ı intikam-âlûd olmak üzere yüzüme çarptı.”¹⁸⁷

cümleleriyle yaptığı açıklamadan da anlarız ki, “kim bilir nasıl bir ümid, nasıl bir elem, nasıl bir sâika-i cüst ü cû” ile ortak buluşma yerlerine gelen eski sevgili yüzünden bu hikâyeyi anlatmak zorunda kalmıştır. Böylece hikâye başladığı yere dönmüş olur. Bu mensur şiir aslında bittiği yerde başlamakta, başladığı yerde de bitmekte ve böylece de bütünlüklü bir anlatıma kavuşmaktadır.

Mensur şiirde sevgiliye verilen “çiçekler” sevgiyi ve aşkı temsil etmektedir. “Bir küçük demet” isteyen sevgilisine,

¹⁸⁴ Bkz. (183), “Çiçekler”, 182.

¹⁸⁵ A.g.y., 180.

¹⁸⁶ A.g.y., 182.

¹⁸⁷ A.g.y., 183.

“İşte ben şimdi bu demeti hazırlamakla meşgulüm. Yalnız, azcık sabret. Sana baharın en taze demetlerini ihdâ edebilmekliğim için dur. Şu eski, şu solgun demetleri şükûfe-dânlarından atayım. Bunları anarken kalbimin ezilmediğini, boğazıma ukdeler hücum etmediğini, gözlerimin yaşlarla dolmadığını söylersem yalan söylemiş olurum, müdâhinlik etmiş olurum.”¹⁸⁸

şeklinde cevap vermiştir. Burada genç adamın, “eski”, “solgun” demetler diyerek kastettiği eski sevgiliye duyulan vicdanla, ıstırapla, belki biraz da sevgiyle karışık olarak duyulan hislerdir. Genç kız, âşığıyla her buluşmasında ondan aldığı hediyelerini, çiçeklerini sormuştur. Metin içerisinde belli aralıklarla karşılaştığımız, sevgilinin, “Bir küçük demet!”, “Hani çiçeklerim?”, “Çiçeklerim, çiçeklerim?...” şeklindeki bu nidâları aynı zamanda metnin sonundaki sahneye de bir hazırlık olmuştur.

Genç adam, mâziyi hatırlamış ve mâziyle bugün arasındaki benzerlikleri vurgulamıştır. Eski sevgilisiyle olan buluşma saatlerini şu cümlelerle anlatmıştır:

“[...] onunla ekseriya gurûb saatlerinde birleşir, şimdi seni beklediğim derenin kenarında birlikte temâşâ-yı gurûb ederdik. Güneş karşı sahildeki dağların arkasından yavaş yavaş süzülür, balık kayıkları peyderpey derenin saf ve râkid sularını ince bir yol ile köpürtür, etrafa gurûbun sükûn-ı taab-nâkı düşer, gün biter, bizim sözlerimiz bitmek tükenmek bilmezdi...”¹⁸⁹

“Yine balık kayıkları peyderpey derenin saf ve râkid sularını ince bir yol ile köpürtüyor, yine etrafa gurûbun sükûn-ı taab-nâkı düşüyor, gün bitiyor, bizim sözlerimiz bitmek tükenmek bilmiyor...”¹⁹⁰ cümleleriyle de şimdiki sevgilisiyle olan buluşma saatlerini anlatmaktadır. Her iki anlatımda da aynı ifadelerin kullanılması yaşananların arasındaki benzerliği vurgulamaya yardımcı olmuştur. Bütün bunlar aynı zamanda metnin içinde âhengi sağlayan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁸⁸ A.g.y., 181.

¹⁸⁹ A.g.y., 181.

¹⁹⁰ A.g.y., 182.

Ali Nusret'in "Çiçekler" adlı mensur şiiri ile Mehmed Rauf'un 1 Nisan 1897 (20 Mart 1313) tarihli **Servet-i Fünûn**'da yayımlanmış olan "Arp" adlı mensur şiiri arasında benzerlikler görülmektedir. Bu şiirde de âşık, şimdiki sevgilisini eski sevgilisine benzetmektedir:

"Yok, yok, yemin ederim ki başka bir şey istemem; narin vücudun, beyzî çehren, şuh saçlarınla, bunların fevkinde pervâz eden esîr-i ibtisâmınla o kadar mâ-fevka'l-emelsin ki isteyemem; fakat bütün bunlarla ona, o artık beni sevmeyene o kadar benziyorsun ki bana onunla birlikte geçen demleri, o mâî semalar altında, mukmir denizlere karşı, sükûn-âlûd korularda nağme-sâz olarak geçirdiğimiz demleri, o mesud demleri yâd ettirdin.

Sende bu nûrdan parmaklarının lerziş-i raksıyla terânedâr bir arp olduğu gibi onda da benim kalbim vardı; bütün kalbim, bütün bu şimdi ezilen zavallı kalbim onun elinde idi ve mâî semâlar altında, mukmir denizlere karşı, sükûn-âlûd korularda gezerken başını omuzlarıma dayar, gözlerini o güzel gözlerini gözlerime diker, elini kalbime koyarak terennüme başlardı: kalbim ve aşkım baygın baygın ona nağmeler, ona mesut, pür-zevk, şuh nağmeler ilham ederdi.

Arp senin bu nûrdan parmaklarının bûseleriyle, çılgın, raksân, mahmûr bûseleriyle enîn-dâr-ı iftirak olduğu gibi benim kalbim de ondan cüdâ düşmekten o kadar titrerdi ki gözlerini, o güzel gözlerini tebessümlerle dudaklarıma bahşettiği zaman aşkım beni müvesvis ederdi de ayrılırsız diye öpemezdin. Sonra bir gece o mâî semalar altında, mukmir denizlere karşı, sükûn-âlûd korularda yalnız, yapayalnız kaldım; o artık gelmedi ve ayrılırsız diye gözlerinden öpmemiştin[...]"¹⁹¹

Mehmed Rauf'un mensur şiirinde de şimdiki sevgili, eski sevgiliyi, onunla geçirilen günleri, mâziyi hatırlatmaktadır. Ancak bu mensuredeki genç adam terk etmemiş, terk edilmiştir.

"Gece", tabiat temasının ön plana çıktığı bir mensur şiirdir. Burada Ali Nusret, bir bahar mevsiminde gece vakti tabiatı tasvir etmiş, sevgilisini bu güzel tabiatın içinde aşka çağırmıştır.

¹⁹¹ Bkz. (176), Mehmed Rauf, 62.

Yazar, sevgilisiyle aşkı yaşamak için gündüzü değil, geceyi tercih etmektedir:

“Oh! Bütün tabiat terk-i işgâl etti... Gündüzün harareti kırılarak nesîm-i revâna tarâvet ve ciyâdet geldi. Sevdâ-yı ebedî ile mahmur gözlerine taab getireceğinden korktuğum renkler... O bî-nihâye olan elvân-ı hercâi yavaş yavaş birbirinin kuvvet ve nahâfetine taarruz ederek işte hepsi koyu yeşil oldu[...] Sevmek yalnız sevmek için yaratılmış hasta ruhlarla pek girân gelen meşâgil-i hasîse-i hayât terk olunarak işte yine hayâlât-ı muhabbete hasr-ı efkâr olunabilecek ân-ı huzûr ve sükûn hulûl etti. Koyu yeşil ağaçların altında, koyu yeşil suların kenarında, semânın envâr-ı münevvere-i mühtezzesine nigehebân-ı hayret olarak düşünebilecek, titrenecek, gaşy olunacak dem-i bahtiyârî bizi huzûr-ı istiğrakına davet ediyor. Kalk güzelim, bu zulmet ve sükûttan istifade ile ruhlarımızın nagamât-ı iştîyâkını dinleyelim... Zira sen, ey sevdâ-yı sûzân, sen bana nedîme-i hayâl olmazsan bu kadar güzel, hazin, vecd-âver bir gecenin bile indimde hiçbir kıymeti, lezzeti, letâfeti olamaz.”¹⁹²

Âşğın, sevgilisiyle aşk yaşamak için geceyi tercih etmesinin sebebi günlük hayatın meşguliyetlerinin seven kalplere pek ağır gelmesi ve gecenin tüm bu günlük meşguliyetlerin düşüncelerinden sıyrılıp aşkın hayallerine dalmak için uygun bir huzur ve sessizliğe sahip olmasıdır. Yazara göre gece, tabiat ayrı bir güzeldir ancak sevgili yanında olmazsa ona refakat etmezse “bu kadar güzel, hazin, vecd-âver bir gecenin bile” bir kıymeti, lezzeti, letâfeti yoktur. Bu yüzden de,

“[...] Harâret-i şebâb ile zaten marîz olan kalplerimiz tabiatın devre-i humması olan bahar gündüzleri içinde tezyîd-i harâret eder; büsbütün ateş kesilir; usâre-i hayâtımızı eritir. Şûrîde-i kalbimizin bu marîz-i ebedîsini, çılgın baharın bu hiddet-i mütearrızası ile şiddetlendirmemek için gecelere, gecelerin âgûş-ı hilm ü itidâline ilticâ edelim.”¹⁹³

diyerek sevgiliyi bu gece buluşmalarına ikna etmeye çalışmıştır.

¹⁹² Ali Nusret, “Gece”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 378, 28 Mayıs 1314, 211–212.

¹⁹³ Bkz. (192), “Gece”, 212.

Ancak bu aşkın içinde cinsî duygular daha yoğundur. Sevgiliyi “Gel güzelim, ayakların çıplak, göğsün çıplak, saçların dağınık olarak gel.”¹⁹⁴ diyerek çağırmıştır. Âşık sevgilisiyle tensel bir yakınlaşmayı arzuladığını da şu cümlelerle belirtmiştir:

“El ele tutuşarak herkesten uzak bir peygûle-i istirahat arayalım. Ve orada mestî-i muhabbet ile hasbihâl edelim. Gece ilerleyerek, etrafımızdaki zulmet çoğalarak birbirimizin reng-i çeşmânını bile tefrîk edemediğimiz zaman, artık ayrı ayrı iki vücut teşkil ettiğimizi unutalım. Bak, gecenin şu sükûn-ı muhteşemi içinde ne azametli bir âhenk var! Lisanların lâl ve mebhût kaldığı, yalnız gönüllerin zembere-sâz olduğu şu saatte bilmem ki bu âheng-i hürmet-fermâ nasıl hâsıl oluyor? Şu an zî-sükûn içinde bâd-ı bî-tâb-ı leyli tehzîz eden teevvühât-ı kalbiyeye biz de iki âh-ı nâçiz ilâve ederek şu âheng-i memdûdu uzatalım...”¹⁹⁵

Âşık, sevgilisini ikna etmeye, kendisine güvenmesini sağlamaya çalışmış, sevgilisinden kendisini sevdiğine dâir bir söz, bir hareket beklemiştir:

“Haydi güzelim, kalb-i mütehassirime bütün emniyet ve teslimiyetin ile takarrüb et. Seni nasıl, ne kadar sevdiğimi anlamak istersen bu gecenin istiğrâk-ı şâirânesinden müsait zaman ve mekân bulamazsın. Sen de bâb-ı kitmân-ı kalbini aç, sevişelim. Birbirimizin derdini dinleyerek birbirimize çareler düşünelim. Ve artık bütün gün boynunu bükerek enzâr-ı tahayyülümde zâr ü melûl durma! Bütün tereddüdünü bu gece izâle et! Dudakların bu gecenin letâfet-i serâir-güşâsı hürmetine, beni sevdiğini işrâb edecek bir kelime ile açılış ki bu geceyi daha ziyade sevelim ve bir leyl-i ebedî olması için dizlerine kapanarak ağlaya ağlaya dualar edeyim...”¹⁹⁶

“Cinsî duygular” Servet-i Fünûn yazarlarının zaman zaman küçük hikâye ve mensur şiirlerinde işledikleri ortak temeldendir. Bu tem en çok Mehmed Rauf’un mensur şiirlerinde ve küçük hikâyelerinde karşımıza çıkar.¹⁹⁷ Bu noktada Ali Nusret’in Mehmed Rauf’tan etkilendiğini söyleyebiliriz.

“Sekte-i Bahâr” adlı mensur şiirde de tabiat teması öne çıkmaktadır. Ancak “Gece”nin tersine burada melankoli, bedbinlik, iç sıkıntısı vardır. Yazar burada,

¹⁹⁴ A.g.y., 212.

¹⁹⁵ A.g.y., 212-213.

¹⁹⁶ A.g.y., 213.

¹⁹⁷ Bkz. (50), ALİŞ, 356.

“Hayâlât-ı muğfile-yi bahar içinde mağmûm bir günü”¹⁹⁸ anlatmıştır. Bu güneşsiz, rüzgârlı günde “Bütün eşyada bir derd-i hafî” var gibidir. Sanki “hepsi boynu bükük, dudağı bükük, gözleri ağlamaya âmâde öksüz gibi melûl, bîkes, muhakkar!”dır. Yazar daha bu ilk cümlelerden başlayarak tabiattaki hemen her şeyi kişileştirmiştir. Rüzgâr, “merhametsiz”, “insafsız” ve “müstehzî”dir. Derece derece artan şiddetiyle “zavallı ağaçları, yaprakları, çiçekleri titretiyor, sarsıyor, üzüyor, eğleniyor[dur]...”¹⁹⁹ Yazar, daha sonra bu insafsız rüzgârın karşısında yaprakların ve kuşların hâllerini anlatmıştır:

“Çırpınan yapraklar... Nâciz, rakik, nâ-tüvân yapraklar ufuklara nazar-endâz-ı niyâz! Oralardan gelen bulutlara; kesîf, mühîb, mor bulutlara bakıyorlar, yalvarıyorlar. Sebebini anlayamadıkları bu fırtınanın, mesudiyet hayalleri, kuvveden fiile çıkmak üzere bulunan emeller arasında bî-lüzum, nâ-be-mahal, nâ-lâyık gördükleri bu fırtınanın artık kesilmesi için zayıf, zebûn, şikeste bir sada ile neşîde-i gûyâ-yı tazarrû oluyorlar; ve bu esnada hücum eden bir rüzgâr biçâreleri târümâr ederek yalvarmalarına meydan vermiyor; zemzeme-i şikâyetlerini bir semt-i ma’kûsa doğru kapıp götürüyor... Çırpınıyorlar; artık merbut oldukları dallardan koparak uçmak, gasıb ve sârik olan rüzgârın ardından koşmak istiyorlar... Heyhât!”²⁰⁰

Yapraklar bu şiddetli rüzgâr karşısında çok zayıf, çok güçsüzdür; geçmekte olan bulutlara yalvarmakta, onlardan yardım dilenmektedirler. Tam da bahar gelmişken, bu güzel bahar gününde yeşerecek ve dallarında mutlu olabileceklerken anlam veremedikleri, “bî-lüzum”, “nâ-be-mahal”, “nâ-lâyık” oldukları bir fırtına onları târümâr etmiş, bu güçsüz yaprakların hayallerini yıkmıştır. Âdeta bir şiir söyler gibi yalvarmaya başlayacakları sıradaysa “gâsıb” ve “sârik” rüzgâr buna müsaade etmemiş, onların bu şikâyet şarkılarını makûs bir başka yere doğru götürmüştür. Yapraklar böyle târümâr olmuşlarken kuşlar da ortalarda görünmüyordur:

“Kuşlar, bedâyi-i baharın müjdecileri, alkışçıları olan o derd-i âşinâyı musikârlar nerede? Terennümât-ı şâikaneleriyle meşcereleri ma’kes-i naz ve niyaz eden o âlüfte-gân-ı muhabbet bu siteme nasıl

¹⁹⁸ Ali Nusret, “Sekte-i Bahâr”, *Servet-i Fünûn*, S: 8, C: 15, No: 380, 244.

¹⁹⁹ Bkz. (198), “Sekte-i Bahâr”, 244.

²⁰⁰ A.g.y., 244.

tahammül ediyor? Ah, kim bilir, nerelere kaçmışlar, ne büyük halecanlarla muztaribdirler? Ya bülbül-i dem-sâz!... Kim bilir nerede gizlenmiş ve kim bilir bu fırtınanın îka edeceği hasârâta ne sûzişli mersiyeler hazırlıyor!

Âh! Ey tuyûr-ı bahâr, şimdi sizin vecd-âver nagamâtınıza bedel karga sesleri aks-endâz-ı âfâk oluyor; bu çirkin sesler, bu sâmia-hırâş sadalar ya sizden ya benim kalb-i mahzunumdan ahz-i sâr için bütün çirkinlikleri ile cân-şikâf oluyorlar... Eğer bu, iki üç günlük mestî-i bahârın humârı ise ne kadar acı! Ne kadar nedâmet-engîz!”²⁰¹

Bahar kuşlarının nağmelerinin yerini kargaların çirkin, kulak tırmalayan sesleri almıştır. Dost, sırdaş bülbül ise ortalıkta yoktur, fırtınanın gazabından nereye saklandığı belli değildir. Belki de saklandığı yerde fırtınanın yaptığı hasara “sûzişli” mersiyeler hazırlamaktadır. Yazar, kargaların ya onun hüznü kalbinden ya da bahar kuşlarından hınç almak istediklerini düşünmektedir.

Elbette ki yaprakların çıkardığı hışırtılar rüzgâra birer yakarış değildir; bülbül de fırtınanın yarattığı hasarlar için “sûzişli” mersiyeler hazırlamamaktadır. Yazar, burada yaptığı kişileştirmelerle, yapraklara, rüzgâra, kuşlara insanî özellikler yükleyerek bunlar üzerinden kendi ruh durumunu anlatmıştır. Tüm bunların olağan açıklamaları vardır fakat yazar, bu fırtınalı güne kendi melankolik ruh hâliyle yaklaşmakta, kendi iç dünyasını tabiata yansıtmaktadır. Çünkü aslında sevgilisinden ayrılmıştır; hüznü ve melankoliktir:

“Daha dün, bütün âb u tâbı ile tebessümler eden çehre-i bahâr bizim için ne çabuk sarardı soldu. Daha dün, bütün revnakları ile nazar-pîrâ olan levha-i visâl ne çabuk şu levha-i hicrâna mübeddel oldu. Eğer bu, iki üç günlük hayât-ı baharın sekerâtı ise ne kadar sîne-sûz! Ne kadar medîd ve fâci!...”²⁰²

cümlelerinden de anlaşılır ki yazarın burada anlattığı tabiat parçası sevgiliyle buluştukları yerdir. Hattâ ayrıldıkları yer de burasıdır. “Daha dün, bütün revnakları ile nazar-pîrâ olan” bu bahçe aslında yazarın kırık kalbidir, bedbin ruhudur ve aynı zamanda mutlu hâtıralarının yuvasıdır. O yüzden de metnin sonunda, “Hayâlât-ı

²⁰¹ A.g.y., 244.

²⁰² A.g.y., 244.

muğfile-i bahâr içindeki bu rûz-ı mağmûm benim âşinâ-yı derd ü mihnetimdir! Es, ey bâd-ı takât-şiken! Kalb-i harâbımla istihzâ eden bu mehâsin-i ma'mûreyi tahrib için bütün kuvvetinle vezân ol! Devam et, ey fırtına!”²⁰³ diyerek rüzgârın mutlu günlerinin güzel hâtıralarıyla dolu bu yeri kendi harap kalbi gibi târümâr etmesini istemiştir. Elbette güneş yeniden doğacak, kuşlar yeniden ötecektir:

“Ey sevdâ-yı remîde! Elbette bu bulutlar âfâk-ı bahârı uzun müddet karartamayacak; elbette güneş... O menba-i muaazam nur yeniden safha-i cihânı parlatacak; ağaçlar, yapraklar, çiçekler yeniden eşvâk-ı rengârenk ile bahtiyar olacaklar; elbette âlem bir daha mesut olacak. Fakat acaba bizim için, bizim şikeste gönüllerimiz için bu dünyada imkân-ı mesudiyet kaldı mı?..

Elbette sîne-i tabiat bu derd-i hafî yeniden uyuyacak; cebhe-i âlemden bu öksüz tavr-ı hazînî gidecek; bu âlâm, bu evcâ biterek mâder-i tabiat yeni bir bahâr-ı pür-heves doğuracak; yine kuşlar nagamât-ı ceyyide ile bahâr-ı nev-zâde bast-ı hissiyât edecekler; yine bülbül-i şeydâ o safîr-i ilâhi ile erbâb-ı sevdâyâ nedîm-i vicdân olacak; her şeyin yüzü gülecek; her taraf, her şey güzel olacak. İşte asıl o zaman benim hayatım, benim rencide, sitem-zede, bî-kes hayatım ne kadar çirkin olacak! Ben ne kadar bî-vâye, öksüz, muhakkar kalacağım! Âh işte asıl o zaman benim sekerât-ı kalbim başlayacak..”²⁰⁴

Ancak yazarın içindeki sızı dinmediği için bu güzel tabiat, bu güzel bahçe ona acı verecektir. O yüzden de yazar, rüzgâra bütün şiddetiyle esmesini ve bu bahçeyi elinden geldiğince harap etmesini istemektedir. Ali Nusret'in bu mensur şiiri özellikle yukarıya aldığımız bölümlerde Mehmed Rauf'un **Servet-i Fünûn**'da 8 Temmuz 1897'de (26 Haziran 1313) yayımlanmış olan “Bârân-ı Bahâr” adlı mensur şiiriyle benzerlikler göstermektedir:

“Bir gün gelir, müzeyyen ağaçlar, şuh çiçekler, yeşil çayırklar bir nefha-i şitâ ile kuruyarak, solarak, sararak harab olurlar; yapraklar düşer, çiçekler teverrüm eder, çayırklar çatlar: tabiat ölür.

Fakat sonra bir gün, hınçlı yağmurlardan sonra yine bir gün bu ağaçlar çiçeklenir, çayırklar titreşerek serpilirler; bir hayât-ı nev, bir ra'se-i zindeğî, bir tarâvet-i emel gelir: yeniden bahar olur.

²⁰³ A.g.y., 245.

²⁰⁴ A.g.y., 245.

Benim de müzeyyen ümitlerim, nihayetsiz emellerim, mesut aşklarım, gizli kederlerim, gayr-i mahsûs elemelerin dest-i kahrında kurudu, soldu, sarardı: ruhum öldü.

Fakat benim ruhumun, benim zavallı ruhumun baharı gelmiyor.”²⁰⁵

Bu mensur şiirde Mehmed Rauf, tıpkı “Sekte-i Bahâr”da olduğu gibi kendi bedbin ruh hâlini tabiata yansıtmış, yeniden bahar gelecek olsa bile kendi ruhunun baharının gelmeyeceğini büyük bir bedbinlikle dile getirmiştir. Ali Nusret’in mensuresi, bu mensureye âdeta bir nazîredir. Zira her iki şiirin isimleri arasındaki benzerlik de bunu destekler niteliktedir.

Ali Nusret’in bundan sonraki mensur şiirleri, “Darbe-i Hicrân”, “Cevr-i Muhîtât” ve “Leyl-i Sefîd” konu ve biçim açısından birbirlerine benzerler. “Darbe-i Hicrân” ve “Cevr-i Muhîtât” ölen sevgilinin, “Leyl-i Sefîd” ise ayrılan sevgilinin arkasından yazılmıştır. Üç masurede de mâzinin mutlu günlerine, bugünün hüznü içinden bakılmaktadır. Bu üç mensur şiirde de hâtıraların hikâyeleştirilerek anlatıldığını görürüz.

“Darbe-i Hicrân”da, “hiç beklenmeyen, hiç hesapta olmayan, hiçbir suretle takarrübünü hissettirmeyen”, “şedîd, nâgeh-zuhûr, hevl-nâk, bî-sebeb bir darbe” iki sevgiliyi birbirinden ayırmıştır. İki sevgilinin buluştukları yerde –buluştukları yer, masurede belirtilmiyor ancak, ormanlık bir alan olduğu belli– karşılırlarına çıkan vahşi bir hayvanın ani saldırısı sonucunda genç kadın hayatını yitirmiş, adamsa onu kurtarmak için bir şey yapamamıştır. Sevdiği kadını bu şekilde kaybettiği için kahrolan genç adam, bu saldırı ânını bir türlü unutamamakta, sevgiliyle geçirdikleri güzel günlerin hâtıralarıyla yaşayıp gitmektedir:

“İştigâlât-ı yevmiyeme tahsis edilen saatlerin sür’at-i mümkünine ile biterek ân-ı telâkîye kavuşturması için güzel ümitlerin vereceği güzel telaşlar, halecanlar ile, pür-şevk ve heves çalışıyordum. Yavaş yavaş ebedî kederlerim zâil olarak kalbimde bir şetâret-i nisbiye hâsıl oluyordu. Ömr-i güzêstem artık bana bir cevâb-ı amîk, kelâm-âver, korkunç rüyalar ile muazzeb bir uyku gibi gelerek elvân-ı pür-nûr-ı

²⁰⁵ Bkz. (176), Mehmed Rauf, 112.

fecre müşabih bir aydınlık içinde uyanmaya, ser-gerdânî-i ömr-i güzeştemin humâr-ı tâkat-şikeninden yavaş yavaş kurtulmaya, pîş-i enzâr-ı hayâlimdeki ezvâk-ı saadete tahammül edebilecek taze kuvvetler ile uyanarak gerçekten inanmaya, şimdiye kadar baht-ı yetîmânemin bana inkâr ettirdiği tebşîrât-ı mesudiyete inanmaya başlıyordum. Eyyâm-ı ömrüm bir nizâm-ı mesud altına giriyor; uykularım âsûde, muntazam, tatlı rüyalar ile pür-huzûr oluyor; her sabah dudaklarım mukaddes bir dua ile münacat ediyor; senin için, senin mesudiyet-i hayâtın için yeni doğan güneşin eşvâk-ı nûrânîsi huzurunda kalbim, elem-nâk çarpıntılarından henüz kurtulan bu kalb-i muztaribim semâvî bir gaşy ve istiğrâk ile yalvarıyordu. Ve mutlaka senin de bu saf ve nurânî saatlerde uyanarak benim için, benim mesudiyet-i hayâtiyem için tazarrular ettiğini kemâl-i emniyet ile biliyor, bu akşam o kalb-i şefkat-penâhına daha ciddiyet, daha ziyade vecd ve muhabbet ile ithâf-ı şükrân etmek için hazırlanıyor, iştigâlât-ı yevmiyeme tahsis edilen saatlerin güzârişini bekliyordum...²⁰⁶

Genç adam, sevgilisiyle geçireceği anları ve buluşma saatlerini her gün sabırsızlıkla beklemektedir. Sevgilisi hayatına girdiğinden beri yaşama karşı daha ümitle bakmaya başlamıştır. “Şimdiye kadar baht-ı yetîmânemin bana inkâr ettirdiği tebşîrât-ı mesudiyete inanmaya başlıyordum.” demiş, hayatı mesut bir düzene girmeye başlamıştır, muzdarip kalbi elemli çarpıntılarından kurtulmuştur. Sevgilisiyle arasında her geçen gün olgunlaşan bir ilişki vardır:

“Sonraları birbirimizi daha iyi anlamaya, birbirimizin kalbini daha yakından görmeye, sevmeye başladık; ve artık senin kakhahalarına, şetâretlerine itidal geldiği gibi benim de o hüzn-i miz’acım zâil oldu. İki yâr-ı dil-i âşinâ olduk. Saf, sâkit, müsterih, pür-ümid bir ömr-i lezzizin istiğrâk-ı bahtiyârânesi ile dereden tepeden, her şeyden konuştuk. Fakat bütün bu musahabelerimiz içinde safvet ve nezâhet-i hayâtı utandıracak bir ufak kelime, bir gizli his, bir çirkin emel teâtî etmedik.

Dostluğumuzun bu tavr-ı affî seni cidden bahtiyar ediyordu. Her gün, her akşam gözlerinde daha samimi, daha güzel tebessümât-ı habb ve itimat görüyordum. Artık birbirimiz hakkındaki emniyetimiz tamamiyle takarrür etmeye başlıyor ve ben seni bahtiyar, hususiyle bir muhibbe-i afife, bir hemşîre-i sâf, bir mâder-i şefik muhabbetiyle i’zâz ve himaye ettiğin kalbinin âmâl-i iffetinden dolayı bahtiyar gördükçe azamet-i hüsnün, kıymet-i kalbin nazarımda büsbütün teâlî ediyordu. Samimi, emniyet-

²⁰⁶ Ali Nusret, “Darbe-i Hicrân”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 385, 16 Temmuz 1314, s. 325–326.

perver, müteennî bir muhabbetin lezâiz-i sâfîyesi içinde her şeyi unutarak bütün âmâl-i kalbiyemiz husûl bulmuşçasına seviniyorduk.”²⁰⁷

İki sevgilinin arasındaki aşk, âşinâlık, güven, mutluluk gittikçe pekişmektedir. Fakat kadın zaman zaman sebepsiz korkulara kapılmakta, erkekse bu korkulara bir anlam verememektedir. Bir gün vahşi bir hayvanın saldırısı bu mutluluklarını bozmuştur.

“Sonra, bilmem nasıl oldu, aramızda bir sadâ-yı gazab, bir enîn-i sitem işitildi. Çılgın, mütehevvir, müfteris bir hayvan aramıza atıldı. Sen bir hazan yaprağı gibi titremeye başladın. Ben –bütün binâ-yı hayâlâtım bir anda başıma çökmüş gibi– ser-zede-i hüsrân oldum. Ayş-ı sâf-ı muhabbetimiz birdenbire perişan oldu. Ve hayatın, bu sitemkâr anîfin, bu hayvân-ı müfterisin darabât-ı hevl-âmizine benim yüzümden giriftâr olduğunu düşünmek ızdırabı ile şaşırdım, âdeta medhûş oldum [..]”²⁰⁸

cümleleriyle anlattığı felaket ânı, genç adamı yıkmıştır. Şimdi bir daha geri gelmeyecek günleri düşünmektedir. Sevgilisi hayatına girmeden önceki belki ondan daha da mutsuz, bedbaht ruh haline yeniden bürünmüştür.

“Cevr-i Muhîât”ta da kısa bir süre önce ölen sevgilisinin arkasından, buluşma yerlerine giderek eski mutlu günleri yâd eden hüznü dolu âşığı görürüz. Bu mensurede “Sekte-i Bahâr”daki gibi belirgin bir şekilde âşığın ruh hâlinin tabiata yansıması vardır.²⁰⁹

“Ruhumda bir kesel-i muztaribâne var: Daha birkaç gün evvel, mâzi demeye dudaklarımın cür’et edemediği bir ân-ı karîb içinde tabiatın her zevk ve renginden kâm-yâb-ı neşât olan ruhum şimdi bütün bedâyi-i cihânı birer düşman-ı saadet gibi görüyor, artık ne çiçeklerin, ne ağaçların, ne göklerin, ne bulutların tarâvet ve letâfetini kin ve tehevür-i asabiden azade bir nazarla, temâşâyâ cür’et edemiyorum”²¹⁰

²⁰⁷ Bkz. (206), “Darbe-i Hicrân”, 326.

²⁰⁸ A.g.y., 326.

²⁰⁹ Şehnâz Aliş de tezinde “Cevr-i Muhîât”ın “Darbe-i Hicrân”ın bir devamı gibi olduğunu söyler. Bkz. (50), ALİŞ, 278.

²¹⁰ Ali Nusret, “Cevr-i Muhîât”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 388, 6 Ağustos 1314, 377.

diyen âşık, kendi iç sıkıntısı, bunalımı ve acısıyla tabiata bakmakta ve tabiatın güzelliklerinden hiçbir zevk alamadığını dile getirmektedir. Bu güzel tabiat içindeki buluşma mekânında gözleri sevgilisini aramakta, tabiata sevgilisini sormaktadır. “[...] eşyâ-yı mütehekkime-i tabiattan seni sorup cevaben kahkahalarla zebûn-ı âlâm olmamak kudret ve ihtiyarımın haricindedir...”²¹¹ demiştir.

“[...] Mevsim rüzgârlarının bazan hırs-âver hücumlar, dehşetler ile köpürttüğü büyük dalgalar arasından kahkaha-i eceli takip ediyorum... Oh! Bu köpükler, bu birbirinin kucağına atlayan koca dalgalar kuvvetle, muhabbetle; bizi ağlatan, titreten, küçüklüğümüzü ihtar eden ekdâr-ı cihâna gülüvererek kemâl-i azametle geçiyorlar, gidiyorlar ve geçerken bana, ‘Sen burada derdinle ezil. İşte biz, senin gidemediğin yerlere gidiyoruz!’ diyorlar. Bu sadâ-yı tehekküm ve tahakkümün sıkleti altında gerçekten eziliyorum.”²¹²

cümlelerinden de anlaşıldığı gibi tabiat onunla hep eğlenmektedir, dalgalar da ona gülüp geçmektedir.

Görüldüğü gibi bu mensuresinde de Ali Nusret, tıpkı “Sekte-i Bahâr”da olduğu gibi tabiat unsurlarına insanî vasıflar yüklemiştir, böylece sevgilisini kaybeden genç adamın ruh hâlini tabiata yansıtmıştır.

Genç adam, arada mutlu hâtıralarını yâd etmiş, piknik yaptıkları bir günün hâtıralarını anlatmış, dereden geçen kotralara bakarak bir kotra tutup birlikte açılmak istedikleri “pek uzun, pek uzak, bî-nihâye” o denizi anımsamıştır.

“Bütün eşyanın, bütün mehâsin-i hilkatın bu sitemi, bu tehekkümü huzurunda gözlerimi bir hicâb-ı garîb ile zemîn-i bî-sûd-ı hayâtıma nasb ederek, haberim olmaksızın, göz kapaklarımı ağırlaştırmış olan iki girye-yi hasret ve merâreti gizlemeye, silmeye çalışıyorum ve aşkın, büyük aşkın, âlî, müthiş, muazzam aşkın pençe-i bîdârında kahr ve tebâh olup gidiyorum...”²¹³

²¹¹ Bkz. (210), “Cevr-i Muhîrât”, 378.

²¹² A.g.y., 378.

²¹³ A.g.y., 379.

cümlelerinde de görüldüğü gibi âşık, tabiata her baktığında bu anıları hatırlamakta ve gözleri yaşlarla dolmaktadır.

Bu measure, tabiata ruh halini yansıtmaması, tabiatı tablolaştırması özellikleriyle “Sekte-i Bahâr”a benzemektedir, ancak “Cevr-i Muhîât”ta yazar araya hikâyeleştirdiği hâtıraları da katmıştır. Aslında araya giren bu hâtıraların measurenin bütünlüğünü bozduğunu söyleyebiliriz.

“Leyl-i Sefîd”, Ali Nusret’in Avram Naun’un bir şiirinden aldığı “Birer terânesi kalmış dilimde, ey çiçeğim/ o tatlı sözlerinin”²¹⁴ epigrafiyle açılmış ve tıpkı bu mısralarda olduğu gibi ayrıldığı sevgilisiyle yaşadıkları mutlu günlerin ve özellikle birbirlerinden ayrılmayacaklarına dâir aşk yeminleri ettikleri bir gecenin hâtıralarıyla yaşayan gözüyaşlı bir âşığı anlatmıştır. Yazar, bu measureden, bir “fıkra-i hakîkiye”, bir “fıkra-i cân-güdâz” diye bahsetmiştir. Sebebini bilemediğimiz bu ayrılık acısıyla ilgili, daha measurenin girişinde,

“İşte seni görmeyeli birçok günler daha geçti. Mağrib-i hayâl içinde yuvarlanarak şeb-i sermedî-i hicrâna doğru sürükleniyorum. Süratle tebaüd ettiğim her ufk-ı hayâta acı bir âh-ı derûn yadigâr ederek bir an evvel semt-i maksûd-ı ademe kavuşmak istiyorum”²¹⁵

sözleriyle yaşadığı acıyı anlatan genç, “bir an evvel semt-i maksûd-ı ademe” kavuşmak istemektedir.

“Âh ben seni hiç görmemeli idim, hiç bilmemeli idim. Fakat bu mümkün değil idi. Senelerden beri müphem emellerle yanıyordum. Sen de bütün bu emellerimin heykel-i müşahhasını gördüm.”²¹⁶ cümlelerinden de anlarız ki bu aşk, bu gencin yaşadığı ilk aşktır.

“Bak sonra hayat bu aşk-ı müstesnayı nasıl tezlîl etti? En kıymetli hissimiz ebedî merâretler girdabına, ne kolay, ne çabuk düştü! Bunda senin kabahatin yoksa da zaafın, kadınlığın vardır. Bir kadının

²¹⁴ Ali Nusret, “Leyl-i Sefîd”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 16, No: 391, 27 Ağustos 1314, 11.

²¹⁵ Bkz. (214), “Leyl-i Sefîd”, 11.

²¹⁶ A.g.y., 11.

yüreğinden bir an içinde geçen şeyleri bilmem mümkün olsa idi... Âh, bu mümkün olsa idi!..”²¹⁷

cümleleriyle de ayrılığı anlatmış, fakat sebebini söylememiş, sadece bu ayrılıkta genç kızın bir kabahati yoksa bile “zaaf”ının, “kadınlığı”nın olduğunu dile getirmiştir.

Bu gencin acılı kalbi sevgilisiyle geçirdiği bir günün hâtıralarıyla doludur. Akşama kadar ağaçlar arasında gezmiş dolaşmış, bülbülleri dinlemişlerdir. Sonra genç kız, bir bülbül yakalayıp sevmek istemiştir. Ancak bu emeline nâil olamamış ve kuşu yakalayamamalarından genç adamı sorumlu tutarak nihayet misafir kaldıkları eve dönmeye karar vermiştir. Misafirhânelerine döndüklerinde ise uyumamış, bütün geceyi konuşarak geçirmişlerdir. Genç adam, “İşte böyle birçok konuştuk. Handeleri giryelere, giryeleri yeminlere tahvîl ederek, birbirimizi ebediyen seveceğimizi, unutmayacağımızı, kıskanmayacağımızı taahhüt ettik.”²¹⁸ demiştir, ancak ne olmuşsa olmuş, neticede birbirlerinden ayrılmışlardır. Genç adam bu hâtıraları bütün bir gece sabaha kadar düşünerek pencerenin önünde, soğuk tahtanın üzerinde başı açık, göğsü açık uyuyakalmıştır. Annesinin sabah gelişiyle birlikte uyanmıştır:

“Karşımda şefkatle, rikkatle bakan, acıyan, melûlâne tebessüm eden gözlerini görünce hemen ayağa kalkarak mukaddes ellerine sarılmak, hüngür hüngür ağlamak istedim. Ve bütün cesaretimi toplayarak, ‘Beni affet’ dedim; ‘affederek hayatımı öldüren bu ibtilâdan kurtar! Affinla, şefkatle beni meşgul et, kurtar!’

Sînemden kopup gelen hıçkırıklara tahammül edemedim. Bu dünyada, bu şûriş-gâh-ı âfât içinde bana acıdığından emin olduğum kalb-i muazzez, kalb-i yegâne huzurunda... Oh! Bir kerecik müsterihâne ağlayabildim.”²¹⁹

Genç adam, içindeki acıyla bu dünyada kendisine acıdığına emin olduğu “kalb-i muazzeze”, “kalb-i yegâneye”, yani annesine sığınmıştır.

²¹⁷ A.g.y., 11.

²¹⁸ A.g.y., 13.

²¹⁹ A.g.y., 13.

Ali Nusret'in bu mensur şiirinde diyaloglar, diğer mensur şiirlerine nispetle daha fazla ön plana çıkmıştır. “Darbe-i Hicrân”, “Cevr-i Muhîât” ve “Leyl-i Sefîd” mensurelerinin üçünde de yazarın, küçük hikâyeye doğru bir yönelişi sezilenir ancak “Leyl-i Sefîd”de hikâyeleştirme temayülü daha belirgindir. Araya giren bu hikâyeleştirmeler bir yandan da bu üç mensur şiirin bütünlüğünü bozmuştur. Diğer dört şiirde gördüğümüz derli toplu anlatım bu üç şiirde yoktur. Yine de Ali Nusret'in, bu yedi mensur şiirle yetinmesi küçük hikâyenin de güzel örneklerini verebilecek yeterlilikte olduğunu söyleyebiliriz.

3.3. Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye

Ali Nusret, 1898 (1314) yılında **Servet-i Fünûn**'da yayımladığı mensur şiirlerinden sonra II. Meşrutiyet'in ilânına kadar bir suskunluk devresine girmiş, Meşrutiyet'in ilânıyla birlikte **Servet-i Fünûn**, **Şûrâ-yı Ümmet**, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, **Mekteplilere Arkadaş** ve **Resimli İstanbul** gibi gazete ve dergilerde yayımladığı makaleleriyle yeniden matbuat hayatında görünmeye başlamıştır. Şair kimliğindense artık iyice uzaklaşmıştır. Suskunluk devresinde kendini dil alanındaki çalışmalara adanmış, ismi geçen dergi ve gazetelerdeyse edebî, fennî, tarihî, eğitimle ve dil meseleleriyle ilgili makaleler kaleme almıştır. Bu makalelerin bazılarını 1911 (1329) yılında yayımladığı **Makâlât-ı Tarihiye ve Edebiyye** adlı eserinde yer vermiştir.

Ali Nusret'in en önemli eseri olarak da gösterilen **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye** ilk bölümünde tarihî, ikinci bölümünde ise edebî makalelerin yer aldığı iki kısımdan oluşan bir eserdir. Eserde yer alan makalelerden bazıları daha önce **Şûrâ-yı Ümmet** ve **Servet-i Fünûn**'da yayımlanmıştır. Ali Nusret'in **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye** içinde yer alan makalelerinin listesini aşağıda veriyoruz:

1. “Bir Tiyatro Zemini”, s. 3-12.
2. “21 Saferü'l-hayr Sene 974”, s. 15-26.
3. “Cem Sultan”, s. 29-42.

4. “İntibah Tarihi”, s. 45-55. **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 947, 16 Temmuz 1325, s. 165-169. Makalenin altına “Sâl-i Meşrûtiyet’in ilk şehriyân-i devriyesi münasebetiyle.” şeklinde bir dipnot düşülmüştür.
5. “Tarihte Tasvîr ve Tahlîl-i Vakayi’ ”, s. 59-65. Makalenin altına “Târih-i Osmânî Encümen-i Âlîsi’nin teşekkülü münasebetiyle.” şeklinde bir dipnot düşülmüştür.
6. “Tarihte Muharebât ve Hissiyât”, s. 69-76. Makalenin altında “Târih-i Osmânî Encümen-i Âlîsi’nin teşekkülü münasebetiyle.” şeklinde bir dipnot vardır.
7. “Edebiyât-ı Etfâl” (1), s. 79-88.
8. “Edebiyât-ı Etfâl” (2), s. 89-98. **Şûrâ-yı Ümmet**, No: 143, 12 Şubat 1324/ 4 Safer 1327.
9. “Parnasyenler” (1), s. 103-112.
10. “Parnasyenler” (2), s. 115-124.
11. “Edebiyatta Vatanperverlik”, s. 127-136.
12. “Edebiyatta Askerlik”, s. 139-146.
13. “Küçük Hikâyeler ve Bir Numûne”, s. 149-159. **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 946, 9 Temmuz 1325, 150-153.
14. “Sabrî-i Şâkir”, s.163-170. “Tedkîk-i Edebî: Sabrî-i Şâkir”, **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 944, 25 Haziran 1325, 114-118.
15. “Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân”, s. 173-181. **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 948, 23 Temmuz 1325, 179-182.
16. “Şiir ve Nesrin Güzelliği”, s. 183-191.

Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye içinde yer alan makalelerden 6’sı tarihî geri kalan 10’u ise edebî makalelerdir. Ali Nusret’in bu eserinde yer verdiği tarihî makalelerindeki görüşlerle edebî makalelerindeki görüşler birbirini tamamlamaktadır. Yazar, “Bir Tiyatro Zemini”, “21 Saferü’l-hayr Sene 974”, “Cem Sultan” gibi makalelerinde Osmanlı tarihinin romanesk olaylarını kendine has üslûbuyla anlatmıştır.

“Bir Tiyatro Zemini” başlıklı yazıda Osmanlı Devleti’nin gaza ve fetihle geçen kuruluş yıllarında, Aydos Kalesi’nin fethi anlatılmıştır:

“Devletimizin sultân-ı sâni’si olan Orhan Gazi, peder-i muhteremine dem-i sekerâtında Bursa’nın müjde-i fethini getirerek mukabilinde o pîr-i müessisten idâre-i hükûmet ve gazâ hakkındaki vesâyâ-yı meşhûre-i vatanperverâne-yi telâkki ile mânen ve maddeten serîr-i hükûmete lâîk bir sultan olduğu halde cûlûs etmiş idi. Bekâyâ-yı Selâcika ile enkâz-ı Rumiyye arasında âdeta bir perde teşkil ettiği için ‘Sultanönü’ unvanını almış olan kıt’a-i hâk, guzât-ı İslâm’a günden güne dar gelmeye başlamış, civarlardaki bilâd ve kılâ’ evrâk-ı hazân gibi birer birer eydî-i iktitâf-ı mücâhidîne rîzân olmakta bulunmuş idi.

Erkân-ı ümmet huzûr-ı Cenâb-ı Orhanî’de râsime-i tebrik-sâziyi ifâ ettiği gün herbiri birer me’mûriyyet-i feth ile muvakkar olmağa arz-ı iştiyâk etmiş idi. Gâzî-i neberd-azmâ için dahi sünnet-i seniyye-i fahrû’l-gazâta iktifâdan daha muazzez emel yoktu: Kalimar ve Osmânî civarında bulunup da henüz kabza-i adalet-i İslâmiyye’ye geçmemiş bulunan mevâki birer birer meftûn-ı şemşir-i âb-dâr edilerek neşr-i ahkâm-ı saadet ve medeniyet edilmesi makrûn-ı fermân-ı sultânî oldu: İşte bu sırada Aydos Kalesi’nin fethi de Gâzî-i İskendâr-ı tûvân ‘Konur Alp’ ile mücâhid-i nev-civân Abdurrahmân’a tevcih edilmiş idi.”²²⁰

şeklinde başlayan makalede Ali Nusret, Abdurrahman Gazi ve Konur Alp’in Aydos Kalesi’ni fethedişlerini hikâyeleştirerek anlatmıştır. Makalenin alıntı yaptığımız bu giriş kısmından sonrası bir makale olmaktan oldukça uzaktır. Kale tekfurunun kızı Abdurrahman Gazi’yi rüyasında görmüş ve ona âşık olmuştur. Bir gün, rüyasında görüp âşık olduğu bu adamın kaleyi kuşatan Müslümanlardan biri olduğunu fark etmiş ve kaleyi fethetmeleri için onlara yardım etmiştir. Kale fethedildikten sonra kale tekfurunun kızı ile Abdurrahman Gazi evlenmiş, kız da Müslüman olmuştur. Bu kısa özetten ve yazının başlığından da anlaşılacağı gibi Ali Nusret, yaşanmış tarihî şahsiyetler ve olaylardan yararlanarak tarihî bir piyes yazmayı düşünmüş ve bu yazıyı da o piyese bir hazırlık yapmak amacıyla kaleme almıştır. Ali Nusret’e böyle bir piyes yazmayı ilham edenin ise Nâmık Kemal’in tarihî piyesleri olduğu açıktır.

Aslında **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye**’de Nâmık Kemal tesirine sıkça rastlamak mümkündür. Hattâ **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye**’nin adı bile bize

Nâmık Kemal'in **Makâlât-ı Siyâsiyye ve Edebiyye**'sini hatırlatır. Yazarın "21 Saferü'l-hayr Sene 974" ve "Cem Sultan" gibi makaleleri Nâmık Kemal'in **Evrâk-ı Perîşân**'ından, **Barîka-i Zafer**'inden ya da **Osmanlı Tarihi**'nden kopmuş sayfalar gibidir. "21 Saferü'l-hayr Sene 974" Kanûnî Sultan Süleyman'ın 354. ölüm yıldönümünde kaleme alınmış bir makaledir. Ali Nusret, Kanûnî Sultan Süleyman'ın ölüm tarihi için "[...] şu tarih, devletimizin nokta-i hulyâ-yı şevketinden kavs-ı mütevâlî-i inhitâta intikal ettiği rûz-ı mâtem-nâkî haber vermektedir."²²¹ demiştir. Kanûnî saltanatını Fransa'daki XIV. Louis asrına benzeten Ali Nusret şunları söylemiştir:

"Kırk sekiz sene imtidâd eden ahd-i zafer-pâş-ı saltanatı içinde kayâsıra-i Cerman ve Efrençi serfûrû bir deh-i tîg-ı rencârencî ederek şükûhu şân-ı cihânın kâffe-i ezvâkından dil-sîr olan şu sultân-ı pîrin hengâm-ı pür-ihtişâm-ı hükûmeti gerek ceberût-ı askerâne gerek füyûz-ı edeb ve maârifet, gerek her türlü esbâb-ı fer ü zînet ile mesela Fransa'da XIV. Louis'nin asr-ı safâhatine pek iyi teşbîh olunabilir. Fransa'nın 1789 İhtilâl-i Azîm'ini XIV. Louis asrının tehyie etmiş olduğu, menâbi'-i cûyâ-ı vekâyî olan müverrihînin taht-ı itirâfında bulunduğu gibi, bizim üç dört asır imtidâd eden mesâib-i nekbet ve hüsrânımız da Kanûnî Sultan Süleyman ahdinin üfûl-i debdebe-i iclâlinden başlıyor [...]"²²²

Ali Nusret'e göre, nasıl ki 1789 Fransız İhtilâli'ni XIV. Louise asrının safahatı hazırlamışsa Osmanlı'nın çöküşü de Kanûnî döneminin "üfûl-ı debdebe-i iclâlinden" başlamıştır. Ali Nusret, makalenin geri kalan kısmında Kanûnî'nin "zincir-i gîsû-ânında derbeder" olduğu haremî Hürrem Sultan'ın Damat Rüstem Paşa ile beraber çevirdikleri entrikaları ve tarihlerde "Düzmece Mustafa Vak'ası" olarak bilinen Şehzade Mustafa'nın, babası Kanûnî'nin emriyle katledilmesi olayını anlatmıştır.

Yazar, "Cem Sultan" adlı makalesinde de Cem Sultan'ın ağabeyi Sultan II. Bayazid ile girdiği taht mücadelesi ve bu mücadele sonucunda önce Rodos Şövalyeleri'ne sığınmasıyla başlayıp Napoli'de Koca Mustafa Paşa tarafından

²²⁰ Ali Nusret, **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye**, 3-4.

²²¹ Bkz. (220), Ali Nusret, 15.

²²² A.g.k., 16.

zehirlenerek öldürülmesiyle noktalanan kaçış macerasını anlatmıştır. Ali Nusret, Cem Sultan'ın macerasının Rodos Şövalyeleri'ne sığınmasıyla başlayan dönemini “Şehzadenin bu zamana kadar olan sergüzeşti ‘tarih’ olduğu halde bundan sonrası hakiki bir ‘roman’dır.”²²³ sözleriyle nitelemiştir. Gerçekten de Ali Nusret'in Osmanlı tarihinden seçip makalelerinde yer verdiği bu vakalar tarihin birer roman sayfası niteliği taşıyan olaylarındandır. Görünen o ki Ali Nusret, Nâmık Kemal'in tarihî roman ve piyeslerinden etkilenmiş; yazmayı planladığı tarihî piyesin yanında belki bu “Düzmece Mustafa Vak'ası” ve Cem Sultan'ın katli gibi ilgi çekici tarihî olayları da romanlaştırmayı düşünmüş, fakat bunu yazmayı da –tıpkı piyes gibi– gerçekleştirememiştir.

Ali Nusret, “Tarihte Tasvîr ve Tahlîl-i Vakayi' ” adlı makalesini Avrupa'daki örneklerine benzeyen “mufassal ve müdellel” bir Osmanlı tarihi yazmak amacıyla kurulan Târih-i Osmanî Encümen-i Âlîsi'nin teşekkülü münasebetiyle kaleme almıştır. Ali Nusret, bu makalesinde öncelikle tarihin neden önemli olduğunu açıklamıştır:

“Hiç şüphe yok ki istikbal, mâzinin cenîn-i tekâmül-pezîri olacaktır. Mâzi, mukadderât-ı âtiyemizin mâder-i mantikîsi olmak hasebiyle ondan vücuda gelecek olan istikbâl-i târihiyyede hiçbir ma'lûliyet-i uzviye bulunmamak için bu mâziyi dest-i hâzık-ı tahlîl ile cân-gâhına kadar teşrîh ederek esbâb-ı muhtemele-i ma'lûliyeti izâle ve vesâit-i tekâmülü tehye etmek lazımdır.”²²⁴

Ali Nusret, geleceği geçmişin hazırladığını, bu yüzden de tarihi çok iyi bir şekilde incelemek ve yorumlamak gerektiğini söylemiştir; fakat eski tarih kitaplarımızın bu niteliği yoktur. Ali Nusret, tarih kitaplarımızın eksiklerini de sıralamış ve en önemli eksiklerinden birinin üslûpları olduğunu söylemiştir. Ali Nusret, tarihçilerimizin “tasvîr ettikleri vakayi'-i muhtelifeye karşı o şâyeste-i hayret bürûdet-i kalbiye-yi bî-tarafâneyi nasıl muhafaza edebildiklerini”²²⁵ anlamamıştır:

²²³ A.g.k., 35.

²²⁴ A.g.k., 60-61.

²²⁵ A.g.k., 65.

“Halbuki tarih mutazammın olduğu hikmet-i siyâsiyye ile terbiye-i ictimâîyemize hâdim olduğu kadar tenzîh-i fikrimize, tenmiye-i hiss ve hayâlimize de delâlet etmelidir. Bunun için müverrih tasvîr-i vakayi’de meleke-i hayâliyesine de –hattâ vüs’atli bir mikyas dâhilinde– müsâade-i inşirâh vermelidir. İngiliz müverrih-i şehîri Makolay’ın isâbet-i nazar ve salâbet-i beyânına Michelet’nin rûh-ı rakîk-i şâirânesi âheng-bahşâ-yı letâfet olmalıdır ki ruhumuz mâzinin elhân-ı şuûnu içinde refte refte teessür-yâb olurken tâir-i fikrimiz de gîdâ-yı hayât ve nemâsı olan çîne-i hakikatten vâye-dâr-ı lezzet olsun.

Bu emel-i muzâafın tahakkuku ise vakayi’i bütün teferruât-ı sahîhası ile canlandırdıktan sonra biraz gehvâre-i hayâl içinde tehzîz edilmekle hâsıl olur. Hakikî ve tabîi bir roman olan tarih her sahifesinde aynı üslûp ile yazılamaz. Üslûp tenvî’ olunmakla beraber zamanın tavr-ı edebîyyesine göre semâhât-ı elfâz ve lûtf-ı hayâl ile câ-be-câ tezyîn olunmalıdır.”²²⁶

Ali Nusret, tarihçinin, anlattığı vakayı bütün teferruatı ile canlandırdıktan sonra hayalgücünü de işin içine katması gerektiğini söylemiştir. Ali Nusret, bunu söylerken tarihçinin olaya kendinden bir şey katmasını kastetmez. Tarih okurunun anlatılan tarihî olayın içine girebilmesi, onu gözünde canlandırabilmesi, gerçekliğini kavrayabilmesi adına tarihçinin üslûbunu canlı tutması, yer yer çeşitlendirmesi ve süslemesi gerektiğini savunur. Tarihi hakiki bir roman olarak gören Ali Nusret tarihçinin de âdeta bir romancı gibi döneminin edebî anlayışına uygun olarak tarih metnini güzel hayaller ve kelimeler ile süslemesi gerektiği görüşündedir. Bu görüşleriyle tarih ve edebiyat arasında yakın bir bağ kuran yazar, kendisi de, “21 Saferü’l-hayr Sene 974” ve “Cem Sultan” adlı makalelerini bu anlayışla kaleme almaya çalışmıştır.

“Tarihte Muharebât ve Hissiyât” adlı makalesinde Osmanlıların “hayât-ı târihiyyesi”nin savaşa başladığını söyleyen Ali Nusret, “[...] biz bir devlet-i misâhayız; harb ile başladık; harb ile büyüdük; harb ile küçüldük; harb ile yaşayacağız!”²²⁷ demiştir. “Târih-i millîmizin safahât-ı esâsiyesi muharebât ve onların netâyici olan muahedâttır. Her ferdi seciyye-yi harb-azmâyî ile mecbûl olan Osmanlıları târih-i millîlerinde iyice kandırarak ve füyûz-ı âtîye-yi milletin istihzâr-ı

²²⁶ A.g.k., 65.

²²⁷ A.g.k., 70.

mesâisine teşvîk edecek”²²⁸ bahisin askerlik olduğunu söyleyen Ali Nusret, Osmanlıların tarihinin “âhiren bazı Avrupa müverrihlerinin düşündüğü ve yaptığı gibi sırf ‘târih-i medeniyet’, ‘târih-i tekâmül-i insânî’ ” olmadığını bizim tarihimizin “en ziyade ‘târih-i harb’ ”²²⁹ olduğunu da sözlerine eklemiştir. Bu yüzden de tarihçilerimize çok iş düşmektedir:

“Elyevm anâsır-ı gayr-ı müsellemeye de teşmîl olunan bu şeref-i celâil-fürûzu efrâdın enzâr-ı iştiyâkında bütün lemeât-ı hamâset-fezâsı ile parlatabilmek için tarihimizin cihât-ı harbiyesine ehemmiyet-i azîme atfetmelidir. Muharebâtımız yalnız telefât ve zâyîât ve ganâim ve istisâlât gibi netâyici itibariyle kaydolunmayarak ezmîne-i muhtelifeye nazaran fenn-i harbin dakâyıkı cihetinden muhakeme olunmak üzere bütün edvâr ve safahâtı ile tafsîl olunmalı; planları, haritaları ile âdeta birer sevkü’l-ceyş ve ta’biye dersi teşkîl eylemelidir.”²³⁰

Ali Nusret’e göre “mufasssal târih-i Osmânî”yi yazacak olan tarihçiler, “bu şeref-i celâil-fürûzu”, askerliği bütün kahramanlığı ile yazmalı, sadece ganimetlerin, zâyîâtların bir dökümünü yapmakla kalmamalıdır. Bu tarih kitabı bütün planları, haritaları ile aynı zamanda bir askerî strateji kitabı da olmalıdır. Ali Nusret, devletin çöküşünün şiddetle hissedildiği bir dönemde geçmişin şanlı, zaferlerle dolu günlerinin bütün millete teferrüatıyla anlatılması, bildirilmesi gerektiğini, kurtuluşun ancak böyle gerçekleşebileceğini düşünmektedir.

Ali Nusret’in bu görüşünde de –dile getirmese bile– Nâmık Kemal’den ilham aldığı âşikârdır. Nâmık Kemal başta **Makâlât-ı Siyâsiyye ve Edebiyye** içinde yer verdiği “Askerlik” adlı makalesi olmak üzere **Osmanlı Tarihi**, **Devr-i İstîlâ** gibi eserlerinde askerliğin önemine değinmiş, roman ve piyeslerinde ordu komutanlarına, asker kahramanlara yer vermiştir. Mehmet Kaplan, **Nâmık Kemal-Hayatı ve Eserleri** adlı eserinde,

“Nâmık Kemal’in edebiyatını, niçin kahramanların tebcîli üzerine kurduğu, devri düşünülünce pek güzel izah olunur. Devir bir yıkılma

²²⁸ A.g.k., 73.

²²⁹ A.g.k., 74.

²³⁰ A.g.k., 73.

devridir; bu yıkılmanın önüne geçmek için devlet, orduyu kuvvetlendirir, müesseseleri ıslah ederken edebiyat da millete yeni bir ruh aşılamaya çalışıyor.”²³¹

sözleriyle Nâmık Kemal’in eserlerinde askerlere ve askerliğe verdiği önemin sebebini açıklamıştır. Ali Nusret de Nâmık Kemal’le aynı amacı gütmektedir. Müjgân Cunbur, “Nâmık Kemal’e Göre Askerlik ve Ordu” adlı makalesinde,

“[...] askerlik onun için milleti millet yapan unsurlar ve değer yargılarıdır. Canından aziz bildiği vatanın korunmasında ve savunulmasında çok gerekli bu unsurları Türk tarihinin destan devirlerinden kendi gününe kadar çoğunlukla kendi sanatkâr mizacının coşkusu da katarak değerlendirmiş, ortaya koyduğu değer yargılarını kendi nesline ve kendinden sonra yetişmiş, hiç olmazsa, beş-altı kuşağa aktarmıştır.”²³²

sözleriyle Nâmık Kemal için askerliğin anlamının altını çizmiştir. Nâmık Kemal, **Devr-i İstilâ** adlı eserinde Osmanlı askerini şu sözlerle yüceltmıştır:

“Dünyada Osmanlılar gibi tarîk-i terakkisini seyf ile açmış hangi millet vardır... Sâye-i seyf-i celâdetle mâye-i ilm ü adaletle firdevs-i ma’mûriyyet ederek şân-ı şecâatı i’lâ eylediler. İstilâ-yı âlem ile müstehir olan milletler kadar tevsi’-i mülk eylemedilerse vakayi’-i fevkalâde ile kahramanlık resmini onlardan ziyade icra eylediler.”²³³

“Yaşanmış şanlı günler ve olaylar Kemal’i duygulandırıp coşturur. Ancak o bu zaferleri yazarken kendi yaşadığı dönemde alınan mağlubiyetleri, çekilen türlü sıkıntıları, o yıllarda içine düşülen bunalımı sanki unutturmak, eski günlerin coşkulu anılarıyla bozulan morelleri düzeltmek ister”²³⁴ gibidir.

Ali Nusret de Nâmık Kemal gibi vatanperverlik ve askerlik kavramlarının birbirinden ayıramayacağı görüşündedir:

²³¹ Mehmet KAPLAN, *Nâmık Kemal-Hayatı ve Eserleri*, 150.

²³² Müjgân CUNBUR, “Nâmık Kemal’e Göre Askerlik ve Ordu”, *Doğumunun Yüzellinci Yılında Nâmık Kemal*, 178.

²³³ Nâmık Kemal, *Devr-i İstilâ*, 30-31.

²³⁴ Bkz. (232), “Nâmık Kemal’e Göre Askerlik ve Ordu”, 140-141.

“[...] tarihten beklediğimiz hidemât-ı hakîkiyyenin en büyüğü ‘vatanperverlik’ hiss-i mukaddesini uyandırmak ve yaşatmaktır. Vatanperverlik ise askerlikten hiçbir vakit ayrılamayacağı cihetle mufassal bir ‘tarih’te muharebât-ı Osmânîye’yi bütün tafsîlât ve münâkaşâtı ile görmek isteriz.”²³⁵

diyen Ali Nusret bir tarih kitabının en büyük hizmetinin mukaddes vatanperverlik hissini uyandırmak olduğunu belirtmiştir. Ali Nusret, kitabın edebî kısmını oluşturan makalelerden olan “Edebiyatta Vatanperverlik” ve “Edebiyatta Askerlik” adlı yazılarında da “vatanperlik” ve “askerlik” kavramlarının önemini altını çizmiş ve edebiyatta mutlaka işlenmesi gereken konular olduklarını dile getirmiştir.

Ali Nusret, bir tarih kitabında aranması gereken özellikleri de şu sözlerle açıklamıştır:

“[...] müverrih tasvîr edeceği vakayi’den ruhen müteessir, kalben mütehassis olduktan sonra sahâif-i beyânına ruhundan, kalbinden kopan ezhâr-ı iştiyâkı rîzân etmelidir. Efsürde bir yürekten parlak bir sahîfe-i târihiyye doğamaz. Ne malûmât ne de usûl-i fenniye-i tedvîn bu hususta kâfi değildir. Devletin âdeta bir resmi addolunacak bir ‘tarih-i mufassal’ı vâkıa **Evrâk-ı Perîşân** gibi tamamen edebiyât-ı târihiyyeden nümûne-nümâ-yı i’câz olmak temenni edilemese bile artık şu iştiyâk-ı irfân devrinde bir hey’et-i mümtâzenin aklâm-ı müteâvinesinden zuhûr edecek bir eserde aşk-ı vatan ihtiyacımızı tatmin edecek heyecan-âver sahâif-i edebiyye aramak hakkımızdır. Yoksa müverrih-i üstâd Ernest Louise’in dediği gibi bir yığın hâdisât-ı takvimiye ile nesl-i Osmânî’nin şeceresini beklemiyoruz.”²³⁶

diyerek **Evrâk-ı Perîşân**’ı “edebiyât-ı târihiyye” olarak değerlendirmiş, bilimsel nitelikte bulmadığını dile getirmek istemiştir. Tarihçilerden, kaleme alacakları Osmanlı tarihinde üslûbu okurlar için çekici hâle getirmelerini istemiştir, fakat bu kitabın **Evrâk-ı Perîşân** gibi objektiflikten uzak olması taraftarı da değildir.

Ali Nusret, “İntibah Tarihi” adlı makalesini ise Meşrutiyet’in ilânının ilk yıldönümü münasebetiyle kaleme almış ve bu yazısında XIX. yüzyılda Osmanlı

²³⁵ Bkz. (220), Ali Nusret, 73-74.

²³⁶ A.g.k., 75-76.

Devleti’nde baş gösteren milliyetçilik hareketlerinden ve bu hareketlerin etkilerinden söz etmiştir. Edebî makaleleri içinde yer alan “Edebiyât-ı Etfâl” (1) ve “Edebiyât-ı Etfâl” (2) adlı yazılarında çocukların eğitiminde çocuk edebiyatının öneminden ve Türk edebiyatında bu türün eksikliğinden, “Parnasyenler” (1) ve “Parnasyenler” (2) adlı yazılarında Servet-i Fünûn edebiyatından bahsetmiştir. “Küçük Hikâyeler ve Bir Numûne”de edebiyatın milletin ahlâk öğretmeni olduğunu belirtmiş, Catulle Mendes’in “Bir Ses” adlı hikâyesinden yaptığı çeviriyi de savunduğu görüşlere örnek olarak makalesine eklemiştir. “Sabrî-i Şâkir” adlı makalesinde bir Dîvan edebiyatı şairi olan Sabrî-i Şâkir’in şiirini tanıtmış, diğer Dîvan edebiyatı şairleriyle Sabrî-i Şâkir’i karşılaştırmıştır. “Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân” ise Ali Nusret’in dil tartışmalarına katıldığı ve dilde sadeleşme hareketine karşı olduğu yönündeki fikirlerini dile getirdiği bir makaledir. Yazar, “Şiir ve Nesrin Güzelliği” adlı makalesinde de “şiir” ve “nesir” kavramlarının tanımlarını yaparak ayrılıklarını ortaya koymaya çalışmıştır.²³⁷

Ali Nusret, **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye** adlı eserinde, Nâmık Kemal’in tarih, vatanperverlik ve askerlikle ilgili görüşlerinden olduğu kadar, üslûbundan da etkilenmiştir. Ağâh Sırrı Levend, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri** adlı eserinde Ali Nusret’in belâgatli diline dikkati çekmiş ve “Edebiyat-ı Cedîde nesli içinde Nâmık Kemal’in belâgatli üslûbunu takip eden Süleyman Nazif’le, Cenab Şahabeddin’in kardeşi Ali Nusret’tir”²³⁸ demiştir. Fuad Köprülü de bu noktaya değinerek **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye** için şu yorumları yapmıştır:

“Yeniliğe aleyhtar olmak, teceddüdü inkâr etmek istemeyen Ali Nusret, ruhen muhafazakârdı. Yegâne eser-i müdevveni olan **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye** basit bir nazar-ı tedkikâttan geçirilecek olursa, gerek efkâr ve mülâhazât ve gerek üslûp itibariyle bu müddeayı teyit edecek nâ-mütenâhî dillere tesadûf edilebilir. ‘Hezerân-ı hayflarla telâkki olunacak hakâyık-ı müesseredendir ki bir saadet-i peyâpeyi hurûşân içinde mest-i celâdet ve hamaset olan bir sultan-ı cihangîr, piyâle-i ikbâlinin her katre-i cûşâcûşu ile sâkiyân-ı bahtına, yani evlâd-ı bakıyye-yi milletine bir zehr-âbe-i humâr-efzâ dûr ediyor.’ gibi insana, **Evrâk-ı Perîşân** okuduğu zannını veren ifadeler, bütün doksan sayfalık

²³⁷ Ali Nusret’in **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye**’de yer alan bu edebî makalelerinin ayrıntılı birer incelemesine çalışmamızın, “Ali Nusret’in Edebiyat ve Lisanla İlgili Görüşleri” adlı bölümünde yer verilmiştir.

²³⁸ Ağâh Sırrı LEVEND, **Türk Dilinin Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, 187.

ciltte, ta'dâd edilmeyecek kadar çoktur. Sonra Ali Nusret mesela şiirde kıt'a, kasîde, gazel, mesnevi türlerinin tamamıyla terkine şiddetle muarızdır; onun efkârına nazaran, bugünün gençleri sırf Avrupa eş'ârı tarzına rağbet etmemelidir. Teceddüd-i edebîye üstâd olarak İsmail Safâ'yı gösteren, nesir ile şiirin ayrılığını şiddetle iddia eden **Makâlât-ı Târihiyye** müellifi, lisan ile kesret-i iştigâlinden mesâil-i edebiye ve bediiyeye o kadar hasr-ı evkat ve mesai edememişti. **Makâlât-ı Edebiyye**'sinde pek vâzıh sûrette meşhud olan bu naâkiseyi, merhum büyük bir hiss-i necâbetle itiraf ederdi[...]”²³⁹

Şahâbeddin Süleyman ise Ali Nusret'in makalelerinin süslü diline rağmen fikir açısından boş olduğu görüşünü savunmuş ve “Makalelerinin arasına yazdığı hikâyelerin ruhundaki vahdet-i asliyeyi ‘telâkki-i mübtezel’i, ‘menfaat-i umûmiye’yi çözmek, tahlil edebilmek için pek ziyade yorulur, nihayet bir boşlukla, bir hayal kümesiyle karşı karşıya gelirdim.”²⁴⁰ demiştir.

3.4. Osmanlı Elifbesi

1911’de (1327) kurulan Islah-ı Hurûf Cemiyeti’nin müteşebbislerinden olan Ali Nusret, imlânın ıslah edilmesi, harflerin ayrı yazılması taraftarıdır. Yazar, 1328 (1912/1913) yılında bu görüşüne uygun, öğrencilerden ziyade muallimlere yönelik olan bir elifba cüz’ü kaleme almıştır. Bu küçük kitabın girişinde elifbadaki bütün harfler yer almaktadır. Kolaylık amacıyla harflerin birkaçını bir derste anlatmıştır. Kitapta harflerin ıslahına yönelik çeşitli tavsiyelere ve bu tavsiyelere uygun bol örneğe, bu yeni harflerin öğrencilere nasıl öğretilceğine dâir bilgilere yer verilmiştir.

3.5. Küçük

Ali Nusret’in **Küçük** adlı piyesi ölümünün birinci yıldönümünde Mercan İdâdisi’ndeki öğrencileri tarafından 1914 (1329) yılında yayımlanmıştır. Eserin

²³⁹ Bkz. (25), KÖPRÜLÜ, 320-321.

²⁴⁰ Bkz. (26), “Ali Nusret Bey”, 39.

kapağında “Ali Nusret Bey’in metrûkat-ı kalemiyyesinden. Merhumun sene-i devriye-yi vefâtına bir hâtıra-yı müessere olmak üzere Mercan Sultanîsi sekizinci sınıf ikinci şube efendileri tarafından tab’ettirilmişdir.”²⁴¹ yazılıdır. Ancak bu piyesin daha önce **Servet-i Fünûn**’da Haydar Muzaffer, Haydar Mazhar ve Haydar Zafer imzalarıyla “Bir Fâcia-i Vatanperverâne: Küçük” başlığıyla tercüme edilerek tefrika hâlinde yayımlandığını tespit ettik.²⁴² Bundan da Ali Nusret’in **Küçük** adlı piyesinin bir adaptasyon olduğu anlaşılmaktadır. Bu adapte piyesin Ali Nusret’in metrûkesi arasından çıkması bize **Servet-i Fünûn**’daki tercümeyi de onun yaptığını düşündürse de elimizde bunu kanıtlayacak bir belge yoktur. Eserin aslıyla arasındaki farklarsa, söz konusu savaşın, adların vs. değişikliğinden ibarettir.

Küçük, ailesinden gizli olarak gidip 93 Harbi’ne katılan Nâil’in hikâyesini anlatmaktadır. Nâil, Filibe’ye amcasının yanına gideceğini söyleyerek ailesinin yanından ayrılmış, fakat Ruslarla savaşan gönüllü birliklere katılmıştır. Rusların eline esir düşen Nâil, önce ailesine kurşuna dizileceğine dâir bir haber yollamıştır. Bu haberi evin uşağı Ahmed öğrenmiştir. Ahmed aileye bu durumu nasıl açıklayacağını bilemezken Nâil çıkagelmıştır. Ahmed’e Rusların kendisini serbest bıraktığını söylemiştir, ailenin ise hiçbir şeyden haberi yoktur. Ailesiyle birlikte güzel bir gece geçiren, yemek yiyip sohbet eden ve şakalaşan Nâil, ev halkı uyuduktan sonra kaçmaya çalışırken Ahmed’e yakalanmıştır. Nâil, Ahmed’e yakalanınca gerçekleri açıklamak zorunda kalmıştır. Aslında kaçmamıştır, bir Rus zabiti ona ailesini son kez görmesi için, geri döneceğine dâir Nâil’den söz alarak serbest bırakmıştır. Ahmed, Nâil’i ne kadar vazgeçirmeye çalışsa da Nâil, sözünden dönemeyeceğini söyleyerek ölüme gider.

Metin And’ın Meşrutiyet sonrası Türk tiyatrosunda çocuk oyunları arasında ismini zikrettiği bu eser²⁴³, Ali Nusret’in vatanperlik duygusu aşılacak, öğretici yönü kuvvetli eserler yazılması gerektiği yönündeki görüşlerine de son derece uygundur.

²⁴¹ Ali Nusret, **Küçük**, 1329, 1.

²⁴² “Bir Fâcia-i Vatanperverâne. Küçük”, **Servet-i Fünûn**’da şu tarihler arasında tefrika edilmiştir: C: 35, No. 905, 13 Eylül 1324, 335-336-C: 36, No: 913, 13 Teşrin-i Sâni 1324, 47.

²⁴³ Metin AND, **Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu 1908-1923**, 151.

Kaynaklarda Ali Nusret'in **Benefşe** (yayın tarihi hiçbir kaynakta belirtilmemiştir) adlı bir risalesinin de olduğu belirtilse de biz araştırmalarımız sırasında bu isimde Ali Nusret'e ait bir risaleye ulaşamadık.

4. BÖLÜM: ALİ NUSRET’İN EDEBİYAT VE LİSANLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

4.1. Edebiyatla İlgili Görüşleri

Ali Nusret, edebiyatla ilgili görüşlerine **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye** adlı eserindeki makalelerinde yer vermiştir. **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye**’de “Edebiyât-ı Etfâl” (1), “Edebiyât-ı Etfâl” (2), “Parnasyenler” (1), “Parnasyenler” (2), “Edebiyatta Vatanperverlik”, “Edebiyatta Askerlik”, “Küçük Hikâyeler ve Bir Numûne”, “Sabrî-i Şâkir”, “Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân”, “Şiir ve Nesrin Güzelliği” adlı makaleleri bulunmaktadır. Ali Nusret, edebiyatla ilgili bu makalelerinde, eğitimde çocuk edebiyatının önemi, edebiyatta askerlik ve vatanperverlik konularının işlenmesinin gerekliliği üzerinde durmuş; edebiyatın, şiirin, nesrin tanımlarını yapmış, Divan edebiyatı, Servet-i Fünûn ve Tanzimat dönemi edebiyatları ve edebiyatçılarıyla ilgili görüşlerini dile getirmiştir. Yine **Servet-i Fünûn**’da yayımlanan “Catulle Mendes” adlı makalesinde ve diğer makalelerinde de yeri geldikçe Batı Edebiyatı ve edebiyatçılarıyla ilgili görüşlerini dile getirmiştir. Ancak kütüphanelerdeki kaynak yetersizliğinden dolayı yazarın, **Tercümân-ı Hakikat**’te yayımlanan “Fransız Muharrirleri Nasıl Çalışırlardı?”, “Fransız Kitap ve Kitaphaneleri” adlı telif-tercüme makaleleri ile “Catulle Mendes” adlı makalesine ulaşamadığımız için çalışmamıza dâhil edemedik. Şimdi yazarın belirttiğimiz konularla ilgili görüşlerini belli başlıklar altında toplayarak değerlendirmeye çalışacağız.

4.1.1. Edebiyat

Ali Nusret’e göre edebiyatın bir misyonu vardır. Edebiyat, halkın ahlâkını düzeltmeli, fikirlerini aydınlatmalı, hislerini terbiye etmelidir. Yazar, “Edebiyatta Askerlik” adlı makalesinde bu konuyla ilgili şunları söylemiştir:

“Bütün sanâyî-i nefîse içinde elyâf-ı vicdânı tehzîz ile hissiyâtı terbiye, ahlâkı tehzîb ve efkârı tenvîr cihetinden edebiyatın bir kürsî-i safvet ve ihtîşâmı haiz olduğunda hiç şüphe yoktur. Meşîme-i tabiatten az çok ihtirâsât-ı behîmiyye ile doğan mevcudiyet-i beşeriyeyi mümkün mertebe mahâsîn-i melekâne ile ârâyîş-yâb-ı nezâhet ve ulviyet eden edebiyat, bu itibar ile cemaat-i insâniyenin en pâkize mürebbî-i rûhiyesidir[...] Edebiyatın tehzîbât-ı rûh-perverinden mahrum oldukça lezâiz-i hakikiye-i hayâtta neşve-yâb olmak müstehîl olur.”²⁴⁴

Hayvanca ihtiraslarla doğan insanı nezih ve ulvî bir makama taşıyan edebiyattır ve bu açıdan edebiyat insanlığın en temiz ruhî öğretmenidir. Edebiyatın ruhu ıslah etmesinden mahrum oldukça hayatın gerçek lezzetleriyle neşe bulmak anlamsız olur. Görüldüğü gibi Ali Nusret, edebiyata toplumu eğitmek, insana değer kazandırmak gibi görevler yükleyen Nâmık Kemal’le aynı görüşleri paylaşmaktadır. Nâmık Kemal de, “Lisân-ı Osmanî’nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şâmildir” adlı makalesinde,

“Sözün ahvâl-i vicdâniyyeyi tahvilde olan tesir-i belîgine mebnî bir büyük fâidesi dahi milletin hüsn-i terbiyetine hizmetidir ki hakikat-ı halde lafzın edebiyatın mehzâ-i iştikâkı edeb ise mânen edebın masdar-ı intişârı edebiyattır denilebilir. Zira iki manasıyla edîbâne yazılmış bir eser mekârim-i ahlâk için öyle bir kanun-ı muteberdir ki herkes bi’l-ihtiyâr itaatına mâil ve o cihetle yalnız vücudu muhafaza-i ahkâmına kâfil olur.”²⁴⁵

sözlerinde de görüldüğü gibi edebiyatın bir büyük faydasının da milletin “hüsn-i terbiyet”ine hizmeti olduğunu söylemiştir.

a) Edebiyat ve Askerlik

Asker kökenli bir edebiyatçı olan Ali Nusret, insanlık nazarında edebiyatla birlikte askerliği de mukaddes bir yere koymuştur. Yazar, “Edebiyatta Askerlik” adlı müstakil bir makalesinde askerlikle ilgili şunları söylemiştir:

²⁴⁴ Bkz. (220), Ali Nusret, 139.

“Askerlik hubb ve hırâset-i vatanın en mukaddes ve muşâşâ heyûlâsıdır. Askerlik ile vatanperverlik birbirinden tefriki mümkün olmayan iki hemşîre-i tev’emdir. Düşünmeli ki her türlü hidemât ve vezâif, ücret ile ifâ olunabilir. Yalnız asker ecîr olamaz. Cân-ı bihân ile satılmaz. Bir askerın vicdanında sâika-i vatanperverî ile hâsıl olan maâlî-i şecâatı dünyanın bütün hazâin-i saadeti tevlîd edemez.”²⁴⁶

Ali Nusret’e göre, her türlü hizmet ve vazife ücretle yapıldığı halde askerlik ücretli olamaz. Vatanı korumak ve sevmek dünyanın bütün hazinelerine değışilemeyecek bir mutluluktur. Milletin hislerini terbiye ettiği, fikirlerini aydınlattığı, ahlâkını düzelttiği için edebiyat da askerlik gibi mânevî değeri yüksek bir görevdir. Bu yüzden de Ali Nusret, “Mademki ‘edebiyat’ umumî, insanî bir bedîa-i ruh-perverdir ve mademki askerlik bir fazîlet-i şâmileler; öyle ise edebiyatın çok çok, bol bol askerliğin safahât-ı gûnâ-gûn-ı azametine ma’reke-i tasvîr olmasını arzu etmek nâ-be-mahal bir emel sayılmaz!”²⁴⁷ diyerek askerliğin edebiyata sıkça konu edilmesini arzu ettiğini belirtmiştir. Yazar, askerın en büyük silâhı olan mânevî kuvveti ancak büyük şiirlerin arttırabileceğı kanaatindedir:

“[...] Hakikaten asker lafz-ı celîli, maddî mânevî bütün kemâlât-ı insaniyeden nâsibe-dâr-ı şeref bir nuhbe-i hilkatı göz önüne getirecektir. İşte bu nuhbe-i hilkat ve onun icraat-ı kahramânîsi ile maâlî-i vatan-perverânesinden latif ve behîc bir mevzû-ı şiir olabilir mi? Acaba hıfz-ı vatan, neşr-i adalet ve hürriyet için analarını babalarını, zevcelerini, hemşirelerini, evlatlarını terk ederek serhada koşan askerlerin ve ihtiyâr ettikleri harbin yâd-âver-i mesâib ve ahvâli olacak bir neşide kadar kalb-i ümmette âheng-i heyecan bulacak bir eser, bir şiir kabil-i tasavvur mudur?.. Acaba sine-i celâdeti en Rüstemâne âmâl-i ceng ve istilâ ile meşhûn olan bir askerın yalnız vatanın bazı eczâsını yetim etmemek için yüzlerce düşmanı bî-muhâbâ kahrettiğı halde bir yetimin mahzûnâne bir nazarı huzurunda titrediğini, ağladığını musavver bir bedîa-i hayâliye gibi rikkat-âver-i kulûb olacak bir şiiri kim sevmez, kim vecd ve istiğrâk ile okumaz?.. Ve böyle bir şiir –eğer varsa– askerlerin dürüşti-i fikri ve huşûnet-i tab’ı hakkında zûnûn-ı sakîmeyi ne kadar tadîl eder!”²⁴⁸

²⁴⁵ Kâzım YETİŞ, *Nâmık Kemal’in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*, 58.

²⁴⁶ Bkz. (220), Ali Nusret, 141.

²⁴⁷ A.g.k., 143.

²⁴⁸ A.g.k., 143–144.

Yazar, askerin ve askerliğin bütün yönleriyle anlatılması, şiire konu olması gerektiğini düşünmektedir. Ali Nusret, bu noktada da Nâmık Kemal’le aynı görüşleri paylaşmaktadır. “Askerlik, Nâmık Kemal için bir ‘meslek-i hamiyet’tir. O, Osmanlı Devleti’nin kurulup gelişmesini, zaferden zafere koşup sınırlarını genişletmesini, askerlik mesleğindekiilerin erdemlerine bağlar.”²⁴⁹ Nâmık Kemal, Abdülhak Hâmid’e yazdığı bir mektubunda ise şunları söylemiştir:

“Sana daha ciddi bir iki lakırdı söyleyeyim: Ordularımızın inhizâmı zamanından beri vücudum mezar, ruhum meyyit hâline girdi. Söylediğim lakırdılar münkirâne verilen cevaplar kadar zaruridir. O esnada söylediğim ‘Âdeme her feyz vatandan gelir’ mısraı ne büyük hakikattir. O zamana kadar her neye çalışırsam şevk ile çalışırdım. Şimdi vazife saikasıyla çalışıyorum. Kemal’in elinden hemen düşmek derecesinde olan kalemî, vatan yolunda şehit olmuş bir alemdarın başı ucuna dikilecek bayrak gibi hâk-i sefâletten ref’ edecek iki kardeşim var ki Ekrem ile sensin! Mahkeme-i kübrâ-yı ilâhî pek âlî ve hükm-i sahîh-i tarih pek uzak ise de ikisinin huzurunda da benden sonra mesul olacak sizsiniz. Vatan bugün edebiyattan gördüğü faideyi, askerlikten başka hiçbir şeyden görmedi. Şinasi ahirete gitti. Beni önünüzde görüyorsanız gayret edin. Sizden kan istemiyorum; çünkü pek kolay bezl edeceğinizi bilirim. Birkaç damla mürekkep istiyorum.”²⁵⁰

Nâmık Kemal, özellikle son satırlarda, edebiyatın da askerlik kadar vatana hizmet ettiğini vurgulamıştır.

Edebiyatta askerliğin öneminin altını çizen Ali Nusret, edebiyatımızda gerek vatanperverlik, gerek askerlik üzerine yeterli sayıda ve yetkin eser ortaya konmadığı kanaatindedir. Bu açıdan edebiyatımızı Fransız edebiyatıyla karşılaştırmıştır:

“Maa’l-teessüf edebiyatımız henüz gerek vatanperverlik, gerek askerâne âsâr-ı âlîye ile lüzumu kadar vâye-mend olamadı. Meselâ Fransız vatanperverlerinden meşhur Deruld’un **Asker Şarkıları** tarzında bir mecmûâ-i eş’arımız olmaması millet-i müsellâha nâmına bir noksandır. Halbuki o yolda sânihât-ı celîleyi ne kadar iştiyâk ile okuyup ne samimi hürmet ile hırz-ı yemin edeceğiz!”²⁵¹

²⁴⁹ Bkz. (232), “Nâmık Kemal’e Göre Askerlik ve Ordu”, 140.

²⁵⁰ Fevziye Abdullah TANSEL, **Nâmık Kemal’in Husûsî Mektupları**, 379-380.

²⁵¹ Bkz. (220), Ali Nusret, 145.

diyen Ali Nusret, Divan edebiyatından yaşadığı döneme gelinceye kadar Türk edebiyatında askerlik konusunu kimlerin, nasıl işlediklerini de değerlendirmiştir:

“ Eslâf-ı kirâm içinde ancak Nef’î’nin biraz temas etmiş olduğu bu menâkıb-ı askeriye manzumelerinin birkaç nümûne-i dil-pezîrini geçen Yunan Muharebesi’nden sonra gördük. (Sürûrî’nin Ariş Fethi hakkındaki manzûme-i tarihiyyesi bir mel’âbe-i san’atın kurbanı olduğu cihetle ruh ve meziyetten mahrumdur) o nümûneler ile beraber **Rübâb-ı Şikeste**’deki “Kılıç” ve “Asker Geçerken” bedîaları, şairlerin nefha-i ikbâlîne mazhar olduğu takdirde askerliğin de ne kadar vâsî bir zemîn-i dil-nişîn-i edebiyat olabileceği hakkındaki ümitlerimize kuvvet verdi.”²⁵²

“[...]Kemalzâde Ekrem Bey’in bunca âsâr-ı manzûmesi içinde hangi biri meşhur “Vasiyetnâme” kadar asalet ve ulviyet-i hakikiye ispat edebiliyor? Rûh-perver ve dil-sûz olmakta o manzûme-i askeriye derecesinde pek az eser der-hâtır etmekte olduğumuzu itiraf ederiz. Ne hâcet? Ahmed Midhat Efendi’nin, ebû’l-âsâr-ı vâsîna bi-hakkın sezâvâr olan bu pîr-i kalemin yüzlerce binlerce sahâif-i hezâr-ı levni arasında ancak beş on satırlık bir parçası **Ta’lîm-i Edebiyât**’ta câ-yı kabul ve ta’zîme mazhar olmuştur ki o da cenkten, fezâil-i askeriyeden bâhis bir makaleciiktir. Niçin? Çünkü askerliğin cezâlet ve azameti her türlü maâlî-i hissiye ve fikriyeye müsaittir de ondan!..”²⁵³

Askerlik konusuna, Divan şairlerinden sadece Nef’î’nin, fakat onun da biraz temas etmiş olduğunu söylemiştir. Sürûrî’nin Ariş Fethi’yle ilgili tarihî manzumesini ise kayda değer bulmamıştır. Bu konudaki tatmin edici örneklerle ancak Yunan Muharebesi’nin ardından rastlanabildiğini söylemiştir. Servet-i Fünûn edebiyatından ise Tevfik Fikret’in **Rübâb-ı Şikeste**’deki “Asker Gerçekten” ve “Kılıç” adlı manzumeleri ile Ali Ekrem’in “Vasiyetnâme” adlı manzumesini, bu konunun işlendiği güzel örnekler olarak öne sürmüştür. Ali Ekrem’in bunca eseri arasında en güzel parçanın bu manzume olmasının sebebini askerlik konusunu işlemesine bağlamıştır. Çok sayıda eser vermiş olan Ahmed Midhat Efendi’nin bunca eseri arasından **Ta’lîm-i Edebiyat**’a alınan beş on satırda da savaştan ve askerliğin faziletlerinden bahsedilmektedir.

²⁵² A.g.k., 145.

²⁵³ A.g.k., 146.

Ali Nusret’e göre edebiyat milletin öğretmenidir ve millî terbiyenin en yüksek ölçüde zuhuru da vatanperverlik ve askerliktir, o zaman askerî şevki yüceltecek romanlar ve şiirler yazılmalıdır.

b) Edebiyat ve Vatanperverlik

Ali Nusret’in nezdinde “Galip bütün esbâb-ı neyl ü zaferine, mağlup bütün enkâz-ı hasâr ve hezimetine bir âşiyân-ı masûn bulmak ıztırârında olduğu için ‘ihtiyâc-ı vatan’ levâzım-ı beşeriyenin eşdîdir.”²⁵⁴

“Bir memleket halkını teşkil eden efrâdın her biri kendi lâne-i huzûrünün harîs ve nige-h-bânı olmak hırsı yüreklerde ne kadar ateşlenir ve ne kadar mevânî’-i ber-endâz, bir emel-i mütehakkim şeklini alırsa levâzım-ı vatanperverîden olan esbâbına inhimâk, tabîidir ki, o kadar efzâyış bulur. İşte bunun için mürebbî-i ahlâk-i nâs olanlar vatandaşlarının ruhlarında her şeyden ziyade bu emel-i gunûdeyi uyandırmalıdır.”²⁵⁵

diyerek de edebiyatçıların halkın gönlünde vatan sevgisi uyandırmak vazifelerinin olduğunu vurgulamıştır.

Divan edebiyatında mukaddes “vatan” hissinin şairler üzerinde fazla etkili olmadığı bu konudaki eserlerinin azlığından anlaşıldığını dile getirmiştir:

“Ne Fuzûlî ve Bâkî gibi devr-i istilâ-perverdeleri, ne de târih-i satvetimizin peyderpey giriftâr olduğu takallübât-ı izmihlâlin şühûd-ı mesâib-zedesi terennümât ve nevehât-ı kalbiyelerinde perî-i nâzenîn-i vatanın şerîk-i ezvâk u âlâmı olmamışlardır. Sitâyîş-i selâtîn ve kübrâyâ ait olan kasideleri içinde gâh u bî-gâh Nef’î tarzında vâsf-ı muharebât gibi hamâsiyâta acele-i hâme-i tasvîr edenler ‘dîn ve devlet’ kelimelerine cizye-güdâz-ı menkabet olmuşlarsa da bugünkü tarz-ı tefekküre nazaran ‘vatan’ mefhum-ı âliyesine kat’iyen takarrüb edememişlerdir. Garâmiyâta münhasır olan eş’âr-ı sâirelerinde hüsn ü aşkın her türlü tecellîsini, hattâ bazan pek rakîk ve dil-firîb-i hayâlât

²⁵⁴ A.g.k., 128–129.

²⁵⁵ A.g.k., 129.

ile tezyîn ettikleri halde heyhât ki hüsni ü aşk-ı vatani anlayamamışlardır.”²⁵⁶

Ancak bugünkü anlamda kullandığımız vatan hissi de başta Fransız İhtilâli olmak üzere bazı tarihî olayların cereyan etmesiyle ortaya çıkacaktır. Ali Nusret de bunun farkındadır ve bu açıdan eskilerin mazur görülebileceğini söylemiştir.

Ali Nusret, çağdaşları arasında da Nâmık Kemal haricinde “vatan” hissine itibar eden olmadığını söylemiştir:

“Yalnız, manînin her nevinde kemâl-i müstesnâsını ispat etmiş olan muazzam Kemal, pîş-gâh-ı hürmetimizde bütün iclâl-i fıkri ve saltanat-ı kelâmı ile tecellî ediyor. Kendisinin ‘Vatan’ bend-i mahsûsu o zamana kadar misli vücûda getirilmemiş olduğu gibi el’ân nazîri yazılamamış bir mahsûl-i vicdandır ki hepimizin harfîyen ârâyiş-i hâfıza-i tekerrürü olmalıdır”²⁵⁷

Ali Nusret, Türk edebiyatını bu açıdan da yine Fransız edebiyatı ile karşılaştırmıştır:

“Meselâ ‘hubb-ı vatan’ı gâye-i hayâli derecesine i’lâ etmiş olan Fransızların ummân-ı edebiyâtına atf-ı nazar-ı tetebbû edilince görülür ki ‘Fransa’ denilen ve hudûd-ı siyâset ile muhât olan kıt’a-i zemîn onların nazarında âdeta huld-i berîndir; hemen her kabza-i hâkî için bir şî’r-i garrâ vücûda getirmiştir.

Fransa’nın meşcereleri, nehirleri, dağları, taşları ayrı ayrı bütün şairlerinin birer ilham-gâhıdır. Fransızlar için bütün güzelliklerin cılve-gâhı ancak Fransa olup onun serhadd-i siyâseti hâricinde kalan kıtaât-ı arzın dûzahtan farkı yoktur.”²⁵⁸

Ali Nusret, Fransız edebiyatında “vatanperverlik” konusunda da “üstad-ı küll” olan Victor Hugo’nun güzel eserler ortaya koyduğunu, onu Alfred de Musset’nin takip ettiğini söylemiştir. Bizim edebiyatımızda ise vatan toprağını tıpkı Victor Hugo gibi yücelten ismin de yine Nâmık Kemal olduğunu belirtmiştir. Nâmık

²⁵⁶ A.g.k., 130.

²⁵⁷ A.g.k., 131.

²⁵⁸ A.g.k., 132.

Kemal'in "Gelibolu" makalesini, **İntibah** romanındaki Çamlıca tasvirini över ve bu metinleri okuyanlarda büyük bir vatan aşkı uyanmamasının mümkün olmayacağını söylemiştir. Divan edebiyatında, Nedim'in de, içinde Kâğıthâne tasvirlerinin yer aldığı şiirleri vardır, ancak bu şiirlerde "sefi" İbrahim Paşa övgüleri yer aldığı için güzel şiir olmaktan öte bir şey değildir. Ali Nusret, bizim edebiyatımızda Nâmık Kemal'in eserleri haricinde vatan sevgisini yücelten şâirâne tavırlara rastlamadığını söylemiştir. Bunun sebebi olarak II. Abdülhamid istibdadı döneminde "vatan" hislerinin uyumuş olmasını gösterir. II. Meşrutiyet yıllarından ise bu konuda olumlu beklentileri vardır.

c) Çocuk Edebiyatı

Ali Nusret, "Edebiyât-ı Etfâl" başlıklı iki makalesinde çocuk edebiyatının öneminden, Batı edebiyatında ve Türk edebiyatında çocuk edebiyatının yerinden bahsetmiştir. Bu makaleler pedagojik bir mahiyet de taşımaktadır.

Ali Nusret'e göre asırlardan beri süre gelen tembelce bir rehavet yüzünden memleket çalışma ve ilerleme emareleri gösterememiştir. Tek ümidimiz ise çocuklardadır, o yüzden onların özellikle ilkokul eğitimleri son derece önemlidir. Ancak ilkokul eğitiminde uygulanan yöntemi doğru bulmamaktadır. Öncelikle ilkokullarda kullanılan ders kitapları çocukların yaşına uygun değildir; bunlar çocukların heveslerini kıran, usandıran, bıktıran türdendir.

Ali Nusret, "Her türlü âmâl-i irfan lisan ile başlar"²⁵⁹ demiştir. Her terbiye lisan ile başlar, fakat bizde buna gereken önem verilmemektedir:

"Lisanını bütün dakayık-ı letâfet ve nezâheti ile öğrenmek ve bu talim sırasında ruha neşât, fikre küşâyış, vicdana inbisât, akla kuvvet, hâkimeye metanet, kalbe şecâat, hissiyâta rikkat, kelâma nezaket verecek nice letâif ve bedâyi tahsil etmek ne büyük bir nimettir!"²⁶⁰

²⁵⁹ A.g.k., 80.

²⁶⁰ A.g.k., 81.

Dili bütün güzellikleriyle öğretecek ve bu sırada çocuğa maddî mânevî değerler kazandıracak bu türden eserler vermek ise dönemin büyük edebiyatçılarına düşmektedir. Fakat onlar çocuk edebiyatına son derece kayıtsız kalmaktadırlar:

“Eâzîm-ı erbâb-ı kalemimiz nasılsa bu hususta pek ziyade tekâsül ve ihmal etmişler; edebiyatımızın her türlü esbâb-ı mâniaya ve zecriyyeye rağmen hele şu son yirmi otuz sene zarfında kesb ettiği revnaklar, letâfetler, şîveler, incelikler gayr-ı kabil-i inkâr olmakla beraber ne bunları hâsıl eden dühât-ı fitrat ne de onların peyrevânı bir kerecik olsun mini mini yavrucaklarımızın ihtiyâc-ı edebîsini şâyân-ı teemmül bulmamışlardır. Bugün hâlâ bütün mekâtib-i ibtidâîyye-i Osmâniye’de nev-demîde çocuklarımızın istifâde-i lisâniye ve fikriyyesini temin edecek şerâit-i nef’ ve lezzeti hâvi bir ‘kırâat kitabı’ yoktur. Halbuki tahsîl-i irfâna bi’z-zarûre kırâat ve imlâ ile başlayan, beş altı yaşından on iki on üç yaşına kadar, çocuklara bu iki dersin sâye-i sahâbetinde ne rakîk ve latîf efkâr-ı insâniyet ilka’ edilemez?”²⁶¹

Büyük yazarların eserlerinde, çocuklara yararlı olacak iyi düşünceler, basit bir felsefeyle aşılmalıdır. Çünkü her kıraat muallimi çocukların terbiye usulüyle ilgili her şeyi hakkıyla, tüm yönleriyle bilemez. Bu konuda öğretmenlere rehber olacak olan büyük edebiyatçıların eserleridir:

“Lâkin ale’l-ekser bütün müddet-i hayat esnasında rehber-i mülâhazâtımız olan efkâr-ı ceyyideyi, nev-bâve zekâlara kabil-i telkin olan felsefîyât-ı basîteyi üdebâ-yı azâmımızın lûtfen te’lif edecekleri müellefât-ı bedîada bulabilmeliyiz ki çocuklarımıza onların delâleti ile peyderpey tefhîm edebilelim. Zira her kırâat ve imlâ muallimini usûl-i terbiye-i etfâle bi-hakkın vâkıf, ale’l-husus deruhte ettiği vazifeyi –ki zâhiren pek basit ve âdi görüldüğü halde hakikatte epeyce muğlâk ve müşevveştir– hüsn-i ifâya muktedir addetmek savfetini izhâr edersek kendi kendimizi aldatmaktan başka bir şey yapmış olmayız.”²⁶²

Ali Nusret, çocuk edebiyatı konusunda da bizim edebiyatımızın durduğu noktayla Batı edebiyatının geldiği yeri karşılaştırmış, bu konuda La Fontaine’in görüşlerine de yer vermiştir. Bizim büyük edebiyatçılarımızın tenezzül etmedikleri çocuk edebiyatı, Batı edebiyatının kalem erbabları tarafından bir iftihar meselesi ve vatan vazifesi olarak görülmektedir:

²⁶¹ A.g.k., 81–82.

²⁶² A.g.k., 82.

“Üç asırdan beri Fransa gibi bir tarâb-gâh-ı bedâyîde bütün ciyâdet ve tarâvetine günden güne mütezâyid bir kuvvetle muhafaza etmekte bulunan o mecmua-i kısas gibi bir bedîanın –ki nef’i bütün insanları şâmil olduğu müttelik-i alehydir– beş altı yüz senelik kitabhâne-i edebiyatımızda nazîri bulunmamak cây-ı teessüf değil midir?

Zannetmeyiniz ki bugün bir parça dikkat-âşınâ-yı edeb olanlar için o eser-i girân-bahânın takdîr-i meziyyâtında iştibâh olunsun ve hayvanâtı mizâc ve tabiatlarına göre tasnîf ve intâk ile tertip olunan ufak tefek fakat pek câmiü’l-hikem kısas-ı hoş-âyendeyi yâve addedecek mutasallifin bulunsun. Şayet bulunursa onların zevk-i edebden kat’iyen nasîb-dâr olmağına bilâ-tereddüd hükmedilebileceği gibi yâve olan bir eser için Hippolyte Taine gibi bir edîb-i hâkimin üç yüz elli sahifelik bir mütalâa-i muhalledede telif etmek külfetini ihtiyâr etmeyeceği de serd olunabilir.”²⁶³

Bizde de La Fontaine’in yazdığı tarzda fabllar boş ve saçma görülmemektedir, ancak yine de bu konuya yeterince önem verilmemiştir. Oysa hoşumuza gitmeyen gerçeklere gözlerimizi kaparız ve öğüt dinlemekten de pek hoşlanmayız ancak, ahlâkî hakikat ve hikmet hoşla gidecek hikmetli bir hikâyenin içinde verilirse onu dinleriz. Bu yüzden de çocukların eğitiminde, çocuk edebiyatının ve bu tarz ders verici fablların önemli bir yeri vardır:

“Hoşumuza gitmeyen hakâyika karşı gözlerimizi kapamaya tab’an meyyâl değil miyiz? İktizâ-yı za’f-ı beşer bu değil midir?.. İtirâf-ı elîm olmakla beraber hakikat ekseriyâ hoş görünmez. Bunu görmekten tevakki ettiğimiz gibi bir mev’îze, bir nasihat-nâme şeklinde göstermek isteyenlerden de kaçırız. Öyle bir edâ-yı haşîni hâiz bulunmayıp da eğlendiren lâtif hikâyeleri ise kemâl-i haz ile istimâ ederiz. Bunlarda mündemîc olan ders-i ahlâk, pend-i hikmet ise hiç haberimiz olmaksızın efkâr ve kulûbümüze nüfuz eder. Bunun farkına vardığımız zaman mukavemet ile redd-i hakikat imkânı kalmaz. İşte böyle eğlendirerek irşâd eden derslerin bilhassa her türlü te’sîrât-ı terbiyeyi kabule müstaid bir ciyâdet ile âmâde bulunan çocuk zekâlarına ne kadar muvâfık geleceği külfet-i isbâtan vâreste değil midir?”²⁶⁴

²⁶³ A.g.k., 83.

²⁶⁴ A.g.k., 85–86.

Giriş niteliğindeki birinci makalesinde savunduğu görüşlere, ikinci makalede bazı eklemeler yapmıştır. Öncelikle kıraat ve imlâ derslerinin bugünkü durumunu açıklamış, nasıl daha yararlı bir şekilde işlenebileceğine dâir önerilerde bulunmuştur:

“Yedi sekiz yaşında, gülmek, oynamak, eğlenmek hele haşîn-i ciddiyetlerden mümkün mertebe dûr olmak isteyen çocuklara abûs bir çehre ile abes şeyler okutup yazdırmamalıdır. O yaşlardaki çocukların sevmeyerek, istemeyerek, zebûn-pervâ olarak okudukları, güya öğrendikleri şeylerden kat’iyen hayr me’mûl etmemelidir. Bilâkis bunun büyük bir mahzuru vardır ki o da zavallicıkları daha sinn-i tufüliyette düşman-ı maârifet etmektir. Bu halde çocukları eğlendirerek müstefîd etmek her ibtidâiye mualliminin düstûr-ı hareketi olmalıdır. Bu kelimeleri yazarken pîş-i nazar-ı hayâlimde nice ker ü ferli muallimler görüyorum ki muğber bir çehre ile ‘Oh, tamam! Bacak kadar çocukları eğlendireceğiz diye hem izâe-i evkat edelim, hem maskara olalım!’ diye serzeniş ediyorlar. Bunlar şu noktada aldanıyorlar ki çocukları eğlendirmek asla maskara olmak değildir; belki rûh-ı tâzeleri bir mürğ-i nev-tayerân gibi heves-kâr-ı ibtisam ve neşât olan yavrucakların muvâcehe-i şâikanesinde bir tavr-ı mütecellidâne almak insanı, ihtirâz olunan o girîve-i temeshura sevk eder. Enzâr-ı sâfiye-i etfâlin in’ikâs-gâhı olan çehre-i muallim şâd ve münbasit bir mir’at-i musaffa olmak lazım geldiği gibi çocuklara hep fazâili telkin edecek olan kıraat-ı ibtidâiye kitapları da onlar için birer nüzhet-gâh-ı zî-safâ olmalıdır.”²⁶⁵

Ali Nusret, çocukları eğlendirerek onlara bir şeyler öğretmek gerektiğini söylemiştir. Öğretmen, öğrencilere karşı her zaman güleryüzlü olmalıdır. Ayrıca okullarda okutulan kıraat parçaları da değiştirilmelidir. Çocukların okurken eğlenebilecekleri, gülebilecekleri ama bunlar, aynı zamanda da içlerinde bir ahlâk dersi barındıran hikâyeler olmalıdır:

“Çocuk okuduğunu evvel-be-evvel anlamalı, sonra bununla eğlenmeli, az çok gülmeli, gülmek için bir daha okumak ihtiyacını hissetmeli, nihayet nakş-ârâ-yı hâfızası olacak olan bu kıraattan kalbinde bir his, ruhunda bir lezzet, fikrinde bir irfan kalmalıdır. Bunun en kestirme tarîki şüphe yok ki kıssalar, hikâyelerdir. Latif, nezih, müessir, hoş-âyende, ibret-âmiz, hikmet-âver güzel güzel hikâyecikler... Mutazammın oldukları hakâyık-ı âliye gittikçe büyüyen, inceleyen daha ziyade amîk ve felsefî olan fakat likâ-yı şâdânını hiçbir vakit kaybetmeyen rûh-firîb ve hâtır-nevâz

²⁶⁵ A.g.k., 90-91.

hikâyecikler... Lâkin bunların bi-hakkın güzîde olmalarına ve çocuklara ulüvv-i cenâb, fedakârlık, merhamet, nezaket, hep hakikat, şecaat, vatanperverlik, iffet ü istikamet sa'y u himmet, iştiyâk-ı teâlî gibi fazâil-i râsihayı gayet şen ve şâtır bir üslûp ile ilka edebilmelerine son derecede dikkat olunmalıdır.”²⁶⁶

İçinde ibret dersi barındıran böyle eğlenceli hikâyelerin güzel örneklerini, Avrupa edebiyatında La Fontain, Florian, Eugene Manuel, Louis Ratisbonne gibi isimler vermiştir. Ali Nusret, bunların içinden özellikle Louis Ratisbonne'un **Mudhîke-i Tıflâne** adlı şiirlerini topladığı eserini hikmeti ve zarafeti yönünden övmüştür, ancak ne yazık ki bizim bir çocuk edebiyatı teşkil edecek nitelikte bu tarz eserlerimiz yoktur.

Yazar, Tanzimat öncesi Türk edebiyatına baktığında ise **Hümâyun-nâme**, **Nevâdir-i Süheylî** gibi bazı nadir eserler görmektedir. Bunların yanında **Hayriyye-yi Nâbi** ve **Lûtfiyye-yi Vehbî** de ilk akla gelen eserlerdendir:

“[...] bizim mâl-i helâlimiz olarak maa'l-teessüf şimdi gubâr-âlûd-ı nisyân olan **Hümâyun-nâme**, **Nevâdir-i Süheylî** gibi bazı âsâr-ı nâdiremiz vardır ki bugünkü şîve-i beyânımıza nazaran belki biraz leng ü rengîn olan üslûb-ı ifâdelerinde tadilât ve tezyînât-ı cüz'îyye icrası ile pek halâvetli bir 'edebiyât-ı etfâl'e zemîn-i tettebbû olabilir. Yalnız bunları hakikaten çocukların telezzüz ve istifadesi nokta-i nazarından kemâl-i ihlâs ile düşünüp mahv ü ispat suretiyle yazmak, mümkün mertebe edâ-yı tasallüften kurtarmak lâzımdır.

Edebiyât-ı etfâl hülyâsı içinde mâzî-i şiir ve inşâmıza ircâ-ı nazar edince iki eser-i manzûm hatıra gelir: **Hayriyye-yi Nâbî**, **Lûtfiyye-yi Vehbî**.

Âh! Bunlar şimdi elem-i hasretini çektiğimiz edebiyât-ı etfâl'in ne güzîde numûneleri olabilirdi. Fakat heyhât! Her ikisi de mevzuları ile mütenasip nef' ü lezzetten mahrum, bazı noktalarınca muzır, herhalde pek bî-nemektir!

Bu iki nasihat-nâme-yi manzûmun mukayesesı hâlinde **Lûtfiyye**'nin tarihen muahhirine nazaran hiç olmazsa selefinin nekâisinden muarrâ olması icap ederken maa'l-teessüf **Hayriyye**'ye nazaran gerek kıymet-i edebiye gerek mahiyet-i hikemiyece pek

²⁶⁶ A.g.k., 91-92.

dündür. **Hayriyye**'de hiç olmazsa nâzımının sermâye-yi ilm ü fazlına delâlet eden bir servet-i elfâz ve terâkîb vardır. Câ-be-câ mânî-i âliyyeyi muhtevî pek çok ebyât-ı nazar-pîrâ intihâb olabileceği gibi serâpâ, hattâ 'matlab-ı lâzıme-i hüsn ü cemâl' bahsinde bile nezâhet-i edebiyye mahfuzdur."²⁶⁷

"[...] Hâsılı bugün edebiyât-ı etfâl nâmına eydî-i hürmetimizde birer yadigâr olmak icap eden bir iki eser dahi mevzûu ile mütenâsip bir kıymet-i ameliye ibrâz edememek hasebiyle mahrûm-ı itibardır."²⁶⁸

Ali Nusret, **Hayriyye**'yle **Lûtfiyye**'yi karşılaştırmış ve **Hayriyye**'yi diğerine daha üstün bulmuş, ancak aslında her iki esere de pek itibar etmemiştir.

Çocukların kalplerini neşelendiren ve zihinlerini keskinleştiren tamamen fabl tarzında güzel hikâyeleri ilk önce Şinasi vücuda getirmiştir. "Ne çare ki o dâhî-i merhûmun mahsûlât-ı zekâ-yı hârikulâdesi hem -fitrat-ı bülendine nazaran- pek az, hem de şedîttir. Kendisinin sâir âsâr-ı edebiyyesi gibi bu kıssalar dahi ancak birer nümune addolunabilir."²⁶⁹ cümlelerinde de görüldüğü gibi Ali Nusret, Şinasi'nin bu eserlerini az ve dağınık bulmaktadır. Şinasi'den sonra ise Recâizâde Ekrem'in La Fontaine'den nazmen yaptığı tercümelemler akla gelmektedir. Kendisi de bir eğitimci olan Ali Nusret, bu eserleri öğrencilerine memnuniyetle ezberlettiğini de belirtmiştir. Ancak edebiyatımızda bu tür eserlerin sayısı ne yazık ki çok azdır. "Hep tabakât-ı âliye-i hiss ü hayâlde şehper-güşâ-yı i'tilâ olmak isteyen ediplerimiz, şairlerimiz bu yoldaki âsâr-ı tıflâneyi pek hakîr addederek dest-gâh-ı edebîmizi onlarla tezyîne tenezzül etmiyorlar"²⁷⁰ demiştir.

Ali Nusret, çocukların eğitiminde çocuk edebiyatının yeri ve önemi üzerine yazdığı bu iki makalesindeki teorik bilgileri, tavsiye ettiği usûl ve yolları kendi eğitimcilik hayatında pratiğe dökmeye çalışmıştır. **Mekteplilere Arkadaş** ve **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**'nda yer alan ders notlarında verdiği okuma parçaları çocukların ilgisini çekici nitelikte eğlendirici ve düşündürücü parçalar

²⁶⁷ A.g.k., 95-96.

²⁶⁸ A.g.k., 97.

²⁶⁹ A.g.k., 98.

²⁷⁰ A.g.k., 98.

olmuştur. Yazar, bu metinleri Fransızca kitaplardan özetleyerek tercüme ettiğini ve dilimize uyarladığını söylemiştir.²⁷¹

Görüldüğü gibi Ali Nusret, edebiyatı konu aldığı makalelerinde, Türk edebiyatının gerek konu (vatanperverlik, askerlik), gerekse tür (çocuk edebiyatı) açısından o dönemdeki eksiklerine işaret etmiştir. Bunu yaparken de Batı edebiyatındaki –özellikle Fransız edebiyatındaki– örneklerle bizim edebiyatımızdaki örnekleri karşılaştırmıştır.

4.1.2. Şiir

a) Şiirin Tanımı

Ali Nusret, “Şiir ve Nesrin Güzelliği” adlı makalesinde şiirin ve nesrin tanımlarını yapmış, farklarını ortaya koymuştur:

“Şiire gelince: O, gerek efkâr, gerek eşkâl ü etvâr cihetiyle nesirden külliye fark eden daha başka, daha nâzenîn ve perî-i edâ bir bedîa-i rûhâniyedir. Şiir, akıl ve hikmete büsbütün muâriz olmakla beraber mahiyeten hiçbir vakit ‘nesr-i âdi ve fenni’ dercesi ile kanaat edemez. Onun bir ruhu, bir rûh-ı şâd u giryânı vardır ki o da âdeta cemâdâtı canlandıran, emvâtı intâk eden hiss ve hayâldir. Eşyâ-yı keviyyeyi envâr-ı günâ-gün ile birer levha-i nefâset-nümûn hâlinde tasvîr eden kuvve-i hayâliyenin şiirden nez’ olunmak ihtimali yoktur. Bu haysiyetle ve haysiyât-ı sâire ile şiir, nesr-i edebînin de kat kat fevkinde bir masnûa-i edeb, sürûd-ı bahârı leb-beste-i icâz eden bir terâne-i bî-bâhâ-yı hüsn ü tarabdır.

Şiir hiçbir vakit nesir gibi âdi, umumî bir lisan ile mütekellim olamayıp onun kendine has bir şîve-i telaffuzu, kendine has lûgat-ı güzîde-i sâmia-firîbi vardır. Vâkıa hakiki bir şiirin kıymeti efkâr ve hissiyâtın asalet ve ulviyeti ile kaimdir[...]²⁷²

²⁷¹ Ali Nusret, “Kitâbet Dersleri: Muazzez Kârikerime-Mukaddime”, *Mekteplilere Arkadaş*, No: 4, 20 Şubat 1325/ 22 Safer 1328, 121.

²⁷² Bkz. (220), Ali Nusret, 187.

Ali Nusret'e göre şiir fikir, şekil ve tavır yönünden nesirden tamamen farklıdır; daha nazik, daha ruha ait bir güzelliştir. Akıl ve hikmete büsbütün karşı olmakla beraber nesrin çok çok üstündedir. Şiirin cansızları canlandıran, ölüleri konuşuran bir ruhu, his ve hayali vardır. Eşyayı renk renk, güzel tablolar halinde tasvir eden hayalgücünü şiirden ayırmak mümkün değildir. Ayrıca şiirin günlük dilden farklı bir dili ve lügati olduğunu da söylemiştir.

“Parnasyenler” (1) adlı makalesinde ise şiiri, “[...]şiir bütün envânı câmî olarak hüsn ü letâfet nâmına rekz olunmuş bir âbide-i san'attır!”²⁷³ diyerek tanımlamıştır.

b) Şiir ve Şekil Unsurları

Şiir ve nesri ilk bakışta birbirinden ayıran ise kendine mahsus şeklidir:

“[...] şiir, kendisini vehle-i nazarda nesirden tefrik eden bir şekli-mahsûsu hâizdir. Ve bu şekil sayesinde başka bir neşeyi, başka bir cezbeyi, başka bir kuvve-i sâhireyi hâizdir. Lisanımızda evzân-ı Farisiye'nin vedîa-i rübâbî olan âhenk bu şevk-i ceyyidin en büyük sebebidir. Fikri, sâmiaya bir zemzeme-i rûh-perver halinde îsâl eden o âheng-i mevzundur. Vezn-i âheng-dâr fikre hiçbir yüzden zîk ve kasvet getirmeyerek bilâkis ulüvv ve letâfet-i fikr o âheng-i letâfetin tesîr-i sihr-âmizi içinde daha rûşen ve sehhâr olarak hissedilir.”²⁷⁴

Edebiyatımıza, İran edebiyatından geçmiş olan vezinlerle sağlanan âhenk, şiirdeki neşeyi, “cazibe-yi sihr”i yaratmıştır. Vezin, fikre hiçbir zaman sıkıntı vermemiş aksine fikrin güzelliği ve yüceliği vezin sayesinde daha kuvvetli hissettirilmiştir. Ali Nusret'e göre şiir yalnızca vezin ve kafiyeyle oluşmaz, ama bu ikili şiirin hayatî parçalarıdır.

“Vâkıa şiirin bu ulüvv-i tabiat-ârâsı vezin ve kafiye ile hâsıl değildir. Lâkin vezin ve kafiye onun gayr-i kabil-i tecrîd bir kisve-i arûsânesidir. Hiçbir zaman vezin ve kafiyeyle abes bir girîve, fikrin

²⁷³ A.g.k, 106.

²⁷⁴ A.g.k, 188.

inşirâh-ı tâmina mâni bir zincir, bir kayıt nazarıyla bakılamaz. Bu zehâba düşenler kudret-i fâtıranın istidâd-ı muallâ-yı şairiyetten mahrum ettiği bedbahtlardır ki cemiyet-i beşeriyenin ziyneti olan o güzîde-gân-ı hilkatî istirkâb yüzünden kavaid-i san'atı tahrîbe uzanılır! Şiir yalnız efkâr-ı ulviye, hissiyât ve hayâlât-ı bediâyı musavver bir levha, bir resim olmayıp aynı zamanda bir musiki, bir âhenk, bir bestedir. Şair bir bestekâr-ı mehâsin ve bedâyidir!..”²⁷⁵

diyen Ali Nusret, edebî sanatları da şiir için olmazsa olmaz olarak kabul etmiştir; ona göre tüm bu teşbihler, istiareler, kinayeler şiir için yaratılmıştır. Ali Nusret, şiirin tabiatı içermesi gerektiğini de söylemiştir:

“Tabiat denilen lâzıme-i üslûb ise bütün bu esbâb-ı ziynetin fevk-i muallâsında dürretü't-tâc sanat olmak üzere pertev-nisârdır. Şüphe yok ki yalnız nesir ve şiirde değil, bütün sanayî-i nefisede cebr-i tabiat ve ihtiyâr-ı külfet en rûh-fersâ bir düşmen-i muğfildir! Şiir bir edîb-i hikemîye ‘Aman ne güzel şiirler, âdeta nesir gibi!’ dedirten vuzûh, muvâfakat, münakkahiyet gibi meziyyât-ı umûmiye ile beraber bilhassa tabiatı tamamen hâiz olmalıdır.”²⁷⁶

c) Şair

Ali Nusret, çeşitli makalelerinde şair tanımları yapmış ve şairin vazifelerine değinmiştir. Şairler öncelikle milletin yol göstericisi, mürebbî, birer ahlâk öğretmenidir. “Parnasyenler” (1) adlı makalesinde,

“Mest-i ilâhi-i tabiat olan şairlerin bazan hazin, bazan tarâb-âgîn zemzemeleri sâmia-i millette ebedî akislerle tanin-sâz-ı letâfet ve nezâhet olmalıdır ki ruhların şevk-i ibdâ'ı uyansın. Revân-ı milletin en müessir mürebbîleri şüphe yok ki şairler olacaktır. Fakat şairler şiiri tamamen parnasyenler tarzında latîf, nezih, matbû bir ciyâdet ile revnak-dâr etmedikçe terbiye-yi milliyeye medyûn oldukları vazîfe-i ulviyet-âmûzu îfâ etmiş sayılmazlar...”²⁷⁷

²⁷⁵ A.g.k., 189.

²⁷⁶ A.g.k., 190.

²⁷⁷ A.g.k., 107.

diyen yazar, şairleri milletin en etkili öğretmenleri olarak görmüştür. Ancak şairler, şiiri tamamen parnasyenler tarzında yazmadıkça milletin terbiyesinde üstlerine düşen vazifeyi hakkıyla yerine getirmiş olmazlar.

“Gamlarımızı, mihnetlerimizi, endişelerimizi biraz uyutan ve bu hâb-ı nisyân içinde en bedbahtımızı bile biraz kâm-yâb-ı cihân eden hep hayâlât-ı muğfile değil midir? Şu kadar ki zâde-i tabiat olan her şey terbiye nâmıyla eydî-i beşerde bir istihâleye giriftâr olmak zârûrî bulunduğundan hayâlâtımızı da terbiye eden üstadlar vardır ki işte şairler bunların saf-ı evvelinde câ-nişîn-i letâfet ve azamettir. Âbâ ve ecdâdımızdan ruhlarımıza intikal eden mevduatı onların tab’-ı hüsn-i âşinâsı dem-â-dem füyûz-ı nev-bahâ ile tezyîn eder; bu suretle vicdanlarımızın iştiyâkât-ı hayâl-perestânesi necîb ve muazzez gıdalar bulur.”²⁷⁸

diyerek de şairlerin hayallerimizi terbiye eden üstatlar olduklarını söylemiştir. Onlar sayesinde vicdanlarımızın hayale duydukları özlem “necîb” ve “muazzez” gıdalarla beslenmiş olur.

Şairler aynı zamanda milletin ahlâk öğretmenleridir. “Edebiyatta Vatanperverlik” adlı makalesinde “Mürebî-i ahlâk-nâs olanlar kimlerdir? Mevkib-i irfân ve hamiyetlerinde daha birçok hem-reh-i fezâil-i âşinâları ile beraber evvel-be-evvel şairler!”²⁷⁹ sözleriyle şairlerin bu görevlerinin altını çizmiştir. “Küçük Hikâyeler ve Bir Nümûne” adlı makalesinde,

“[...] milletin efrâd-ı mümtâzesi olan edibler, şairler âsâr-ı sânihalarında yalnız kendileri için, kendi zevk-i terennümleri için icâd-ı bedâyi ile iktifâ etmeyerek o bedâyi-i fikriye ve hissiyenin zımnında, mensup oldukları kavmin tezkiye-i ahlâk ve terbiye-i efkârına mânevî bir hizmet ve muavenet de deruhte ederler.”²⁸⁰

diyerek şairlerin ve yazarların yalnız kendileri, kendi zevkleri için yazmadıklarını, mensup oldukları kavmin ahlâkını düzeltmek ve fikirlerini terbiye etmek gibi mânevî bir hizmette bulunduklarını ve yardım ettiklerini söylemiştir.

²⁷⁸ A.g.k., 128.

²⁷⁹ A.g.k., 129.

“Edebiyatta Askerlik” adlı makalesinde şairlerin, insanların vicdanı olduklarını şu sözlerle dile getirmiştir:

“[...] Meşîme-i tabiatten az çok ihtirâsât-ı behîmiyye ile doğan mevcudiyet-i beşeriyeyi mümkün mertebe mehâsin-i melekâne ile ârâyış-yâb-ı nezâhet ve ulviyet eden edebiyat, bu itibar ile cemaat-i insâniyenin en pâkize mürebbî-i rûhiyesidir. Âdeta denebilir ki insanların vicdanı şairlerdir, bu pîşe-verân-ı edebî dâr-ül-millîye-yi necâbetinde tahlil olunarak temâyülât-ı zemîmeleri imhâ, kabiliyât-ı ulviyeleri tevsî olunur; pâk ve musaffa bir halde, lezâiz-i hayât-ı mes’ûdâneye terk edilir...”²⁸¹

Ali Nusret, şairlerin her zaman millete mânevî değerler kazandırmak vazifesiyle yükümlü olduklarının altını çizmiştir. Ali Nusret’in edebiyata, yazarlara ama özellikle şairlere milletin mürebbîi olmak gibi bir misyon yüklemesinde eğitimci kişiliğinin de büyük bir rolünün olduğu söylenebilir.

4.1.3. Nesir

Ali Nusret, “Şiir ve Nesrin Güzelliği” adlı makalesinde nesri “[...] dâye-i akl ü hikmetin perverde-i irfânı olan lisân-ı tabî-ül-cereyândır”²⁸² şeklinde tanımlamıştır.

“Bir vak’a nakletmek, bir fikri teşrîh eylemek, hâsılı muhataba –her ne madde hakkında olursa olsun– fehm ve kanaat vermek için sebîl-i beyânda mevce-sâz olan kelimât-ı müfidenin mecmuu bir sahîfe-i münnevvere teşkil eder. Umûr-ı âdiye-i hayâtiyede bundan başka bir tarz-ı ifâde ile bast-ı mâfî’z-zamîr gayr-i tabî ve düşvâr olduğundan ‘nesr’ lisân-ı akl ü hikmet olmak zaruridir.”²⁸³

sözleriyle de bir olayı anlatan, bir fikri nakleden nesrin akıl ve hikmetin dili olması gerektiğinin zaruri olduğunu söylemiştir.

²⁸⁰ A.g.k., 149; Ali Nusret, “Küçük Hikâyeler ve Bir Numune”, *Servet-i Fünun*, C: 37, No: 946, 9 Temmuz 1325, 150.

²⁸¹ A.g.k., 139. Ali Nusret’in takipçisi olduğu Nâmık Kemal için de “vicdan” telakkisinin edebiyatta önemli bir yeri vardır. Fatih Altuğ bu konuyla ilgili olarak şunları söyler: “[...] vicdan, edebiyatın tanımında önemli bir yere sahip olmaktadır. Edebiyatın bir tarafı irfana, diğer tarafı vicdana hitap ederken; ilk yanı idrak edilenlerin; yani akli olanın; vicdanla ilgili kısmı ise hissiyatın tercümanı olmakla bağlantılandırılmalıdır.” Bkz.: Fatih ALTUĞ, “Nâmık Kemal Eleştirisinde Vicdanî Öznellik”, 78.

²⁸² Bkz. (220), Ali Nusret, 184; Ali Nusret, “Şiir ve Nesrin Güzelliği”, *Servet-i Fünun*, C: 37, No: 949, 30 Temmuz 1325, 202.

²⁸³ A.g.k., 184; Bkz. (282), “Şiir ve Nesrin Güzelliği”, 201.

Ali Nusret, nesri, “nesr-i âdi”, “nesr-i fennî” ve “nesr-i edebî” olarak üçe ayırmış ve tanımlarını yapmıştır. Bir fikir ve mânâyı içerip de gramer kurallarına uymayan bir nesrin “nesr-i âdi” derecesinden yükselmeyeceğini söylemiştir. Ali Nusret, “nesr-i âdi”den sonra ikinci sıraya “nesr-i fennî”yi koymuş ve “Tabiat-ı esâsiyesi vuzûh ve münakkahiyet-i mutlaka olan bu selsebil-i beyânın çeşme-i incilâsı da tıp, hukuk, riyâziyât, mantık, sarf ü nahv kitaplarıdır.”²⁸⁴ demiştir. Son olarak, bu iki nesir türünün üstünde “nesr-i edebî” yer almaktadır. Ali Nusret, “nesr-i edebî”yi şu sözlerle tanımlamıştır:

“Bunların fevkinde ve mevki’-i muallâ-yı ebedîde ‘nesr-i edebî’ vardır. Nev, aynı evvelinin kâffe-i meziyât ve mehâsini ile beraber bunda ayrıca bir kıymet-i fâika bulunur ki o da pirâye-i dil-ârâ-yı sanattır! Edibin, hatibin, müverrihin, feylesofun, münekkidin lisan ve kalemine şayan olan işte bu üslûb-ı ra’nâdır. Servet-i elfâzdan istediği gibi istifâde ederek bütün sanâyi’-i bedîye ile mütehallî olmakta muhtar bulunan nakd-i rengîn-i belâgat, kesb ile az çok istihsâl olunabilirse de en ziyade hizâne-i gayb-i kudretin ihsân ve atîfetidir. Bu, bir Kevser-i fesâhattir ki menbâ-i fitrattan zülâl-i revân gibi cûşân olur. Bir yandan sâmia-i telezzüz onun reşâşe-i tarâvet-nisârı ile mest-i huzûz olarak bir yandan da kuvve-i müdrike ve mütehasise muhtâc olduğu maâlî-i fikriye ve hissiye-yi iltifât ile semâ-pervâz-ı feyz ve istiğrâk olur. Bu nesr-i latîf en güzîde kelimelerin, en tatlı edâların, en ruh-nevâz tavırların teâvün-i zî-âhengi ile refte refte pest ve tiz olarak müfekkireyi cûş-ı bedâyi ile meftûn eder.”²⁸⁵

Ali Nusret, “nesr-i edebî”nin en güzel örnekleri olarak Nâmık Kemal’in “**Cezmi** Mukaddimesi”ni, **Evrâk-ı Perîşân** mukaddimesini; Cenab Şahabeddin’in “Cülûsiye” ve “Tefekkür” adlı yazılarını göstermiştir.

“Lisânımızda bu nesr-i latîfin sûret-ârâ-yı kemâl olması için en ziyade muhtaç olduğumuz şey tıbbî-ı ceyyide ve ezvâk-ı selîme erbâbının pezîrifte-i intihâb ve tahsîni olan elfâz-ı nezîhedir ki bunun içinde Arabî ve Fârisî gibi edeben en ziyade tûvân-ger ve en ziyade sahâ-perver iki lisân-ı sâmia-nevâzın müftêkır-ı atîfetiye.”²⁸⁶

²⁸⁴ A.g.k., 185; A.g.y., 202.

²⁸⁵ A.g.k., 185; A.g.y., 202.

²⁸⁶ A.g.k., 186; A.g.y., 202.

diyen Ali Nusret, bu latif nesrin Arapça ve Farsça'nın kulak okşayan kelimeleriyle olgunlaşacağını söylemiştir. Bu görüşlerinden de anlaşıldığı üzere Ali Nusret, Nâmık Kemal'in yolunda gitmekte ve nesirde belâgatli bir üslûbu tercih etmektedir.

4.1.4. Divan Edebiyatı

Ali Nusret, daha önceki bölümlerde de ele aldığımız gibi, diğer makalelerinde de, yeri geldikçe Divan edebiyatına değinmiş ve konularla bağlantılı olarak görüşlerini dile getirmiştir. Biz burada Ali Nusret'in doğrudan doğruya Divan edebiyatıyla ilgili müstakil makalelerindeki görüşlerine yer vereceğiz.

Ali Nusret, "Sabrî-i Şâkir" adlı makalesinde neredeyse unutulmaya yüz tutan bir şairi, Sabrî-i Şâkir'i incelemiş, hakkında bilgi vermiş, şiirini tanıtmış ve onu döneminin diğer önemli isimleriyle karşılaştırmıştır.

Sabrî-i Şâkir, Nef'î ve Şeyhülislam Yahyâ'yla beraber IV. Murad devrinin önemli şairlerindendir. Aynı zamanda Veysî ve Nergisî gibi nesir üstatlarının da çağdaşıdır. Şiirlerinde, Fransızların pitoresk dedikleri tarzda tasvirlerle yer vermiş olan Nâilî-i Kadim de bu dönemin şairlerindendir. Divan edebiyatının önemli isimlerinin yetiştiği bir dönemin şairi olan Sabrî-i Şâkir vefasızlıkla unutulmuştur, bu isimlerin hepsi uzun uzun incelendiği halde Sabrî-i Şâkir ihmal edilmiştir. Ali Nusret de bu sebepten Sabrî-i Şâkir'i tanıtıcı bir yazı kaleme almıştır.

Öncelikle "Dîvânı matbudur. On bir parça mükemmel ve muhteşem kasîde ile hurûf-ı hecâ sırasınca müretteb gazeliyât ve bazı rübâiyât ve ebyâtı hâvî olan bu dîvân zarîf ve rengîn, kendisinin kudret-i ilmiye ve zevk-i şâirânesine ilelebet bürhân-ı mübîndir"²⁸⁷ diyerek şairin eserini tanıtmıştır. Daha sonra ise şairi, döneminin diğer önemli isimleriyle karşılaştırmıştır:

²⁸⁷ A.g.k., 165; Ali Nusret, "Tedkîk-i Edebî: Sabrî-i Şâkir", *Servet-i Fünûn*, C: 37, No: 944, 25 Haziran 1325, 115.

“Kasîdeleri ihtîşâm-ı elfâz ve âheng-i selâsetçe Nef’î-i âteş-feşânın kasidelerinden pek de dîn olmamakla beraber nezâket ve letâfet-i mânâca hemen hemen onlara fâiktir denilebilir. Hele gazellerinin Nef’î’nin gazellerine fâikiyyeti gayr-ı münekker olduktan başka hem-asrı olan Yahyâ ve aralarında bir asırlık fark-ı zaman bulunan Nedim gazellerine bile şîve-i tahaddî gösterecek derecede zerâfet-i mânâ ve rikkat-i hiss ve hayâl ile pirâye-dâr olduğu müsellemdir. Şûhî-i tabîi ve ihtisâsât-ı garam-perverânesinin nezâket-i mümtâzesi dört beş yüz senelik edebiyât-ı Osmâniye içinde kendisine bî-hakkın bir manassa-i dil-nişîn temin etmiş olan Nedîm-i ter-zebânın en musavvirâne ve en dil-rübâ âsârında câ-be-câ köhne tâbirât ve edevâtâ, hattâ ufak tefek imâlât ve zihâfâtâ tesadûf edildiği halde Sabrî-i Şâkir’in eş’ârı hemen serâpâ bu nekâisten muarrâdır. Şu kadar ki Nedîm, tab’-ı heves-nâkı şûrîde edecek bir cezbe-i hârikulâde ile meftûr olduğu için onun hayâlât-ı rûh-firîbi ile mest olan zâika-i edeb artık elfâz-ı mehcûresini, imâlât ve zihâfâtını teemmüle tâb-âver olamaz[...]”²⁸⁸

Ali Nusret, Sabrî-i Şâkir’in kasidelerini, mânânın nezâketi ve letâfeti itibariyle Nef’î’ye üstün görürken gazellerini hem Nef’î’den, hem Yahyâ’dan hem de kendisinden bir asır sonra yaşamış olan Nedim’den mânânın zarâfeti, his ve hayal inceliği itibariyle üstün bulmuştur. Nedim’in şiirlerinde bile ufak tefek imâlelere ve zihâflara tesadûf edildiği halde Sabrî-i Şâkir’in şiirlerinin neredeyse tümünde bu tür eksiklere rastlanmamaktadır.

Şiirlerinde köhne kelimeler kullanmasına ve fazlasıyla kibirlendiği, büyüklendiği eserleri olmasına rağmen saf ve temiz söyleyişi hayret uyandırmaktadır.²⁸⁹ Tanzimat edebiyatına geldiğimiz zaman ise Ziya Paşa’nın, “Harâbât Mukaddimesi”nde Nef’î devrine geldiğinde Sabrî-i Şâkir’i övdüğünü belirtmiştir.²⁹⁰

Osmanlı şiirinin bu üstatlarını unutulmaya terk etmeyi insafsızlık olarak gören Ali Nusret, Avrupalıların âlimlerine ve edebiyatçılarına ne kadar değer verdiklerini Dante’ye gösterdikleri hürmeti örnek vererek işaret etmiştir.²⁹¹

²⁸⁸ A.g.k., 165–166; Bkz. (287), “Tedkik-i Edebî: Sabrî-i Şâkir”, 115.

²⁸⁹ A.g.k., 167; A.g.y., 117.

²⁹⁰ A.g.k., 169; A.g.y., 117–118.

²⁹¹ A.g.k., 169; A.g.y., 118.

Ali Nusret, **Hak** gazetesinin haftalık edebî ilavesinde yer verilen Şeyh Gâlib’le ilgili nüshâ-i mahsûsada ise çok değer verdiği şairle ilgili görüşlerini şu sözlerle belirtmiştir:

“Ey sâkî-i Cebrâil-meşreb!
Peymâne-i vahîym et leb-â-leb,

temennâ-yı lâhûtiyânesi bir feyz-i heşş-rübâ ile mültefit-i piyâle-i nûr olmuş bulunan Hazret-i Şeyh’in, hassaten **Hüsni ü Aşk**’ında fûrûzân olan ‘tâb’-ı âteş-zâdîn’i bütün umk-ı hayâl ve haşmet-i ilmî ile biraz anlayabilmek...

İşte edebiyât-ı muhtereme-i milliyemizde gâye-yi âmâlîm –belki de– budur.

Pîş-i reftârî-i idrâkim şâyî’ olmamak için tarihini tasrîh etmekten korkuyorum: Fakat hayli ihtiyar bir zamandan beri buna çalışıyorum. Bendenizin mütehassir olduğum şu nimet-i edebiyeye şimdiden –nâsiyeleri âlûde-i çîn-i taab olmaksızın– nâil olduklarını işittiğim ezkiyâ-yı fitratı -hasetlerimle- mütehayyiren tebrik ederim.”²⁹²

Ali Nusret, bu sözleriyle Şeyh Gâlib’in Türk şiiri için önemini vurgulamış ve Şeyh Gâlib’in şiirini çözmenin, anlamanın oldukça zor olduğunu, bunun için büyük bir emek vererek çalışmak gerektiğini vurgulamıştır.

4.1.5. Tanzimat Edebiyatı

Ali Nusret, Tanzimat edebiyatı ve edebiyatçıları hakkındaki görüşlerini de çeşitli makalelerinde yeri geldikçe belirtmiştir. “Parnasyenler” (1) adlı makalesinde Tanzimat edebiyatçıları hakkındaki genel düşüncelerine şu satırlarda rastlayabiliriz:

“Fesâhat-i elfâzı tehzîbden sonra üslup gelir. Burada nazar-ı tahkîki biraz daha geriye ircâ ile Şinasi, Kemal, Hâmid, Ekrem namlarını kemal-i ta’zîm ile yâd etmek icap eder. Şu kadar ki Şinasi’nin bütün

²⁹² “Galib Dede Hakkında Efkâr”, **Hak**, No:11, 29 Haziran 1328, 6. 121 numaralı *Hak* gazetesinin 11 numaralı ilavesinde yer alan bu nüshâ-i mahsûsada “Galib Dede Hakkında Efkâr” ismiyle zikredilen bölümde Ali Nusret’ten başka Recâizâde Ekrem, Cenab Şahabeddin, Süleyman Nazif, Süleyman Nesib, Ahmed Hikmet, Hüseyin Dâniş, Celal Sâhir, Ahmed Hâşim, Tahsin Nâhid gibi isimlerin görüşlerine de yer verilmiştir.

metânet ve münakkahiyeti ile ‘klasik’, Kemal’in bütün saltanat ve ihtişamı ile ‘romantik’ ve Ekrem’in bütün bir kudret ve hünerverî ile şâirâne olan nesirlerini, şiirlerini teceddüdât-ı edebiyemizin rehber-i hâdî-i ebedîsi olarak tebcîl ettikten sonra nazar-ı teceddüt-perest bi’z-zarûre Hâmid’de vakfe gîr-i hayret olur. Kemal bilhassa kendi ta’bîr-i dil-nişîni üzere ‘maşûka-i vicdânî’ olan siyâsiyât içinde dehâ-yı hârikulâdesini bir hurşîd-i muallâ gibi ufk-ı sermedî-i insâniyete talîk ederek ensâl-i âtiyeyi sabah-ı haşre kadar nûr-ı feyyâzı ile pirâye-dâr-ı maâlî edecek bir mevcûdiyet-i nâdiredir ki tettebbu ile taklit ile onun kâ’b-ı vâlâ-nişînine yetişmek mümkün değildir. Onun için kendisini hattâ üstad sıfatının fevkinde telakki ederek nâsîbe-i muallimiyeti Hâmid ile Ekrem’de görürüz. Ve bugün tutulan tarîk-i şiir ve inşâ hangi nam ile yâd olunursa olunsun bu iki üstadın semere-i feyz-i müteceddidânesi olduğunu teslim etmeyecek munsif yoktur sanırız. Mukadderât-ı meçhûl olmakla beraber denebilir ki edebiyât-ı Osmaniye, Hâmid nâm-ı bülendinden mahrum olsa idi ihtimal ki bugün **Rübâb-ı Şikeste**’ye nâil olamazdık. Nesrimizin tarâvet-i hâzırası da **Târık**’ın bazı parçaları ile **Makber** mukaddimesinden başlıyor.”²⁹³

Ali Nusret, Şinasi’nin bütün sağlamlığı ve seçiciliği ile yenileşmekte olan Türk edebiyatının klasik, Kemal’in ise ihtişamlı üslûbuyla romantik dönemi olduğunu söylemiştir. Recâizâde Ekrem’i yenileşmekte olan edebiyatımızın rehberi olarak gören Ali Nusret asıl büyük yeniliğin Hâmid’de olduğunu vurgulamıştır. Nâmık Kemal’i özellikle siyasete dayanan derin fikirleriyle, dehasıyla, gelecek nesilleri de kıyamet gününe kadar aydınlatacak parlak bir güneşe benzetmiş ve onun yüksek makamına ulaşamayacağını söyleyerek Nâmık Kemal’i üstat sıfatının da üstünde bir yere koymuştur. Bugünkü yeni şiirin ve nesrin yolunu açanlar Ekrem ve Hâmid’dir. Hattâ bu noktada Hâmid’in ismini en tepeye çıkarmış ve “Osmanlı edebiyatı”nın Hâmid’den mahrum kalması halinde Tevfik Fikret’in şiirini ve **Rübâb-ı Şikeste**’yi göremeyeceğini söylemiştir. Nesrin o günkü canlılığını hazırlayanın da yine Hâmid’in **Makber** mukaddimesi ile **Târık**’ın bazı parçaları olduğunu belirtmiştir.

²⁹³ A.g.k., 110–111.

4.1.6. Servet-i Fünûn Edebiyatı

Ali Nusret, “Parnasyenler” (1) ve “Parnasyenler” (2) adlı makalelerinde kendi döneminin edebiyatı olan Edebiyât-ı Cedîde’yle ilgili görüşlerini dile getirmiş, onların Türk şiirine getirdikleri yenilikleri değerlendirmiştir. Ali Nusret, Edebiyat-ı Cedîdeciler ile Fransız edebiyatındaki parnasyenleri birbirine denk görmektedir:

“ ‘Parnasyen’ nâmı tıpkı bizdeki ‘dekadan’ unvanı gibi gayr-i mütenezzilâne bir hande-i istihfâf ile telakki olunur ve mânâdan mücerred olan bu lafzın âşık-ı mehâsin-i tabiat-genc bir edibe izâfesi kâhkahalarla güldürecek bir lakab-ı hicv ü tehekküm addedilirdi. Hiç şüphe yok ki bunlara esbâb-ı handeleri sual edilse idi cevaptan tamamen âciz kalacaklardı; bizde dekadanlar, Fransa’da parnasyenler böyle bir suale tenezzül etmiyorlardı. Emin idiler ki zaman bunun parlak, pek dîde-fürûz bir surette cevabını vererek mütearrızları mecbûr-ı acz ü hayret edecekti.”²⁹⁴

Bizde Edebiyât-ı Cedîdeciler nasıl “dekadan” unvanı verilerek küçümsenmişse Fransa’da da parnasyenler aynı muameleye maruz kalmıştır; ancak parnasyenlerle, Edebiyât-ı Cedîdeciler sadece bu yönden birbirlerine benzemezler. Ali Nusret, parnasyen akımı şu sözlerle anlatmıştır:

“Meslek-i edîbânelerindeki ismin garâbetinden dolayı garaz-kârlarının melekât-ı zahkiyesini tehyîc eden bu genç şairlerin affolunmaz bir kusuru vardı: ‘eşyada cüst ü cû-yı mehâsin’ ve bu mehâsine karşı: ‘hayret-i müfrite’. Bu taharriyât, bu tahayyürât onların rûh-ı bedâyi-perestinde milâd-ı Âdem’den beri ‘şiiir’ unvan-ı can-firîbiyle yâd edilmekte olan kerîme-i mehâsin-i tabiata karşı bir ibtilâ-yı ârâm-sûz hâsıl etmiş idi... Evet, bütün bu âteşîn ruhlarda, vâhime-fürûz bir hüsn ü ân ile temessül eden şiirin şeydâ-yı nâlânı olmuşlardı. Bu nedîme-i dilârâyı kendi zamanlarına kadar lâyık olduğu tecemmülât-ı nüzhet ve zarâfet ile bezenmiş göremedikleri için âdeta bütün levâzım-ı cemâli tezyîde gayret ettiler.”²⁹⁵

Ali Nusret, parnasyenlerin eşyada (nesnelerde) güzelliği aradıklarını ve bu güzelliğe aşırı derecede hayret ettiklerini söylemiştir. Şiiri zarâfet ve tazelikle süslemişler, güzelliğini arttırmaya çalışmışlardır.

²⁹⁴ A.g.k., 103.

Ali Nusret'in bu iki makalesi “dekadanlık” tartışmalarında Edebiyât-ı Cedîdecileri destekleyici niteliktedir. “Parnasyenler” (1) adlı makalesinde Edebiyât-ı Cedîdecilerin Türk şiirine getirdikleri yenilikleri şu sözlerle anlatmıştır:

“Bizde kesîrû'l-âsâr bir muharririn nasılsa ‘dekadan’ ünvanıyla telkîb ve tehzîl etmek istediği edebiyât-ı hakikiye meftunları, daha ziyade, Avrupa’nın parnasyenlerine teşbîh olunabilir. Çünkü dekadanlarımızın edebiyatımıza ettikleri en gayr-ı kabil-i nişyân hizmet, tenzîh-i kelimât, üslûp ve şekl-i sânihâtta tecelli etmektedir.

Hakikaten nezahât-i kelimât düstûr-ı azam-ı edeb oldu. Hayal-hânemizde en hafif, en girîzân bir kerâhet ve zîştî uyandırmak ihtimâli olan elfâz, manassa-i kabulden tard edildi. Hüsn-i elfâzı muhafaza gayreti ale'l-ekser hüsn-i mânâyı da temin etti. Güzel mânâları olan güzel lafzlar bi'z-zarure dil-fırîb hayallerin yâd-âver-i istiğrâkı oldu. Böyle itinalarla hücre-i edebe isâl edilen nev-arûsân-ı sühan gerçekten hasretü'l-kulûb olan birer perî-i dil-ârâm gibi ruhumuzu teshîr etti.²⁹⁶

Edebiyât-ı Cedîdecilerin edebiyatımıza yaptıkları en unutulamayacak hizmet kelime seçimine gösterdikleri özen, ilham şekli ve üslûpta kendini göstermektedir:

“Fransa’daki parnasyenler gibi bizim de genç şuarâmızın (icat ve tervîc-i elfâz) san’at-ı zarûriyesine bahsettikleri vüs’at ve inbisât ne sayede husûl-pezîr oldu? Bütün Arabî ve Fârisî elfâzın yeni yeni zevklerle birbirlerine rapt ve izâfe olunmaları sayesinde değil mi? Ve bu sayede o nâzenîn ve ruh-perver lafzlar senelerden beri dûş-ı taablarında bulunan âsiyâb-ı fersûdeyi atarak nev-zemîn ve nermin câmeler ile tarâvet-nümâ olmadılar mı? Acaba kelimât-ı me’nûseyi muhafaza ederek yalnız tâli’in şimdiye kadar yek-diğerinden mehcûr ettiği bazı elfâz-ı mütehassireyi birbirine akd ile câme-i hâb-ı ülfete sevk etmek, belki de bunların berekât-ı tenâsülünden müstefid olmak ihyâ-yı lisân için daha terakki-cûyâne bir himmet sayılmaz mı? Elfâzın bu izdivâc-ı nevîni en ziyade şuarâmızın gayret-i hayât-efzâsı ile vücuda gelmiş değil midir?”²⁹⁷

Edebiyât-ı Cedîdeciler tedavülde kalkmış kelimeleri yeniden kullanım alanına sokmuşlar, bunların yanında yeni kelimeler de icat etmişlerdir. Divan edebiyatında benzer bir uygulamayı Nef’î yapmış, fakat o da takip edilmemiştir.²⁹⁸ Edebiyât-ı

²⁹⁵ A.g.k., 104.

²⁹⁶ A.g.k., 107–108.

²⁹⁷ A.g.k., 108–109.

²⁹⁸ A.g.k., 109.

Cedîdecilerin bir diğer önemli katkıları da üslûp bahsindedir; onlar akıcı ve çağrışıma açık bir üslûp tercih etmişlerdir:

“Şu kadar ki parnasyenlerin mütâlaa-i âsârı ile lebrîz-i nefâset ve zarâfet olan müteahhirîn-i şebâb üslûb-ı ifâdeye daha ziyade ifâzâ-i hiffet ve şûhî mümkün olduğunu düşünerek nesirde, nazımda bir şîve-i revân ittihâz ettiler... Artık sünûhât-ı kalbiye ve tulûat-ı fikriye nukûş-ı günâ-gûn ile ve pür-tekellûf ve tasannu dîbâlar içinde değil, nazik, rakik, şuh, nermin, hafif tüller, dantelâlar içinde birer perî-i raksan gibi uçuşmaya, esîrî birer mahiyet almaya başladı. Eşkâl-i sânihât dahi tabiatıyla hercâi olmaya meyletti... Artık bunlar saçları muntazaman örgülü, şal hırkalara bürünmüş vakur, müteazzım büyük kadınlar değil. Mest-i garâm, şûrîde-i hırâm, tannâz ve bî-karar dilberler, ferîşteler idi...”²⁹⁹

Ali Nusret, Edebiyât-ı Cedîdecilerin Batı edebiyatı nazım şekillerinin yanında Divan edebiyatı nazım şekillerini de kullandıklarını fakat daha ziyade muhtevada değişime gittiklerini de belirtmiştir. Tanzimat edebiyatçılarını, Batı taklitçiliği yapmakla suçlayanlara karşı da şu cevabı vermiştir:

“Acaba nesir ve nazmımızı bu kadar serbest ve hevâ-perest edip mâzî-i edebiyâtımıza büsbütün veda etmek muvâfık mıdır?... Bir de bütün gençler için yegâne nümune bunlar mı olmalı? Evet, işte burada ihtilâf-ı nazar vardır. Meselâ şiirde kıta, gazel, kaside, mesnevi bi’l-küllîye terk olunup da hep Avrupa eş’ârı tarzındaki eserlere mi râğbet ve iltifat edilmelidir?... Hiç şüphe yok ki hayır. Kemal, Hâmid, Ekrem bunlara pekâlâ temayül etmişler ve bu vadilerde pek latif ve dil-nişîn bedâlar vücuda getirmişlerdir. Sonra onlarda bir şekl-i milliyet vardır ki Avrupa’yı mutlaka taklit hevesi ile feda olunmak günahdır[...] Kemal’in neşîde-i ebedîyü’l-iştihâr ‘Hürriyet’i ile Hâmid’in de ‘Hacle’si ve daha nice manzûmâtı hep kasîde vadisi değil midir? Kasîde olmaları letâfet ve azametlerine hiç hâlel îrâs ediyor mu? Ama kasîde denince tabasbus ve riya üzerine müesses bir binâ-yı ekâzib tasavvur olunursa elbette ondan nefret edilir.”³⁰⁰

Ayrıca edebiyatımızda sürekli Doğulu olmaktan kaçmaya çalışırsak Batılı da olamayacağımızdan ârâfta kalacağımızın altını çizmiş ve Tevfik Fikret’lerin, Cenab Şahabeddin’lerin, Fâik Âlî’lerin hep Divan edebiyatı geleneğinden geçtiklerini de belirtmiştir:

²⁹⁹ A.g.k., 111.

“Bir de böyle lisân-ı edebimizde her an Şarklıktan tecerrüde çalışırsak – tabii Garplı da olamayacağımızdan– mevkiimiz nihayet a’râf-ı hayret olur!.. Ve emin olmalıyız ki Tevfik Fikret’ler, Cenab Şahabeddin’ler, Fâik Âlî’ler ve daha bir iki hem-râh-ı sanatları gibi esâtize-i şiir ve inşâ, tabaka-i ûlâ ricâl-i sühân hep eşkâl-i milliye-yi nazmdan geçmişler mümârese-i şiiriyelerini oralarda takviye ettikten sonra bu şâhika-i kemâle i’tilâ etmişlerdir. Hâlâ ‘Sis’ manzûme-i hümayun-demi ile Nef’î ve Nedim tasvîrât-ı hârikası mesnevi tarzında olmaktan dolayı hiçbir şey kaybetmedikten başka bilâkis yed-i ihtirâmımızda –hemen ruhumuzu taltîf eden– bir kıymet-i milliye ile dahi vâlâ-kadr oluyorlar. İşte bunlar, bu ser-âmedân-ı edeb, etvâr-ı milliyeden istiğna göstermiyorlar; halbuki peyrevler, bu en son zekâlarda zevk-i millîden biraz fazlaca tebâüd hiss olunuyor.”³⁰¹

Ali Nusret, “Parnasyenler” (2) adlı makalesinde bizde “dekadanlar”ın Batı’daki rehberlerinin Leconte de Lisle, Theodore de Bonville, Charles Baudelaire, François Couppé, Sully Prudhomme, Paul Verlaine ve Catulle Mendes gibi parnas akımının öncüsü isimler olduğunu söylemiştir.³⁰² Bunların içinden özellikle François Couppé’nin Tevfik Fikret şiiri üzerindeki etkisine şu sözlerle dikkati çekmiştir:

“Bunlardan meselâ François Couppé’yi biraz tettebbu etmiş olan bir meftûn-ı edeb **Rûbâb-ı Şikeste**’yi vecd ve istiğrâk ile okurken hemen her neşîde-i dilârâsında o mütehassis rakîkû’l-beyânın ukûs-ı ahengini istimâdan sâmia-i rûhunu alamaz. Bu ise **Rûbâb-ı Şikeste** için bir nakîse değil, bilâkis bir feyz-tâ-ebed-i hurûşandır. Nakîse ancak nesl-i cedîdin en büyük şairi olan o fitrat-ı nâdireye “dekadan” gibi bir unvan izâfe edenlere teveccüh eder. Çünkü şâir-i şehîd İsmail Safâ ile başlayarak muakibleri olan bir avuç, evet, maa’l-teessüf bir avuç mücâhidîn-i edebın silsile-i ictihâdâtı ile şâhika-gîr-i itilâ olan meslek-i nezâhet ve letâfetin ‘dekadanlık’ ile hiç münasebeti yoktur.”³⁰³

Ali Nusret, yukarıda da belirttiği gibi Edebiyât-ı Cedîde’nin öncüsü olarak İsmail Safâ’yı görmüş ve sözlerine “Şiirimizde bu inkılâb-ı ulvîyi –zamanına göre– ibtidâ vücuda getiren tab’-ı latîfi nâm-ı âfifinden daha saf ve muallâ olan merhum İsmail Safâ’dır”³⁰⁴, diyerek devam etmiştir. Ali Nusret, Couppé’nin öğrencisi olarak parnas şiirin yoluna ilk girenin İsmail Safâ olduğunu özellikle belirtmiştir.³⁰⁵

³⁰⁰ A.g.k., 111–112.

³⁰¹ A.g.k., 123–124.

³⁰² A.g.k., 115.

³⁰³ A.g.k., 116.

³⁰⁴ A.g.k., 116.

³⁰⁵ A.g.k., 118.

4.1.7. Batı Edebiyatı

Daha önceki bölümlerde de görülebileceği gibi Ali Nusret, yeri geldikçe, edebiyatımızı Batı edebiyatı ile karşılaştırmış ve ortaya attığı görüşlerini Batı, özellikle Fransız edebiyatından verdiği örneklerden yararlanarak kuvvetlendirmiştir. Yazar, “Küçük Hikâyeler ve Bir Nümûne” adlı makalesinde edebiyatın, bir milletin ahlâk ve vicdan terbiyesindeki öneminin bir kere daha altını çizdikten sonra Avrupa’da, tabiatı, hayatı aynen takip ve tercüme eden “natüralist”lerden bahsetmiştir. Ali Nusret, bizim edebiyatımızda da bu türden küçük hikâyelere örnek olarak Mehmed Rauf’un eserlerini göstermiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Ancak nev’-i hakîki üzere olan edebiyât-ı tabîiye temâyülât-ı beşeriyenin nik ü bedini teşrîh ile tenzîhe vefa ettiğinden günden güne münteşir ve istikbalin edebiyât-ı sahîhası olarak an-be-an terakkiye mütemayildir. Bu nevdeki küçük hikâyeler, bilhassa hakikat-perestân-ı edebînin mergûbudur. Bunlar bilâ-nisbe pek mahdûd bir zemin ve muhit içinde pek elîm hakikatler, pek fecî âkıbetler, pek sûzişli nedâmetler tasvir ederek uzun uzun edeb ve ahlâk hutbelerinden ziyade rikkat-bahş-ı vicdân olurlar. Biz de bu küçük hikâyelerin, tabiiyyûn-ı üdebâ mesleğine göre şâyân-ı dikkat olanlarını **Eylül** müellifi yazıyor. Fakat... Evet, pek mühim bir fakat var! Böyle hikâyelerden maksûd olan nef’-i hakîkiyi külliyyen ihmal ederek bilâkis ifsâd-ı ahlâk edecek tasvîrât-ı şuh-hâne ile iktifa ediyor. Hafif mevzular için pek tatlı olan o nizâr u perrân, cüst ü çâlâk, zem ve nâzenîn üslûbun çeşm-i rûhu ağlatarak, vicdân-ı insâniyeti lerzân edecek elvâh-ı müessireye lisân-ı tasvîr olmaması ziyan, pek büyük ziyandır.”³⁰⁶

Ali Nusret, Mehmed Rauf’un, “edebiyât-ı tabîi”ye örnek bu küçük hikâyelerinde, faydalı gerçekleri anlatacak yerde ahlâkı bozacak cinsten “şuh-hâne” tasvirlerle yetindiğini söylemiştir. Mehmed Rauf’un, o güzel üslûbunu; ruhu ağlatacak, vicdanı titretecek etkileyici sayfalar yazmak için kullanmamasını ise bir ziyan olarak nitelendirmiştir. Ali Nusret, Avrupalı yazarların da böyle eserler yazdıklarını, fakat en hayâsız olanlarının eserlerinde dahi hemen dâima bir edep ve ahlâk dersi olduğunu belirtmiş ve “Fransa’da en perde-birûnâne eserler yazmakla ma’rûf bir müelliften”³⁰⁷, Catulle Mendes’ten seçtiği “bir âlüfteyi”, “bir fuhşu”

³⁰⁶ A.g.k., 151–152. Bkz. (305), “Küçük Hikâyeler ve Bir Numûne”, 151.

³⁰⁷ A.g.k., 153; A.g.y., 151.

tasvir eden “Eski Ses” adlı hikâyeyi çevirip bunlara bir örnek olarak makalesine eklemiştir.

Ali Nusret’in, **Bir Sergüzeşt-i Hûnîn** (1326/1910-1911) adlı eserini de çevirdiği Catulle Mendes’le ilgili müstakil bir makalesi de vardır. Catulle Mendes’in bir tren kazası neticesinde ölümü üzerine kaleme aldığı yazıda, yazarın sanatını tanıtmış, edebî hayatı hakkında bilgi vermiştir. Ali Nusret’e göre Catulle Mendes, “Fransız lisanını gerçekten bir musikî-i tarab-efzâ haline getirmiş”³⁰⁸ isimlerin başta gelenlerindendir. Catulle Mendes’in sanatının özünün “kadın” olduğunu, hayatın ve tabiatın onun eserlerinde “kadın”la cisimlendiğini söyleyen Ali Nusret, sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Her türlü meşakk-ı rûh ve bedene bahş-i ârâm eden bu timsâl-i nermîn bu mecmûa-i nefîse-i mehâsin Catulle Mendes için öyle bir tasvîr-i güzîndir ki bütün bedâyi’-i tabiat olsa olsa ona bir serâ-çe-i ziynet olabilir.

Rübâb-ı kalbinde yalnız, bir terâne-i nâlân olur: kadın sesi. Nevehât-ı kâinâtın rûhuna yalnız bir enîn ile aks-endâz-ı teessür olabilir: kadın. Şehîkî-i dumû’-i hayât yalnız bir şekilde hûn-âbe-i mâtem halini alır: kadın gıryesi...

Bütün ezâları, cefâları, hıyânetleri.. vefâları, işveleri, nezâketleri ile kadından başka hiçbir bedîa-i hilkat onun perî-i fikrine şeh-per-i i’tilâ olamaz. Yalnız kadındır ki onu sihr-i nigâhı ile hakikaten âsumân-ı ma’mûr-i hayâle çıkarır... Bütün meşakkatleri ile bu hayat bir devr-i kesîf altında münhasif olur gider. Bir kadın cemâlinde ne amîk bir şî’r-i ebedî mündemic olduğunu anlamak, hissetmek ve bu his ile mest-i huzûz olmak için Catulle Mendes’in hayâlet-i uryânını temâşâ etmek lazımdır. O kadar sade mevzulara o kadar müheyyec-i rakîk etvâr-ı şâir-âne vermek için hüsn ü ânı hakikaten bir sanem-i perestîde gibi telakkî ederek huzûr-ı vecd-efzâsında meshûr ve medhûs olmaktan başka çare yoktur.”³⁰⁹

Ali Nusret, Catulle Mendes’in eserlerini ise şu sözlerle değerlendirmiştir:

³⁰⁸ Bkz. (55), “Catulle Mendes”, 247.

³⁰⁹ A.g.y., 247.

“İşte Mendes böyle bir meshûr-ı hüsn ü aşktır ki hattâ mühmel olan elfâz ve kelimâtı bile bu sihrin bûy-i mestî-bahşâsı ile ruha tatlı tatlı nüfuz eder. Mevzularının hiffet ve rikkatine efsûn-ı beyânı öyle bir tarâvet ve nezâket verir ki koparmaya değil, koklamaya bile cesaret olunamaz. Ezhâr-ı nizâr gibi insan maânî-i cezbe-füzûdunu tahkîke ne fikrinde ne de kalbinde zehre-i tahammül bulamaz. Onlar, kalbin en ziyade heves-kâr-ı şevk ü şegâf olduğu müstesnâ demlerde bir bî-hûşî-i mübhem içinde okunur, müphem bir telezzüz ile ikmâl olunur: ‘Bütün heves, heves ve ibtilâ, garâm ve emel!’ denir, geçilir... Zaten Mendes için de bütün felsefe-i hayât ekseriyâ bir âh-ı sitem-kâr ile biten bir mestî-i muvakkattır. Lâkin bu felsefeyi böyle şûh ve dil-firîb melâike-i elfâzın sine-i uryânına tevdî’ eder ki nazra-i ûlâda vücut ra’şeler, nâtıkaya rekâketler ilkâ ederek bütün tâb ü tüvânı keser, en haşin tabiatları dahi dâm-ı zülfüne esir eder. Hattâ lehçe-i tasvîrinin hüsn ü ânı o kadar güzîde, o kadar nâdire-i cûyânedir ki artık onların letâfet-i hâriciyyesine firifte olan ruh için mehâsin-i bâtinîyyesini tahkîke imkân kalmaz. Bilhassa her biri birer numûne-i şûhî-i beyân olan ‘küçük hikâyeler’i kuvve-i teshîriyye-i elfâzın te’sîr-i rûh-firîbine birer şâhid-i ebedîdir.”³¹⁰

Ali Nusret, Catulle Mendes’in eserlerinin son derece nahif olduğunu, tasvir dilinin güzelliğinin ise çok güzide ve nadir bulunan cinsten olduğunu belirtmiştir. Türk edebiyatındaki denginin ise Nedim olduğunu söylemiştir:

“Şuarâmızın içinde Catulle Mendes’e bir hemtâ aramak lâzım gelse idi, zaman ve milliyet farkından kat’-ı nazar olunarak, Nedim, bu hezâr-ı her-dem civân-ı muhabbet gösterilebilirdi. Her ikisi aynı şûhî-i tabîat ile zemzeme-sâz-ı ibtilâ olan bu iki mecrûh-ı aşkın nâle-i kalbi sımâh-ı rûha aynı hararet, aynı şetaret ile nüfuz eder. Ve Kemâl Bey’in Nedim hakkındaki: ‘Nedim’in divânı ise anadan doğma soyunmuş bir güzel kız resmine müşabihtir; eğerçi erbâb-ı mezâk bir nazarda letâfet-i hüsn ü ânına meftun olur; lâkin...’ hükmü Catulle Mendes’in eserlerinden kısm-ı a’zamına tatbik olabilir. Fakat âsâr-ı hissiye ve hayâliyyeyi doğrudan doğruya sencîde-i mîzân-ı hüsn etmek kâide-i esâsiyye-i san’at olduğu için ‘güzel’ olan her şeyin ruha lezzet-bahş-ı istiğrâk olması tabiidir. Mendes’in eserleri ise hemen serâpâ güzeldir. Zira onun nazar-ı ırfânında hüsn ü ân asıldır, fer’ değildir. Bütün kavânîn-i muhabbeti tanzim eden bu hâkime-i ezeli bir arûs-i bî-bahâdır ki ne kadar ilhâmât-i şi’riyye var ise onun refref-i istignâsına peyvestedir...”³¹¹

³¹⁰A.g.y., 247.

4.2. Lisan Meselesiyle İlgili Görüşleri ve Tartışmaları

Ali Nusret, II. Meşrutiyet'ten sonra alevlenen ve dilin Türkçeleşmesi, sadeleşmesi etrafında dönen dil tartışmalarına katılmış, tasfiyeciliğin karşısında yer almıştır.³¹² Yazar, bu tartışmalar sırasında yazdığı yazılarda dille ilgili görüşlerini de açıklamıştır. Ali Nusret'in lisanla ilgili yazıları **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır. Yazar, tartışmalara, Süleyman Nazif'in dille ilgili görüşlerine destek vermek amacıyla kaleme aldığı "Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân"³¹³ adlı makalesiyle katılmıştır. Bu makalesine sırasıyla Kazanlı Ayaz İshakî, Celâl Sâhir ve N.Y.'den cevap gelmiştir. Süleyman Nazif, Ali Nusret'i desteklemek amacıyla "Ali Nusret'e Teşekkür" başlıklı bir yazıyla Ali Nusret'in makalesini aynen **Yeni Tasvîr-i Efkâr**'da da yayımlamıştır. Halil Edib, **Yeni Tasvîr-i Efkâr**'da yayımladığı "Lisân Meselesine Dâir" adlı yazıda Ali Nusret'in makalesindeki bir yanlışlığı düzeltmiştir. Ali Nusret, önce Halil Edib'e "Bir Cevâb-ı Müteşekkîrâne" başlıklı yazısıyla cevap vermiş, daha sonra da "Lisân-ı Müzeyyen ve San'at" başlıklı beş makaleden oluşan seri yazılarıyla Celâl Sâhir'i cevaplamıştır. Bu beş makale Celâl Sâhir'e hitaben yazılmış olsa da aslında Ayaz İshakî'ye, N. Y.'ye ve dilde tasfiyeciliği savunanların tümüne cevap olarak kaleme alınmıştır.

4.2.1. Lisan Tartışmalarına Katılması

II. Meşrutiyet'in ilânını takiben kurulan Türk Derneği ile Yeni Lisan hareketine başlangıç yapılmıştır. Devrin yazarları da lisan meselesi hakkındaki görüşlerini dönemin çeşitli gazete ve dergilerinde yayımlamışlardır. Ancak 1909 ortalarına kadar "münakaşalara yol açıcı dil meseleleri baş göstermemiş

³¹¹ A.g.y., 247.

³¹² Biz, bu bölümde Ali Nusret'i merkeze alarak tartışmalar sırasında ortaya koyduğu görüşlerini ve yazılarına gelen karşılıkları değerlendirip bu tartışmalar daha çok içinde onun yerini belirlemeye çalışacağız. II. Meşrutiyet döneminde çıkan dil tartışmalarıyla ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek için bkz.: Bkz. (238), LEVEND, 300-370; Fevziye Abdullah TANSEL, "Türkçe'nin Sadeleştirilme ve Tasfiyesi (1908-1910)", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, 5-77; Bilge ERCİLASUN, **İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit**, 78-89; Yusuf Ziya ÖKSÜZ, **Türkçe'nin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi**, 57-74.

³¹³ Ali Nusret, "Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân", **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 948, 23 Temmuz 1325, 179-182. Ali Nusret, bu makalesine **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye** adlı kitabı içerisinde de yer vermiştir.

bulunuyordu.”³¹⁴ Tasfiyecilik hakkındaki tartışmalar 1909 Temmuz’unda, Halil Rüşdü’nün bir makalesi ve Süleyman Nazif’in ona verdiği cevapla başlamıştır. Halil Rüşdü, dil hakkında yazdığı bir yazıyı yayımlanması için **Yeni Tasvîr-i Efkâr**’a göndermiştir. Süleyman Nazif, bunun üzerine “Lisan Meselesi-Halil Rüşdü’ye Cevap” başlıklı yazısında gazete sahibi Ebuzziya Tevfik’in orada bulunmadığı bir sırada onun kanaat ve zevkine uymayan bir yazının gazetede yayımlanmasına müsaade edemeyeceğini söylemiş ve eğer gazetenin sahibi kendisi olsaydı bile dili sadeleştirmek isteyen bir makalenin gazete sayfalarında yer almasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Süleyman Nazif, bu yazısının geri kalan kısmında da tasfiyecilikle ilgili görüşlerini ortaya koymuş ve tepki çekecek nitelikteki şu sözleri söylemiştir:

“Lisanı sadeleştirmek, bizi yedi asır geriye ve dört beş bin kilometre uzağa atmaktır. Niçin?.. Eğer bu fedakârlık irsî veya kışbî ataletlerinin cezası olarak, idrakin derekât-ı pestinde sürünen bazı avamı memnun etmek için ise günahdır. Havasın derece-i zevkini tenzil edeceklerine avamın dereke-i idrakini terfi etmeye çalışsınlar[...] Ecdadımızın Asyâyı vasatîden firar ederken kargaşalığa tesadüfle getiremedikleri kelimâtı bulmak bir hizmettir. Fakat bu kelimeleri yerleştirmek için bizim altı asırlık kedd-i yemin ve hem de vefâ-kârînimiz olan elfâzı tensîkâta uğratmak muvafık-ı insaf olamaz. Tekrar ederim ki biz bugün Buharalı değiliz ve olamayız. O mâziyi iadeye çalışmak mühlik bir ilticâdır.”³¹⁵

Süleyman Nazif’in yazısına Ayaz İshakî’den karşılık gelmiştir. Ayaz İshakî, **Sırât-ı Müstakim**’de yayımlanan “Lisan Meselesi” adlı makalesinde ister edebî, ister sade dille olsun her eli kalem tutanın vazifesinin Anadolu Türkleri’ni uyandırmak olduğunu söylemiştir.³¹⁶ Ayaz İshakî, bu meseleye daha çok siyasî açıdan yaklaşmaktadır. Ayaz İshakî’nin yazısına cevap ise Ali Nusret’ten gelmiştir. Ali Nusret, “Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân” adlı makalesinde Süleyman Nazif’i desteklemiş ve şunları söylemiştir:

“Lisân-ı Osmânî’nin sadeleştirilmesi ve elfâz-ı Arabîyye ve Fârisîyye’den, ale’l-husûs maânî-i husûsiye kasedilmek üzere bu elfâzın mezcinden hâsıl olan terkiplerden tecrîd edilmesi hakkında bir

³¹⁴ Bkz. (312), TANSEL, 17.

³¹⁵ Süleyman Nazif, “Lisan Meselesi-Halil Rüşdü Beyefendi’ye”, **Yeni Tasvîr-i Efkâr**, No: 43, 29 Haziran 1325.

³¹⁶ Ayaz İshakî, “Lisan Meselesi”, **Sırât-ı Müstakim**, No: 46, 9 Temmuz 1325, 316–317.

müddetten beri sahâif-i matbuatta bir bahs-i garîb deverân etmektedir. Lisanı lisân-ı eslâfın ukûk-ı rekîkesinden tahlîs ile rabt-ı efkâr ve makâsıda bi's-sühûle müsait bir habl-i metîn ve dil-nişîn hâline ifrâğ hususundaki bu teşebbüs-i müceddidâne, sülûsân asır kadar bir zamandan beri zevk-i âşinâyân-ı edebi işgal eylemektedir. Meselenin bu müddet zarfında bir cereyân-ı tabîî ve zarûrî ile kesb ettiği safahât-ı tekâmül, hakikat-i inkılâbın neden ibaret olacağını pek rûşenâ bir surette ibrâz edip durmakta iken müddeiyân-ı garîbe erbâbı bu hakîkatten taâmı ile lûtf-ı beyân için kendilerine minküllî'l-vücûh merbut ve muhtaç olduğumuz kelimât-ı Arabîyye ve Fârisîyye'ye nazar-ı husûmetle bakarak zavallı lisanımızı yeni baştan sefil ve üryan etmek istiyorlar. Garibi şu ki bu bahs-i irticâ-kârâneye bir de 'hamiyyet-i milliye' şîvesi izâfe ederek hüsn-i ârâyişin kuvvet ve istiklâl menâfî olmadığı itikadında bulunanları –zevâhir-i beyyinân-ı hamiyet tarafından muâteb olmak endişesi ile– mahkûm-ı sükût etmek kiyâsetini iltizâm ediyorlar. Halbuki meseleyi, dediğimiz gibi, cereyân-ı tabîî-i tekâmül kendi kendine halletmiştir.”³¹⁷

Yukarıda da görüldüğü gibi Ali Nusret, dilin sadeleştirilmesine, Arapça, Farsça kelimelerin dilden atılmasına sert bir şekilde karşı çıkmıştır. Dilden Arapça ve Farsça kelimeler atıldığında dilin sefil ve çıplak kalacağını söylemiştir. Dili sadeleştirmekle “hamiyyet-i milliye”nin alâkasının olmadığı görüşünü savunmuştur. Yazar, Edebiyât-ı Cedîde'nin süslü dilini kastederek dilin doğal gelişimine bırakıldığında görüldüğü gibi sadeleşmeye doğru gitmediğini iddia etmiştir.

“Eslâf-ı kadîmenin kemâl ve iclâli bu bahisten hariç dursun. Fakat meşîme-i teceddüdden doğmuş olan nesl-i hâzır, Âkif Paşa ve Reşîd Paşa'lardan itibaren Şinasi'lerin, Kemal'lerin, Hâmid'lerin, Ekrem'lerin rahle-i feyzâ-feyz-i edeblerinde perveriş-yâb-ı nezâket olarak Fikret'lerin, Cenab'ların, Hâlid Ziya'ların, Süleyman Nazif'lerin, Fâik Âlî'lerin nâtika-i fesâhet ve belâgatini sevgili lisân-ı Osmaniye'nin –o muhterem üstatlardan bu güzîde şâkirdlere müstakil– mirâs-ı letâfet ve nezâheti olarak kabul etti. İşte bütün cihan bir araya gelse lisân-ı edebimiz hakkındaki bu itikadı nefâis-i edebiye meftunlarının vicdanından tayy etmek mümkün değildir”³¹⁸

diyen Ali Nusret, “Lisân-ı Osmânî”yi Âkif ve Reşîd Paşa'lardan, Şinâsi'lerden, Kemal'lerden, Hâmid'lerden, Ekrem'lerden Servet-i Fünûn dönemi edebiyatçılarına bir miras olarak görmektedir.

³¹⁷ Bkz. (220), Ali Nusret, 173–174; Bkz. (313), “Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân”, 179.

³¹⁸ A.g.k., 174; A.g.y., 179.

“Lisanımızı dört beş asır geriye gönderip bu kadr-i hâce-gân-ı edebî senelerden beri masrûf olan himemât-ı âliye-yi mecidânesini ta’kîm etmek isteyen nemek-bahr-ı amân-ı lisân ne garip dâvâda bulunuyor! Meselâ Süleyman Nazif Beyefendi gibi en büyük mahrûmiyet ve esefimizi yegâneliği teşkil eden ve her sabah **Tasvîr-i Efkâr**’ın sahâif-i dil-pesendinde bize, hutbe-i siyâset ve hamiyet şeklinde bir ziyâfet-i edebiye ikram eyleyen münşî-i fâzılın lisân-ı muallâsı avamın derece-i idrâkinden bâlâ-terîn imiş!.. Kabahat Süleyman Bey’in midir? Bir de mutlaka herkes avam için mi yazmalı?.. Varsın avamın anlayabileceği surette sehl ü basit lisan ile idâre-i efkâr eden muharrirlerimiz de bulunsun. Onlara hiçbir vakit: ‘Siz pek âdi, pek bayağı yazıyorsunuz! Biraz erbâb-ı kemâl âsârına bakın da onlardan iktibâs-ı letâfet ve ihtişâm ediniz!’ denmez. Zira sözün muhataba nazaran söyleneceğini kimse inkâr etmez”³¹⁹

sözleriyle de avama yazılmasına, avamın anlayacağı şekilde yazılmasına karşı olmadığını dile getirmiştir, ancak devamında yüksek ve derin fikirlerin basit, sade sözlerle anlatılamayacağını da savunmuş ve bu konudaki görüşlerini de şu sözlerle açıklamıştır:

“Avam, elfâz ve terâkib-i mutantanayı anlayamazsa emin olmalıdır ki onların tazammun ettiği maânî-i âliyeyi de –ne kadar açık ve bayağı elfâz ile söylenmek mümkün olursa söylensin– yine idrak edemez, yine idrak edemez! Avamın seviye-i idrâkı ile mütenasip mebâhis-i basîte zaten kendi besâteti ile mütevâzin elfâz-ı sade ve hayîde ile kanaat eder. Fakat efkâr-ı bülend-i hikmet ve siyâseti o elfâz-ı hayîde ile edâya kalkışmak mevzuun ulviyetine karşı ihânet-i fazîhadır!”³²⁰

Yukarıda da görüldüğü gibi Ali Nusret, bu mutantan kelimeleri, üslûbu anlamayan avamın ne kadar açık ve bayağı bir dille söylene de anlatılmak isteneni yine anlayamayacağı görüşünü savunmuştur.

“İ’sâr-ı sâlîfe-i rehâvetin telâfî-i mâ-fâtı maksadıyla avama bir terbiye-i âcile-i fikriye vermek için esbâb-ı telkînden olan lisanın sadeleştirilmesi başka, ecille-i üdebâ lisanını kökünden kal’ etmeye uğraşmak başkadır. Bu kasd-ı ahîr bütün akvâm-ı fâzıla indinde hâiz-i şeref ve kıymet olan ‘edebiyât-ı âliye’ye tecavüzdür ki teessüfler, istiğrâblarla telakki olunmaya şâyândır”³²¹

³¹⁹ A.g.k., 175; A.g.y., 179

³²⁰ A.g.k., 176; A.g.y., 179

³²¹ A.g.k., 177; A.g.y., 180

sözleriyle de dili sadeleştirme hareketinin “edebiyât-ı âliye”ye âdeta bir tecavüz olduğunu söylemiş, bu tür çabalar yerine halkın okutturulmasının, yazdırılmasının ve “havass”ın dilini anlayacak seviyeye getirilmesinin daha uygun olacağı görüşünü savunmuştur.

Dilin sadeleştirilmesi bahsinde teklif ettiği çözüm yolu ise dilin kendi haline bırakılmasıdır. Bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Lisân-ı Osmânî’de istiklâl arayanlar bu lisanın ne Arapça, ne Acemce, ne Fransızca, ne de Çağatayca olmasını arzu etmeyenlerdir. Bu lisan, icabına göre, bunların hepsinden mahlût, kendi zevkine göre bir üslûb-ı ifâdeyi hâiz, iktibâsât-ı güzîdesi ile günden güne güzelleşmeye müsait bir lisân-ı latiftir. Bunun kendine has bir tavr-ı millîsi olmasını kim arzu etmez? Ama bu tavır, lâfzen ve mânâen Çağatayca’dan iktibâs edilmeye kıyâm olunursa bütün hüsn-i tabiat erbâbı isyan eder. Artık ‘nevzâd’ kelimesi varken mâl-i meşrûumuz sayılabilirken onun yerine ‘tonguç’ isti’ mâl etmekliğimiz tavsiye olunursa zevkimiz rencîde olur!”³²²

4.2.2. “Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân” Makalesine Gelen Cevaplar

Görüldüğü gibi Ali Nusret’in bu makalesinde savunduğu görüşler hemen tamamen Süleyman Nazif’in görüşleriyle paraleldir. Zaten Süleyman Nazif de makaleyi bir hafta sonra “Ali Nusret’e Teşekkür” başlığıyla ve kısa bir teşekkür yazısıyla birlikte **Yeni Tasvîr-i Efkâr**’da “Muhterem ‘Servet-i Fünûn’ gazetesinin son nüshasında edîb-i muktedir Ali Nusret Beyefendi’nin yazdıkları makale-i âlimâne, bu mebâhiste söylenebilecek sözlerin hepsini ve en doğrusunu câmi olduğundan aynen nakl ve iktibas ediyoruz.”³²³ sözleriyle yeniden yayımlamıştır.

Ali Nusret’in makalesine ilk karşılık Halil Edib’den gelmiştir. Halil Edib, “Lisan Meselesine Dâir” adlı yazısında Ali Nusret’in, yazısında, “Isıramadığın eli öp” şeklinde kaydettiği atasözünün aslının “Kesemediğin eli öp de başına koy”

³²² A.g.k., 180–181; A.g.y., 182

olduğunu söylemiş ve bu yanlışı Şinasi ve Ebüzziya Tevfik'in birlikte hazırladıkları **Durûb-ı Emsâl-i Osmânîyye**'yi (1268) kaynak göstererek düzeltmiştir. Ali Nusret'e göre bu atasözü "gerek edeben, gerek ahlâken, gerek lâfzen nezaket ve letâfetten zerre kadar" nasibini almamıştır. Halil Edib, "Isırmak tab'-ı beşerde yoktur; bu, bir haslet-i sükkânedir" diyen Ali Nusret'e hak vermekle birlikte atasözünün yanlış kaydedildiğini söylemiş, atasözlerinin millî birer hazine olduklarını, yerinde kullanıldıklarında beyâna ve belâgate asalet katacaklarını belirtmiştir.

"[...] durûb-ı emsâlimiz; baştanbaşa tetkik edilecek olursa, o kısa kısa sözlerin ne büyük hikem ve hakâyıkı câmi' olduğu anlaşılır. Hiçbirinde muktezâ-yı hâle, âdâb ve nezâhete münâfî bir lafz görülemez. Yanlış zapt etmiş bulunmalarında tereddüde mahal olmayan Nusret Beyefendi, mesel-i mezkûru o şekil ve müeddâ ile izzet-i nefis-i millîye karşı bir tecavüz ve istihkâr suretinde telâkki eylemekte haklıdırlar. Lâkin böyle hasîs bir elfâzın yerinde sarf ve irâdî asâlet-i beyân ve belâgate parlak bir misal teşkil edeceğini de inkâr buyurmazlar sanırım."³²⁴

Ali Nusret, Halil Edib'in bu yazısına **Servet-i Fünûn**'da yayımlanan "Bir Cevâb-ı Müteşekkîrâne" adlı yazısıyla cevap vermiştir. Ali Nusret, "Üstâd-ı Lebîb" diye hitap ettiği Halil Edib'e öncelikle, ihtarı için teşekkür etmiştir. Amacının nezih kelimelerle ifade edilen bir gerçeğe köhne, bayat kelimelerle ifade edilen bir hikmetin arasındaki farkı göstermek olduğunu söylemiştir. Ancak Ali Nusret, atasözünün, hâfızasında kaldığı gibi bir şeklinin de olabileceğini belirtmiştir. **Durûb-ı Emsâl-i Osmânîyye**'nin büyüklüğünü överken onda da eksikler olduğunu söylemeden geçememiştir. Araştırılacak olursa esere katılacak daha pek çok "emsâl" ve "hikem" bulunacağını belirtmiştir. Bunun için de "âsâr-ı muhtereme-i eslâf"tan, "Arabî ve Fârisî'nin hazâin-i edeb ve hikmetinden" yararlanarak genişletmeyi teklif etmiştir.

Yazar, "...yakınımızdaki nefâis ve bedâyî dururken pek uzaklara medd-i nazar etmek maârif-ı millîye ve şarkıyeye karşı biraz hürmetsizlik olur değil mi efendim?

³²³ Süleyman Nazif, "Ali Nusret'e Teşekkür", **Yeni Tasvîr-i Efkâr**, No: 70, 27 Temmuz 1325.

Şinasi merhum bu kadir-şinaslığı ne güzel izhâr etmiştir!”³²⁵ diyerek aslında bir yandan da Arapça, Farsça kelimelerin önemine ve Arap, Fars edebiyatının değerine dikkati çekmek istemiştir.

“Filvâki elfâz ve kelimât, kirâm-ı üdebânın vedîa-i zevk-i selîmi olup onlara izâfe-i nezâhat ve hasâset etmek hâme-i belâgatlarının bir mazhariyet-i sâhirânesidir. Bunun için şu salâhiyeti biraz kasr ederek nev-resîdegânı elfâz-ı mütebeddileye râğbetten şiddetle tahzîr etmek tarafdârıyım.”³²⁶

diyen Ali Nusret, Arapça ve Farsça kelimelerin ince zevk sahibi edebiyat büyüklerinin birer emaneti olduğunu söylemiştir. Burada sözü tasfiyecilik hareketine getirip aslında eski Türkçe kelimeleri dilin kullanım alanına yeniden sokmak isteyen tasfiyecileri kastederek bu yeni kelimelere râğbetten kaçınılması gerektiği yolunda gençleri uyarmıştır.

Ali Nusret’in dilde sadeleşme hareketine yönelttiği bu sert çıkışa ilk cevap Türkçülerden Ayaz İshakî’den gelmiştir. Ayaz İshakî, **Sırat-ı Müstakim**’de yayımlanan “Lisan Meselesine Dâir” adlı makalesiyle Ali Nusret’in görüşlerini karşılar. Ayaz İshakî, Ali Nusret’in bu makalesindeki görüşlerini; 1) Türk dilinin fesahatinin ancak Arapça ve Farsça’da alınan kelime ve tamlamalarla sağlanabileceği, 2) Ne kadar açık ve bayağı söylense de avamın yine anlamayacağı şeklinde iki başlık altında toplar ve bunlara sırasıyla cevap vermiştir.³²⁷

“Lisanın fesahati; dilin genişlemesi, sözlerin her türlü mecazî mânâlarda isti’mâl edilmesi ve başka lisanlardan söz alınmaması ve büyük bir ihtiyaç halinde ecnebi sözleri dilin kendi kavaidine tâbi edilmesi ile olacaktır. Bütün âlemin dilleri hakkında bu kaide birdir. Hem de bütün âlemin dilleri bu suretle güzelleşmişler, genişlemişlerdir. İşte gözümüz önünde Arap lisanının fesahati, Fârisî lisanının güzelliği bu mesleği takip etmelerinden husûle gelir”³²⁸

³²⁴ Halil Edib, “Lisan Meselesine Dair”, **Yeni Tasvîr-i Efkâr**, No: 75, 1 Ağustos 1325.

³²⁵ Ali Nusret, “Bir Cevâb-ı Müteşekkîrâne”, **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 950, 6 Ağustos 1325/ 3 Şaban 1327, 211.

³²⁶ Bkz. (325), “Bir Cevâb-ı Müteşekkîrâne”, 211.

³²⁷ Ayaz İshakî, “Lisan Meselesine Dâir”, **Sırat-ı Müstakim**, C: 2, No: 50, 6 Ağustos 1325, 380.

³²⁸ Bkz. (327), “Lisan Meselesine Dâir”, 380.

diyerek lisan meselesinde izlenmesi gereken yol haritasını çizen Ayaz İshakî ancak bu şartlar altında ilerlemenin mümkün olacağı görüşünü savunmuştur. Siyasî, ictimai, iktisadî, medenî ilerlemenin temelinin de bu mesele yani dilin sadeleşmesi halinde gerçekleşeceğini savunmuştur.

Ayaz İshakî, ikinci olarak da avamın anlayamaması iddiasını cevaplamış ve

“Avam idrak edememişse neden Avrupa’nın avamı sanâyî-i nefiseye, edebiyata tesir etmiştir? Nasıl bütün Avrupa’da büyük ‘avam’ mesleği meydana gelmiştir? Demek oranın avamı anlıyor, idrak ediyorlarmış... Öyle ise niçin bizim Türk avamımız anlayamayacak? Niçin Avrupalıların idrak ettiği bir şeyi Türkler idrak edemeyecek”³²⁹

diyerek Avrupa’dan örnek vermiştir. Ayaz İshakî sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Siz avam için kitaplar yazdınız, risaleler neşrettiniz, mektepler açtınız, konferanslar verdiniz de anlamadılar mı? Muharrirleriniz onlara âlî fikirler anlatmak istediler de avam: ‘Bu fikirleriniz pek âlî, bize bayağı fikir veriniz’ mi dediler? Mehmed Emin Bey’in şiirlerini anlayanlar sizin yazdıklarınızı anlamazlarsa bunda kabahat fikrinizde olmayınca dilinizde olmak lâzım gelmez mi?”³³⁰

Dili, fikirlerin açıklanması ve yayılması için bir araç olarak gören Ayaz İshakî “uyuyan dimağları uyandırmanın” ancak dilin sadeleşmesiyle mümkün olacağı görüşünü savunmaktadır.

Ayaz İshakî’nin ardından Ali Nusret’in “Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân” makalesine bir cevap da Celâl Sâhir’den gelmiştir. Celâl Sâhir, dil meselesiyle ilgili, **Servet-i Fünûn**’da, “Lisanımız” başlıklı üç makaleden oluşan bir dizi makale yayımlamıştır. Bunlardan “Lisanımız” (2) başlıklı yazıda Ali Nusret’e cevap vermiştir.³³¹

³²⁹ A.g.y., 380.

³³⁰ A.g.y., 380.

³³¹ Celâl Sâhir, bu makalelerin ilki olan “Lisanımız” (1)’de Süleyman Nazif ve Halil Rüşdî’nün makalelerine, üçüncüsü olan “Lisanımız” (3)’de ise Kazanlı Ayaz’ın makalesine cevap olarak yazmıştır. Ben burada Ali Nusret’in makalesine karşılık olarak yazdığı “Lisanımız” (2)’yi değerlendireceğim. Adı geçen diğer makaleler için bkz.: “Lisanımız” (1), **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 951, 13 Ağustos 1325, 227–230; “Lisanımız” (3), **Servet-i Fünûn**, C. 37, No: 953, 27 Ağustos 1325, 259–261.

“Ali Nusret Beyefendi’nin makaleleri, üzerinde ufak tefek eşyâ-yı nefîse dizili masalar, etajerler, küçük iskemleler, hâsılı pek çok tezyînât-ı nazar-rübâ ile mâlâmâl alafranga salonlar gibi acemi fikirlerin pek sühûletle dolaşamayacağı bir yerdir. Binaenaleyh ben de her hatve-i mülâhazâyı ihtiyatla atacağım.”³³²

diyen Celâl Sâhir, Ali Nusret’in üslûbunu süslü alafranga bir salona benzeterek sözlerine başlamıştır. Celâl Sâhir öncelikle,

“Evvelâ söyleyeyim ki lisanın sülûsân asır zarfındaki safahât-ı tekâmülû tetkik olunursa sadeliğe doğru bir cereyân-ı âşikâr görülür. Binaenaleyh bu tekâmülün rûşenâ bir sûrette ibrâz ettiği şey varsa o da Arabî ve Fârisî kelimât ve terâkibin lisanımızda, hiç olmazsa âsâr-ı eslâfa nispetle, daha muktesidâne isti’ mâl olunduğudur.”³³³

diyerek Ali Nusret’in dilin gittikçe süslü bir hâl aldığı yönündeki görüşüne karşı çıkmış, dilin sadeleşme yolunda olduğunu söylemiştir. “...Kendi mâlikânesinde yaşamak hakkından zâlimâne mahrum edilen zavallı Türkçe kelimelere şimdi biraz daha fazla” yaşama hakkı tanınmaktadır.

Celâl Sâhir dilin yabancı kelimelerden tamamen arınmasını isteyen “efkâr-ı müfrite ashâbî”ndan olmadığını da belirtmiştir. “Birtakım kelimeler var ki biz onlara filhakîka her vechle merbut ve muhtacız. Çünkü onlar gittikçe yükselen seviye-i medeniye ve fikriyemize göre yeni yeni bazı şeyleri ifadeye yaramıştır.”³³⁴ demiş ve bu türden yabancı kelimelerin sayısını belirleyip kati bir ihtiyaç görülmedikçe de dile yeni kelimeler alınmaması yönünde bir öneride bulunmuştur. “Görülüyor ki fikrim hiçbir zaman lisanımızı sefil ve üryan yapmak değildir. Yalnız efkâr ve hissiyâtın hüsn-i tabîîsini pek fena bir surette bozan fazla düzgünden zevk ve hayalim hoşlanmıyor.”³³⁵ diyerek de Ali Nusret’in Arapça, Farsça kelimelerin, terkiplerin atılmasıyla dilin sefil ve üryan yapılmak istendiği yolundaki görüşüne de cevap vermiş olur.

³³² Celâl Sâhir, “Lisanımız” (2), **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 952, 20 Ağustos 1325, 243.

³³³ Bkz. (332), “Lisanımız” (2), 243.

³³⁴ A.g.y., 243.

³³⁵ A.g.y., 243.

Celâl Sâhir, “şiiir ve edebiyat ekseriya yalnız bir ihtiyâc-ı rûhîyi tatmin için intisâb olunur bir sanat olduğundan bunun mensûbînine” yol göstermemek gerekirse de herkese hitap eden günlük gazete sütunlarında verilen hikmet ve siyaset hutbelerinin, umûmun yararı için yazılan ilmî makalelerin, tahsil kitaplarının vb. hep anlaşılmaq gayesiyle yazılması gerektiğini söylemiştir. Arkasından da Ali Nusret’in savunduğu bir diğér önemli konu olan “avamın idraki” meselesine değinmiştir. Ali Nusret’in makalesinde en çok tepki çeken bölümlerden biri olan ne kadar basit bir dille yazılsa da avamın yine anlayamayacağı yolundaki görüşe Celâl Sâhir, şu sözlerle cevap vermiştir:

“Elfâz-ı ecnebiyenin çokluğundan ve bunun tevlîd ettiğı ağılâktan mütehasıl anlaşılmaq fıkırın ulviyetine yükselememekten mütevellid anlamamaklığın ayrılması lâzım gelir. Ve Victor Hugo’nun kıssa-i âsârını anlamayan Fransızlar şüphesiz ki ikinci türlü anlamıyorlar.”³³⁶

Celâl Sâhir, Mehmed Emin’in “Ölü Kafası” adlı şiirinden örnek vererek pek basit kelimelerle ve sırf Türkçe yazılmış olan şiirde anlaşılmanın ifade değil fikir olduğunu söylemiştir. Şiirin anlaşılması için kariîn yüksek bir “seviye-yi fikriye”de bulunması lâzımdır.

Celâl Sâhir, Edebiyât-ı Cedîdecileri de lüzumsuz yere Arapça, Farsça kelimeler kullanmaları, Farsça kurallara uygun olarak beyanı ağırlaştıran terkipler oluşturmuşları sebebiyle eleştirmiş ve Ali Nusret’in de ağabeyi olan Cenab Şahabeddin’in bir şiirinden örnek vererek şunları söylemiştir:

“[...] en rengîn teşbîhâtı, en yeni, en mutarrâ tasvirât ve hayâlâtıyla şiirimizin bir sîmâ-yı müstesnâsı olan Cenab Şahabeddin Bey bile nazımda bî-lüzum kelimeler kullanmaktan vazgeçemiyor, tasannuât-ı lafziyeye düşmekten kurtulamıyor:

Kaldı gönlüm şu dam-gâhında
Dâm-ı zülf-i heves-penâhında
Ebedî bir esir ü nahçîrin!

³³⁶ A.g.y., 243.

Şu üç mısra da Türkçe bir iki kelime vardır. İkinci mısra ise terkipten ibarettir. Hele ‘nahçîr’ kelimesinin isti’ mâli şâyân-ı tecvîz ve istihsân olamaz. Lügatçe-i şiir, bu biçimsiz kelimeyi kabul edemez, çünkü o, tarâvet, âhenk, melâhat-ı şekliye nokta-i nazarından intihâb edilmiş kelimâtta müteşekkildir.”³³⁷

Celâl Sâhir, “Isıramadığın eli öp” meseline Farsça bir beyiti üstün gören Ali Nusret’e katılmamış ve bu konuyla ilgili görüşlerini de şu sözlerle dile getirmiştir:

“Fikirlerince, tamamen avamın anlayabileceği bir söz olan ‘Isıramadığın eli öp’ mesel-i meşhûrunu ‘Her ki bâ-pûlâd bâzû pence-gerd/ Sâid-i sîmîn hurda rence-gerd’ levha-i nefîse-yi hakikiyetle mukayese neticesinde görülüyor ki iki ayrı fikir birinde ibtizâl-i elfâzdan dolayı müstekreh diğerinde ulvî olmuştur. Burada fâhiş bir hatâ-yı muhakeme gördüğümü söylemekten kendimi alamam. Kaillerinin seviye-i efkârındaki ihtilâftan mütevellid hasâset ve ulviyeti bî-çâre kelimâta atf ve tahmîl etmek kadar garip bir haksızlık olamaz. Acaba bu Fârisî beyit sırf Türkçe kelimelerle tercüme olunca aynı hasâset hâsıl olacak mıdır? Sırf Türkçe cümlelerle pek çok âdiyât yazılabildiği gibi yukarıda zikrettiğim bedâyî-i şiiriye de yazılabiliyor. Gerek birincilerin kusur ve ayıbı, gerek ikincilerin şeref ve meziyeti elbette lisana, kelimâta değil muharrirlerine aittir.”³³⁸

Celâl Sâhir’e göre bu Farsça beyitin aynı anlama gelen Türkçe atasözüne üstün olmasının sebebi birinin Farsça, diğerinin Türkçe kelimelerden oluşmasından değil, yazarından kaynaklanmaktadır. Celâl Sâhir,

“Lisanımızda istiklâl arayanların onun ne Arapça, ne Acemce, ne Fransızca, ne de Çağatayca olmasını arzu etmedikleri şüphesizdir. Zaten bu muhâlî arzu olacağı bedihîdir. Lisanımızın kendisine has bir tavrı da elbette vardır. ‘Nevzad’ kelimesi elbette ‘tonguç’tan hiç olmazsa bugün daha munîs-i sîmâhtır. Fakat makalede bütün bu bedâhetleri hangi münkir-i meçhûle karşı ta’dâd etmek külfetinin hâsıl olduğunu düşünüyorum. Bize kim Asya edebiyatı ikram etti? Kim, Çağatayca yazınız, dedi? Lisanınızı sadeleştiriniz, lüzum ve ihtiyâc-ı hakîki üzerine alınmayıp sırf merâk-ı tasannu ile iktibas edilmiş küme küme fazla kelimeleri tekaüd ediniz, demekle bunları mı söylemiş oldular? Sırf menbâ-ı kavmiyette iştirakın ve fark-ı lehçeye rağmen vahdet-i lisânın verdiği irtibat ve samimiyetle bize doğru yolu gösterenler, elbette büyük

³³⁷ A.g.y., 244-245.

³³⁸ A.g.y., 245.

bir muhabbetle kendilerine sakladıkları edebiyatları gulyabani ve eâcîb-i edeb tesmiye olunacak kadar mühim bir mukabele-i şükrâniye görmek için acaba ne yaptılar?”³³⁹

sözleriyle makalesini bitirirken, Ali Nusret’in makalesinde Çağatay ve diğer Türkî ülkelerin edebiyatları ile ilgili olarak söylediği alaycı ve küçümseyici sözlere de cevap vermiş olur.

Celâl Sâhir’den sonra Ali Nusret’in makalesine bir cevap da “Lisan Meselesi ve Süleyman Nazif Beyler” başlıklı, N. Y. imzalı bir makaleyle gelmiştir.³⁴⁰ N. Y. yazısında Ali Nusret’in makalesinden yaptığı alıntılara bol bol yer vererek bir parça da alaycı bir dille onun görüşlerine karşı çıkmıştır. N. Y., Süleyman Nazif ve Ali Nusret’in makalelerinde savundukları görüşlerin “birtakım mânâsız elfâzlarla, ancak ‘söz’den, laftan ibaret delilsiz, ispatsız” şeyler olduklarını söylemiştir. N. Y., yazısında, öncelikle Ali Nusret’in, Türkçe’nin Arapça ve Farsça kelimelere muhtaç olduğu yönündeki görüşüne karşı çıkmıştır. Yazarın, “Isıramadığın eli öp” atasözüne karşılık “Her ki bâ-pûlâd bâzû pence-gerd/ Sâid-i sîmîn hurda rence-gerd” şeklindeki Farsça beyiti üstün bulmasını eleştirmiştir. N. Y.’ye göre bu Arapça ve Farsça kelimeler dilin öğrenimini ve hattâ bütün tahsil hayatını da zorlaştırmaktadır:

“Mektebe ilim ve fen öğrenmeye giden çocuklar birtakım elfâz ve terâkib-i ecnebiyenin altından çıkamıyorlar... Ulûm ve fûnûndan mahrum kalıyorlar, neticede olsa olsa ruhsuz, cansız iki ayaklı elfâz torbası oluyorlar...”³⁴¹ diyen N. Y. Ali Nusret ve Süleyman Nazif gibi “âlf” edebiyat meraklılarının dil meselesinin siyasî ve ictimai boyutlarını anlayamayacaklarını söylemiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Birbirinize ‘ziyâfet-i edebiye’ edin şimdi kullandığınız lisanla değil tamam Arapça, Farsça, İngilizce, Almanca yazın... Ancak içi boş

³³⁹ A.g.y., 246.

³⁴⁰ N. Y., “Lisan Meselesi ve Süleyman Nazif Beyler”, *Sırat-ı Müstakim*, C: 3, No: 53, 27 Ağustos 1325, 13-14. Bu makale öncelikle Kırım’daki *Tercüman* gazetesinde yayımlanmıştır: “Dilde sadelik, tasfiyecilik münakaşalarının şiddetlendiği bu sıralarda, Süleyman Nazif’in, Ali Nusret’in bu konudaki ilk makaleleri üzerine, Kırım’da neşredilen Tercüman gazetesinde de her ikisine karşı konulmuştur: N. Y. imzalı makalenin bu gazeteden alınarak ‘Lisan Meselesi İçin Rusya’daki Din Kardeşlerimiz Ne Diyor? Lisan Meselesi ve Süleyman Nazif Beyler’ başlığıyla Sırat-ı Mustakim’de de 9 Eylül 1909’da basıldığı görülür.” [Bkz. (312), TANSEL, 30].

³⁴¹ Bkz. (341), “Lisan Meselesi ve Süleyman Nazif Beyler”, 14.

‘edebiyat-ı âlîye’nizden bizi halâs edin!... Gündelik gazetelerin, hayât-ı siyasiye ve ictimaiyemizi aksetmesi lâzım gelen matbuatın peşinden çekilin!.. Yâhut lütfen bizim anladığımız lisanla yazın... Şimdi bize ziyafet-i edebiye değil, birçok mühim ictimaî ve siyasî meseleler halletmek lâzımdır...”³⁴²

4.2.3. Ali Nusret’in İtirazlara Cevapları

Ali Nusret, 3 Eylül 1325–31 Kânûn-ı Evvel 1325 (16 Eylül 1909–13 Ocak 1910) tarihleri arasında “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” başlığıyla beş makale yayımlamış ve muhataplarına cevap vermiştir. Bütün makaleler Celâl Sâhir’e hitaben yazılmışsa da aslında Ali Nusret’in görüşlerine itiraz eden diğer isimler de bu makalelerde hedef alınmıştır. Ali Nusret öncelikle, Celâl Sâhir’in dilin sadeliğe doğru ilerlediği yolundaki görüşlerine karşı çıkmıştır:

“Ahkâm-ı edebiye üdebâ-yı âsârından peyâpey istinbât olunur. Ve az çok makbûl-i zevk olacak surette yazı yazabilmek için üdebâ-yı âsâriyyeyi tetebbû’ ile terbiyye-i üslûb etmek lâzım gelir. İşte bu esâsları rehber ittihâz ederek sülûsân asırdan beri nâm-ı muhteremleri sahâif-i târih-i edebîmize nûr-ı feyz ve halâvet isâr eden üdebâ ve şuarâ-yı fazilemizin âsâr-ı bedîasına atf-ı nazar-ı tedkik edince kelimât-ı Arabîye ve Fârisîye ile terâkîb-i muhteliften istiğnâ değil, bilâkis onlara daha nefâset-cûyâne bir zevk-i îcâd ile meyl ve muhabbet edildiği görülür.”³⁴³

Ali Nusret, çeyrek asırda dildeki inkılâba bakıldığında Arapça, Farsça kelimelerden vazgeçilmediğinin bir kere daha altını çizmiştir. Aksine Edebiyât-ı Cedîde şair ve yazarları Arapça, Farsça kelime ve tamlamalara yönelmişlerdir; bunun hazırlayıcılığını ise Tanzimat edebiyatçıları, özellikle Nâmık Kemal yapmıştır:

“İsti’mâlâten mehcûr olmadığı gibi hiçbir cihetten sâmiaya girân ve vahşi gelmeyen elfâz-ı Türkiyye’nin bir yandan râğbet-i üdebâyâ mazhar olması ile beraber kelimât-ı Arabîye ve Fârisîyenin en nezîh ve güzîde olanları ihtiyâr edilmek ve üslûb-ı ifâdede yeni yeni şîveler, letâfetler, nâ-şinîde güzellikler, edâlar ibdâ’ olunmak suretiyle vücuda gelen en

³⁴² A.g.y., 14.

³⁴³ Ali Nusret, “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (1), *Servet-i Fünûn*, C: 37, No: 954, 3 Eylül 1325/ 1 Ramazan 1327, 279.

son ve en makbûl âsâr-ı edebiyemiz... Birkaçının esâmi-i muhteremesini yâd etmiş olmak için Fikret'lerin, Cenab'ların, Süleyman Nazif'lerin, Fâik Âlî'lerin, Hüseyin Siret'lerin, Hüseyin Suad'ların bedâyî-i rengîni işte "hakikat-ı inkılâbın neden ibaret olabileceğini" en mükâbere ve anûd olanları lâl-i hayret edecek bir metânet-i azimet-fermâ ile ispat edip duruyor. Bunlar, bugünkü lisân-ı celîl-i edebî rehberân-ı nefâseti ise Âkif Paşa'ların, Ziya Paşa'ların, Sadullah Paşa'ların, Şinasi'lerin, Kemal'lerin, Hâmid'lerin, Ekrem'lerin şâkirdân-ı feyz ve irfânıdır. Bu eâzım-ı edebî tarihçe-i lisanımızda, hâsıl ettikleri inkılâp – ki elbette Kazanlıların merdûd-ı zevk-i selîm olan lisân-ı hâminı tebliğ ve ta'mîm sûretiyle değildir– işte lisanımızda makbulü'l-icrâ olan inkılâb-ı hakikîyi gösteriyor.”³⁴⁴

Ali Nusret, Edebiyât-ı Cedîde'nin üslûbunun Kınalızâde'nin, Hoca Saadeddin Efendi'nin üslûbuyla bir olmadığını da belirtmiş ve şunları söylemiştir:

“Elbette bunların tarz-ı beyânı Hoca Saadeddin Efendi'nin, Kınalızâde Ali Efendi'nin üslûbu değildir. Onlar, o efâzıl-ı ümmet kendi zamanlarının zevk-i edebîsine göre izhâr-ı kemâl buyurmuşlar. Bunlar, şimdiki esâtize-i edebîmizde zamanımızın şerâit-i makbûliyyetine riâyet ediyorlar. Bugün hangi haberdâr-ı irfân vardır ki Kınalızâde üslûbunu tavsiyeye cür'et etsin?...”³⁴⁵

Ali Nusret, edebî dilin geçirdiği inkılâbı görmek için Nâmık Kemal'in eserlerine bakılmasını tavsiye etmiş ve Celâl Sâhir'e Nâmık Kemal'i iyi incelemesini söylemiştir:

“...Kemal Bey... Tarz-ı cedîdin bî-hakkın müdâfî-i sâhibkârânı olarak ezhân-ı şebâbî tarz-ı atîkin müsâmahâtından tenzîhe çalışırken hiçbir vakit kelimât-ı Arabîye ve Fârisîye hattâ bir çîn-i cebîn izhâr etmedi. Bilâkis o iki lisân-ı nefsin âşık-ı perestârı idi. Onlar olmadıkça lisanımızda hiçbir revnak, hiçbir kemal hâsıl olamayacağını münasebet düşürdükçe tekrar etmekten hiçbir vakit hâlî kalmadı. Çünkü zevk-i millî-i edebînin nâzım-ı hakikisi, üstâd-ı a'zam idi; vazîfesini îfâ eyliyordu... Bir şâir-i sâhir olmak sıfatıyla **Tahrîb**'leri, **Ta'kîb**'leri, **İrfan Paşa Mektûbları**'nı, **Bahâr-ı Dâniş** mukaddimelerini elbette mütâlâa buyurmuşsunuzdur. Şayed şimdiye kadar fırsat-yâb-ı tettebbu olmamış iseniz tavsiye ederim, okuyunuz, çok istifade eder ve lisân-ı edebîmizin mâhiyyet-i inkılâbı hakkındaki gaflet-i zâhilânenizden bîdâr olursunuz!”³⁴⁶

³⁴⁴ Bkz. (343), “Lisân-ı Müzeyyen ve San'at” (1), 279.

³⁴⁵ A.g.y., 279.

³⁴⁶ A.g.y., 279–280.

Ali Nusret, dili anlaşılmaz ve kapalı hâle getirenin de Arapça ve Farsça kelimeler değil onların kötü kullanımı ve anlamın kelimelere feda edilmesindeki acayiplikler olduğunu söylemiştir. İlim çağında anlamın önem kazandığını, “lafz” ve “mânâ” arasında uyum ve âhenk sağlanmasına dikkat edilmesi gerektiğini de belirtmiştir. Ali Nusret, bu makalesinde dilde zorlamaya yer olmadığını, dilin kendi haline bırakılması gerektiğini de belirtmiştir. Görülür ki bu konuda Celâl Sâhir’le aynı fikirdedirler. “Lisanımız sadeleşecek: fakat bilhassa Arabî ve Fârisî’nin ifâza ettiği revnâk-ı feyzâ-feyz-i cemâl ile!..”³⁴⁷ diyerek de bu konudaki öngörüsünü belirtmiştir.

Ali Nusret, “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (2) adlı makalesinde Celâl Sâhir’e yüklenmeye devam etmiştir. Celâl Sâhir’in şiirini beğendiğini söyleyen Ali Nusret, şairin, o güzel şiirleri, şimdi terk edilmesini önerdiği Arapça ve Farsça kelimelerle yazdığını hatırlatmıştır. Kelimelerin dilden tamamen atılmasına karşı olduğunu, bu kelimelere ihtiyaç duyduğumuzu söyleyen Celâl Sâhir’in bu fikirlerini zorlama bulduğunu, sırf muarızlarına cevap vermiş olmak için bunları söylediğini düşünmektedir. Celâl Sâhir’in dilimizin “sicill-i nüfusuna” kaydedilecek kelimelerin adedinin belirlenmesi ve “yekûn-ı kat’î” çizgisi çekilmesi yönündeki görüşlerini ise tuhaf bulan Ali Nusret,

“Hayır, efendim, lisân-ı üdebâya, lisân-ı şuarâ ve hikemâya böyle bir hatt-ı bâtl-ı tazyîk hiçbir vakit çizilemez. Hattâ edibler, şairler yalnız tervîc-i elfâz ve terâkîb ile dahi kâni olamayarak bazan icat, bütün mânâ-yı hârikî ile icat hakkına bile maliktirler.”³⁴⁸

diyerek sert bir çıkış yapmıştır. Ali Nusret, Celâl Sâhir’in dilde gereksiz çok fazla kelime olduğu yönündeki görüşlerini ise şu sözlerle karşılamıştır:

“[...] Bu sözler mahz-ı hakikat olsa bile bundan dolayı kabahat kelimelerin mi? Yoksa bizim ilm-i lügattaki noksan ve cehlimizin mi? Biz kelimelerin mânâlarını ve yekdiğerine karîb olan maânî arasındaki ânâtı bilmediğimizden dolayı kelimeleri mi hapis ve iclâ edelim? Günah değil mi? Biraz kendi cehlimizi izâleye gayret ile o

³⁴⁷ A.g.y., 279.

³⁴⁸ Ali Nusret, “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (2), **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 956, 17 Eylül 1325/ 15 Ramazan 1327, 307.

maânîyi, o ânâtı öğrenmeye himmet etsek... Lisanımızın servet-i elfâzı ile hazâin-i fikriyyemizi vâye-dâr eylesek daha münasip olmaz mı?... Hem kelimelerden ne istiyoruz? Evvelâ ‘gelişi güzel’ düşünmekten ihtiraz edelim ki kelimeler de ‘gelişi güzel’ isti’mâl edilmiş olmasın. Bir de mademki zaman, lisanı tabiiyetiyle tensik ediyor; o halde fazlalıktan şikâyetimiz niçin?”³⁴⁹

Ali Nusret, Celâl Sâhir’in “servet-i elfâz”dan şikâyet ettiği sırada dilin en büyük meziyetlerinden olan açıklığın “merâk-ı tezyînâta” feda edildiğini söylemesine de itiraz etmiştir. Ali Nusret, Celâl Sâhir’in Edebiyât-ı Cedîdecilere yaptığı bu eleştiriye karşı Edebiyât-ı Cedîdecileri savunmuş ve “[...] zannediyoruz ki edebiyatımız hiçbir vakit bu derece vâzıl ve münakkah olmadı. İnsan Fikret ve Cenab’ı okurken elfâzın mensûr-ı vuzûhundan maânî-i rengâ-reng-i iltimââtını, şiir denilen bedîa-i sâhirenin kesb edebileceği revnâk-ı billûrîyi görür, hisseder.”³⁵⁰ demiştir.

Celâl Sâhir, açık bir Türkçe’yle yazılan ve anlam derinliği olan şiire Mehmed Emin’in şiirlerinden (“Ölü Kafası”, “Bir Delikanlıya”) örnek verince Ali Nusret, Mehmed Emin’in şiirleriyle ilgili görüşlerini de belirtme fırsatı bulmuş olur:

“Emin Beyefendi’nin vezni-i hecâî denilen o vezni-i kem-ayâr ve bî-ahenk ile nazmettikleri leng ve bî-nemek âsârın Osmanlı erbâb-ı şiiri arasında revâc-yâb olamayacağına senelerden beri hiçbir şâir-i muktedirimizin o vadiye râğbet-nümâ-yı iltifat olmaması ile sabittir. Şüphe yok ki bunun da hikmeti evvelâ âhenksizlik, sâniyen sarf-ı elfâz-ı Türkiyye ile edâ olunan maânînin ruha nüfuz ve tesir edememesidir. Hattâ biz o âlî mevzuların o câme-i bârid içinde heder olmasına vicdanen müteessir bulunanlardanız. Hayır, azizim, bu telaş beyhudedir. O vezin, o elfâz ile edebiyât-ı Osmâniyye hiçbir vakit ‘Sis’ payesinde bir şi’r-i nefise mazhar olamayacaktır. O lisan ile olsa olsa ‘Türk Gâlib Paşa’ şathiyyâtı gibi musahharalıklar yazılabilir. Ve eminim ki bütün cihan, edebiyât-ı Osmâniyye’nin o reh-i nâ-refteye temayül etmesini arzu etmiş olsa zât-ı âlî-i nezâhat-perverîleri nezâfet-i şiir-i Osmânî nâmına bunu takbîh ederek fırka-i nazîfiyyuna iltihâk buyururlar!”³⁵¹

³⁴⁹ Bkz. (348), “Lisân-ı Mûzeyyen ve San’at” (2), 307.

³⁵⁰ A.g.y., 308.

³⁵¹ A.g.y., 308–309.

Mehmed Emin'in şiirlerinin hiçbir zaman Fikret'in ya da Cenab'ın şiirleriyle karşılaştırılamayacağını vurgulayan Ali Nusret, bu yolda en güzel şiirlerin Mehmed Âkif tarafından yazıldığını da belirtmiştir.

Ali Nusret, "Lisân-ı Müzeyyen ve San'at" (3) adlı makalesinde ise lisan meselesinin iyice genişlediğini, dallanıp budaklandığını ve âdetâ III. Ahmed dönemindeki (ض) kavgasına döndüğünü söylemiştir. Bu makalede "edebiyât-ı âliye" dili ile halkı eğitmeye hizmet edecek olan dilin birbirinden farklı olduğunu belirtmiştir. Ali Nusret'e göre halkı eğitmek "üdebâ"nın değil muallimin işidir. Yazar, bu noktada ülkedeki eğitim eksikliği üzerinde durmuş ve şunları söylemiştir:

"[...] şâyân-ı teessüf cihet ise edebiyât-ı âliye lisanı ile terbiye-i avâma hizmet edecek olan lisanın birbirinden adem-i tefrîki maddesidir. Bu madde-i tefrîkiyye bilhassa şâyeste-i dikkat ve ehemmiyet iken mübâhase 'tasfiye-yi lisân' terkîb-i garîbi altında ihtilât ve teşevvüş ederek mekâtib-i ibtidâiye muallimlerinin vâbeste-i himmeti bulunan vezâif ve hidemât-ı basîte huzzâne-yi feyzâ-feyz-i fitrattan behre-yâb-ı kemal ve dehâ olan kirâm-ı üdebânın dûş-ı dâhiyânesine tahmîl olunmak arzuları gibi garabetlere yol açıldı. Vatanımızda ni'met-i maârifin müteammim olmaması ve nüfûs-ı umûmiyyemize nazaran pek cüz'î sayılacak bir fie-i mümtâzeden gayrı bütün Osmanlıların bir cehl-i amîk ve sihr-engiz târikî-i hîred-fersâsı içinde ifâte-i füyûz-ı hayât etmiş çeşm-i hamiyete kan ağlatacak mesâib-i elîmeden olduğu gayr-ı kabil-i inkâr ise de bunun esbâb-ı hakîkiyesi apaçık göz önünde yani tahsîl-i ibtidâiyemizin hemen hemen fıkdanında iken bunun izâlesine çareler, hem pek seri, pek kat'i, pek vâsî çareler taharrîsi cihetine gitmeyip de – Sâhir Beyefendi'nin nezâhet-i edebiyelerinden bade'l-istiâze– 'pire için yorgan yakmak' kabilinden olarak köylülerimizin adem-i kabiliyet-i istitlâ'iyeleri yüzünden âsâr-ı âliye-i edebîmizi ihrâk bi'n-nâr etmeye teşebbüsün hamiyet-i milliye ile nasıl telif edilebildiğine bir türlü akıl erdiremiyoruz.³⁵²"

Ali Nusret, halkı eğitme görevinin muallimlere ait olduğunu söylerken Kazanlı Ayaz ve N. Y.'nin dilin halkın aydınlanması için sadeleştirilmesi gerektiği yolundaki görüşlerine de cevap vermiş olur. Bu amaçla yapılmak istenen sadeleştirmeyi de ağır bir dille eleştirmiş ve şunları söylemiştir:

“[...] bilhassa Fatih asrından beri bunca erbâb-ı himmetin, ashâb-ı sebat ve kanaatin bi-hakkın ırk-ı cebîni eseri olarak kitap-hânelerimizi doldurmuş bulunan bunca musannefât-ı kâmile ve fâzılamızı, ‘mâziden kalma cümle-i ilmiye ve edebiyemiz’i zayi etmek ‘âtî-i lisân ve millet itibariyle’ hiçbir ehemmiyeti hâiz değil, bilâkis hakarettir, ihanettir, zulüm ve cinayettir!”³⁵³

diyerek de bu amaçla yapılmak istenen sadeleştirmeyi ağır bir dille eleştirmiştir.

“Reftâr-ı ifâdeyi ağırlaştıran terâkîb-i müteselsile elbette tıbâ’-i selîmenin merdûdudur. Ve ‘kof’ fikirler ne kadar ‘reng-âmîz bir üslûb’ ile yazılsa yine koftur, yine kof! Bunlar her asra göre müdevven olan kavâid-i fesâhat ve belâgat kitaplarında tesadüf edilecek mütâlaât-ı umûmiyedendir.”³⁵⁴

diyen Ali Nusret, fikrin bir yazıdaki önemi noktasında Celâl Sâhir’le birleşmektedir. Celâl Sâhir’in, Ali Nusret’in ağabeyi Cenab Şahabeddin’in bir şiirinde bir mısranın tamamen terkip olmasını ve “nahçîr” gibi terk edilmiş, eski bir kelimeyi kullanmasını eleştirmesine ise şu sözlerle karşı gelmiştir:

“Kaldı gönlüm şu dam-gâhında
Dâm-ı zülf-i heves-penâhında
Ebedî bir esir ve nahçîrin!

kıt’a-i sihr-âferîninde ikinci mısra tekmil terkip olmakla beraber ilk mısradan sonra cidden pek nâdire-perverâne atf-ı beyân olduğu nazar-ı dakâyık-ı âgâhîlerinde hafî olmadığı gibi ‘nahçîr’ tabirinin de burada garip olmaktan ziyade haşv olduğu müsellemdir. Hâl-i dilber gibi hüsnü efzûn-ter etse dahi haşv hiçbir zaman makbul olamaz. Mamafih bu kelimenin haşviyeti ile beraber şair tarafından meselâ Neylî’nin:

Şîrler değme kemend-efgene nahçîr olmaz

mısraındaki isti’mâlden daha latif devşirilmiş olduğu inkâr edilemez.”³⁵⁵

³⁵² Ali Nusret, “Lisân-ı Mûzeyyen ve San’at” (3), *Servet-i Fünûn*, C: 37, No: 959, 7 Teşrîn-i Evvel 1325/ 8 Şevval 1327, 355.

³⁵³ Bkz. (352), “Lisân-ı Mûzeyyen ve San’at” (3), 356.

³⁵⁴ A.g.y., 357.

³⁵⁵ A.g.y., 357-358.

Ali Nusret, Cenab Şahabeddin'in kullandığı “nahçîr” kelimesini garip olmaktan ziyade “haşv” yani biraz gereksiz bulmaktadır. Kelimeyi tuhaf bulan Celâl Sâhir'e ise “Garabet meselesi de hâce-gân-ı belâgatin takdirinden ziyade mevcut fesahatin iltifat ve ihmaline vâbestedir.”³⁵⁶ demiştir.

“Pîr ü fertût olan kelimâta bir hüsn-i ray'âne vermek hakk-ı şuarânın hâme-i kudretinde olmakla beraber tecrübe bir kere manassa-i rağbetten dûr olan elfâz-ı mensîye kühen-sâlenin bir daha hacle-i mergûbiyyete ferce-yâb olamayacağını ispat ediyor”³⁵⁷

diyen Ali Nusret, “nahçîr” kelimesinin de böyle bir terk edilişe mahkûm görüldüğünü söylemiştir.

“Kardeşim ile rüfekâ-yı muhtereme-i san'atı şimdi nâ-hoş gibi görünen şu kelimeyi birkaç kere, zevk-i edebîye mutayyeb edecek mevâzı'-ı latîfede isti'mâl ediverince bir kuvve-i sihriyye ile ‘zarafet’, ‘âhenk’, ‘melâhat-ı şekliye’ kesb ediyor. Bunun aksi halinde ise reh-neverd-i nisyân olur gider. İşte lisân-ı edebiyâtın mıkırâz-ı tehzîbi ancak bu, yani isti'mâl veya ihmâl-i üdebadır.”³⁵⁸

diyen Ali Nusret, dilde sadeleşmenin, kelimelerin atılmasının ya da yeni kelimeler alınmasının edebiyatçıların elinde olduğunu, onların kelime kullanımına bağlı olduğunu söylemiştir.

Ali Nusret, “Lisân-ı Müzeyyen ve San'at” (4) adlı makalesinde ise “Isıramadığın eliöp” atasözü ile “Her ki bâ-pûlâd bâzû pence-gerd/ Sâid-i sîmîn hurda rence-gerd” Farsça beyiti arasında yaptığı mukayeseye geri dönmüştür. İkisinin de aynı anlama geldiğini, ikisinin de aynı mecazı ihtiva ettiğini söyleyen Ali Nusret, birinin kelimelerinden dolayı “mahrûm-ı asalet”, diğerinin ise güzîde kelimelerinden dolayı “revnâk-efzâ-yı cemâlî” olduğunu söyleyerek kelimenin mânâyâ ve fıkre kattığı değerini çizmiş ve “...lafz ile mânâ arasındaki rişte-i samimiyete vâkıf olanlar teslim ederler ki güzel, rengîn hayaller ancak güzel, rengîn kelimeler ile edâ olunabilir. Bu kelimeler ise Türkçe'nin fakr u nahâfet-i lehçesi

³⁵⁶ A.g.y., 358.

³⁵⁷ A.g.y., 358.

³⁵⁸ A.g.y., 358.

hasebiyle ancak Arabî ve Fârisî lisanlarında bulunur.”³⁵⁹ demiştir. Türkçe’nin “güzel, rengîn hayaller” yaratacak “güzel, rengîn” kelimelerden mahrum olduğunu söyleyen Ali Nusret kelimeleri mânânın ihtişam sarayına benzetmiştir:

“[...] elfâz, maânînin saray-ı ihtişamıdır. Bu saray ne kadar müzeyyen, muhteşem, mutantan olursa onun taht-gâh-ı şevketinde cânîşîn olan padişah-ı mânânın da o kadar saltanatlı, azametli olduğuna, havastan ziyade, avam hükmeder. Avamın bu ihtiyacını da tatmin için sultan-ı sühânı en dîde-fürûz tecemmülâtı ile pirayedâr-ı celâdet etmek şairlerin, ediplerin ve deyyîne-i küllün sehârânesidir!”³⁶⁰

Ali Nusret, “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (5)’te önce beş altı aydır devam eden “tasfiye-yi lisân” tartışmasının bir muhasebesini yapmıştır. Yazar, bu makalede de havas ve avam için ayrı edebiyatları savunmuş; görüşlerini destekleyecek mahiyette Batı edebiyatından örnekler vermiştir. Ali Nusret, avamı hiçbir zaman aşağılamadığının, hakîr görmediğinin bir kere daha altını çizmiştir.

“[...] avam külliye ihmal olunsun; onlar için hiçbir şey yazılmasın; erbâb-ı kalem, ahalinin terbiye-yi fikriye ve tenvîr-i ezhânına hâdim eserler vücuda getirmesin mânâsı çıkmaz. İlk ‘Tezyîn-i Lisân’ makale-i âcizânemizde de musarrahan beyan etmiş olduğumuz halde nasılsa sû-i te’vîl edilmiş bir hakikat olmak üzere tekrar ederiz ki bi-hamdülillah bu yolda düşünmekten tamamen vâreste olacak bir muvâzene-i aklieden henüz mahrum değiliz. Nûr-i marifeti, alehusus bu mübârek vatanın âgûş-i pehnâ-yı mühmeline, âhâd-ı milletimiz gibi ders-hâne-i medeniyetin etfâl-i nev-bîdârı hükmünde olan zavallılara karşı bütün vüs’at ve sürati ile teşmil etmek en büyük, en mukaddes bir vazife-i milliyedir.”³⁶¹

Ancak Ali Nusret, avamın eğitilmesinin, aydınlatılmasının “bugünkü lisân-ı latîf-i edebin iki rûkn-i muazzamı olan” Arapça ve Farsça’nın “lehçe-i beyânımızdan” kovulmasını gerektirmediğini de söylemiştir. Ali Nusret, millî bir üslûbumuzun olmasını arzu ettiğini de dile getirmiş ve şunları söylemiştir:

³⁵⁹ Ali Nusret, “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (4), *Servet-i Fünûn*, C: 37, No: 961, 22 Teşrîn-i Evvel 1325/ 20 Şevval 1327, 387.

³⁶⁰ Bkz. (359), “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (4), 390.

³⁶¹ Ali Nusret, “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (5), *Servet-i Fünûn*, C: 38, No: 971, 31 Kânûn-ı Evvel 1325/ 2 Muharrem 1328, 132-133.

“Lisanımızın ‘ruhen millî’ olmasını taassub-kârâne bir meftuniyet ile arzu ederim. Gerek üslûb-ı tefekkürümüz, gerek üslûb-ı ifâdemiz tamamen millî, tamamen tabâyî’ ve ahlâkımızın, mürâât-ı ictimâîyye ve itiyâdât-ı mâîşetimizin tercümân-ı hakikât-şîârı olmalıdır. Bir vakitler Acemce tasavvurât ve tahayyülâtan edebiyatımız ne kadar ziyan etmiş ise şimdi de muhakkaktır ki milletimiz haricindeki temâyülât-ı müfriteden ahlâkımız kat’iyen müstefîd olmaz. Paltolar, redingotlar, jileler, hattâ fraklar içinde dahi bütün ânât-ı hüviyetimizle Osmanlı kalmalıyız. Bekâ-yı mevcûdiyyet-i siyâsiyyemiz buna mütevakıf olduğu gibi cûşîş ve feyz-i edebimiz da buna muntazırdır.”³⁶²

Görüldüğü gibi Ali Nusret, dilde sadeleşme konusunda muhafazakâr bir tutum sergilemiş, tasfiyecilik hareketine karşı yeri geldiğinde oldukça sert sözlerle karşı çıkmıştır. Dilde gelişmenin daha süslü bir üslûba doğru gitmekle mümkün olduğunu söyleyen Ali Nusret, bugünden bakıldığında, bu konuda belki yanılmıştır, ancak Türkçe’yi fakir bulan, Arapça ve Farsça kelimelere muhtaç gören yazarın bütün bu görüşleri daha çok edebî bir endişeyle, sanat endişesiyle ortaya attığına da dikkat edilmelidir.

4.3. İmlâ Meselesiyle İlgili Görüşleri

Meşrutiyet devrinde, dilin sadeleşmesi dışında Türkçe’yle ilgili başka meseleler de gündeme gelmiştir. Bunlardan biri de imlâ meselesidir.³⁶³ Aslında bu konu da Türkçe’nin yeni meselelerinden biri olmayıp Tanzimat’tan beri tartışılmaktadır. Rekin Ertem, **Elifbe’den Alfabe’ye** adlı kitabında bu süreci şu sözlerle özetlemiştir:

“Tanzimat’tan Meşrutiyet’e kadar geçen yetmiş yıllık bu süre içinde yapılan tartışmalara hâkim olan fikir, harflerin yazma ve okumada karışıklığa yol açan hususlarının ortadan kaldıracak şekilde ıslah edilmesi etrafında idi. Bu, harflere hareke koyma, seslileri ilave etme, harfleri bitişirmeden ayrı ayrı yazma, noktasız kullanma, benzer sesleri atarak sayısını azaltma olarak görülmüştü. Latin,

³⁶² Bkz. (361), “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (5) , 133.

³⁶³ İmlâ meselesinin haricinde terimler, alfabe, sözlük, hece-aruz bahisleri bu dönemdeki diğer tartışma konularıdır. Daha ayrıntılı bilgi için Bkz. (238), LEVEND, 354–370.

Latin-İslav ve Ermeni gibi yabancı alfabelerin teklifi ise ikinci derecede kalmıştı[...]"³⁶⁴

1908’de Meşrutiyet’in ilân edilmesi ile tartışmalarda yine alfabenin ve imlânın düzeltilmesi meselesi ele alınmıştır. Alfabenin değiştirilmesi ve Latin harflerinin kabul edilmesi gerektiğini savunanların yanında “yazının fonetik imlâyâ kavuşturulması ve hurûf-ı munfasılanın kabulü fikrini”³⁶⁵ devam ettirenler de olmuştur. Neredeyse dönemin bütün aydınlarının uğraştığı kelimelerin imlâsının ıslah edilmesiyle ilgili iki görüş ortaya atılmıştır:

“a) Arapça ve Farsça kelimelerin imlâsını ‘dinî bir taassupla muhafaza ederek, ancak Türkçe kelimelerin imlâsında yapılacak ıslahı yeter bulanlar.

b) Türkçe kelimelerle birlikte Arapça ve Farsça kelimelerin imlâsını da aynı kurala bağlamak isteyenler.”³⁶⁶

Birinci gruptakiler, Türkçe kelimeler için yalnız “hareke-i harfiye” kullanılmasını teklif etmişlerdir. Örneğin کلم kelimesi کليم, دوه kelimesi د ه د şeklinde yazılmalıdır. “Bu devirde ikincilerin fikri daha yaygındır. Bunlar Latin harflerine taraflı olmamakla birlikte, bazı işaretler koymak ve sesli harfleri çoğaltmakla imlâ meselesinin halledilemeyeceğine de inanmışlardır. Çare olarak harflerin ayrı yazılmasını teklif etmektedirler.”³⁶⁷ Bu dönemde faaliyete geçen harflerin ıslah edilmesi ve hurûf-ı munfasılanın kabulü için çalışan Islâh-ı Hurûf Cemiyeti’nin kurucularından biri olan Ali Nusret de harflerin ayrı yazılmasını teklif edenler arasındadır. Latin harflerinin kabulüne ise sıcak bakmamaktadır.

Ali Nusret, “Elifba Meselesi” adlı makalesinde Latin alfabesine geçilmesi taraftarı olmadığını, harflerin ıslah edilmesi gerektiğini söylemiş ve Romanya’dan örnek vermiştir.³⁶⁸ Bu konuyla ilgili **Tanin** gazetesinde “Türkçe’de Hurûf-ı Munfasıla” (9 Nisan 1329/ 22 Nisan 1913), Elifba Meselesi” (15 Nisan 1329/ 28

³⁶⁴ Bkz. (53), ERTEM, 135.

³⁶⁵ A.g.k., 136.

³⁶⁶ Bkz. (238), LEVEND, 358.

³⁶⁷ A.g.k., 358.

³⁶⁸ Ali Nusret, “Elifba Meselesi”, **Tanin**, No: 1584, 15 Nisan 1329.

Nisan 1913), “İslah-ı Hurûf Meselesi” (11 Mayıs 1329/ 24 Mayıs 1913), “Milletin Maârife İhtiyacı ve Hurûf-ı Munfasılının Fevâidi” (21 Mayıs 1329/ 3 Haziran 1913) ve “Lisândan Evvel Harf” (30 Haziran 1329/ 13 Temmuz 1913) başlıklı beş makale kaleme almıştır. Ancak Ali Nusret’in imzasını taşıyan bu makalelerin yazarın ölümünden üç ay sonra yayımlanmış olması, yaşarken adı geçen makaleleri yayımlama fırsatı bulamadığı ihtimalini düşündürmektedir.

Ali Nusret, “Türkçe’de Hurûf-ı Munfasıla” adlı makalesinde imlânın bir an önce düzeltilmesi gereken üç önemli eksiği olduğunu belirtmiş ve bu eksikleri maddeler hâlinde şöyle sıralamıştır:

“Birincisi: -Harflerimizin müstakil birer şekli olmayıp eşkâl-i müteaddidesi bulunması ve fazla olarak bu eşkâl-i müteaddidenin de esnâ-yı tahrîrde tenevvü eylemesi, türlü türlü yazılabilmektedir.

İkincisi: -Metruk ve gayr-ı müsta’mel bir hâle gelmiş ve artık mevki-i isti’mâle de gelmesine imkân kalmamış olan harekâta bedel olacak hurûf-ı harekenin vav ve eliften ibaret kalarak ihtiyacı tatmin edememesi yani hurûf-ı harekenin noksan bulunması.

Üçüncüsü: -Harflerimizin yan yana dizilerek yazılmayıp her harfin sağdan, ortada, nihayetdeki eşkâli birleştirilerek yazmasıdır.”³⁶⁹

Ali Nusret’e göre imlâmızın en büyük kusurları harflerin çeşitli şekillerinin bulunması, ayrıca bunların türlü türlü yazılması; başta, ortada, sondaki şekillerinin birleştirilerek yazılması ve sesli harflerin bulunmamasıdır. Ali Nusret’e göre yazıda sesli harfler gösterilse bile bazı kelimelerin şeklini ezberlediğimiz için o kelimelerin yeni yazılış şekillerine alışmamız mümkün değildir:

“Harflerin müstakil şekilleri olmadığından matbaa yazısında ayrı ayrı yazılıp kelimeler terkip edilemeyeceğinden en münasip ve muvâfık olan hurûf-ı sâiteyi bulsak ve kabul etsek dahi isti’mâline alışamayacağız. Çünkü biz daima kelimâtın şeklini ezber etmeye alışmış olduğumuzdan meselâ ‘بجق’ kelimesinin şeklini kör değneği beller gibi bellediğimizden (بجق) şeklinde yazmak daha kolayımıza gidecek. Nitekim gidiyor. Asla (بوچوق) yazamayacağız. Her türlü

³⁶⁹ Bkz. (54), “Türkçemizde Hurûf-ı Munfasıla”, 4.

nevâkısı ile beraber mevcut hurûf-ı harekeyi umûmiyet üzere hâlâ isti'mâle ülfet edemeyişimize sebep budur. (بجق) şeklinde yazdığımızda okuyan ve anlayanlarımız bulunuyor... Okunup anlaşıldıktan sonra neden zahmet edip (بوچوق) yazalım? Bu şekiller bir değil iki değil üç değil lâ-yuadd velâ yuhsâ. Kâffesinin ezberlenmesi nasıl mümkün olur? Fakat harflerin birer şekli-i müstakili olur.”³⁷⁰

Ali Nusret, imlânın düzeltilmesinin formülünü ise şu şekilde vermiştir:

“Hurûf-ı sâitenin harf şekline girmiş harekâtta başka bir şey olmamasına mebnî lisânımızda mevcut ve müstâmel kelimât-ı Arabiye ve Fârisîye ve ecnebîyede de isti'mâli hâiz olacağından kelimât-ı mezkûra ve onların kavâid-i hususiyesinden dolayı tezâyüd ve teşeddüd eden müşkilât da zâil olacağından ale'l-umûm kelimât bu suretle terkip olunarak yazı teşkil olunacaktır. Şimdi munfasıl veya muttasıl yazmak meselesi meydana gelir. Zaten hurûf-ı munfasıla tabirini kullanmamız doğru değil. Fakat ne çare. Munfasıl tabirini kullanıyor isek yazımızın hâl-i hâzırdaki ittisâlin aksini murad ediyoruz. Türkçemizi munfasıl hurûf ile yazacağız cümlesini lâyıkiyla tefhîm için denilebilir ki munfasıl harfler, matbaa yazımızda ayrı ayrı yan yana getirilecek; el yazısında bütün milel-i mütemeddine lisanları yazısında olduğu gibi tebdîlât ve tagayyürât-ı külliyeye dâim olmaksızın ittisâlât-ı zâide ile muttasıl bulunacaktır. Matbaa yazısı ile el yazısı arasında temâsül-i tâm hâsıl olarak mükemmel bir yazı meydana gelmiş olacaktır.”³⁷¹

Ali Nusret, “Hurûf-ı imlâ isti'mâline ehemmiyet verilerek hecâlar tamamlanırsa, her kelimenin söylendiği gibi yazılması esası kabul olunursa, imlâdaki kararsızlığa ve teşettüte nihayet verilirse yazımızdaki zorluğun pek büyük bir kısmı birden izâle edilmiş olur.”³⁷² demiştir. Ali Nusret'e göre alfabedeki en büyük kusurlardan biri de (و) harfîyle ilgilidir; eğer “... (و) harfine müteaddid şekiller verilirse alfabemiz büyük bir noksandan kurtarılmış olur.”³⁷³ Alfabedeki bir diğer kusur ise matbaa harflerinin çokluğudur. Bu şekillerin büyük bir kısmı lüzumsuzdur, yazıya güzellik vermek için ortaya çıkmıştır. Bu şekillerin lüzumsuz olanlarının kaldırılabilceğini söyleyen Ali Nusret şu teklifte bulunmuştur:

³⁷⁰ A.g.y., 4.

³⁷¹ A.g.y., 4.

³⁷² A.g.y., 4.

³⁷³ A.g.y., 4.

“Binaenaleyh her hurûfun müstakil bir şekli olsun. Bu şekil matbaa yazısında munfasıl yazılsın. El yazısında, ittisâl etsin, ol vech ile ittisâl etsin ki esnâ-yı ittisâlinde şekli tagayyür ve tebeddül etmesin. Böyle olunca yapılacak yazı makineleri de sühûletle kabil-i isti'mâl olur. Yoksa bugünkü Türkçe yazı makinelerinin en basitinde bir dişte lâ-akall iki şekl-i harf bulunuyor. Adedi yüz yirmi kadar oluyor. Esnâ-yı tab'da bir harfin yalnız bir şekli düşünülerek onu kolayca buluvermek mümkün olup sağda, ortada, nihayetdeki şekillerini düşünmek, aramak ve bu yüzden hayli zaman kaybetmek lâzım gelir ki bu hal matlûb-ı kavâidi temin edemiyor.”³⁷⁴

Ali Nusret, imlâda birlik olmamasının, harflerin, kelimelerin farklı şekillerde yazılıyor olmasının en çok eğitime zarar verdiğini, bu durumun eğitimi zorlaştırdığını söylemiştir. Bu yüzden de gayrı müslimlerin okullarında eğitim ve öğretime ayrılan zaman bizim okullarımızda kıraat öğrenmekle geçirilmektedir. “Bu hal böyle devam ettikçe bizim için hakiki ve seri bir terakki kabil olmayacaktır.”³⁷⁵ “Milletin Maârifî İhtiyacı ve Hurûf-ı Munfasılanın Fevâidi” adlı makalesinde de çocukların yabancı bir dili Türkçe'den daha çabuk öğrendiğini belirtmiş ve “Ecnebi dili ona okumak yazmak hevesini ilka ediyor. Bizimki ise bilâkis soğutuyor.”³⁷⁶ demiştir. Sebebini de ecnebi dilinin öğrenimi ile Türkçe öğrenimi arasında bir karşılaştırma yaparak, “hurûf-ı munfasılanın” okuma yazmaya getireceği kolaylığı anlatarak açıklamıştır:

“Sebebi ise birincisinde çalışmasının mükâfatını görerek kolaylıkla okuyor, yazıyor, kelimât öğreniyor, bir sa'y vücuda geliyor. Çocuk sa'ydan memnun oluyor. Halbuki Türkçemizle çocuk okuyor, okuyor, hâlâ okuyor; bir türlü ilerleyemiyor, bıkıyor, usanıyor, soğuyor, terk ediyor. Yahut ebeveyni icbâr ederse kerâhetle devam ediyor. Sorun, anlayın, dinleyin bir ecnebi diline ve kendi diline henüz başlamış çocuklarımıza sorunuz, öğreniniz, onların da fikirlerini alınız. Görürsünüz ki her gün bülbül gibi konuştuğu dili zavallı çocuk maa't-teessüf okuyamıyor, yazamıyor. Halbuki yabancı bir dili öğreniyor, okuyor, yazıyor. Sa'yının semerâtını iktitâf edişinden münbasit olmakla büyük bir istekle devam ediyor. Halbuki kendi dilini okumaktan pek sıkılıyor, usanıyor, hattâ kerâhet geliyor. Sorun, gece mektepleri müdâvimlerine, niçin tahsili terk ettiler? Halbuki hurûf-ı munfasıla, hecâlî olan usul kabul edilse bir yandan evlâd-ı vatan yetişmekte olsun, elyevm yetişmiş olanlar da nimet-i maâriften hisse-

³⁷⁴ A.g.y., 4.

³⁷⁵ A.g.y., 4.

³⁷⁶ Ali Nusret, “Milletin Maârifî İhtiyacı ve Hurûf-ı Munfasılanın Fevâidi”, **Tanin**, No: 1620, 21 Mayıs 1329.

mend olacak. Bir kere taht-ı silâhta bulunan yüzbinlerce asker kardeşlerimizin hemen kesrîsi okuyup yazacak ve bundan sonra talim sûretiyle alınacaklar da ceste ceste öğrenecek. Seyyar muallimlerle köylüler de okutulacak. Az zamanda çok okuyup yazanımız olacak. İşini görebilecek kadar maâriften lezzet-yâb olacaktır.”³⁷⁷

Ali Nusret, **Tanin**’de yayımlanan bu makalelerinde “hurûf-ı munfsıla”nın, yani Arap alfabesiyle yazılan Türkçe’de sesli harflerin gösterilmesi taraftarıdır. Bunun okuma-yazmayı öğrenmede ve öğretmede de büyük kolaylık sağlayacağını, böylece memleketteki okuma-yazma oranının arttırılabileceğini savunmuştur.

Ali Nusret, bu konu üzerine **Tanin**’de yayımlanan son makalesi olan “Lisandan Evvel Harf”te, hurûf-ı munfasılanın özelliklerini ve yararlarını on altı madde hâlinde sıralamıştır:

1. Kabil-i kırâattır.
2. Bu harflerle süratli, tez yazılabilir.
3. Müstakil harflerdir.
4. Âhenkli şekilde yan yana gelirler
5. Sağdan sola yazılır.
6. El yazısına uygundur.
7. Geniş kalemle yazılır ve noktaları onunla gösterilir.
8. Matbaacılığa uygundur.
9. El yazısı ile matbaa yazısı arasında benzerlik bulunur.
10. Az yer tutar.
11. Yazı yazma tekniğine ve sıhhatine uygundur.
12. Altlarında ve üstlerinde birtakım işaretler bulunmaz.
13. Sâmit (sessiz) harflerdeki değişiklik azdır.
14. Harekeden uzaktır.
15. Vurgular bir işaretle gösterilebilir.
16. İşaret ve noktaları tespit etmek mümkündür.³⁷⁸

³⁷⁷ Bkz. (376), “Milletin Maârifte İhtiyacı ve Hurûf-ı Munfasılanın Fevâide”, 4.

Ali Nusret, hurûf-ı munfasılaya ilişkin teorik tarzdaki bu görüşlerini 1328 (1912/1913) yılında yayımladığı **Osmanlı Elifbesi** adlı elifba cüzünüde uygulamaya da geçirmişti.

³⁷⁸ “Lisandan Evvel Harf”, **Tanin**, No: 1660, 21 Mayıs 1329. Bkz. (53), ERTEM, 158.

SEÇME METİNLER

A) Şiirler

Reşâdetlü Şeyh Vasfi Efendi Hazretlerinin Bir Gazel-i Âlî-i Belîgânelerinin Tahmisi

Eksik olmaz bâde olmazsa dilimde pîc ü tâb
İftirâk-ı yâr vermez tab'ıma hiç inkılâb!
Gıpta eyler neşve-i mestâneme bak! Şeyh ü şâbb
“Şâirim, her gördüğüm dil-dârı etmem intihâb”
“Sevdiğim olsun derim gönlüm gibi âlî-cenâb”

∴

Kûşe-i meyhânedir -varsa- safâ-gâh-ı cihân
Mahrem-i bezm olmaz anda sâkî-i nâ-mihribân
Vâizin gûş etmez elbet türrehâtın şâirân
“Rind-i bî-bekâm ne derlerse desinler zâhidân”
“Ta'n-ı bî-mifzâne etmem cihânda ictinâb”

∴

Nev-arûsân etmesin meyl etmem istignâ' bana
Elverir pîş-i nigâhımda o meh-simâ bana
Bir güzelden hoş gelir peymâne-i sahbâ bana
“Her kadehte keşfolur bir âlem-i ma'nâ bana”
“Beklemem himmet erenler var iken feyz-i şarâb”

∴

Sâgar-ı mînâda rûşendir kitâb-ı marifet
Herkesi eyler dem-â-dem neş'e-yâb-ı ma'rifet
Halka-i rindândan et iktisâb-ı ma'rifet
“Berk urur her zerreden bir afitâb-ı ma'rifet”
“Ârifin indinde bahr-ı bî-kerândır her habâb”

∴

Rûz u şeb kalbi hârâb-âbâd mı etti bekâm
Eylerim pîr-i mugana tâ kıyâmet ihtirâm
Bahtıyarım, olmasın ömrüm pezîrây-hitâm
“Durma mutrib, nağme-sâz ol, bâde sun sâkî müdâm”
“Zevk-i firdevsi, 'azâb-ı dûzahı etmem hesâb”

Tazmîn

Âfitâb-ı aşk utandı hâl ü hiddetimden benim
 Hiç ümîdim kalmadı billâh kendimden benim
 Muhtaribdir zîr ü bâlâ âh serimden benim
 “Gel! Ne korkarsın? Ecel sîmâ-yı zerdinden benim”
 “Kurtar Allah aşkına dünyâyı derdimden benim”

∴

Bir gönülden gam akar diğer birinden neş’eler
 Böyledir ahvâl-i âlem, böyledir hükm-i kader
 Kapladı ser-tâ-be-pâ vicdânımı hüzn ü keder
 “Gel! Ne korkarsın? Ecel sîmâ-yı zerdinden benim”
 “Kurtar Allah aşkına dünyâyı derdimden benim”

∴

Hâlisen her şeb münâcât eylerim ma’bûduma
 Vâsıl olmaktır murâdım, nâdir-i maksûduma
 Bir nihâyet ver ilâhî! Ömr-i hüzn-âlûdumu
 “Gel! Ne korkarsın? Ecel sîmâ-yı zerdinden benim”
 “Kurtar Allah aşkına dünyâyı derdimden benim”

∴

Etse de dünyâyı gark seyl-i bârân-ı belâ
 Kalbimin âteşleri olmaz karîn-i intifâ!
 Cânıma kâr etti artık çektiğim derd ü belâ
 “Gel! Ne korkarsın? Ecel sîmâ-yı zerdinden benim”
 “Kurtar Allah aşkına dünyâyı derdimden benim”

∴

Eylesem de ibtihâl ü meskenetle arz-ı hâl
 İnfiâl-i yâri teskîn eylemek bence muhâl
 Mürtesimdir safha-i kalbimde endûh u melâl
 “Gel! Ne korkarsın? Ecel sîmâ-yı zerdinden benim”
 “Kurtar Allah aşkına dünyâyı derdimden benim”

İstimdâd

Düşmüş yine zulmetlere mihr ü kamer Allah
 Dünyâyı şeâmet bürüyor ser-te-ser Allah

.....
 Mahzunluk içinden saçıyordu şerer Allah
 Ol dilber-i dil-sûzu görür görmez o halde,
 Neydi ciğerimde açılan yâreler Allah
 Endâm-ı dil-ârâmı yine öyle safâ-bâr;
 Lâkin ne o te'sîr ki pek cezbe-ver Allah
 İmânını etmiş sana tevcih, halâs et!
 Olmuş o kerrübîye verem bâl ü per Allah
 Âlem mütebessim yine her zevk müeyyed!
 Lâkin o dil-ârâne için der-be-der Allah
 Etsin mi şebâbında o gül-gonca-i sevdâ?
 Hakk-ı siyeh-i makbere seyr ü sefer Allah
 Şeb-tâ-be-seher ol gül için ettiğim efgan,
 Bilmem ki ona etmeyecek mi eser Allah?...
 Ma'zûr değil mi şu vukuâtı görüp de,
 Eylerse teneffür bu cihândan beşer Allah!

Nazîredir:

O handeler ki sînede latîf bir bahâr olur
 Çiçekler açtığım görüp gönülde bir hezâr olur
 Amân amân nigâhınız gönülde yareler açar
 Zamân olur ki hâb-gâhınız bana mezâr olur
 Gunûde gözbebeklerimde bir güzel misâli var;
 O gîsû-engiz ki koynunuzda târ ü mâr olur.
 Fakat sizi tasavvur eylesem ne dem hazîn hazîn
 Hayâl-i gamzeniz gelir gözümde âşîkâr olur
 O aks-i hüsnünüz ki ey perî-lika' verem gibi,
 Yavaş yavaş hulûl edip sonunda ber-karar olur.

Müfred:**

Gönül olunca bir âfet-lika'ya üftâde
 Mürûr eden senelerden niçin habîr olmaz?

Gazel

Hayâtımda bugün bir hufre-i çirk-âbdan geçtim
 Görüp âyîne-i esrârını ahhâbdan geçtim

** Bu fikir Prizrenli Salahaddin Sâib Beyefendi biraderimindir.

Tecellî etmiyor herkeste insâniyet âlîdir;
Sebük-mağzân-ı dehre ben bunu işrâbdan geçtim!

Olup zânû-zen-i seccâde Hâlik'ten niyâz ettim
Kitâb-ı tıynetî tahsîl için ebvâbdan geçtim

Şeâmetle ezelden ser-te-ser vîrâne olmuşken;
Dili ta'mîre ikdâm eyleyen erbâbdan geçtim!

Görüp birçok fenâ, sîretleri meş'ûm ahhâbı:
Zarûrî ben de şimdi külfet-i esvâbdan geçtim.

Gazel

Âzâde sanırken dilimi cevri ü mihenden,
Bezirdi beni âh bugün cân u bedenden

Sevdim seveli mihnet-i hicrânını çektim!
Kimdir beni mahrûm eden ol gonce-dehenden?

Tek daveti îmâ edecek bir nîgeh etsin,
Dûr olmaya ben katlanırım ayş-ı çemenden

Mutlak ederek mihnet-i sevdâyı teferrüs,
Bir şanlı şehîde sarılan kanlı kefinden:

Cevrinden o gül bir gün olup vazgeçecektir
Lâkin geçecektir bu muhabbet dahi benden

Şarkı

Gül gül güzelim, yâreme bir çâre bulunsun
Bir ben de değil! Sende de bu yâre bulunsun
Gönlünde aransın dil-i sad-pâre bulunsun
Bir bende değil! Sende de bu yâre bulunsun

Kıt'a Beş Beyit Olmaz mı?

Aceb mi olsa gönül mühtedî-i hüsn-i ezel?
Bu kabirden geliyor gönlüme nevâzişler!
Dem-â-dem olmadadır gam füzûnî-i ikbâl,
Bu yolda ömrümüzün ettiği güzârişler!

Cihânı ağlatır Allah’a cebhe-sây olarak
 Devâhi-i beşeriyetteki nümâyîşler!!...
 O gam-güsâra tarab-gâh olan o meşhede
 Tevakkuf eyledi zihnindeki küşâyîşler!...
 Nihâyet oldu esîr-i belâ-yı baht-ı siyâh
 O gül için gülerek yazdığım sitâyîşler!

Nazîredir:

Bedâyi’-i mükevvenâta karşı hüsn-i tâzeniz,
 Hezâra namzetlik eyleyen güle nazîredir!
 Şükûfe-zâr-ı âleme seher de gıpta-zây olur,
 O zülf-i anberiniz ki sünbüle nazîredir!
 Tefekkür eyleyip firâkınızda hüzn-i aşkımı,
 Dil-i hazînim ağlamakta bülbüle nazîredir!
 Eğer beni helâk ederse müstekî olur muyum?
 O kanlı giryeler ki dîdede mûle nazîredir!

B) Mensur Şiirler

Çiçekler

Bugün sana bir facia, bir sefâlet-i kalb hikâye edeceğim; dünyada yalnız senin nazar-ı vukûfundan gizlenmek lâzım gelen bu faciayı sana, senin hayâl-i perestîdene hikâye edişim bir tezattır ki bunun hakikatine bundan tabi, bundan dil-sûz bürhân olamaz.

“Bir küçük demet!”

“Hani çiçeklerim?” kelimeleri ile titreyen güzel sesin dimağımı bu hararet ile yakıp bana sensiz huzur ve saadet mümkün olmadığını her saniye ihtar ettikçe itirâf-ı zünûbu ketm-i sefâlete tercihte mazurum. Bu kadar saf, bu kadar mavi bir gök altında; bu taze, bu yeşil yapraklar arasında; bu buhayre-i kebûd ve simîn karşısında ilkbaharın şu aydınlığı, şu ciyâdeti, şu safveti huzurunda yalnız ben azâb-ı ruhumla üzölmeye, titremeye, ağlamaya tahammöl edemeyeceğim. Benden çiçekler, menekşeler, sümbüller, zerrinler isteyen taze dudakların mihnet ve ıstırap ile kefenlenmiş ruhuma iki zühre-i ta’ziyet atıp da artık bu mâtem-i mâziyi hufre-i ebediye gömmedikçe hayât-ı sâniye-i kalbime inanamayacağım.

Ben tevlîd-i istikbâle tedfîn-i mâzîden başka çare göremiyorum. Artık mahvolan şitânın o soğuk rüzgârların, fırtınaların, artık eriyen karların hâtırât-ı

miheni dimağımı bî-huzur edememek için benden sana değil, senden bana çiçekler ihdâ edilmek lazımdır.

Kış, her dakika, ömr-i güzestenin sefâlet-i mütevâliyesini ihtar eden dört duvarın sükûnet-i münceşiridesi dâhilinde güzerân oldu. Sen ümitlerinle baharı bekledin, ben matemlerimle deverân-ı şitâyâ daldım. Kalbimi bir kere daha öldüren bu kışın o ıstıraplarıma, o gizli ağlayışlarıma merhameten bana bir tuhfe-i nevîn-i muhabbet ihdâ edeceğini ümit edemezdin. Semânın karanlığı, ağaçların çıplaklığı, rüzgârların tehevürü... Ah! Bu kahr u gazab-ı hayât, kalbimi donduruyor, parçalıyordu. Ocağımın karşısında, kâh parlayan kâh sönen alevlere bakarak düşünüyör, düşünüyordum.

Pîş-i nazar-ı hasretimde iki çeşm-i kebûdun baygın, solgun, pek solgun hayâlâtı oynayıyordu. Hararetili güneşlerin tehâcüm-i eşi'ası ile solmuş bir kumaş, artık muhabbetten ziyade hürmete layık fersûde bir ziynet, bir ihtîşâm-ı pejmürde, bir izmihlâl-i tahassür-nümûn nazarlarımı bî-haberâne avlara nasb ettiriyor, dimağımı, ruhumu bir nisyan ile uyutmaya çalışıyordu. Ah! Ben onu unutmamaya, ben hayât-ı kalbimi onun zevâl-i muhabbeti ile gömmeye –galiba- yeminler etmiş idim. Onun mahmur gözlerinde titreyen tebessümler ile çıldırıyor, keyvân-ı zertârına saatlerce, uzun uzun bakarak bunları bu kadar güzel yaratmaktaki dâiye-i hilkate hayran oluyordum.. onunla ekseriya gurûb saatlerinde birleşir, şimdi seni beklediğim derenin kenarında birlikte temâşâ-yı gurûb ederdik. Güneş karşı sahildeki dağların arkasından yavaş yavaş süzülür, balık kayıkları pey-der-pey derenin saf ve râkid sularını ince bir yol ile köpürtür, etrafa gurûbun sükûn-ı taab-nâkı düşer, gün biter, bizim sözlerimiz bitmek tükenmek bilmezdi... Harâret-i dimâğiyem yavaş yavaş artar, halecanlarım, raşelerim çoğalır, birdenbire güzel ellerini tutarak saded-i kelâmı değiştirirdim, o zaman zavallı kızcağız, haşyetle avucumdan çektiği ellerine bir meşguliyet bulmak için yerden bir ufak kaya parçası alır, dereye atar ve onun ka'r-ı mâda nihân olurken sathında hâsıl ettiği ---- dairelere bakarak bir an içinde hem kızarır, hem sararır, ben cerâimden utanıp nâdim olup gözlerine müsterhimâne baktığım zaman sarı kirpiklerinin ucunda feci, pek feci bir sirişk-i mahzûn-ı hicâbın titrediğini görürdüm. Of! Bu hâtırât-ı elîme ile yüreğimi niçin paralıyorum, seni niçin ürkütüyorum?..

∴

“Bir küçük demet!”

İşte ben şimdi bu demeti hazırlamakla meşgulüm. Yalnız, azıcık sabret. Sana baharın en taze demetlerini ihdâ edebilmekliğim için dur. Şu eski, şu solgun demetleri şükûfe-dânlarından atayım. Bunları anarken kalbimin ezilmediğini, boğazıma ukdeler hücum etmediğini, gözlerimin yaşlarla dolmadığını söylersem yalan söylemiş olurum, müdâhinlik etmiş olurum. Fakat zihnim mâtem-i mâzî ile mahzun, kalbim kışın henüz tamamıyla zâil olmayan bürûdet-i sitem-sâzî ile raşedâr olmakla beraber bu kadar saf, bu kadar mavi bir gök altında.. bu taze, bu yeşil yapraklar arasında bu feyz-i bîdârîsi, kuşların bu terennümât-ı mesûdânesi huzurunda artık yalnız ben azâb-ı rûhumla titremeye, üzölmeye, ağlamaya tahammül

edemeyerek sana layık, senin için yaratılmış çiçekler arıyorum. Hafızamın --- ta'zîb ve ta'tîl etmek istediği parmaklarım yine bir çiçeğin sînesinden diğerinin pây-ı nahîfine sarılıyor.. bir hazz-ı behîmî, bir zevk-i nefsânî ile vahşî bir lezzetle her ikisini de koparıyor.

Ben her akşam böyle bir demet ihzâr ederek seni bekliyorum. Lakin bunları sana ihdâ ile senden bir nazar-ı teşekkür-âmize, arz-ı istihâl ederek harâret-i asabiye-yi mesûdiyetle bir gece daha uykusuz kalmak için ne şu derenin sâhil-i mâzî-i nişîmeni ne de hayâl-i vesvese-dârımın bana adeta serzeniş-i mâzî ile çtırdadığını ihtâr ettiği şu bahçenin, şu kumlu yolları, hâsılı bu civarda hiçbir yer mahal-i müsâid değildir. Ben bunu biliyorum ve tek başına kaçmak iktidârından mahrumum.. şimdi senin râbita-i incizâbın ile bu köyün her taşına, bu derenin her dalgasına, burada geçecek her dem-i hayâta meftun olduğum için, “Kaçalım, birlikte kaçalım.. Bu âsmân-ı bî-pâyânın başka bir kubbe-i mînâsı altına, başka bir derenin kenâr-ı pür-ezhârına, başka bir köyün bizim muhabbetimizden başka her şeyi düşünebilir olan sekene-i zirâî meyânına, hâsılı buradan başka bir yere gidelim”, diye niyaz ediyordum. Ve bütün bu niyazlarım henüz cevapsız kalıyordu.

Sen de mülâkat için saat-i gurûbu ihtiyâr ettin. İşte mazinin tamamen makûs bir istihzâsı gibi bir hayat, bir hayât-ı muhabbet şeklinde cereyana başladı.

Sen de güneşin ufukları ateşlerle yaktığı bî-tab saatlerde şu cûy-bârın kenarına geliyor, sâhil-i mukâbildeki fabrikanın bacalarından son dumanların; ince, hafif, beyaz dumanların yavaş yavaş gurûb-gâha süzüldüğü, kuşların kafil kafil câme-ı hâb-ı leyle revân olduğu, arkamızdaki ebniyenin her câm-ı şems-i garbın eşî'a-i mün'akisesi ile beraber safha-i âteşin halini aldığı, velhasıl bir yevm-i bahârın daha olduğu an hayf ve hasrette bütün âb u tâb-ı hüsnünle gelip buraya senden çok evvel gelmiş olan bana “Hani çiçeklerim?” diyorsun.

Yine balık kayıkları pey-der-pey derenin saf ve râkid sularını ince bir yol ile köpürtüyor, yine etrafa gurûbun sükûn-ı taab-nâkı düşüyor, gün bitiyor, bizim sözlerimiz bitmek tükenmek bilmiyor...

Bahar akşamlarının hafif, ceyyid rüzgârları sath-ı âbı tehzîz ederek ufak köpükler, ufak dalgalar hâsıl ediyor. Ah! Geçen baharın böyle bir gününde, bu tarâvet, bu ciyâdet ile esen nesîmin hâsıl ettiği bir dalgaya tevdi ettiğimiz bî-vefâ muhabbetimiz bir daha avdet etmemek üzere gitti, derin, ebedî, nâ-mütenâhî bir engine doğru gitti. Her ikimiz de, şimdi senin her akşam mini mini ayaklarını dayadığın bu kaya parçasının, bu beyaz taşın üzerine oturmuş, o akşam haddinden ziyade süratle akan dalgalara bakıyorduk.

Bu dalgalar kalbimizden gittikçe mütezâyid bir süratle kaçan muhabbetimizin temâsîl-i ---- idi. Ben onun ufak elini tutmuş, sıkmaya, bende ölmekte olan bir şeyi canlandırmaya çalışıyordum ve birdenbire bütün kuvvetlerim beni terk ederek vehn-i hicâb-âlûd içine düşüyordum.. o, gözlerini suyun sath-ı râkidine dikmiş, ağlıyordu. Ben bu matemin sebebini sormaya cesaret edemiyor,

yalnız kalbimde pek muazzez, pek mutenâ, pek mukaddes bir şeyin kırıldığını hissediyordum.

Bu levha-i mâtemin zâir-i muharremi olan rüzgâr ara sıra o nedîme-i giryânın saçlarını.. tıpkı senin saçların gibi sarı, senin saçların gibi beline doğru uzanıp uç taraflarından mavi bir kurdele ile boğulan saçlarını tehzîz ederek yüzüme çarpıyor, beni saatlerce bî-hûş etmiş olan taze kadın kokularını şâmmeme infaz ediyor. Artık bende bî-tab olan bir kuvvet uyandırmaya savaşıyordu... Güneş gittikçe batıyor, muhitimize yavaş yavaş zalâm-ı şeb çöküyordu. Ben başımı arkama çevirdiğim zaman semt-i maşırıkta raşelerle parlayan sitareler gördüm. Zavallı kızcağıza dem-i iftirâkın hulûlünü ihtar için sarı saçlarının uçlarını bir bûse-i vedâ-ı ihtirâm-kârâne ile takdis ettim. Her ikimiz de kalktık ve iki tarafı söğüt ağaçları ile müzeyyen yolun köşesine geldiğimiz vakit birbirimize hiçbir şey söylemeksizin iftirâk ettik. Bilmem o zaman kendi kendime karşı nasıl bir kin ve adâvet hissediyordum.

Bir ağaca dayanarak cânî nazarlarımla zavallı kızın hatvelerini takip ettim. Dumanlı, bulanık, müphem bir his hemen biçarenin ardı sıra koşarak tekrar çevirmek, o vücûd-ı nahîfi yine o kaya parçasının, o beyaz taşın üzerine oturarak ebediyet-i muhabbetimi yeminlerle bir daha te'kîd etmek için kalb-i affîmi icbâr ediyor, fakat bir şey, vahşet-i beşeriye, dürüşî-i fitrata benzer bir nahvet beni bundan men ediyordu...

∴

“Hani çiçeklerim?”

Âh! İşte hazır, fakat niçin bu mev'id-i telâkîyi değiştirmedin? Niçin her zerre-i hâki, her çiçeği, her bulutu muhtır-ı mâzî olan bu yeri.. niçin hep o kızın hayâl-i tâir-i muhabbeti ile ağlar gibi görünen bu kenâr-ı cûy-bârı intihâb ettin? Niçin beni bu hicab ve azaba düşürdün?

Sen gelmiş “Hani çiçeklerim?” diyorsun ve işte tam bir sene sonra kim bilir nasıl bir ümit, nasıl bir elem, nasıl bir sâika-i cüst ü cû ile o da gelmiş, senden iki adım mesafede bekliyordu.

Zavallı çocuk! Pek zayıflamış, yanak kemikleri fırlamış, gözlerinin maviliğine garip bir solgunluk gelmiş, etrâf-ı çeşmânı mor bir hale ile örtülmüş, en rûh-fezâ güneş ziyaları gibi saf ve zer-târ olan saçları kararmış, bir heykel-i fenâ-zede-i intikam gibi gelmiş, belki de indinde hâlâ kıymetli olan muhabbetinin mehd ü lahd müşâbihindeki şu beyaz taşın kitâbe-i mâtemini okuyordu:

“Çiçeklerim, çiçeklerim?..”

Evet, o, orada durmakla beraber bunları sana ihdâya mecbur idim. Ve sen çiçeklerini, sevgili çiçeklerini alıp gök rengindeki gözlerini nazar-ı şükrân ile bana attettiğin zaman zavallı kızcağız sapsarı kesilerek ve dudaklarını -cebr-i nefis ile-gayr-i mütenezzilâne bükerek, “Bir vakit bana da neler, ne çok çiçekler getirdi!”

dedi, bu sözleriyle sefâlet-i kalbimi, mihnet-i fâniyemin günah-ı ebedîsini bir hicâb-ı intikam-âlûd olmak üzere yüzüme çarptı.

Fakat ey hayâl-i mütebâid, acaba hangi erkek bir günah ile titremedi? Hangi kadın ma'siyet ile ağlamadı?

Fî 27 Nisan 1314

Sekte-i Bahâr

Hayâlât-ı muğfile-yi bahar içinde mağmûm bir gün... Ağaçlar, yapraklar, çiçekler, mevsimin bahşettiği feyz ü tâb ile mağrur olmak isterlerken işte bir rüzgâr.. merhametsiz, insafsız, müstehzi bir rüzgâr şiddet-i tadrîciyesi ile zavallı ağaçları, yaprakları, çiçekleri titretiyor, sarsıyor, üzüyor, eğleniyor...

Hayât-ı bahârın menba'-i cûşânı olan güneş, o cihân-ı nur bilmem ki şimdi nerede? Bu hüznü, bu mağmumiyeti hemen izâle edivermek üzere cemâl-i nurânîsini niçin göstermiyor? Ah! Bütün eşyada bir derd-i hafî var gibi... Hepsi boynu bükük, dudağı bükük, gözleri ağlamaya amade öksüz gibi melûl, bîkes, muhakkar!

Bir müddet, pek az müddet bahş-ı ârâm eden rüzgâr bî-insâfâne bir şiddetle îade-i hücum ediyor; aralıkta bir kere açılan ziyâ-yı bahâr telâş-ı harisâne ile îade-i zalâm ediyor.

Çırpınan yapraklar, nâçiz, rakik, nâ-tüvân yapraklar ufuklara nazar-endâz-ı niyâz! Oralarından gelen bulutlara; kesîf, mühîb, mor bulutlara bakıyorlar, yalvarıyorlar. Sebebini anlayamadıkları bu fırtınanın.. mesudiyet hayalleri, kuvveden fiile çıkmak üzere bulunan emeller arasında bî-lüzum, nâ-be-mahal, nâ-layık gördükleri bu fırtınanın artık kesilmesi için zayıf, zebun, şikeste bir seda ile neşîde-i gûyâ-yı tazarru oluyorlar; ve bu esnada hücum eden bir rüzgâr biçareleri tarumar ederek yalvarmalarına meydan vermiyor; zemzeme-i şikâyetlerini bir semt-i ma'kûsa doğru kapıp götürüyor... Çırpınıyorlar; artık merbut oldukları dallardan koparak uçmak, gasıb ve sârik olan rüzgârın ardından koşmak istiyorlar... Heyhat!

Kuşlar, bedâyi-i baharın müjdecileri, alkışçıları olan o derd-i âşinâ-yı musikârlar nerede? Terennümât-ı şâikaneleriyle meşcereleri ma'kes-i naz ve niyaz eden o âlûfte-gân-ı muhabbet bu siteme nasıl tahammül ediyor? Ah, kim bilir, nerelere kaçmışlar, ne büyük halecanlarla muztaribdirler? Ya bülbül-i dem-sâz.. kim bilir nerede gizlenmiş ve kim bilir bu fırtınanın îka edeceği hasârâta ne sûzişli mersiyeleler hazırlıyor!

Ah! Ey tuyûr-ı bahâr, şimdi sizin vecd-âver nagamâtınıza bedel karga sesleri aks-endâz-ı âfâk oluyor; bu çirkin sesler, bu sâmia-hırâş sedalar ya sizden ya benim kalb-i mahzunumdan ahz-i sâr için bütün çirkinlikleri ile cân-şikâf oluyorlar... Eğer bu, iki üç günlük mestî-i bahârın humârı ise ne kadar acı! Ne kadar nedâmet-engiz!

Daha dün, bütün âb u tâbı ile tebessümler eden çehre-i bahâr bizim için ne çabuk sarardı soldu. Daha dün, bütün revnakları ile nazar-pirâ olan levha-i visâl ne çabuk şu levha-i hicrâna mübeddel oldu. Eğer bu, iki üç günlük hayât-ı baharın sekerâtı ise ne kadar sîne-sûz! Ne kadar medîd ve fâci!..

Ey sevdâ-yı suzan! Ey benim âşinâ-yı melâlim! Bizim kemîne emellerimiz saadet-i beşeriyenin cidden tahammülü fevkinde şeyler mi idi? Lezâiz-i âmâlimiz içinde birdenbire zuhur eden bu merâret nedir? Mesudiyet hayalleri kuvveden fiile çıkmak üzere bulunan muazzez emeller arasında bu mânialar nedir? Bizim semâ-i saf muhabbetimizi, bizim âfâk-ı nûrânî-yi iştîyâkımızı bu bulutlar niçin karartıyor? Bilemem ki hasta, bî-tab, mahdûd-ül-heves iki ruh-ı mütéhassirin imtizâc-ı âmâlinden hukûk-ı hayâta nasıl bir tecavüz, nasıl bir keder terettüb ediyor? Hayat bizim vazî, bî-tekellûf, naçiz bahtiyarlığımızı niçin çekemiyor?

Yaprakları titreten, kuşları mecbur-ı firar eden, veche-i beşûş-ı bahârı birdenbire rikkat-âlûd-ı melâl eden bâd-ı sitem-kâr niçin bizim meşcere-i hayâlâtımızı da tarumar etti? Şimdi birer lâne-i sükûn içinde büyük halecanlara muztarib olan küçük kuşlar, hiç olmazsa, birbirinin sîne-i muhabbetine yaslanarak teselliyet-sâzâne hasbihal ederler. Ya ben, zavallı ben bu âşiyân-ı mihnette ilticâ edecek sîne-i şefkat ve vefadan mahrumen, kendi kendime, sensiz, yapayalnız nasıl teselliyet-yâb olayım?

Ey sevdâ-yı remîde! Elbette bu bulutlar âfâk-ı bahârı uzun müddet karartamayacak; elbette güneş.. o menba-i muaazam nur yeniden safha-i cihânı parlatacak; ağaçlar, yapraklar, çiçekler yeniden eşvâk-ı rengarenk ile bahtiyar olacaklar; elbette âlem bir daha mesut olacak. Fakat acaba bizim için, bizim şikeste gönüllerimiz için bu dünyada imkân-ı mesudiyet kaldı mı?..

Elbette sîne-i tabiatıta bu derd-i hafî yeniden uyuyacak; cebhe-i âlemde bu öksüz tavr-ı hazînî gidecek; bu âlâm, bu evcâ biterek mâder-i tabiat yeni bir bahar-ı pür-heves doğuracak; yine kuşlar nagamât-ı ceyyide ile bahar-ı nev-zâde bast-ı hissiyât edecekler; yine bülbül-i şeydâ o safir-i îlâhî ile erbâb-ı sevdaya nedîm-i vicdân olacak; her şeyin yüzü gülecek; her taraf, her şey güzel olacak. İşte asıl o zaman benim hayatım.. benim rencide, sitem-zede, bî-kes hayatım ne kadar çirkin olacak! Ben ne kadar bî-vâye, öksüz, muhakkar kalacağım! Ah işte asıl o zaman benim sekerât-ı kalbim başlayacak..

Hayâlât-ı muğfile-i bahar içindeki bu rûz-ı mağmûm benim âşinâ-yı derd ü mihnetimdir! Es, ey bâd-ı takât-şiken! Kalb-i harabımla istihzâ eden bu mahâsin-i ma'mûreyi tahrip için bütün kuvvetinle vezân ol! Devam et, ey fırtına!

C) Makaleleri

Bir Tiyatro Zemini

Devletimizin sultân-ı sâîsi olan Orhan Gazi, peder-i muhteremine dem-i sekerâtında Bursa'nın müjde-i fethini getirerek mukabilinde o pîr-i müessisten idâre-i hükûmet ve gazâ hakkındaki vesâyâ-yı meşhûre-i vatanperverâneyi telâkki ile manen ve maddeten serîr-i hükûmete layık bir sultan olduğu halde cûlûs etmiş idi. Bekâyâ-yı Selâcika ile enkâz-ı Rumiyye arasında adeta bir perde teşkil ettiği için “Sultanönü” ünvanını almış olan kıt'a-i hâk, guzât-ı İslâm'a günden güne dar gelmeye başlamış, civarlardaki bilâd ve kılâ' evrâk-ı hazân gibi birer birer eydî-i iktitâf-ı mücâhidîne rîzân olmakta bulunmuş idi.

Erkân-ı ümmet huzûr-ı Cenâb-ı Orhanî'de râsime-i tebrik-sâzîyi îfâ ettiği gün herbiri birer me'mûriyyet-i feth ile muvakkar olmağa arz-ı iştiyâk etmiş idi. Gâzî-i neberd-azmâ için dahi sünnet-i seniyye-i fahr-ül-gazâta iktifâdan daha muazzez emel yoktu: Kalimar(?) ve Osmânî civarında bulunup da henüz kabza-i adalet-i İslâmiyye'ye geçmemiş bulunan mevâki birer birer meftûn-ı şemşir-i âb-dâr edilerek neşr-i ahkâm-ı saadet ve medeniyet edilmesi makrûn-ı fermân-ı sultânî oldu: İşte bu sırada Aydos Kalesi'nin fethi de Gâzî-i İskendâr-ı tûvân “Konur Alp” ile mücâhid-i nev-civân Abdulrahmân'a tevcih edilmiş idi.

Şân-ı hamâsetleri taraf-ı sultânîden bu suretle tebcil edilen o iki dilâver, zamanın edevât-ı basîte-i kal'a-girisi ile etrâf-ı hisârı kuşattılar. Ma'reke-i cihâdda Osmanlı'dan beklenen bütün fedakârlıkları, bütün himmetleri bir azm-ı Hüdâ-pesendâne ile bezl etmekte bulunmakla beraber mevkiin menâatı zamanına göre hisarın muhkemiyyeti emr-i fethi te'hîr ediyordu.

Günler geçerek husûl-ı emel te'hîr ettikçe, alî-ül-husûs sîne-i nev-civânîsinde aşk-ı zafer bir kanûn-ı cünûn gibi iştiâl etmekte olan Abdulrahman yed-i celâdetini asabi darbeler ile pîş ü peyindeki edevât-ı hadîdiyye üzerinde tecrübe diyor, gerçekten çıldırma derecelerine geliyor ve şu sâha-i şerefi mağluben terk etmekten ise burada, celâdet-i Osmanîye ile istihzâ eder gibi bî-kayd ve fûtûr duran şu kal'a-i manianın meydan ateşi üzerinde rîze rîze olmayı temenni ediyordu. Esbâb-ı maddiyenin aczi tezahür etme derecelerine gelince bütün gazilere bir hayret istilâ etmiş ve cümlesi, **Tâcü't-Tevârih**'de mestûr olduğu üzere, cenâb-ı ---- ---- bir “latîfe-i gaybiyye” zuhûruna intizâr etmeğe başlamışlardı.

Fi'l-vâki bu latîfe, arası çok geçmeden, letâfet-i şairânesi ile zuhûr etti:

Kale tekfurunun gül-bahâr-ı hayâta henüz resîde bir kerîmesi vardı ki küçük yaşından beri hüsn-i ta'lîm ve terbiyesine sûret-i husûsada itinâ olunmuştu. Tab'an pek asabî olan bu kız[ın] büyüdükçe, okudukça giddet-i zekâsı ile beraber tahassüsât-ı kalbiyyeye esir bir perî-i sevdâvî olduğu anlaşılmıştı.

Aydos Kalesi'nin dâhilidir ve duvarında kendini bir merg-i giriftâr gibi kafes-nişîn-i esâret addeden bu nev-gonce-i hayâtın rûh-nizârında yavaş yavaş mübhem emeller, bulanık arzular, âteşîn hevesler uyanıyor, etrafındakilerin bütün itinâ-yı şevk-efzâları ile beraber samîm-i kalbinde mahzûn ve giryân bir iştiyâk-ı münfail hissediyordu. Bazen, küçük yaşından beri kendisini öz valide şefkatinden daha kıskanç bir his-i mihr-bânî ile büyütmüş, pey-der-pey, mahrem-i serâiri olmuş bulunan dadısını alır, etrâf-ı kalede pederinin hudûd-ı müsâadesi ile muhât olan kırlarda saatlerce dolaşır, dolaşır... Bütün bu teferrüclerden ale-l-ekser daha mahzun, daha asabî, daha bî-karâr olarak avdet ederdi. Kızın bu etvâr-ı acîbesi tekfurun nedîmeleri arasında mevzû-i bahs oldukça hiçbir ehemmiyet ve mana atfedilemez, olsa olsa piyâle-i izdivâc ile teskîn edilmesi iktizâ eden harâret-i şebâba atfolunurdu. Hatta bir gün dadısı kendisine bundan bahsetmiş, fakat o kadar sert bir cevap alarak zavallı kızın ruhsâr-ı sâfını o derece gül-güne-i hicâb eylemiş idi ki artık bir daha o der-i ismet huzurunda bunu, çâre-i izdivâcî der-miyân etmeğe kimsede cesaret kalmamıştı.

İşte kerîme-i tekfur bu türlü âlâm-ı garîbe-i asabiye ile rencide ve kale mücâhidîn-i İslâm ile muhât olduğu gecelerden birinde biçarenin dimâğ-ı âteşîni hayâlât-ı mahûfe ile saatlerce mahmûm olduktan sonra sâika-i bî-tabî ile bilâ-ihitiyâr gözlerini kapamış, bir meyt-i müteneffis gibi uyumuştı. Garip bir rüya gördü: Ser-â-pâ bürehne olarak derin, karanlık bir kuyuya düşmüş, müstemendâne feryat ediyordu. Fakat heyhat! Bütün âvâzeleri o çâh-ı târîkin teng-nây-ı bî-amânında bir aks-ı müstehzîden başka cevâb-ı selâmet vermiyordu, ne tarafa imâle-i dest-i istimdât edecek olsa bir darbe-i hakâretten başka mukabeleye nâil olamıyordu. Zulmet gittikçe artıyor, biçare duhter-i Yûsuf-ı nasîb ka'r-ı nâyâb-ı ye's içinde garîk oluyordu... Fakat kârân-ı saadet ve necât pek uzakta değil idi. Artık tamamen nevmîd olduğu bir sırada gözleri bir şûle-i hayât-efrûz ile parıldı[r]dı; kuyunun kenâr-ı bâlâsında bir fûrûğ-ı âlim-ârâ hüveydâ idi.

Zavallı kız, heyecanından nazra-i evvelâda fark edememişti. Fakat şimdi tamamen görüyordu ki bu nur tamamen mücessem-i insân teşekkülünde, hayır, insan o kadar güzel olamazdı; adeta esâtîrî bir kahraman şeklinde, bir tasvîr-i nerîmân şeklinde idi. O ne rikkat-âmiz nazarlar, o ne bülend ve pâk nâsiye, o ne sîmâ-yı latîf ve mühîb! Ömründe bu kadar güzel erkek görmemişti. Ne çare ki mevkiinin dehşet-i mahûfesine bu çâre-i sevdâ-fürûzun verdiği meshûriyet de munzamm olarak zavallı garîke-i çâh-ı felâketin adeta dili tutulmuş, istimdât bile edemiyordu. Lakin ser-geşteğân-ı mesâibe en mey'us demlerinde inşirâh-aver-i ikbâl olan baht ve kader ki bir dest-i münevver, o kahraman Rüstem-i hisâlin bâzû-yı sîmîni uzandı... Kızcağızı fevk-i çâha aldı; kamer bütün letâfet-i sevdâvîsi ile îsâr-ı nûr ediyor, kerîme-i tekfurun ten-i giryânı o muncî-i meçhûlün enzâr-ı iştiyâkında bir mir'at gibi parlıyordu. Gecenin âguş-ı tenhâyîsinde esâtîr-i evvelîn perileri gibi şa'saa-pâş-i hûns ü ân olan bu dilber-i üryânı, bu Rum afeti çimenler, çiçekler arasında o şeffâfiyet-i fitne-hîz ile terke razı olmayan kahraman kendi hil'at-i cengâverânesini çıkardı, kızcağızı buna sardı... Kayboldu...

Kız, dil-i nermîni bu rü'yâ-yı acib ile parelenircesine çarparak uyandı. Henüz fecr söküyordu. Sîne-i sâf-ı sîmâda nazik, hafîf, gül-gün bulutlar pare pare

dağılıyordu. Hemen yatağından fırladı. Evvela mu'tâdı olduğu üzere aynasına koştu; saçları darmadağın olmuştu. Rüyasında bunları o kadar hırpalamıştı ki adeta şimdi parmaklarında onların âlâm-ı iştikâsını hissediyordu. Sonra gerden-i sîmîni üzerinde bir ağırlık hissetti: Altın çelîpâ! Küçük yaşından beri bunu bir mâî kurdele ile boynuna bağlamışlardı. Fakat şimdi, her neden ise bu kurdele, bu çelîpâ onu sıkıyordu. Asabî bir telaş ile çözdü, bir tarafa attı! Sonra geceki rüyanın hayâlât-ı hayret-bahşâsı içinde medhûş-ı istiğrâk olmak üzere penceresinin önüne geçti, etrafa atf-ı enzâr etti: Yapraklar, çimenler üzerindeki jaleler te'sir-i eşi'a-i âf-tâb ile yavaş yavaş eriyordu... Uzakta mücâhidîn-i İslâm'ın ordu-gâhı bir kal'a-i zî-hayât gibi hareket eyliyordu. İlk defa olarak bu temaşadan mahzûz oldu. Bakalım, muharebe nasıl şey idi? Şimdi bunu merak ediyordu. Artık yüreğinde hâcise-i pervâ kalmamıştı. Burc-ı hisara çıktı. Bir mazgala başını dayadı, baktı...

Gözlerine inanamayacağı geliyordu: Pîş-i sâf-ı siyâhta bir cengaver-i bî-hemtâ bârika-i celâdet gibi lem'a-feşân oluyordu. Kız gözlerini bütün fer-i iştîyâkı ile açtı. Kalbinden: "Uyuyor muyum? Yine rüya mı görüyorum?..", diyordu.

Fakat baktıkça daha ziyade meclûb ve meshûr olarak hükmetti: Serdar-ı ketîbe-i muhasırîn olan o cengâver, yani Abdulrahman Gazi dün gece kendisini çâh-ı belâdan tahlîs eden kahraman-ı vakur idi. Zaten dil-dâdesi olduğu bu hayâl-i girizânı böyle bütün tecemmülât-ı zafer ve ihtişamı ile karşısında görünce zavallı kız büsbütün şûride oldu. Ah, şu burçtan onun zîr-i na'l-i yek-rânına uçmak mümkün olsaydı... Aman Yarabbi! Ne kadar da tehlikeli celâdetler gösteriyordu. Ya mahsurların hedef-i peykân-ı kazâsı olursa!.. Bu vâhime kızcağızı büsbütün nâ-şekîb etti. Yanakları birer gül-gonca-i ismet kesilmiş, nâsiye-i tarâvet ---- nûr-ı nezâhet parıldıyordu. Düşündü, düşündü, nice kahramanların, nice erbâb-ı fatânet ve ihtiyâlin bulamayacağı bir çâre-i âcîlî der-i akab bütün fer---- teemmül etti; bir azm-ı hüdâ-pesendâne ile kâğıda kaleme sarıldı; Abdulrahman Gazi'ye hitaben gayet samimi, gayet sûzişli bir nâme-i muhabbet yazdı; rüyanın bütün tafsîlâtını bu nâmeye derc ettikten sonra böyle nâçiz bir kalenin fethi için vücûd-ı latîf-i kıymetdârını tehlikeye ilka etmenin lüzumu olmayıp bu kaleyi onun gibi cengâver-i dil-pesende teslim etmek kendisi için mahz-ı şeref ve saadet olacağı ve bu uğurda canını fedaya amade bulunduğunu, lakin bu emr-i hayrın hemen icrası mümkün olamayıp gazilerin şu va'd-ı hâlisâneye itimat ile şimdi bir hareket-i ric'iyeye göstermelerini ve birkaç gece sonra hafiyen gelmelerini velhasıl kâffe-i tedâbir-i şeytânet-kârâneyle ilave eyledi. Ve bu kâğıdı kemâl-i itinâ ile ta'tîr ettikten sonra târ-ı gîsûvânı(?) ile bir taş parçasına bağlayarak sûy-ı guzâta perrân eyledi...

Bu peygâm-ı mütehaccir-i zafer bir rivayette Akça Koca'nın, bir rivayette de doğrudan doğruya sem-i semendine isabet etmişti. Aldılar, baktılar, mektubu görünce hemen muhasırîn arasında Rum lisanına aşına bir adam aradılar. Mezâyâsına matla olunca bir encûmen-i meşveret akdettiler. Mektubun hâliset-i ifâdesinden iştibâha mahal yok idi; her kelimesinde âteş-i sevdâ hissediliyordu. Farz-ı mahal olarak bir tuzak dahi olsa dest-yârî-i îmân ile meydân-ı gazâyâ atılan o cengaverlerin böyle hud'alardan pervâları mümkün mü idi?.. Nihayet kale etrafında bir yangın îkâ ederek tekfura bu harîk-i nâgeh-zuhûr yüzünden firara mecbur oldukları fikrini ilka etmeğe karar verdiler. Gecedен biraz zaman geçer geçmez

mahsurlar, etrâf-ı kal'ayı büyük bir yangın sararak muhasırların da eftân ü hizân, firar etmekte olduklarını görünce şevk ve sürûrlarına pâyân olmadı ve tekfur bütün efrâd-ı kal'anın arzu ettikleri gibi ser-i kerem-i neşât olmalarına müsaade etti...

Kendi de askerlerinden ziyade mest-i sahbâ-yı gurûr olmakta iken uzakta câ-be-câ semâ-pervâz şulelerin her biri asıl kerimesinin kalb-i sevdâ-zedesinde birer çerağ-ı sûr oluyordu...

Kal'a-nişînânın zevk-i gâfilânesi böyle devam etmekte iken leyle-i zafer hulûl etti; Abdulrahman Gazi silah arkadaşlarından seksen kadar dilâverin refakatiyle civâr-ı kal'aya geldi. Saat, nısf-ül-leyli biraz geçmiş idi; duhter-i pâkize-i tekfur bir ferîşte-i nûr gibi kenâr-ı bârûda şeb-i zinde-dâr-ı intizâr idi. Maşukunun uzaktan mehtap gibi tulû ettiğini görünce zalâm-ı şeb-i nazarında bir deryâ-yı eşvâk oldu. Abdulrahman dahi onun böyle peymânına sadık olduğunu görünce artık hamâset-i kalbi bir kat daha firâvân olarak refikâ-i tâlîine tebşîr-i zafer eyledi. Hâsılı Solakzâde'nin şîve-i selîsi ile: "O mahbûbe-i âlem-i zülfâ gibi bir kemendi ham-ender-ham edip pür-tâb etti." Gâzî-i cesûr hemen tırmanarak bâlâ-yı hisâra çıktı. Maşûka-i mehlîkâsına kavuştu. Dakika fevt etmeksizin lüzumu kadar dilâver daha çıkardı. Evvel-be-evvel kale kapısının muhafızları yanına varıldı. Cümlesi küşte-i hançer-i tâb-dâr edildi. Kapı açıldı. Gaziler girdiler. Tekfuru firâş-ı mestânesinde mahmûr-ı peymâne-i ecel ettikten sonra kerîme-i pâkîzesini ganâim-i vefîre ile aldılar! Bu mücessem peyâm-ı dil-ârâm-ı fethi kemâl-i i'zâz ve ibcâl ile huzûr-ı sultâna getirdiler.

Hazret-i padişah nâsiye-i pâkinde nûr-ı ezeli-i hüda-i fûrûzân olan bu melîke-i ismet ile Abdulrahman Gazi'nin hemen akd-i nikâhını ferman buyurdu. Gül-bün-i Yemen(?) ve ikbali koca bir hisâr-ı üstüvâr olan bu izdivaç, bir sûr-ı millî şeklinde kemâl-i ihtîşâm ve tantana ile Brusa [Bursa] şehrinde icra olundu.

İşte Aydos Kalesi'nin târîh-i fethi böyle bir menkıbe-i âşıkane ile pîrâye-dâr-ı letâfettir.

Edebiyât-ı Etfâl (2)

Vatanımızın her türlü füyûz-ı bâriasını bu ahd-ı latîf-i hürriyette sinn-i idrâka resîde olmakta bulunan sevgili yavrucaklarımızın bir terbiye-i nezîhe-i fikriye ile perverîş-yâb-ı irfân edilmelerinden intizâr ettiğimiz için mekâtib-i ibtidâiyye derslerinin ihtiyâc-ı zamâna muvafık surette tadil ve ıslahını lâzıme-i mukaddese-i vatan-perverî addediyoruz. Rûh-ı terbiye çocuğun maneviyatını takviye maddesi olup mekâtiplerimizde maa-t-teessûf şimdiye kadar bu madde liyâkat ve ehemmiyeti nispetinde manzûr-ı iltifât olamamıştır. Ahlak namıyla ismen mevzu olan dersler hele idâre-i sâbika zamanında çocukları ahlâksız etmekten başka bir maksada hâdim olamadığı gibi a-lel-farz böyle olmayıp da cidd ü itinâ ile talim edilmiş olsalar bile

fıkr ü tab'ları henüz ciddiyât-ı anîfe ve akîme ile pek kabil-i itilâf olmayan nevr-esîde yavrucakları velev "ihyâ-ül----"den icmâl edilmiş olsa bile birtakım hâm veya bes hakâyık ile itâb etmekte fâide-i melhûz değildir. Hâlbuki çocuğa a-lel-husûs tahsîl-i ibtidâi hengâmında ifâzâ edilecek en muazzez ilm ü irfân, fazâil-i ahlâk ve mekârim-i terbiye olduğu için bu maksad-ı âliyenin istihsâli ile beraber şevk ü inşirâh-ı etfâli de cerîha-dâr etmemek için en ziyade kıraat ve imlâ derslerinin tezhîbi lüzumunu hissediyoruz. İtikadımızca bu iki ders pedagoji denilen ilm-i terbiye-i etfâlin mevâd-ı esâsiyesine vâkıf olmakla beraber vazifesini istihkâr etmeyip memnuniyet-i kalbiye ile ifâyâ çalışan müsteid ve hamiyet-perver muallimler elinde mini mini ciğerparelerimizin saadet-i hâl ve âtisini temin edecek mahâsin-i ceyyîde-i telkini için pek güzel birer vasıta olur. Fakat her milletin etfâli için fâtiha-i marifet hükmünde olan bu iki dersi evvel-be-evvel çocuklar için birer sermâye-i neşât halinde kalb etmek hünerini bilmelidir. Yedi sekiz yaşında, gülmek, oynamak, eğlenmek hele haşîn-i ciddiyetlerden mümkün mertebe dûr olmak isteyen çocuklara abûs bir çehre ile abes şeyler okutup yazdırmamalıdır. O yaşlardaki çocukların sevmeyerek, istemeyerek, zebûn-pervâ olarak okudukları, güya öğrendikleri şeylerden katiyen hayr-ı me'mûl etmemelidir. Bilakis bunun büyük bir mahzuru vardır ki o da zavalcılıkları daha sinn-i tufûliyette düşman-ı maârifet etmektir. Bu halde çocukları eğlendirerek müstefid etmek her ibtidâiye mualliminin düstûr-ı hareketi olmalıdır. Bu kelimeleri yazarken pîş-i nazar-ı hayâlimde nice ker ü ferli muallimler görüyorum ki muğber bir çehre ile "Oh, tamam! Bacak kadar çocukları eğlendireceğiz diye hem izâe-i evkat edelim, hem müsahhare olalım!" diye serzeniş ediyorlar. Bunlar şu noktada aldanıyorlar ki çocukları eğlendirmek asla müsahhare olmak değildir; belki rûh-ı tâzeleri bir mûrg-i nev-tayerân gibi heves-kâr-ı ibtisam ve neşât olan yavrucakların muvâcehe-i şâikanesinde bir tavr-ı mütecellidâne almak insanı, ihtirâz olunan o girîve-i temeshura sevk eder. Enzâr-ı sâfiye-i etfâlin in'ikâs-gâhı olan çehre-i muallim şâd ve münbasit bir mir'at-i musaffa olmak lazım geldiği gibi çocuklara hep fazâili telkin edecek olan kıraat-ı ibtidâiye kitapları da onlar için birer nûzhât-gâh-ı zî-safâ olmalıdır.

Çocuk okuduğunu evvel-be-evvel anlamalı, sonra bununla eğlenmeli, az çok gülmeli, gülmek için bir daha okumak ihtiyacını hissetmeli, nihayet nakş-ârâ-yı hâfızası olacak olan bu kırattan kalbinde bir his, ruhunda bir lezzet, fikrinde bir irfan kalmalıdır. Bunun en kestirme tarîki şüphe yok ki kıssalar, hikâyelerdir. Latif, nezih, müessir, hoş-âyende, ibret-âmiz, hikmet-âver güzel güzel hikâyecikler... Mutazammın oldukları hakâyık-ı âliye gittikçe büyüyen, inceleyen daha ziyade amîk ve felsefî olan fakat likâ-yı şâdânını hiçbir vakit kaybetmeyen rûh-firîb ve hâtir-nevâz hikâyecikler... Lakin bunların bi-hakkın güzîde olmalarına ve çocuklara ulüvv-i cenâb, fedakârlık, merhamet, nezaket, hep hakikat, şecaat, vatanperverlik, iffet ü istikamet sa'y u himmet, iştiyâk-ı teâlî gibi fazâil-i râsihayı gayet şen ve şâtır bir üslup ile ilka edebilmelerine son derece de dikkat olunmalıdır. İşte İngilizler, Fransızlar gibi pîşvâyân-ı medeniyetin kütüphâne-i irfânında mensûr ve mevzûn olarak "edebiyât-ı etfâl"i bunlar teşkil eder ve bunların içinde yalnızca hâfıza-i sigârı değil hâtıra-i kibârı da mütelezziz ve müstefid edecek nice bedâyi-i semenîye(?) bulunur. Mesela Fransa'da, geçen musahebemizin kısm-ı a'zamını işgal etmiş olan La Fontaine ve ----'ın kısas-ı hoş-âyendelerinden başka müteahhirînden Eugen ---- ve Louise Ratisbonne ve daha nice perverlerinin bu yoldaki sünûhât-ı latîfeleri

çocukların, bi-t-tabî, terbiye-i fikriye ve tehzîb-i cibilletleri için pek sevgili vasıtalarından, hele Ratisbonne'un "Mudhîke-i Tıflâne" ünvanlı mecmua-i eş'âr-ı dil-pezîri hakikaten bir derece-i leâlî-i hikmet ve zerafettir. Oralarda terbiye-i etfâl ile meşgul olanların kıraat ve imla dersleri için en kıymet-dâr meahizleri bu türlü eserler olduğunu çocuklara mahsus gazetelerinin delâlet-i irşâdiyesi ile anlıyoruz. Bunlara daha birtakım vatan-perverâne âsâr ile "vokabular" nevinden servet-i ıstılâhât ve esâmî ve bir de tamamen anlayabilecekleri tarzda ma'lûmât-ı nâfia ilave ediyorlar. Bu ma'lûmât-ı nâfia meselesi de mini mini etfâl-i vatanın terbiye-i hakîkiyesini teemmül edenler için bir cerihadır. Vaktiyle güya bu maksada vefa etmek için pür ü garâmlara idhâl olunmuş ve erbâbına telif ettirilmiş olan "kıraat-ı fenniye" risaleleri zannederim ki çocukların kalbine bir husûmet-i fenniye-i tahammî ekmekten başka fâideyi müntic değildir.

Dâire-i edebiyâtta çıkmamak için yine tekrar edelim ki mekâtib-i ibtidâiyemize mahsus olarak biraz izâh ettiğimiz tarzda ve "edebiyât-ı etfâl"i teşkil edecek surette kıraat kitaplarımız maa-t-teessüf hâlâ mefkûddur.

İdâre-i sâbıkada ihtimal ki bu kitaplar dahi yazılamazdı. Mesela: "Başkalarına fenalık edenler kendilerine de bi-l-kable fenalık ederler korkusuyla asla müsterih olamazlar. Hayatları vehm ve halecan içinde geçer!.." hakikatini çocuklara temhîd ile bizzat nâil-i ni'met-i huzûr olmak için kimseyi rencide etmemek lazım geldiğini ispat zımnında bir hikâyeye tertip edersiniz. Ve bi-l-farz dersiniz ki: "Günün birinde bir kurt ile bir keçi arkadaş oldular. Beraberce gezmeye çıktılar. Çünkü kurtların da nadiren ziyansız hayvanlar gibi ülfet ve muhabbet etmeleri vaki olur. Dereden tepeden sohbete koyuldular. Şu kadar ki kurdun mükalemesi her dakika sahte-dâr oluyordu. Ufacık bir gürültü olsa, mesela bir yaprak düşse yahut yerde bir kuşun gölgesi görünse kurt hemen kemâl-i havf ile kulaklarını kabartıyordu. ---- kavga etmeye yahut gizlenmeye hazırlanıyordu. Bu etvârı görmekten bîzâr olan keçi nihayet dedi ki:

'Birader, sen ne kadar endişe içinde yaşıyorsun! Bir dakika rahat yürüdüğünü, rahat konuştuğunu görmedim. Bu ne hal? Bu evhamdan vazgeç, rahat rahat yürüyelim, gamsız, kasâvetsiz konuşalım, eğlenelim...'

Kulağı girişte olan o yırtıcı hayvan yani kurt ise şu cevabı verdi:

'Birader, dediğin gibi yaşamak bana nasip değildir; herkes benim düşmanımdır!'

Bu cevap üzerine keçi hakikat-i hâli anlayarak:

'Evet hakkın var, sen herkese fenalık ettiğin için herkesten her an fenalık beklemekte mazursun!..' dedi.'

İşte böyle mahz-ı hakikat olup erbâb-ı seyyiât ve cinâyâtın azâb-ı rûhânîsini basit fakat müessir bir tarzda musavver olan bu hikâyecik istibdâd-ı meş'ûm zamanında yazılmış olsa idi cellâd-ı matbuât bunda nice telmih, tariz, kinaye, ihâm

hâsılı bütün sanâyi-i bedîâyı keşfederdi de bu bedîa-i ibreti mahkûm-ı i'dâm ederdi! Fakat şimdi ne mani!.. Muhterem üdebâmız sevgili yavrucaklarımızın ruh ve fikri üzerinde pek semere-dâr izler bırakması zaruri olan bu türlü âsâr-ı ceyyideyi – manzum, mensur- niçin vücuda getirmemelidir?

Edebiyât-ı ecnebiye bu türlü âsâr için dahi ---- pâyânında istediğimiz kadar iltikat-ı cevâhir edebileceğimiz bir deryâ-yı şeffaf olduğu gibi bizim mâl-i helâlimiz olarak maa-t-teessüf şimdi gubâr-âlûd-ı nisyân olan **Hümâyun-nâme**, **Nevâdir-i Süheyfî**, gibi bazı âsâr-ı nâdiremiz vardır ki bugünkü şîve-i beyânımıza nazaran belki biraz leng ü rengîn olan üslûb-ı ifâdelerinde tadilât ve tezyînât-ı cüz'îyye icrâsı ile pek halâvetli bir “edebiyât-ı etfâl”e zemîn-i tettebbû olabilir. Yalnız bunları hakikaten çocukların telezzüz ve istifadesi nokta-i nazarından kemâl-i ihlâs ile düşünüp mahv ü ispat suretiyle yazmak, mümkün mertebe edâ-yı tasallüften kurtarmak lazımdır.

Edebiyât-ı etfâl hülyâsı içinde mâzî-i şiir ve inşâmıza ircâ-i nazar edince iki eser-i manzûm hatıra gelir: **Hayriyye-yi Nâbî**, **Lûtfiyye-yi Vehbî**.

Ah! Bunlar şimdi elem-i hasretini çektiğimiz edebiyât-ı etfâlin ne güzîde numûneleri olabilirdi. Fakat heyhat! Her ikisi de mevzuları ile mütenasip nef' ü lezzetten mahrum, bazı noktalarınca muzır, herhalde pek bî-nemektir!

Bu iki nasihat-nâme-yi manzûmun mukayesesı halinde **Lûtfiyye**'nin tarihen muahhırına nazaran hiç olmazsa selefinin nekâizinden muarra olması icap ederken maa't-teessüf **Hayriyye**'ye nazaran gerek kıymet-i edebiye gerek mahiyet-i hikemiyece pek dündür. **Hayriyye**'de hiç olmazsa nâzımının sermâye-yi ilm ü fazlına delâlet eden bir servet-i elfâz ve terâkîb vardır. Câ-be-câ mânî-i âliyyeyi muhtevî pek çok ebyât-ı nazar-pîrâ intihâb olabileceği gibi ser-â-pâ, hatta “matlab-ı lâzıme-i hüsn ü cemâl” bahsinde bile nezâhet-i edebiye mahfuzdur. Hele **Lûtfiyye**'nin:

İtibâr eyle pek hendeseye
Düşme evvel dâire-yi vesveseye
Bakıp eşkâle mukarnes diyerek
Ya murabba', ya muhammes diyerek
Düş olup dâire-yi efkâra
Mâ-hasal dönmesek pergâra
Hatt u adlâ' sözü dâiyedir
Sanma kim eğlenecek zâviyedir!

∴

Nâya tazyî'-i nefes eylemiş
Üfleyip yani onu neylemeli
Çalma öyle düdüğü Mevlânâ
Ki dene adına neyzen münlâ(?)

gibi sarîh hezeyânlarını **Hayriyye**'de bulmak mümkün olmadıktan başka ciğerparesi evladının tezhîb-i ahlâkî ve terbiye-i efkârı için acâle-i kalem-i hikmet eden bir pederin kendince muvâfık-ı ahkâm-ı fazliyyet bulduğu nasâyih-i âliye meyânında **Kıssa-i Kimyâcî** gibi bir rezâlet-nâmeyi kalbûd-i nazma ifrâğ edecek derecede rübûde-i şathiyât olmasına taaccüb edilir. Hâsılı bugün edebiyât-ı etfâl nâmına eydî-i hürmetimizde birer yadigâr olmak icap eden bir iki eser dahi mevzûu ile mütenâsip bir kıymet-i ameliye ibrâz edememek hasebiyle mahrûm-ı itibardır.

Etfâlin tenşît-i kulûb ile teşhîz-i ezhânına daha ziyade hâdim ve tamamen teşhîs ü intâk-ı hayvânât suretinde manzumeler tertibine müteahhirîn Şinas'ı merhum gayret etmiş, filvâki bu vadide hayli dil-pesend eserler vücuda getirmiştir; “Eşek ile Tilki” hikâyesinin:

Gelsem olmaz mı huzûra a benim arslanım?
Tâ yakından bakayım hüsnüne hayrânım!
Dâim olsun bakmak sâye-i lûtf u keremi;
Gül biter bastığı yerlerde mübarek kademi!
Eyler irfânını îmâ o suhan-gû gözler;
Yakışır ağzına o mevzûn u mukaffâ sözler!

gibi bazı hoş-âyende ebyâtı ile diğer kıssalarının gerek mevzu gerek tarz-ı tasvîrce -- ve metaneti ihtirâm ve takdir ile telakki olunmaya bi-hakkın şâyestedir. Ne çare ki o dâhî-i merhûmun mahsûlât-ı zekâ-yı harîk-i aleladesi hem -fıtrat-ı bülendine nazaran- pek az, hem de şetittir. Kendisinin sâir âsâr-ı edebiyyesi gibi bu kıssalar dahi ancak birer nümune addolunabilir.

Sonra bu tarzda üstâd-ı nezâhet-perver Ekrem Beyefendi kıymet-bahşâ-yı iltifât olarak La Fontaine'in güzîde kıssalarından birkaçını pek latif ve bedî' sûrunda(?) nazmen tercüme buyurdular. Bunlardan hayât-ı tadrîsiyye-yi âcizânem esnasında küçük şâkirtlerime ezberlettiğim parçaların onlarda hâsıl ettiği küşâyış-i kalbi, sürûr ve hazzı gördükçe güya kendim nazm etmişim gibi seviniyor, iftihar ediyordum. Âsâr-ı muntehâbe-yi edebiyyenin çocuklara ezberlettirilmesi cilâ-yı zihn ü zekâları için pek müfid olduğu gayr-ı kabil-i inkâr olup bu türlü eş'âr-ı münşâta ise onlar tarafından pek samimi bir heves ve şevk ile nakş-ı hâfıza edilir. Heyhat ki böyle eserlerimiz pek nadirdir. Hep tabakât-ı âliye-i his ü hayalde şehper-güşâ-yı itilâ olmak isteyen ediplerimiz, şairlerimiz bu yoldaki âsâr-ı tıflâneyi pek hakîr addederek dest-gâh-ı edebîmizi onlarla tezyîne tenezzül etmiyorlar. Hâlbuki itikadımızca milletin rûh-ı terakkiyâtı bu, ibtidâî zannolunan eserlerdedir. Şeyh Sâdî merhumun **Gülistân**'ı ile **Bostân**'ını ve daha bazı âsâr-ı Fârisiyyeyi ayrıca mevzû'-ı mekâl edeceğimiz için bu bahse taalluk-ı azîmi ile beraber şimdilik kaale almadık.

Parnasyenler (1)

Fransa’da son otuz kırk seneden beri Victor Hugo’nun debdebe-i hayâl-âşûbuna hayran olmakla beraber sahâif-i edebi başka bir tarzda ve bi-hakkın nevtırâşide cevâhîr-i bedâyi ile tarsî etmiş olan melâhat-perestân-ı şiirin, yani “parnasyen” denilen zer-gerân-ı mahâsinin nasîbe-i neşâtı hemen tamamen memleketimizde on, on beş sene mukaddem “dekadan” ünvanıyla zuhûr ederek şiir-i Osmânîyi o zamana kadar nazarların me’lûf olmadığı bir âb u tâb ile revnâk-yâb eden mücâhidîn-i edebin dağdağa-i infîlâkını andırmaktadır.

“Parnasyen” namı tıpkı bizdeki “dekadan” ünvanı gibi gayri mütenezzilâne bir hande-i istihfâf ile telakki olunur ve manadan mücerred olan bu lafzın âşık-ı mahâsin-i tabiat genç bir edibe izâfesi kahkahalarla güldürecek bir lakab-ı hicv ü tehekküm addedilirdi. Hiç şüphe yok ki bunlara esbâb-ı handeleri sual edilse idi cevaptan tamamen aciz kalacaklardı; bizde de dekadanlar, Fransa’da parnasyenler böyle bir suale tenezzül etmiyorlardı. Emîn idiler ki zaman bunun parlak, pek dîde-fürûz bir surette cevabını vererek mütearrızları mecbûr-ı acz ü hayret edecekti.

Meslek-i edîbânelerindeki ismin garâbetinden dolayı garaz-kârlarının melekât-ı zahkiyesini tehyîc eden bu genç şairlerin affolunmaz bir kusuru vardı: “eşyada cüst ü cû-yı mahâsin” ve bu mahâsine karşı: “hayret-i müfrite”. Bu taharriyât, bu tahayyürât onların rûh-ı bedâyi-perestinde milâd-ı Âdem’den beri “şiir” unvan-ı can-firîbiyle yâd edilmekte olan kerîme-i mahâsin-i tabiata karşı bir ibtilâ-yı ârâm-sûz hâsıl etmiş idi... Evet, bütün bu âteşin ruhlarda, vâhime-fürûz bir hüsn ü ân ile temessül eden şiirin şeydâ-yı nâlânı olmuşlardı. Bu nedîme-i dilârâyı kendi zamanlarına kadar layık olduğu tecemmülât-ı nüzhet ve zarâfet ile bezenmiş göremedikleri için adeta bütün levâzım-ı cemâli tezyîde gayret ettiler.

Sanat, pîş-i nazar-ı hürmetlerinde başka bir sîmâ-yı nûrânî aldı. Bu bülend ve muazzam sanata ithâf edilecek en rakîk ve nezîh cemîle-i terkîm lisânı, üslûbu, şekli sânihâtı tanzîm ve tezyîn etmek olduğu hissedildi. Artık taab-zâde-i i’ sâr-ı edeb olan gözlerimiz yeni bir incilâ ile revnak-dâr oldu. Ve lisanımızın müstaid olduğu bütün güzelliklerin o zamana kadar mütevârî-i ihmâl oldukları sehâib-i fûtûr altında pey-â-pey lema-pâş-ı tebessüm olması üzerine ihtimal ki bütün demler dükkân-ı fitratta dahi –adem-i itiraflarına rağmen- bir incizâb-ı şebâb-ı âferîn uyandı! Ferište-i ilhâm sahrâ-yı edebe bu ezhâr-ı nâdîdeyi taraf taraf isâr ettikçe şeydâ-yân-ı melahatin gurûr-ı muhikki huzurunda kıvrananlar artık semere-i acz ü istirkab olan mücâdelât-ı kalemiyelerini en galîz kelîmât ile şâibe-dâr-ı isâet etmekten başka çare-i teşeffî bulamadılar. Onların gayz-ı dem-â-dem-i füzûduna rağmen Fransa’da parnasyenlik, bizde dekadanlık ilerliyordu! Bir zaman oldu ki bu kitabeler ile yad edilmek adeta şeref-i insânîye taarruz eden bir düşnâm oldu!.. Lakin hakâyık-ı ulviye ve sanâyî’-i nefisiyenin halk indinde mazhariyet-i mu’tâdesi budur! Mutlaka muntazam, mürettep bir müdafaa-i itirâziye zekanın her türlü infîlâk-ı hârikine haylûlet-sâz olarak mukadderât-ı ezeliyesi an-be-an teâlî olan beşeri bir müddet için pestî-i itiyâdı içinde uyuşturur!.. Edebiyat... Âh, saadetlerin en râygân ve en bî-bahâsı olan bu nedîme-i rûh şu kahr u ta’zîbin en ziyade kurbanıdır. Bahâ-yı san’atı ve bilhassa

san'at-ı eş'ârı halkın uyûn-ı takdîr ve ibcâline arz etmekle mükellef bulunan dakayık-ı sencân-ı tenkîd bile bazı kere hizmet-i latifelerinde kusur ederler, tahlilât hârika-i san'atı halkın his, fikir, hayal namına terbiyesi için layıkıyla vâsf u eşrîh etmezler; halbuki alâik-i hasîse-i menfaat ve hâtır-girîden tamamen azade bulunmak lazım gelen erbâb-ı tenkîd efrâd-ı milletin ruhunu nefh-i semâvî-i şiir ile tervîh ve telzîz için bedâyi-i his ve hayali yorulmak, usanmak bilmeyen bir azm-i sanat-perestâne ile onlara tertîl ve itrâ etmelidirler... Milletin ruhu ne zaman iştiyâkât-ı şiir ile meşbû olursa lezâiz-i hayâtiye o zaman bütün saf ve dil-cû nezaketleri, nefâsetleri ile tecelli eder. Zira şiir bütün envânını câmi olarak hüsn ü letâfet namına rehz olunmuş bir âbide-i san'attır!

Tabiatı ser-â-pâ muhît olan hüsn ü letâfete karşı efsürde, lakayd bir ruhun hiçbir vakit hâricte bir lem'a-i feyz-â-feyz ile eser-nümâ-yı kemal olması mümkün değildir. Vakıa marifet-i hüsn, talim ile ilka olunamaz. Meşurdur ki Aristo'ya "Hüsn nedir?" demişler; "Bunu ancak körler sual edebilir!" cevabını vermiş.

Bu halde güzel bir eser-i san'at huzurunda dem-beste-i hayret olmayı bilmeyen bir rûh-ı münceimîde en layık muamele, mahrûmiyet-i hissiyesine karşı merhamet olmak icap ederse de nefâis-i âşinâyân-ı san'at menâkıb-ı hüsnü ihmal ettikçe bizde ve hemen her yerde olduğu gibi gitgide cür'et-i efsürde-gân artar ve bir an olur ki "şiir" nam-ı bedî'i lisân-ı tebcîl ve perestişe alınır alınmaz: "Şiir mi? Artık şimdi şair olmayan var mı?.." figâhe(?)'i zarafet fûrûşânesi âverde-i zebân-ı tehekküm edilir!..

Husûmet-i aczden başka bir şey olmayan bu derdin devası evvela bizzat şairlerin, sâniyen hazzak-ı tenkîdin yed-i mahâretindedir.

Şairler ruhlarımızı semâvat-ı his ve hayâle i'lâ eden sânihât-ı lâhutyâne ile bizi müstağrak-ı sevdâ ederken erbâb-ı tenkîd dahi bu sihr-âferîn terânelerin, bu vicdanî efgânların âheng-i ceyyidini bize birer levha-i zerrîn içinde bir kat daha ismâ etmelidirler... Mest-i ilâhi-i tabiat olan şairlerin bazen hazin, bazen tarâb-âgîn zenzemeleri sâmia-i millette ebedi akislerle tanin-sâz-ı letâfet ve nezâhet olmalıdır ki ruhların şevk-i ibdâ'ı uyansın. Revân-ı milletin en müessir mürebbîleri şüphe yok ki şairler olacaktır. Fakat şairler şiiri tamamen parnasyenler tarzında latîf, nezih, matbu bir ciyâdet ile revnak-dâr etmedikçe terbiye-yi milliyeye medyûn oldukları vazîfe-i ulviyet-âmûzu îfâ etmiş sayılmazlar...

Bizde kesîrû'l-âsâr bir muharririn nasılsa "dekadan" ünvanıyla telkîb ve tehzîl etmek istediği edebiyât-ı hakikiye meftunları, daha ziyade, Avrupa'nın parnasyenlerine teşbîh olunabilir. Çünkü dekadanlarımızın edebiyatımıza ettikleri en gayr-ı kabil-i nisyân hizmet, tenzîh-i kelimât, üslup ve şekl-i sânihâtta tecelli etmektedir.

Hakikaten nezahât-i kelimât düstûr-ı azam-ı edeb oldu. Hayal-hanemizde en hafif, en girizân bir kerâhet ve ziştî uyandırmak ihtimâli olan elfâz, menassa-i kabulden tard edildi. Hüsn-i elfâzı muhafaza gayreti alelekser hüsn-i mânâyı da temin etti. Güzel manaları olan güzel lafzlar bi-z-zarure dil-firîb hayallerin yâd-âver-

i istiğrâkı oldu. Böyle itinalarla hücre-i edebe isâl edilen nev-arûsân-ı sühan gerçekten hasret-ül-kulûb olan birer perî-i dil-ârâm gibi ruhumuzu teshîr etti.

Lisanımızı tamamen Türkçeleştirmek hususundaki gayretin sâika-yı hamiyet-i miliyet-perverî ile takdir olunması tabii ise de -kesret-i ülfetten dolayı olsa bile- Arabî ve Farisî kelimâtın nezâhet ve letâfet-i ifadeyi temine medâr-ı azîmi olduğu katiyen inkâr edilemez. Gariptir ki ikisi aynı manayı ifade eden iki kelimedenden biri bazen tabi daha mülayim geliyor. Arabî veya Farisî diye bunu atıp da bi-n-nisbe daha ziyade çirkin görünen lafz-ı Türkî'yi ihtiyar etmekte biz -kendi hesabımıza- ifrât-ı gayret görmekteyiz. Artık bundan sonra Arabî ve Farisî'yi lisân-ı millîmizin haricinde addetmek pek garip olacağı gibi bütün atâletlerimize ve mahkûmiyetlerimize rağmen bir vücûd-ı ilmiyesi olan altı asırlık edebiyatımızı fuşîde-i ihmâl ve istiskal etmek de reva olmaz!

Pek çok şeylerde olduğu gibi bu hususta da rehber-i irfânımız olan Avrupalılara atf-ı enzâr-ı ibret edersek onların âsâr-ı fersûde-yi maziye karşı böyle hareket etmeyerek bilakis o muhterem yadigârlara an-be-an iâre-i feyz-i şebâb etmeye çalıştıklarını görürüz.

Fransa'daki parnasyenler gibi bizim de genç şuarâmızın (icat ve tervîc-i elfâz) san'at-ı zarûriyesine bahsettikleri vüs'at ve inbisât ne sayede husûl-pezîr oldu? Bütün Arabî ve Farisî elfâzın yeni yeni zevklerle birbirlerine rapt ve izâfe olunmaları sayesinde değil mi? Ve bu sayede o nazenîn ve ruh-perver lafzlar senelerden beri dûş-ı taablarında bulunan asi-yâb-ı fersûdeyi atarak nev-zemîn ve nermin câmeler ile tarâvet-nümâ olmadılar mı? Acaba kelimât-ı me'nûseyi muhafaza ederek yalnız tali'in şimdiye kadar yek-diğerinden mehcûr ettiği bazı elfâz-ı mütehassireyi birbirine akd ile câme-i hâb-ı ülfete sevk etmek, belki de bunların berekât-ı tenâsülünden müstefîd olmak ihyâ-yı lisân için daha terakki-cûyâne bir himmet sayılmaz mı? Elfâzın bu izdivâc-ı nevîni en ziyade şuarâmızın gayret-i hayât-efzâsı ile vücuda gelmiş değil midir?

Kudemâ-yı şuarâmızdan Nef'î'nin icat ve tervîc-i elfâz hususundaki dehâ-yı hayret-fermâsı peyrevlerinde o feyz-i cûşân ile münCELLI olamayarak üç asırlardan beri edebiyatımızı hemen hemen aynı elfâz içinde pûyân olmuş, hatta gitgide tahsîl-i ilme tareyân eden nekâis hasebiyle galatâtın tahakkümü görülmüştür. Hâlbuki genç şuarâmız bu lâzıme-i edebe revnâk ve ârâyış verdiklerinden dolayı lisanımız zarar mı etti, kâr mı? Muallim Naci Efendi merhumun himmet-i lisân-perverânesi elfâzın selâmet-i sûriyesine münhasır kalmış idi. Melâhat-ı maneviyeyi batn-ı hâzır üdebâsının zâde-i hüsn-i tab'ı addetmek zaruridir.

Fesâhat-i elfâzı tehzîbden sonra üslup gelir. Burada nazar-ı tahkîki biraz daha geriye ircâ ile Şinasi, Kemal, Hâmid, Ekrem namlarını kemal-i ta'zîm ile yâd etmek icap eder. Şu kadar ki Şinasi'nin bütün metanet ve münakkahiyeti ile "klasik", Kemal'in bütün saltanat ve ihtişamı ile "romantik" ve Ekrem'in bütün bir kudret ve hüner-veri ile şairane olan nesirlerini, şiirlerini teceddüdât-ı edebiyemizden rehber-i hâdî-i ebedîsi olarak tebcîl ettikten sonra nazar-ı teceddüt-perest bi-z-zarûre Hâmid'de vakfe gîr-i hayret olur. Kemal bilhassa kendi ta'bîr-i dil-nişîni üzere

“maşûka-i vicdânı” olan siyâsiyât içinde dehâ-yı harikuladesini bir hurşîd-i mualla gibi ufk-ı sermedî-i insâniyete talik ederek ensâl-i âtiyeyi sabâh-ı haşre kadar nûr-ı feyyâzı ile pirâye-dâr-ı maâlî edecek bir mevcûdiyet-i nâdiredir ki tettebbu ile taklit ile onun ka’b-ı vâlâ-nişînine yetişmek mümkün değildir. Onun için kendisini hatta üstâd sıfatının fevkinde telakki ederek nâsîbe-i muallimiyeti Hâmid ile Ekrem’de görürüz. Ve bugün tutulan tarîk-i şiir ve inşâ hangi nam ile yâd olunursa olunsun bu iki üstadın semere-i feyz-i müteceddidânesi olduğunu teslim etmeyecek munsif yoktur sanırız. Mukadderât-ı meçhûl olmakla beraber denebilir ki edebiyât-ı Osmaniye, Hâmid nâm-ı bülendinden mahrum olsa idi ihtimal ki bugün **Rübâb-ı Şikeste**’ye nâil olamazdık. Nesrimizin tarâvet-i hâzırası da **Târık**’ın bazı parçaları ile **Makber** mukaddimesinden başlıyor.

Şu kadar ki parnasyenlerin mütâlâa-i âsârı ile lebrîz-i nefâset ve zerâfet olan müteahhirîn-i şebâb üslûb-ı ifâdeye daha ziyade ifâzâ-i hiffet ve şûhî mümkün olduğunu düşünerek nesirde, nazımda bir şîve-i revân ittihâz ettiler... Artık sünûhât-ı kalbiye ve tulûat-ı fikriye nukûş-ı gûnâ-gûn ile ve pür-tekellûf ve tasannu dîbâlar içinde değil.. nazik, rakik, şuh, nermin, hafîf tüller, dantelâlar içinde birer perî-i raksan gibi uçuşmaya, esîrî birer mahiyet almaya başladı. Eşkâl-i sânihât dahi tabiatıyla hercai olmaya meyletti... Artık bunlar saçları muntazaman örgülü, şal hırkalara bürünmüş vakur, müteazzım büyük kadınlar değil. Mest-i garâm, şûrîde-i hırâm, tannâz ve bî-karar dilberler, ferîsteler idi... Âh, işte bazılarının[ın] iğbirârı bilhassa bu noktada başlıyor. Acaba nesir ve nazmımızı bu kadar serbest ve hevâ-perest edip mâzî-i edebiyâtımıza büsbütün veda etmek muvâfık mıdır?.. Bir de bütün gençler için yegâne nümune bunlar mı olmalı? Evet, işte burada ihtilâf-ı nazar vardır. Mesela şiirde kıta, gazel, kaside, mesnevi bi-l-küllîye terk olunup da hep Avrupa eş’ârı tarzındaki eserlere mi rağbet ve iltifat edilmelidir?.. Hiç şüphe yok ki hayır. Kemal, Hâmid, Ekrem bunlara pekâlâ temayül etmişler ve bu vadilerde pek latif ve dil-nişîn bedîalar vücuda getirmişlerdir. Sonra onlarda bir şekl-i milliyet vardır ki Avrupa’yı mutlaka taklit hevesi ile feda olunmak gûnahtır.

Tertîb-i nazmîleri bugünkü eşkâl-i şiiriye muvâfık olmadığından dolayı Fuzûlî’nin, Bâkî’nin, Sabrî-i Şâkir’in, Nedim’in, Şeyh Galib’in gazellerini unutmak ve unutturmaya çalışmak muvâfık-ı insâf mıdır?.. Nef’î’nin “çorak yerde akıp gitmiş olmakla beraber” kasidelerini nazar-ı istihfâf ile telakki etmeye cür’et edecek bir âkil tasavvur olunur mu?.. Kemal’in neşîde-i ebedî-ül-iştihâr “Hürriyet”i ile Hâmid’in de “Hacle”si ve daha nice manzûmâtı hep kaside vadisi değil midir? Kaside olmaları letâfet ve azametlerine hiç hâlel îrâs ediyor mu? Ama kaside denince tabasbus ve riya üzerine müesses bir binâ-yı ekâzib tasavvur olunursa elbette ondan nefret edilir.

SONUÇ

Ali Nusret (1874–1913), yeni Türk edebiyatının en hareketli dönemleri olan Ara Nesil, Servet-i Fünûn ve II. Meşrutiyet dönemlerine tanıklık etmiş ve eserler vermiş bir edebiyatçıdır. Ali Nusret’in tespit edebildiğimiz ilk şiiri **Gülşen** mecmuasında, 17 Haziran 1886 yılında yayımlanan “O Gözler” olmuştur. Ali Nusret, bu ilk şiiri yayımlandığında henüz on sekiz yaşındadır ve Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun öğrencidir. Ali Nusret’in şiirleri, ilk şiirinin yayımlandığı 1886 (1302) tarihinden itibaren 1888’e (1305) kadar, başta **Saadet** gazetesi olmak üzere **Hamîyet** ve **Muhit** gibi dergilerde yayımlanmıştır. Ali Nusret, ilk ve tek şiir kitabı **Şihâb**’ı ise 1306 (1889/1890) yılında yayımlamıştır. Bu dönem Türk edebiyatında Mehmet Kaplan’ın ifadesiyle “Ara Nesil” olarak anılan dönemdir.

Mehmet Kaplan, Şinasi’den Servet-i Fünûn edebiyatına kadar Türk şiirini Şinasi, Ziya Paşa ve Nâmık Kemal’in temsil ettiği “sosyal fikirler devri”, Abdülhak Hâmid ve Recâizâde Ekrem’in oluşturduğu “ferdiyetçilik, büyük ihtiraslar ve ıztıraplar devri” ve “küçük ve günlük hassasiyetler devri” olarak üçe ayırmıştır. Ara Nesil mensuplarını da “küçük ve günlük hassasiyetler devri” içinde anlatmıştır. Ara Nesil mensupları, birinci devrin temsilcileri gibi sosyal faydacı değildir, Abdülhak Hâmid ve Recâizâde Ekrem’in “ferdî duyuş tarzı”nı ise devam ettirmişlerdir.

Cafer Gariper, Ara Nesil içerisinde “sınırlarının kesin olmadığı ve birinden diğerine geçişin kolaylık gösterdiği üç yöneliş”ten söz etmektedir. Cafer Gariper bunları “klasik edebiyatı sürdürmek isteyenler”, “eski ile yeni arasında yer alanlar” ve “yenilikçiler” şeklinde adlandırmıştır. Gariper, eskiyi sürdürmek isteyenler arasında Şeyh Vassî, Elhac İbrahim Efendi, Hoca Hayret Efendi, Mehmet Salahî, Muallim Feyzî ve Ali Ruhi’yi sayar. Eski ile yeni arasında yer alanlar ise “dönem içerisinde yeniliği ileri seviyede temsil eden Recâizâde M. Ekrem ve Abdülhak Hâmid’den gelecek tesire açık olmakla birlikte daha çok Muallim Nâci dairesinde yer alan veya bu daireye yaklaşan yazar ve şairlerdir. Yenilikçiler, yeniliği ileri seviyede temsil etmek ve onu daha ileriye götürmek isteyen ve Recâizâde Ekrem-Abdülhak Hâmid ekolüne bağlanan gençlerdir.

Ali Nusret ise **Şihâb** içerisinde yer verdiği ve **Şihâb** dışında bıraktığı şiirleriyle, eskiyle yeni arasında ancak yeni edebiyattan ziyade, eskiye daha yakın bir yerde durmaktadır. Çoğu, başta Muallim Nâci, Şeyh Vâsî, Cenab Şahabeddin gibi isimler olmak üzere Abdülhalim Memduh ve Nâbizâde Nâzım gibi Ara Nesil şairlerinin şiirlerine nazîre, onların şiirlerini tazmin ve tahmisten oluşan şiirleri olgunluğa ulaşamamıştır.

Ali Nusret'in şiirlerindeki temler fazla çeşitlilik göstermez. Şiirlerindeki en önemli tem, diğer Ara Nesil şairlerinde de görüldüğü gibi aşktır. Zaten şiirlerde yer alan diğer temler de büyük çoğunlukla aşk konusuyla bağlantılı olarak işlenmiştir. Anlattığı bu aşk ise semavî, ilahi bir nitelik taşımaktadır. Bu, hem romantiklerden hem Divan edebiyatı geleneğinden gelen bir etkidir. Ali Nusret'in şiirlerinde aşk, çoğunlukla âşığa acı verir, sevgili âşığına karşılık vermez, cilveleriyle cefa eder, âşık tüm bu cefalara katlanır, hattâ sevgilinin eziyetlerinden zevk bile alır, böylece âşık ümit ve ümitsizlik arasında gider gelir, ancak nadir de olsa sevgilinin bu cefalarına isyan ettiği olur.

Ara Nesil şairlerinin aşktan sonra ikinci önemli temi ölümdür. Ölüm aslında bütün bir yenileşme dönemi Türk şiirinin önemli temasıdır. Âkif Paşa'yla başlayan varlık-yokluk ve bununla bağlantılı olarak ölümün ilk derin sorgulanışı Ziya Paşa ve Abdülhak Hâmid'le devam etmiştir. Ali Nusret'te ölüm temasına, ölen ya da ölmek üzere olan sevgili için söylenen şiirlerde rastlarız. Ancak yenileşme dönemi şiirinde, kendisinden önce gelen şairler tarafından zenginleştirilmiş ve derinleştirilmiş olan ölüm temini, Ali Nusret'in şiirlerinde böylesi felsefî boyutlarıyla göremeyiz. Sevgilinin arkasından, sevgili için yakılan ağıtlar vardır ya da şair, bu temi, aşk acısının şiddetini anlatmak için kullanmıştır. Şairin, dünyanın kötülüğünden, gamından, kederinden kurtulmak için ölümü arzuladığı da olmuştur.

Ali Nusret'in şiirlerinin üçüncü önemli temi ise tabiattır. Divan edebiyatındaki sınırlı tabiat görüşü Hâmid'in mazmunları kırmasıyla bir değişim göstermeye başlamış, Servet-i Fünûncular ve özellikle Cenab Şahabeddin'in parnasyenlerden aldıkları tablo gibi tasvirler yapma merakıyla büyük bir dönüşüme uğramıştır.

Hâmid ve Servet-i Fünûn arasında bu değişime katkı yapanlar ise Recâizâde Ekrem ve Ara Nesil şairleri olmuştur. Recâizâde Ekrem'in doğadaki her unsuru şiirine katmak istemesi, Ara Nesilcileri etkilemiş ve Türk şiirinde tabiatın anlatımında yelpazenin genişlemesini sağlamıştır. Ancak Ali Nusret'in bu erken dönem şiirlerinde canlı, yaşayan bir tabiat tasviri göremeyiz, sınırlı bir tabiat tasviriyle karşılaşırız. Divan edebiyatı tesirinden henüz kurtulamamıştır. Ali Nusret'in parlak, canlı tabiat tasvirlerine ancak Servet-i Fünûn dönemine geldiğimizde, o dönem yazmış olduğu mensur şiirlerinde rastlayabiliriz.

Ali Nusret'in şiirlerinde ele aldığımız son tem ise din olmuştur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Ali Nusret, aşkı kutsallaştırıp sevgiliyi de semavi bir varlık görüyordu. Buna karşılık şair, yer yer Allah'a da bir sevgiliymiş gibi yaklaşmış ve böylece bu aşkı dünyevileştirmiştir. Şair, şiirlerinde dünyevi aşkla Allah aşkını, din aşkını buluşturmuştur.

Ali Nusret, 1306'da (1889/1890) yılında **Şihâb**'ı yayımladıktan sonra yeni bir şiir kitabı yayımlamamış, dönemin dergi ve gazetelerinde de bu tarihten sonra herhangi bir şiirine rastlanmamıştır. Ali Nusret, 1892 (1308) yılından sonra **Maârif** dergisinde fennî makaleler yayımlamaya başlamıştır, fennî makalelerini yayımladığı bu süreli yayına 1893 (1309) itibariyle **Tercümân-ı Hakikat** de eklenmiştir. 1894 (1310) itibariyle Tercümân-ı Hakikat'te tercüme roman tefrikalarına başlamış ve 1895'e (1311) kadar devam eden bu süreçte "Fıkra-i Mahsûsa" ve "Mevadd-ı Edebiyye" sütunları altında tercüme hikâye ve romanlara, telif-tercüme edebî makalelere yer vermiştir. Yazarın bu dönemde tefrika edilen **Muallim Mostel**, **Anjel Valuva'nın Sergüzeşti**, **Beyaz Benefşeler** gibi tercümeleri, gazetede tefrikalarının bitmesinin akabinde 1311 (1895/1896) yılında Tercümân-ı Hakikat Matbaası'ndan kitap olarak basılmıştır. Tercümân-ı Hakikat'te yayımlanmış bir başka tercümesi olan **İki Kadın**'ın tefrikası 7 Haziran 1895'te (26 Mayıs 1311) başlanmış, kitap olaraksa 1312 (1896/1897) yılında da, yine Tercümân-ı Hakikat Matbaası'nda basılmıştır. 28 Aralık 1894'ten (16 Kânûn-ı Evvel 1310) başlayarak **Tercümân-ı Hakikat**'te yayımlanan **Bir Çocuğun Sergüzeşti** adlı tercümesi ise ancak 1313 (1897/1898) yılında kitap hâline getirilerek Ebüzziyâ Matbaası'ndan basılmıştır.

1892 (1308) ile 1895 (1311) yılları arasında adı geçen süreli yayınlarda fennî makaleler ve tercümeleer yayımlamış olan Ali Nusret, 1898 (1914) yılında **Servet-i Fünûn**'da mensur şiirlerini yayımlamaya başlamıştır. Servet-i Fünûncuların, Fransız edebiyatından Türk edebiyatına ithal ettikleri mensur şiir türene, Ali Nusret de –az sayıda da olsa– türün olgun örnekleriyle katkıda bulunmuştur. Başlıca teması aşk olan bu mensur şiirler, sevgiliye hitaben yazılmışlardır. Mensur şiirlerde, anlatıcı konumundaki karakterlerde, Servet-i Fünûn dönemi edebiyatının özelliği olan marazî bir ruh hâli vardır. Ali Nusret, bu ruh hâlini yer yer tabiata yansıtmış ve tabiatla ruh hâlinin birleştiği bu tasvirlerden canlı tablolar ortaya çıkarmıştır. Ali Nusret'in mensur şiirleri anlatım açısından da derli toplu bir özellik sergilemektedir. İlk mensur şiirleri daha derli toplu bir anlatımla yazmışken sonrakilerde küçük hikâyeye kayma temayülü sergilemiştir. Bu da anlatımı dağıtmıştır ancak, özellikle Mehmed Rauf'un mensur şiirlerinin etkisini gördüğümüz bu metinleri türün olgun örneklerinden sayabiliriz.

Ali Nusret, 1898'de (1314) **Servet-i Fünûn**'da yayımlanan mensur şiirlerinden sonra II. Meşrutiyet'in ilânına kadar geçen süre zarfında derin bir suskunluk devresine girmiştir. Ali Nusret'in suskunluğunu bozmasında Meşrutiyet'in ilân edilmesinin yanı sıra askerlikten emekliye ayrılmış olmasının da etkisi olduğunu düşünüyoruz. Ali Nusret'in Meşrutiyet'in ilânına kadar geçen sürede yaşadığı bu sessizlik devresi onun sanatında bir kırılmaya sebep olmuş ve edebî faaliyetlerinden uzaklaşmış, lisan ve eğitim konularına daha çok eğilmiştir. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra **Servet-i Fünûn**, **Şûrâ-yı Ümmet**, **Mekteplilere Arkadaş**, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası** vb. gazete ve dergilerde edebî, fennî, tarihî ve lisan meseleleriyle ve eğitimle ilgili makaleleri yayımlanmıştır.

Ali Nusret yukarıda adı geçen süreli yayınlarda yayımlanmış olan bu makalelerin bir kısmına 1911'de (Hicrî 1329) çıkardığı **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye** adlı eserinde de yer vermiştir. Tarihî ve edebî makalelerin yer aldığı iki bölümden oluşan bu eserde Ali Nusret'in tarih ve edebiyatla ilgili görüşlerinde ve üslûbunda yoğun bir Nâmık Kemal etkisi görülmektedir. Ali Nusret, **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye**'de yer alan edebî makalelerinde yeni Türk edebiyatının gerek

konu (askerlik, vatanperverlik vb.), gerek tür (çocuk edebiyatı) açısından eksiklerini göstermiştir. Edebiyatı milletin ahlâk, doğruluk öğretmeni olarak gören Ali Nusret, şair ve yazarların da bu vazifelerle görevlendirilmiş yüce insanlar olduklarını söylemiştir. Servet-i Fünûn edebiyatını Avrupa'daki “parnasyenler”e eş tutan yazar bu akımın öncüsü olarak da bizde İsmail Safâ'yı göstermiştir. Divan edebiyatı nazım türlerinin terk edilmesi taraftarı olmayan yazar, bu konuda muhafazakâr bir görüntü çizmiştir.

II. Meşrutiyet'ten önceki suskunluk devresinde lisan çalışmalarına yönelen Ali Nusret, 1909 (1325) yılında alevlenmiş olan dilde sadeleşme ve tasfiyecilik tartışmalarına da katılmıştır. Yazarın bu konudaki makaleleri de **Servet-i Fünûn**'da yayımlanmıştır. Tasfiyecilik hakkındaki tartışmalar 1909 (1325) Temmuz'unda, Halil Rüşdü'nün bir makalesine Süleyman Nazif'in verdiği cevapla başlamıştır. Halil Rüşdü, dil hakkında yazdığı bir yazıyı yayımlanması için **Yeni Tasvîr-i Efkâr**'a göndermiş, Süleyman Nazif ise dili sadeleştirmek isteyen bir makalenin **Yeni Tasvîr-i Efkâr** sayfalarında yer almasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Yazar, tartışmalara, Süleyman Nazif'in dille ilgili görüşlerine destek vermek amacıyla kaleme aldığı “Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân” adlı makalesiyle katılmıştır. Bu makalesine sırasıyla Kazanlı Ayaz İshakî, Celâl Sâhir ve N.Y.'den cevap gelmiştir. Süleyman Nazif, Ali Nusret'i desteklemek için “Ali Nusret'e Teşekkür” başlıklı kısa bir yazıyla birlikte “Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân” makalesini aynen **Yeni Tasvîr-i Efkâr**'da yayımlamıştır. Halil Edib, **Yeni Tasvîr-i Efkâr**'da yayımladığı “Lisân Meselesine Dâir” adlı yazıda Ali Nusret'in makalesindeki bir yanlışlığı düzeltmiştir. Ali Nusret, önce Halil Edib'e “Bir Cevâb-ı Müteşekkîrâne” başlıklı yazısıyla cevap vermiş, daha sonra da “Lisân-ı Müzeyyen ve San'at” başlıklı 16 Eylül 1909–13 Ocak 1910 (3 Eylül 1325 ile 31 Kânûn-ı Evvel 1325) tarihleri arasında yayımladığı beş makaleden oluşan seri yazılarıyla Celâl Sâhir'i cevaplamıştır. Ali Nusret, kendisine Celâl Sâhir'i muhatap almıştır ancak isimlerini zikretmese de kendisine itiraz eden diğer şahıslara da cevap vermiştir.

Ali Nusret, 1908 Meşrutiyeti'nden sonra önem kazanan alfabenin ve imlânın düzeltilmesi meselesiyle de aktif olarak ilgilenmiştir. Yeni bir alfabenin kabul

edilmesinden ziyade, varolan alfabede iyileştirmeye gidilmesi taraftarı olan Ali Nusret, 1911’de (1327) faaliyete geçen, hurûf-ı munfasılının kabulü için çalışan Islâh-ı Hurûf Cemiyeti’nin de kurucularından olmuş, cemiyetin geçici idare kurulunda yer almıştır. Ali Nusret, 1328 (1912/1913) yılında **Osmanlı Elifbesi** adında bir elifba cüzü de kaleme almış ve bu küçük kitabı hurûf-ı munfasılaya uygun şekilde düzenlemiştir. **Osmanlı Elifbesi**’nde yazarın hurûf-ı munfasılının yazılış ve okunuşuna dâir çeşitli teklifleri yer almaktadır.

Ali Nusret’in bir de **Küçük** (1329/1914) adında 93 Harbi’nde bir çocuğun cesurca mücadelesini anlattığı adaptasyon bir piyesi vardır. Piyes, Plevne’nin güney yöresinde geçmektedir. Kaynaklarda Ali Nusret’in bu eserlerinin haricinde **Benefşe** (yayın tarihi hiçbir kaynakta belirtilmemiştir) adlı bir risalesinin daha olduğu söylene de ben araştırmam sırasında böyle bir risaleye ulaşamadım.

Çalışmam sırasında döneme ait pek çok dergi ve kaynak taraması yaptım. Ulaştığım metinleri Latin harflerine aktardım. Bunların içinden konumla bağlantılı olanları ayıklayarak çalışmam içerisinde inceledim.

Ali Nusret, kısa süren yaşamında ve edebiyat hayatında Türk edebiyatının en hareketli dönemleri olan Ara Nesil, Servet-i Fünûn ve II. Meşrutiyet döneminlerine tanıklık etmiş ve eserler vermiştir. Daha önce üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan Ali Nusret’in hayatını, eserlerini ve sanat anlayışını ortaya koymaya çalıştığım bu çalışmada, amacım, yeni Türk edebiyatının kayıp, unutulmaya terk edilmiş isimlerinden birini daha ortaya çıkarmaktı. Şiirlerini ve eserlerini Latin harflerine aktardığım bu çalışmamda eski harfli dönemden günümüze bir kısım eser daha taşımış oldum. Ali Nusret’i ve eserlerini ortaya çıkararak yenileşme dönemi Türk edebiyatına ait eksik taşlardan bir kısmını daha yerine koymayı hedefledim. Böyle bir çalışmayla, asıl amacım, mozaiğin eksik parçalarından birini daha yerine koyarak bütünü daha net görebilmeyi sağlamak, Türk edebiyatının hangi noktalardan başlayarak, hangi aşamalardan geçerek bugüne geldiğini gösterebilmektir.

ALİ NUSRET BİBLİYOGRAFYASI

A) Ali Nusret'in Eserleri

a) Şiir

Şihâb, Cemâl Efendi Matbaası, İstanbul 1306.

b) Piyes (Adaptasyon)

Küçük, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1329.

c) Diğer Eserleri

Osmanlı Elifbesi, Mürettibîn-i Osmânîye Matbaası, Dersaadet 1328.

Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye, Muhtar Hâlid Kitabhânesi, İstanbul 1329.

B) Ali Nusret'in Tercümeleri

Aleksandre Dumas Fils, **Muallim Mostel**, Tercümân-ı Hakikat Matbaası, Dersaadet 1311.

Edmond Tarbe, **Anjel Valuva'nın Sergüzeşti**, Tercümân-ı Hakikat Matbaası, Dersaadet 1311.

Emile Richebourg, **Beyaz Benefşeler**, Tercümân-ı Hakikat Matbaası, Dersaadet 1311.

Adolphe Belot, **İki Kadın**, Tercümân-ı Hakikat Matbaası, Dersaadet 1312.

Marie Robert Hall, **Bir Çocuğun Sergüzeşti**, Matbaa-i Ebüzziya, Konstantiniyye 1313.

Emile Richebourg, **Köy Muaşakaları**, Matbaa-i Ebüzziya, Konstantiniyye 1313.

Catulle Mendes, **Bir Sergüzeşt-i Hunîn**, Tanin Matbaası 1326.

C) Ali Nusret'in Dergi ve Gazetelerde Yer Alan Yazı, Şiir ve Tercümelerinin Kronolojik Listesi

“O Gözler”, **Gülşen**, S: 1, No: 18, 5 Haziran 1302, s. 71.

“Tahmis-i Gazel-i Nâci”, **Hamiyet**, No: 13, 15 Teşrîn-i Evvel 1302, s. 99.

“Tahmis”, **Hamiyet**, No: 15, 15 Teşrîn-i Sâni 1302, s.116.

“Yine O Gözler”, **Saadet**, No: 846, 4 Teşrîn-i Evvel 1303/ 28 Muharrem 1305/ 16 Teşrîn-i Evvel 1887.

“Gazel”, **Saadet**, No: 1013, 15 Nisan 1304/ 16 Şaban 1305/ 27 Nisan 1888.

“Nazîre-i Gazel-i Muallim Nâci”, **Saadet**, No: 1020, 23 Nisan 1304/ 24 Şaban 1305/ 5 Mayıs 1888.

“Nazîre-i Gazel-i Muallim Nâci” (2), **Saadet**, No: 1020, 23 Nisan 1304/ 24 Şaban 1305/ 5 Mayıs 1888.

“Gönül”, **Saadet**, No: 1023, 26 Nisan 1304/ 27 Şaban 1305/ 8 Mayıs 1888.

“Gazel”, **Saadet**, No: 1023, 26 Nisan 1304/ 27 Şaban 1305/ 8 Mayıs 1888.

“Gazel”, **Saadet**, No: 1024, 27 Nisan 1304/ 28 Şaban 1305/ 9 Mayıs 1888.

“Nazîredir”, **Saadet**, No: 1026, 30 Nisan 1304/ 1 Ramazan 1305/ 12 Mayıs 1888.

“Sandılar”, **Saadet**, No: 1028, 2 Mayıs 1304/ 3 Ramazan 1305/ 14 Mayıs 1888.

“Görünür!..”, **Saadet**, No: 1030, 4 Mayıs 1304/ 5 Ramazan 1305/ 16 Mayıs 1888.

“Nazîredir”, **Saadet**, No: 1031, 5 Mayıs 1304/ 6 Ramazan 1305/ 17 Mayıs 1888.

“Gazel”, **Saadet**, No: 1034, 9 Mayıs 1304/ 10 Ramazan 1305/ 21 Mayıs 1888.

“Nazîredir”, **Saadet**, No: 1034, 9 Mayıs 1304/ 10 Ramazan 1305/ 21 Mayıs 1888.

“Nazîredir.” **Saadet**, No: 1036, 11 Mayıs 1304/ 12 Ramazan 1305/ 23 Mayıs 1888.

“Kıt’a”, **Saadet**, No: 1036, 11 Mayıs 1304/ 12 Ramazan 1305/ 23 Mayıs 1888.

“Reşâdetlü Şeyh Vasfî Efendi Hazretleri'nin Bir Gazel-i Âlî-i Belîgânelerinin Tahmisi”, **Saadet**, No: 1037, 12 Mayıs 1304/ 13 Ramazan 1305/ 24 Mayıs 1888.

“Cenab Şahabeddin Bey'e Nazîredir”, **Saadet**, No: 1040, 16 Mayıs 1304/ 17 Ramazan 1305/ 28 Mayıs 1888.

- “Gazel” (1), **Saadet**, No: 1041, 17 Mayıs 1304/ 18 Ramazan 1305/ 29 Mayıs 1888.
- “Gazel” (2), **Saadet**, No: 1041, 17 Mayıs 1304/ 18 Ramazan 1305/ 29 Mayıs 1888.
- “Kıt’a”, **Saadet**, No: 1042, 18 Mayıs 1304/ 19 Ramazan 1305/ 30 Mayıs 1888.
- “Kıt’a”, **Saadet**, No: 1050, 28 Mayıs 1304/ 29 Ramazan 1305/ 9 Haziran 1888.
- “Gazel”, **Saadet**, No: 1051, 29 Mayıs 1304/ 30 Ramazan 1305/ 10 Haziran 1888.
- “Bir Kıt’a Beş Beyit Olmaz mı?”, **Saadet**, No: 1059, 11 Haziran 1304/ 13 Şevval 1305/ 23 Haziran 1888.
- “...”, **Saadet**, No: 1051, 29 Mayıs 1304/ 30 Ramazan 1305/ 10 Haziran 1888.
- “Nazîredir”, **Saadet**, No: 1071, 25 Haziran 1304/ 27 Şevval 1305/ 7 Temmuz 1888.
- “Bir Sitâre Altında”, **Saadet**, No: 1073, 27 Haziran 1304/ 29 Şevval 1305/ 9 Temmuz 1888.
- “Mütalâa-i Âşıkâne”, **Saadet**, No: 1076, 30 Haziran 1304/ 3 Zilkade 1305/ 12 Temmuz 1888.
- “Hâletim-Hâletiniz”, **Saadet**, No: 1077, 2 Temmuz 1304/ 5 Zilkade 1305/ 14 Temmuz 1888.
- “Gördüm!”, **Saadet**, No: 1097, 25 Temmuz 1304/ 28 Zilkade 1305/ 6 Ağustos 1888.
- “Bu da Bir Ricâ”, **Saadet**, No: 1097, 25 Temmuz 1304/ 28 Zilkade 1305/ 6 Ağustos 1888.
- “Nâ-şâd”, **Saadet**, No: 1109, 13 Ağustos 1304/ 17 Zilhicce 1305/ 25 Ağustos 1888.
- “Mâtem”, **Saadet**, No: 1113, 17 Ağustos 1304/ 21 Zilhicce 1305/ 29 Ağustos 1888.
- “Nazîre”, **Saadet**, No: 1126, 31 Ağustos 1304/ 5 Muharrem 1305/ 11 Eylül 1888.
- “Müteverrim”, **Saadet**, No: 1129, 4 Eylül 1304/ 9 Muharrem 1306/ 15 Eylül 1888.
- “Nazîredir” (4), **Saadet**, No: 1130, 5 Eylül 1304/ 10 Muharrem 1306/ 17 Eylül 1888.
- [Nazire] (5), **Saadet**, No: 1130, 5 Eylül 1304/ 10 Muharrem 1306/ 17 Eylül 1888.
- “Kıt’a”, **Saadet**, No: 1130, 5 Eylül 1304/ 10 Muharrem 1306/ 17 Eylül 1888.
- “Kalenderâne”, **Saadet**, No: 1132, 7 Eylül 1304/ 13 Muharrem 1306/ 19 Eylül 1888.

“Nazîre” (6), **Saadet**, No: 1132, 7 Eylül 1304/13 Muharrem 1306/19 Eylül 1888.

“Gazel”, **Saadet**, No: 1132, 7 Eylül 1304/13 Muharrem 1306/19 Eylül 1888.

“Sevdiğim”, **Muhit**, S: 1, No: 5, 1305, s. 66–67.

“Dîne”, **Muhît**, S:1, No: 6, 1305, s. 90.

“Âsmâna Atf-ı Nazar-Camille Filammarion’dan Tercüme”, **Maârif**, C: 2, No: 39, 9 Nisan 1308, s. 200–201.

“Âsmâna Atf-ı Nazar-Camille Filammarion’dan Tercüme: Kürre-i Arzın Doksan Altı Bin Fersahında” (1), **Maârif**, C: 2, No: 41–42, 19 Nisan 1308, s. 237–238.

“On Bin Milyon Fersahında” (2), **Maârif**, C: 2, No: 41–42, 19 Nisan 1308, s. 238–240.

“Âsmâna Atf-ı Nazar-Camille Fiammarion’dan Tercüme: Üç Yüz Milyon Fersahında” (3), **Maârif**, C: 2, No: 43, 23 Nisan 1308, s. 262–264.

“Âsmâna Atf-ı Nazar-Camille Filammarion’dan Tercüme: Kürre-i Arzın Bir Milyar Fersahında” (4), **Maârif**, C: 2, No: 44, 30 Nisan 1308, s. 276–278.

“İlm-i Hikmetin Menşe’leri”, **Maârif**, C: 2, No: 50, 11 Haziran 1308, s. 377–380.

“Âlât-ı Rasâdiyye ve Rasadhâneler: Camille Filammarion’dan Tercüme”, **Maârif**, C: 2, No: 51, 18 Haziran 1308, s. 390–395.

“Meslek-i Şems”, **Maârif**, C: 2, No: 52, 25 Haziran 1308, s. 413–415.

“Müteharrik Yayakaldırımları”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 54, 9 Temmuz 1308/ 27 Zihicce 1309, s. 20–22.

“Mevadd-ı Fenniye: Monblant Rasadhânesi”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 55, 16 Temmuz 1308/ 3 Muharrem 1310, s. 37–39.

“Mevadd-ı Hikemiyye: Kürre-i Arz ile Seyyârât”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 55, 16 Temmuz 1308/ 3 Muharrem 1310, s. 43–45.

“Mevadd-ı Hikemiyye: Hevâ-yı Nesîmî”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 56, 23 Temmuz 1309/ 11 Muharrem 1310, s. 52–53.

“Kürre-i Arz ile Seyyârât”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 56, 23 Temmuz 1309/ 11 Muharrem 1310, s. 53–55.

“Mevadd-ı Hikemiyye: Hevâ-yı Nesîmî”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 57, 30 Temmuz 1308/ 18 Muharrem 1310, s. 67–71.

“Mevadd-ı Hikemiyye: Rüzgârlar ve Fırtınalar”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 58, 6 Ağustos 1308/ 25 Muharrem 1310, 90–92.

“Mevadd-ı Bahriyye: Sefâine Mahsus Müş’ir”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 59, 13 Ağustos 1308/ 1 Safer 1310, s. 99–100.

“Mevadd-ı Hikemiyye: Rüzgârlar ve Fırtınalar”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 59, 13 Ağustos 1308/ 1 Safer 1310, s. 103–106.

“Balon Kazaları”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 59, 13 Ağustos 1308/ 1 Safer 1310, s. 108–109.

“Terakkiyât-ı Bahriyye”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 60–61, 19 Ağustos 1308/ 7 Safer 1310, s. 119–126.

“Şehrâyîn”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 62, 26 Ağustos 1308/ 14 Safer 1310, s. 146–147.

“Etna Volkanı’nın İndifâ’ı”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 62, 26 Ağustos 1308/ 14 Safer 1310, s. 150–152.

“Mevadd-ı Hikemiyye: Kayalık Dağlarda Alâimü’l-elektirikiyye”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 63, 3 Eylül 1308/ 22 Safer 1310, s. 165–166.

“Arzın Şekli”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 63, 3 Eylül 1308/ 22 Safer 1310, s. 166–169.

“Mütenevvîa: Teheccür Etmiş Bir Orman”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 63, 3 Eylül 1308/ 22 Safer 1310, s. 166–169.

“Bend-i Mahsus: Ziraat ile Fünûn”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 64, 10 Eylül 1308/ 29 Safer 1310, s. 178–179.

“Mevadd-ı Hikemiyye: Tebehhürât Üzerine Tedkîkât”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 64, 10 Eylül 1308/ 29 Safer 1310, s. 180–183.

“Mevadd-ı Fenniye: Kamer Bir Metrede-Camille Filammarion’dan Tercüme”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 65, 17 Eylül 1308/ 7 Rebiülevvel 1310, s. 198–202.

“Mevadd-ı Hikemiyye: Deniz Sularının Şeffâfiyeti”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 65, 17 Eylül 1308/ 7 Rebiülevvel 1310, s. 202–204.

“Mevadd-ı Fenniye: Kamer Bir Metrede-Camille Filammarion’dan Tercüme”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 66, 24 Eylül 1308/ 15 Rebiülevvel 1310, s. 215–218.

“Mütenevvîa: Maskat-ı Helezonî”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 67, 1 Teşrîn-i Evvel 1308/ 22 rebiülevvel 1310, s. 231–233.

“Mevadd-ı Fenniye: Debâğatü'l-Elektirikiyye”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 67, 1 Teşrîn-i Evvel 1308/ 22 rebiülevvel 1310, s. 233–235.

“Âsâr-ı Atîke-i Askeriye”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 69, 15 Teşrîn-i evvel 1308/ 6 Rebiülâhir 1310, s. 258–259.

“Mütenevvîa: En Cesîm Binalar”, **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 69, 15 Teşrîn-i evvel 1308/ 6 Rebiülâhir 1310, s. 267.

“Âsâr-ı Atîka-i Askeriye” (2), **Maârif**, S: 2, C.: 3, No: 70, 22 Teşrîn-i evvel 1308/ 13 Rebiülâhir 1310, s. 275–278.

“Miyâh-ı Meşrûbe”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 70, 22 Teşrîn-i evvel 1308/ 13 Rebiülâhir 1310, s. 283–286.

“Şark Hahları”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 71, 26 Teşrîn-i evvel 1308/ 20 Rebiülâhir 1310, s. 289–291.

“Hava ve Teneffüs”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 71, 26 Teşrîn-i evvel 1308/ 20 Rebiülâhir 1310, s. 299–300.

“Heykeltırâşân”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 72, 5 Teşrîn-i Sânî 1308/ 27 Rebiülâhir 1310, s. 307–309.

“Hava ve Teneffüs”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 72, 5 Teşrîn-i Sânî 1308/ 27 Rebiülâhir 1310, s. 312–315.

“Pusulânın Tarihi“, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 73, 12 Teşrîn-i Sânî 1308/ 6 Cemâziyülevvel, 322–323.

“İlm-i Hey’et-i Hikemiyye”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 74, 19 Teşrîn-i Sânî 1308/11 Cemâziyülevvel 1310, s. 338–339.

“Pusulânın Tarihi”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 74, 19 Teşrîn-i Sânî 1308/11 Cemâziyülevvel 1310, s. 339–340.

“İlm-i Hey’et-i Hikemiyye”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 75, 26 Teşrîn-i Sânî 1308/ 18 Cemâziyülevvel 1310, s. 358–361.

“İlm-i Hey’et-i Hikemiyye”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 76, 10 Kânûn-ı Evvel 1308/ 3 Cemâziyülâhir 1310, 370–371.

“Batey Sefîne-i Tâiresi”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 78, 31 Kânûn-ı Evvel 1308/ 24 Cemâziyülâhir 1310, s. 401–402.

“Mevadd-ı Hikemiyye: İlm-i Hey’et-i Hikemiyye”, **Maârif**, S: 2, C: 3, No: 78, 31 Kânûn-ı Evvel 1308/ 24 Cemâziyülâhir 1310, s. 402–406.

“Bir Maden Kömürü Parçasında Ne Vardır?”, **Maârif**, S. 2, C: 4, No: 1, 14 Kânûn-ı Sâni 1308/ 8 Receb 1310, s. 5–7.

“Yirmi Bin Metre İrtifada Balonlar”, **Maârif**, S. 2, C: 4, No: 1, 14 Kânûn-ı Sâni 1308/ 8 Receb 1310, s. 10–11.

“Bir Maden Kömürü Parçasında Ne Vardır?”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 80, 21 Kânûn-ı Sâni 1308/ 10 Receb 1310, s. 21–23.

“Mizân-ı Tebahhur”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 80, 21 Kânûn-ı Sâni 1308/ 10 Receb 1310, s. 24–25.

“Miyâh-ı Meşrûbenin Elektrik ile Tasfiyesi”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 80, 21 Kânûn-ı Sâni 1308/ 10 Receb 1310, s. 26–27.

“Menâzır-ı Latîfe-i Ziyâiyye”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 81, 28 Kânûn-ı Sâni 1308/ 22 Receb 1310, s. 34–36.

“Elektrikli Dâfi’-i Selc”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 81, 28 Kânûn-ı Sâni 1308/ 22 Receb 1310, s. 43–44.

“Yeni Bir Tahlîsiye Merdiveni”, **Maârif**, S. 2, C: 4, No: 82, 4 Şubat 1308/ 29 Receb 1310, s. 52–53.

“İsveç Arazîsi”, **Maârif**, S. 2, C: 4, No: 82, 4 Şubat 1308/ 29 Receb 1310, s. 54–55.

“Meâdîn-i Müzdevce Telleri”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 83, 11 Şubat 1308/ 7 Şaban 1310, s. 66–67.

“Takdîr-i Ezmine”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 84, 21 Şubat 1308/ 16 Şaban 1310, s. 85–86.

“Odaların Isıtılması”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 84, 21 Şubat 1308/ 16 Şaban 1310, s. 88–90.

“Guy de Maupassant’ın İlk Suûdu” (1), **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 85, 28 Şubat 1308/ 23 Şaban 1310, s. 103–107.

“Mevadd-ı Fenniye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4408, 2 Mart 1309/ 25 Şaban 1310/ 14 Mart 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Şuûn-ı Askeriye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4409, 3 Mart 1309/ 26 Şaban 1310/ 15 Mart 1893.

“Guy de Maupassant’ın İlk Suûdu”, **Maârif**, S: 2, C: 4, N: 86, 4 Mart 1309/ 7 Şaban 1310, s. 119–123.

“Mevadd-ı Mütenevvîa: İki Büyük Şitâ”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4412, 6 Mart 1309/ 29 Şaban 1310/ 18 Mart 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvîa: Şişe Üfleyenlerde Yanakların Şişmesi”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4416, 11 Mart 1309/ 5 Ramazan 1310/ 23 Mart 1893.

“Heykellerin Teferruat-ı İmâliyesi”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 87, 11 Mart 1309/ 5 Ramazan 1310, s. 130–131.

“Liverpool’da Sath-ı Zemînden Mürtefi’ Şimendifer”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 87, 11 Mart 1309/ 5 Ramazan 1310, s. 134–139.

“Mevadd-ı Mütenevvîa: Sahrâ-yı Kebir’de Seyahat”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4421, 17 Mart 1309/ 11 Ramazan 1310/ 29 Mart 1893.

“Kuvve-i Şuûriye ile Nebâtâtın Bizzat Tertibi”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 88, 18 Mart 1309/ 12 Ramazan 1310, s. 155–156.

“Elektrik ile Kakmacılık”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 89, 25 Mart 1309/ 19 Ramazan 1310, s. 165–166.

“Pekos Nehri Üstündeki Köprü”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 89, 25 Mart 1309/ 19 Ramazan 1310, s. 170–172.

“Pamuk Orağı”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 90, 1 Nisan 1309/ 26 Ramazan 1310, s. 182–183.

“Havâdis-ı Mütenevvîa: Chicago Sergisi’nde Sanayi’-i Nâriyye-yi Elektrikiyye”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 92, 15 Nisan 1309/ 10 Şevval 1310, s. 215–218.

“Tarih-i Tabîî: Sanatkâr Balıklar”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 94, 29 Nisan 1309/ 24 Şevval 1310, s. 250–252.

“Mevadd-ı Askeriye: Alman Piyadesinin Arâzî-yi Muhtelifede Talimi”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4457, 3 Mayıs 1309/ 28 Şevval 1310/ 15 Mayıs 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Büyük Bir Uçurtma”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4440, 6 Mayıs 1309/ 1 Zilkade 1310/ 18 Mayıs 1893.

“Havâdis-ı Mütenevvîa: Chicago Sergisi’nde Sanayi’-i Nâriyye-yi Elektrikiyye”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 95, 6 Mayıs 1309/ 2 Zilkade 1310, s. 269–270.

“Mevadd-ı Fenniye: Nef’-i Zevahif”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4461, 7 Mayıs 1309/ 2 Zilkade 1310/ 19 Mayıs 1893.

“Mevadd-ı Sanayiî: Madenî Pamuk”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4462, 8 Mayıs 1309/ 3 Zilkade 1310/ 20 Mayıs 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Granitli Sahralar”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4463, 10 Mayıs 1309/ 5 Zilkade 1310/ 22 Mayıs 1893.

“Mevadd-ı Tarihiye: Ahvâl-i Kadîme-i Beşer”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4464, 11 Mayıs 1309/ 6 Zilkade 1310/ 22 Mayıs 1893.

Mevadd-ı Askeriye: 11 Milimetrelik Yeni İspanyol Tüfeği”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4466, 13 Mayıs 1309/ 8 Zilkade 1310/ 25 Mayıs 1893.

“Havâdis-ı Mütenevvîa: Chicago Sergisi’nde Sanayi’-i Nâriyye-yi Elektrikiyye”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 96, 13 Mayıs 1309/ 9 Zilkade 1310, s. 276–277.

“Fen-i Tabakâtü’l-arz: İ’tikâl-i Arazi”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 96, 13 Mayıs 1309/ 9 Zilkade 1310, s. 285.

“Fen-i Tabakâtü’l-arz: İ’tikâl-i Arazi”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 96, 13 Mayıs 1309/ 9 Zilkade 1310, s. 295–297.

“Mevadd-ı Askeriye: 7 Milimetrelik Yeni İspanyol Tüfeği”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4467, 14 Mayıs 1309/ 9 Zilkade 1310/ 26 Mayıs 1893.

“Mevadd-ı Sanayî: Sınâi Buz”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4468, 15 Mayıs 1309/ 10 Zilkade 1310/ 27 Mayıs 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Şuûn-ı Askeriye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4470, 18 Mayıs 1309/ 13 Zilkade 1310/ 30 Mayıs 1893.

“Mevadd-ı Münevvia: Foklar”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4470, 18 Mayıs 1309/ 13 Zilkade 1310/ 30 Mayıs 1893.

“Mevadd-ı Fenniye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4471, 19 Mayıs 1309/ 14 Zilkade 1310/ 31 Mayıs 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Elektrikiyyet-i Hayvaniye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4473, 24 Mayıs 1309/ 18 Zilkade 1310/ 4 Haziran 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Elektrikiyyet-i Hayvaniye” (2), **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4475, 25 Mayıs 1309/ 19 Zilkade 1310/ 5 Haziran 1893.

“Bir Yaprak Nasıl Tersîm Olunur?”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 97, 25 Mayıs 1310/ 16 Zilkade 1310, S: 2, C: 4, No: 97, 25 Mayıs 1309/ 16 Zilkade 1310, s. 291–293.

“Mevadd-ı Hikemiyye: Fecr ve Şafak –Tulû’ ve Gurûb; Şems– Ziyâ-ı Mantıkî”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 98, 27 Mayıs 1309/ 23 Zilkade 1310, s. 311–314.

“Mevadd-ı Fenniye: Mebâhisü’l-nisâb”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4477, 27 Mayıs 1309/ 21 Zilkade 1310/ 7 Haziran 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Lavlar”, **Tercümân-ı Hakikat**, No. 4481, 1 Haziran 1309/ 26 Zilkade 1310/ 12 Haziran 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvîa: Makina ile Telvînât”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4482, 2 Haziran 1309/ 27 Zikade 1310/ 13 Haziran 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Edison’u Ziyaret”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4483, 3 Haziran 1309/ 28 Zilkade 1310/ 14 Haziran 1893.

“Mevadd-ı Hikemiyye: Fecr ve Şafak –Tulû’ ve Gurûb; Şems– Ziyâ-ı Mantıkî”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 99, 3 Haziran 1309/ 30 Zilkade 1310, s. 328–331.

“Mevadd-ı Askeriye: İsveç Ordusunun Tensikat ve Islahatı”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4484, 4 Haziran 1309/ 1 Zilhicce 1310/ 15 Haziran 1893.

“Terâcîm-i Ahvâl: Fransuva Arago”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4486, 7 Haziran 1309/ 4 Zilhicce 1310/ 19 Haziran 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: İsveç Ordusunun Tensikat ve Islahatı”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4486, 7 Haziran 1309/ 4 Zilhicce 1310/ 19 Haziran 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvîa”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4488, 9 Haziran 1309/ 7 Zilhicce 1310/ 21 Haziran 1893.

“Mevadd-ı Tıbbiye ve Sıhhiye”, **Tercümân-ı Hakikat**, 16 Haziran 1309/ 15 Zilhicce 1310/ 28 Haziran 1893.

“Mevadd-ı Askeriye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4492, 17 Haziran 1309/ 16 zilhicce 1310/ 29 Haziran 1893.

“Mevadd-ı Fenniye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4495, 22 Haziran 1309/ 21 Zilhicce 1310/ 4 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvîa”, **Tercümân-ı Hakikat**, No. 4496, 23 Haziran 1309/ 22 Zilhice 1310/ 5 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: İnfîlât-ı Behîce-i Ziyâiyye”, **Tercümân-ı Hakikat** 1893, No: 4497, 24 Haziran 1309/ 23 Zilhicce 1310, 6 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Hikemiyye: Bulutların Eşkâl ve Zevâhiri–Alâimü’s-semâ–Hâleler-Serâb”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 102, 24 Haziran 1309/ 22 Zilhicce 1310, s. 367–369.

“Terâcîm-i Ahvâl: Fransuva Arago”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 102, 24 Haziran 1309/ 22 Zilhicce 1310, s. 372–375.

“Mevadd-ı Hikemiyye: Fecr ve Şafak –Tulû’ ve Gurûb; Şems– Ziyâ-ı Mantıkî”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 102, 24 Haziran 1309/ 22 Zilhicce 1310, s. 377–378.

“Mevadd-ı Askeriye: İsveç Ordusunun Tensikat ve Islahatı” (3), **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4499, 26 Haziran 1309/ 25 Zilhicce 1310/ 8 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvîa”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4500, 28 Haziran 1309/ 27 Zilhicce 1310/ 10 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Tıbbiye ve Sıhhiye: Süt”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4501, 29 Haziran 1309/ 28 Zilhicce 1310/ 11 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Fenniye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4502, 30 Haziran 1309/ 29 Zilhicce 1310/ 12 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Fenniye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4503, 1 Temmuz 1309/ 30 Zilhicce 1310/ 13 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Tarihiye: Ahvâl-i Kadîme-i Beşer”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 103, 1 Temmuz 1309/ 29 Zilhicce 1310, s. 386–390.

“Mevadd-ı Askeriye: Şuûn-ı Askeriye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4505, 3 Temmuz 1309/ 1 Muharrem 1311/ 15 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Şuûn-ı Askeriye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4506, 5 Temmuz 1309/ 3 Muharrem 1311/ 17 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Meşhur Camille Filammarion’un Bir Makale-i Müfide-i Cevâbiyyesidir”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 407, 6 Temmuz 1309/ 4 Muharrem 1311/ 18 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvîa: Siyah Güvecinler”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4508, 7 Temmuz 1309/ 5 Muharrem 1311/ 19 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Tabîî: Kan Ağlayan Kertenkele”, **Maârif**, S: 2, C: 4, No: 104, 8 Temmuz 1309/ 6 Muharrem 1311, s. 407–409.

“Mevadd-ı Askeriye: Kal’anın Hücum ve Müdafaası”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4511, 10 Temmuz 1309/ 8 Muharrem 1311/ 22 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvîa”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4512, 12 Temmuz 1309/ 10 Muharrem 1311/ 24 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvîa: Terzi Kuşlar”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4513, 13 Temmuz 1309/ 11 Muharrem 1311/ 25 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvia: Chicago’da Portakal”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4515, 15 Temmuz 1309/ 13 Muharrem 1311/ 27 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvia”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4516, 16 Temmuz 1309/ 14 Muharrem 1311/ 28 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Hücum ve Müdafaa-i Kal’a”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4517, 17 Temmuz 1309/ 15 Muharrem 1311/ 29 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvia”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4517, 17 Temmuz 1309/ 15 Muharrem 1311/ 29 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Hücum ve Müdafaa-i Kal’a”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4518, 19 Temmuz 1309/ 17 Muharrem 1311/ 31 Temmuz 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Elektirikle Yemek Pişirmek”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4522, 23 Temmuz 1309/ 21 muharrem 1311/ 4 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Hücum ve Müdafaa-i Kal’a”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4523, 24 Temmuz 1309/ 22 Muharrem 1311/ 5 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Elvân-ı Ezhâr”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4524, 26 Temmuz 1309/ 24 Muharrem 1311/ 7 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Uçmaz Kuşlar”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4527, 29 Temmuz 1309/ 27 Muharrem 1311/ 10 Ağustos 1893.

Mevadd-ı Fenniye: Mukallid Kuşlar”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4528, 30 Temmuz 1309/ 28 Muharrem 1311/ 11 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Hücum ve Müdafaa-i Kal’a”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4529, 31 Temmuz 1309/ 29 Muharrem 1311/ 12 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvia”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4529, 31 Temmuz 1309/ 29 Muharrem 1311/ 12 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Hücum ve Müdafaa-i Kal’a”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4530, 2 Ağustos 1309/ 2 Safer 1311/ 14 Ağustos 1893.

“Terâcim-i Ahvâl: Profesör Koladun”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4531, 3 Ağustos 1309/ 3 Safer 1311/ 15 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Fenniye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4532, 4 Ağustos 1309/ 4 Safer 1311/ 16 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Yeni Bir Mizânü’l-rutûbet”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4533, 5 Ağustos 1309/ 5 Safer 1311/ 17 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Fenniye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4534, 6 Ağustos 1309/ 6 Safer 1311/ 18 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Muhafız Kuşlar”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4536, 9 Ağustos 1309/ 9 Safer 1311/ 21 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Paçavracı Kuşlar”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4537, 19 Ağustos 1309/ 10 Safer 1311/ 22 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvia”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4537, 19 Ağustos 1309/ 10 Safer 1311/ 22 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Balıkçı Kuş”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4538, 11 Ağustos 1309/ 11 Safer 1311/ 23 Ağustos 1893.

“Terâcim-i Ahvâl: Mariye Davı”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4539, 12 Ağustos 1309/ 12 Safer 1311/ 24 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Hücüm ve Müdafaa-i Kal’a”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4539, 12 Ağustos 1309/ 12 Safer 1311/ 24 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: KırLangıçlar”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4539, 12 Ağustos 1309/ 12 Safer 1311/ 24 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Şuûn-ı Askeriye”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4540, 13 Ağustos 1309/ 13 Safer 1311/ 25 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Seyahât-ı Havaiyyede Terakkiyât”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4541, 14 Ağustos 1309/ 31 Safer 1311/ 26 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Hücüm ve Müdafaa-i Kal’a”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4541, 14 Ağustos 1309/ 31 Safer 1311/ 26 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Mütenevvia”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4542, 16 Ağustos 1309/ 16 Safer 1311/ 28 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Hücüm ve Müdafaa-i Kal’a”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4542, 16 Ağustos 1309/ 16 Safer 1311/ 28 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Hücüm ve Müdafaa-i Kal’a”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4543, 17 Ağustos 1309/ 17 Safer/ 29 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Fenniye: Çiçekler, Meyveler”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4544, 18 Ağustos 1309/ 18 Safer 1311/ 30 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Askeriye: Hücüm ve Müdafaa-i Kal’a”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4545, 19 Ağustos 1309/ 19 Safer 1311/ 31 Ağustos 1893.

“Mevadd-ı Edebiye: Fransız Muharrirleri Nasıl Çalışırlardı?”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4586, 6 Teşrîn-i Evvel 1309/ 8 Rebiülâhir 1311/ 18 Teşrîn-i Evvel 1893.

“Mevadd-ı Edebiye: Fransız Muharrirleri Nasıl Çalışırlardı?”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4587, 7 Teşrîn-i Evvel 1309/ 9 Rebiülâhir 1311/ 19 Teşrîn-i Evvel 1893.

“Mevadd-ı Edebiye: Fransız Muharrirleri Nasıl Çalışırlardı?”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4588, 8 Teşrîn-i Evvel 1309/ 10 Rebiülâhir 1311/ 20 Teşrîn-i Evvel 1893.

“Fıkra-i Mahsûsa: Jozet ile Gusto”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4866, 5 Eylül 1310/ 17 Zilhicce 1312/ 17 Eylül 1894.

“Fıkra-i Mahsûsa: Çocuklar!”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4867, 6 Eylül 1310/ 18 Rebülevvel 1312/ 18 Eylül 1894.

“Fıkra-i Mahsûsa: Kalb-i Nisvân”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4870, 9 Eylül 1310/ 21 Rebülevvel 1312.

“Fıkra-i Mahsûsa: Liz’in İntikamı”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4871, 10 Eylül 1310/ 22 Rebülevvel 1312/ 22 Eylül 1894.

“Fıkra-i Mahsûsa: Liz’in İntikamı”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 4872, 12 Eylül 1310/ 24 Rebülevvel 1312/ 24 Eylül 1894.

“Fıkra-i Mahsûsa: İki Kadın”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5084, 26 Mayıs 1311/ 1 Zilhicce 1312/ 7 Haziran 1895 – No: 5131, 20 Temmuz 1311/ 10 Safer 1313/ 1 Ağustos 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan” (2), **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5085, 27 Mayıs 1311/ 10 Zilhicce 1312/ 8 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan” (3), **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5087, 30 Mayıs 1311/ 18 Zilhicce 1312/ 10 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: 4- Havada Buhar-Tebehhür ve Tekâsüf”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5089, 1 Haziran 1311/ 20 Zilhicce 1312/ 13 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: 5- Şebnem, Sis, Bulutlar”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5090, 2 Haziran 1311/ 21 Zilhicce 1312/ 14 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: 6- Yağmur ve Kar Nereden Husûle Gelir?”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5091, 3 Haziran 1311/ 22 Zilhicce 1312/ 15 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: Suyun Arz Üzerinde Cereyânı: 1- Yağmur Ne Olur?”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5092, 5 Haziran 1311/ 24 zilhicce 1312/ 17 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: 2- Menâbi Nasıl Teşekkül Eder?”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5093, 6 Haziran 1311/ 25 Zilhicce 1312/ 18 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5094, 7 Haziran 1311/ 26 Zilhicce 1312/ 19 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: 4- Sath-ı Arz Nasıl İnhilâl Eder?”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5097, 10 Haziran 1311/ 29 Zilhicce 1312/ 22 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: Kaya Parçaları Ne Olur? Zeminin Sûret-i Teşekkülü”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5100, 14 Haziran 1311/ 3 Muharrem 1313/ 26 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: Deniz ve Irmak Menbâları”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5102, 16 Haziran 1311/ 5 Muharrem 1313/ 28 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Edebiye: ‘Dört Kadın ile Bir Papağanın Sergüzeşti’ Ünvanlı Eserden”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5100, 15 Haziran 1311/ 4 Muharrem 1313/ 27 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: Irmak ve Nehir Menbâları”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5100, 15 Haziran 1311/ 4 Muharrem 1313/ 27 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Edebiye: ‘Dört Kadın ile Bir Papağanın Sergüzeşti’ Ünvanlı Eserden”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5103, 17 Haziran 1311/ 6 Muharrem 1313/ 29 Haziran 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: 6- Irmak ve Nehir Kolları”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5108, 22 Haziran 1311/ 11 Muharrem 1313/ 4 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Edebiye: Bir Mektup”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5108, 22 Haziran 1311/ 11 Muharrem 1313/ 4 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: 7- Kar ve Buz Tarlaları”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5109, 24 Haziran 1311/ 13 Muharrem 1313/ 6 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: 8- Kar ve Buz Tarlaları”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5110, 26 Haziran 1311/ 15 Muharrem 1313/ 8 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: Deniz: 1- Kara ve Deniz Kümesi, 2- Deniz Niçin Tuzludur?”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5111, 27 Haziran 1311/ 16 Muharrem 1313/ 9 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: 3- Denizin Harekâtı”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5112, 28 Haziran 1311/ 17 Muharrem 1313/ 10 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Edebiye: Morje’nin Vefâtı”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5113, 29 Haziran 1311/ 18 Muharrem 1313/ 11 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: Denizin Harekâtı”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5113, 29 Haziran 1311/ 18 Muharrem 1313/ 11 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Edebiye: Milla’dan Raul’e Mektup”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5114, 30 Haziran 1311/ 19 Muharrem 1313/ 12 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: Denizin Harekâtı”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5119, 6 Temmuz 1311/ 25 Muharrem 1313/ 18 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: Arzın Dâhili”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5124, 12 Temmuz 1311/ 2 Safer 1313/ 24 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: Arzın Dâhili”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5125, 13 Temmuz 1311/ 3 Safer 1313/ 25 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: Kil”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5126, 14 Temmuz 1311/ 4 Safer 1313/ 26 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Fenniye: ‘Etfâle Mahsûs Makâlât’tan: Kil”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5127, 15 Temmuz 1311/ 5 Safer 1313/ 27 Temmuz 1895.

“Mevadd-ı Mütenevvia: Diyabet İleti”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5132, 21 Temmuz 1311/ 11 Safer 1313/ 2 Ağustos 1895.

“Mevadd-ı Askeriye: İnşâ-yı Askerî”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5137, 27 Temmuz 1311/ 17 Safer 1313/ 8 Ağustos 1895.

“Mevadd-ı Askeriye: İnşâ-yı Askerî”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5138, 28 Temmuz 1311/ 18 Safer 1313/ 9 Ağustos 1895.

“Mevadd-ı Edebiye: Fransa’da Kitap ve Kitaphane”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5141, 1 Ağustos 1311/ 22 Safer 1313/ 13 Ağustos 1895 – No: 4145, 5 Ağustos 1311/ 26 Safer 1313/ 17 Ağustos 1895.

“Mevadd-ı Edebiye: Florian’ın Heykeli”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5148, 9 Ağustos 1311/ 30 Sfer 1313/ 21 Ağustos 1895.

“Mevadd-ı Edebiye: Edebiyat ve Henri Morje’nin Sefaleti”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5149, 10 Ağustos 1311/ 1 Rebiülevvel 1313/ 22 Ağustos 1895.

“Terâcim-i Ahvâl: Catulle Mendes”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5150, 11 Ağustos 1311/ 2 Rebiülevvel 1313/ 23 Ağustos 1895.

“Fıkra-i Mahsûsa: Gaston Kinyar-Jean Richepen’in ‘Vefeyât-ı Âcibe’ Unvanlı Fıkarâtından”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5160, 23 Ağustos 1311/ 13 Rebiülevvel 1313/ 4 Eylül 1895.

“Fıkra-i Mahsûsa: Antuvan Kadının Yavrusu-Jean Richepen’in ‘Vefeyât-ı Âcibe’ Unvanlı Fıkarâtından”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5162, 25 Ağustos 1311/ 15 Rebiülevvel 1313/ 6 Eylül 1895.

“Fıkra-i Mahsûsa: Bir Yılbaşı Gecesi”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5176, 11 Eylül 1311/ 4 Rebiülâhir 1313/ 23 Eylül 1895.

“Mevadd-ı Tıbbiye ve Sıhhiye: Hıçkırık”, **Tercümân-ı Hakikat**, No: 5177, 12 Eylül 1311/ 5 Rebiülâhir 1313/ 24 Eylül 1895.

“Mülâkat”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 373, 23 Nisan 1314, s. 131–132.

“Çiçekler”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 376, 14 Mayıs 1314, s. 180–183.

“Gece”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 378, 28 Mayıs 1314, s. 211–213.

“Sekte-i Bahar”, **Servet- Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 380, 11 Haziran 1314, s. 244–245.

“Darbe-i Hicran”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 385, 16 Temmuz 1314, s. 324–327.

“Cevr-i Muhîât”, **Servet- Fünûn**, S: 8, C: 15, No: 388, 6 Ağustos 1314, s. 377–379.

“Leyl-i Sefid”, **Servet-i Fünûn**, S: 8, C: 16, No: 391, 27 Ağustos 1314, s. 11–13.

“A’mâ”, **Servet-i Fünûn**, C: 35, No: 903, 25 Ağustos 1324, s. 298–303.

“Felsefe-i Sayf”, **Servet-i Fünûn**, C: 35, No: 904, 5 Teşrîn-i Evvel 1324, s. 307–308.

“Fıkra-i Târihiyye: General ile Köylü”, **Servet-i Fünûn**, C: 35, No: 904, 5 Teşrîn-i Evvel 1324, s. 314–318.

“Fıkra-i Târihiyye: Bir Temeddüh-i Zarâfet”, **Servet-i Fünûn**, C: 35, No: 906, 25 Eylül 1324, s. 338.

“Mevadd-ı Askeriyye: Ordularda Otomobil”, **Servet-i Fünûn**, C: 35, No: 906, 25 Eylül 1324, s. 342.

“Fıkra-i Târihiyye: Maraşel Odinyo’nun Fasulyeleri”, **Servet-i Fünûn**, C: 35, No: 907, 2 Teşrîn-i Evvel 1324, s. 358–359.

“Fıkra-i Târihiyye: Washington ile Validesi”, **Servet-i Fünûn**, C: 35, No: 908, 13 Teşrîn-i Evvel 1324, s. 379–381.

“Terbiye-i Askeriyye: Maraşel Dusak’ın Sabâveti”, **Servet-i Fünûn**, C: 35, No: 910, 23 Teşrîn-i Evvel 1324, s. 409–410.

“Terbiye-i Şahsiye ve Terbiye-i Medeniye”, **Servet-i Fünûn**, C: 36, No: 914, 20 Teşrîn-i Sâni 1324, s. 55–58.

“Fıkra-i Târihiyye: Bir Çay Ziyafeti”, **Servet-i Fünûn**, C: 36, No: 915, 27 Teşrîn-i Sâni 1324, s. 70–71.

“Fıkra-i Târihiyye: Jozefin’in Yalanları”, **Servet-i Fünûn**, C: 36, No: 922, 15 Kânûn-ı Sâni 1324, s. 189–190.

“Musahâbe-i Edebiye”, Şûrâ-yı Ümmet, No: 129, 29 Kânûn-ı sâni 1324/ 20 Muharrem 1327.

“Musahâbe-yi Edebiye–Edebiyat-ı Etfâl” (2), Şûrâ-yı Ümmet, No: 143, 12 Şubat 1324/ 4 Sefer 1327.

“Catulle Mendes”, **Servet-i Fünûn**, C: 36, No: 926, 12 Şubat 1325, s. 247–250.

“Musahabe-yi Tarihiye”, Şûrâ-yı Ümmet, No: 157, 26 Şubat 1324/ 18 Sefer 1327.

“Fıkra-i Târihiyye: Marki Kostaduburuger”, **Servet-i Fünûn**, C: 36, No: 931, 19 Mart 1325, 334–336.

“Tedkîk-i Edebî: Sabrî-i Şâkir”, **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 944, 25 Haziran 1325, 114–118.

“Medeniyet-i Osmânîye”, **Resimli İstanbul**, No: 4, 29 Haziran 1325, s. 54.

“Küçük Hikâyeler ve Bir Numûne”, **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 946, 9 Temmuz 1325, s. 150–153.

“Sene-i Devriyye-i Hürriyet”, **Resimli İstanbul**, No: 6, 13 Temmuz 1325, s. 82–83.

“İntibah Tarihi”, **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 947, 16 Temmuz 1325, s. 165–169.

“Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân”, **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 948, 23 Temmuz 1325, s. 179–182.

“Şiir ve Nesrin Güzelliği”, **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 949, 30 Temmuz 1325, s. 201–203.

“Bir Cevâb-ı Müteşekkîrâne”, **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 950, 6 Ağustos 1325/ 3 Şaban 1327, s. 211–213.

“Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (1), **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 954, 3 Eylül 1325/ 1 Ramazan 1327, s. 278–282.

“Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (2), **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 956, 17 Eylül 1325/ 15 Ramazan 1327, s. 307–309.

“Lisân-ı Müzeyyen ve San’at”, (3), **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 959, 7 Teşrîn-i Evvel 1325/ 8 Şevval 1327, s. 355–358.

“Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (4), **Servet-i Fünûn**, C: 37, No: 961, 22 Teşrîn-i Evvel 1325/ 20 Şevval 1327, s. 387–390.

“Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (5), **Servet-i Fünûn**, C: 38, No: 971, 31 Kânûn-ı Evvel 1325/ 2 Muharrem 1328, s. 131–133, s. 136.

“Tarih Dersleri”, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 1, 5 Kânûn-ı Sâni 1325/ 2 Muharrem 1328, s. 2–4.

“Nimet ve Şükrân-ı Nimet”, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 2, 20 Kânûn-ı Sâni 1325/ 21 Muharrem 1328, s. 44.

“Ders Numûneleri: Kitâbet Dersi”, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, S: 1, No: 1, 15 Şubat 1325, s. 29–35.

“Kitâbet Dersleri: Muazzez Karilerime-Mukaddime”, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 4, 20 Şubat 1325/ 22 Safer 1328, s. 120–121.

“Usûl-i Kırâate Dâir” (1), **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, S: 1, No: 2, s. 51–64.

“Ders Numûneleri: Kitâbet Dersi”, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, S: 1, No: 2, s. 75–87.

“Kitâbet Dersleri”, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 6, 25 Mart 1326/ 26 Rebiülevvel 1328, s. 170–174.

“Ezber: Altın Yumurtlayan Tavuk -La Fontaine’den Tercüme-“, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 6, 25 Mart 1326/ 26 Rebiülevvel 1328, s. 183.

“Kırâat”, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 6, 25 Mart 1326/ 26 Rebiülevvel 1328, s. 186–187.

“Usûl-i İmlâya Dâir”, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, S: 1, No: 3, s. 79–87.

“Ders Numûneleri: Kitâbet Dersi”, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, S: 1, No: 3, s. 120–129.

“Kitâbet Dersleri”, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 8, 22 Nisan 1326/ 15 Rebiülâhîr 1328, s. 243–247.

“Kırâat”, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 9, 6 Mayıs 1326/ 10 Cemâziyülevvel 1328, s. 287.

“Ezber Vazifelerine Dâir”, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, S: 1, No: 4, s. 108–115.

“Ders Numûneleri: Kitâbet Dersleri”, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, S: 1, No: 4, s. 180–190.

“Kırâat”, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 10, 20 Mayıs 1326/ 24 Cemâziyülevvel 1328, s. 302–308.

“Tabâ’at”, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 10, 20 Mayıs 1326/ 24 Cemâziyülevvel 1328, s. 310–311.

“Kırâat”, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 11, 3 Haziran 1326/ 8 Cemâziyülâhîr, s. 339–341.

“Elfâz-ı Müfredenin Talimine ve Elfâzın Şumûl-i Maânîsine Dâir”, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, S: 1, No: 5, s. 156–164.

“Ders Numûneleri: Kitâbet Dersi”, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, S: 1, No: 5, s. 218–221.

“Kitâbet Dersleri”, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 12, 17 Haziran 1326/ 22 Cemâziyülâhîr 1328, s. 370–377.

“Sarf ve Nahv-ı Osmânî Tedrisâtına Dâir”, **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, S: 1, No: 6, s. 208–215.

“Ders Numûneleri: Resim Üzerine Kitâbet”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 1, No: 6, s. 246–247.

“Servet-i Fünûn”, **Servet-i Fünûn**, C: 39, No: 1000, 22 Temmuz 1326, s. 188–189.

“Kitâbet Vazifelerine Dâir”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 1, No: 7, s. 15–25.

“Ders Numûneleri: Kitâbet Dersleri”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 1, No: 7, s. 11–18.

“Ahlâkî Kırâatlar”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 1, No: 7, s. 29–30.

“Meal ve Tevsî Numûleri”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 1, No: 8, s. 43–48.

“Ahlâkî Hikâyeler”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 1, No: 8, s. 50–54.

“Bir Derse Başlarken”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 1, No: 9, s. 107–110.

“Almanya’da İmlâ-yı Tedrisât”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 1, No: 9, s. 130–132.

“Çocuklarda Kuvve-i Hâfızanın Te’yîdine Dâir”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 1, No: 9, s. 133–140.

“Ders Numûneleri: Kitâbet Dersi”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 1, No: 9, s. 82–85.

“Kırâat-ı Tefsîriyye”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuaları**, S: 1, No: 10, s. 159–165.

“Ders Numûneleri: Kitâbet Dersi”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 1, No: 10, s. 111–114.

“Kitâbet Nasıl Talim Olunur?” (2), **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 2, No: 13, 15 Haziran 1327, s. 11–18.

“Kitâbet Nasıl Talim Olunur?” (3), **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 2, No: 14, 15 Temmuz 1327, s. 44–51.

“Bir Kitâbet Müsveddesinin Tashîhi”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 2, No: 14, 15 Temmuz 1327, s. 52–56.

“Mekteplerde Mektup Müsveddeleri”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 2, No: 16, 15 Teşrîn-i Evvel 1327, s. 119–123.

“Tenkîte Dâir”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 2, No: 17, s. 168–170.

“Kitâbette Tahkiye Mevzuları”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 2, No: 17, s.195–198.

“Ders Numûneleri: Kitâbet Dersi”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 2, No: 17, s. 96–99.

“Ders Numûneleri: Kitâbet Dersi-Meâl ve Tevsî Numûneleri”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 3, No: 21, s. 81–88.

“Mekteb Hayatında Nezâket”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, S: 3, No: 21, s. 107–109.

“Galib Dede Hakkında Efkâr”, **Hak**, No: 11, 29 Haziran 1328, s. 4–6.

“Türkçemizde Hurûf-ı Munfasıla”, **Tanin**, No: 1578, 9 Nisan 1329.

“Elifbâ Meselesi”, **Tanin**, No: 1584, 15 Nisan 1329.

“İslâh-ı Hurûf Meselesi”, **Tanin**, No: 1610, 11 Mayıs 1329.

“Milletin Maârife İhtiyacı Var”, **Tanin**, No: 1620, 21 Mayıs 1329.

“Lisandan Evvel Harf”, **Tanin**, No: 1660, 30 Haziran 1329.

D) Ali Nusret Hakkında Gazete ve Dergilerde Yayımlanan Yazılar

“Ali Nusret Bey”, **İctihad**, No: 53, 7 Şubat 1328, 1205.

“Ali Nusret Bey-Cenaze Alayı”, **Sabah**, No: 8410, 7 Şubat 1328/ 8 Rebiülevvel 1331/ 15 Şubat 1913.

Abdülfeyyaz Tevfik, “Ali Nusret”, **Tanin**, No: 1016, 12 Rebiülevvel 1331/6 Şubat 1328/19 Şubat 1913.

Cevad Bey, “Ali Nusret Bey–Hayât-ı Sa’y ve Talimi”, **Sabah**, No: 8410, 7 Şubat 1328/ 8 Rebiülevvel 1331/ 18 Şubat 1913.

“Dârülmuallimîn’de Bir İhtrifal”, **Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası**, No: 24, 1329, 55–56.

“Muharrîr-i Merhum Ali Nusret Bey”, **Servet-i Fünûn**, C: 44, No: 1133, 7 Şubat 1328/ 20 Şubat 1913, s. 344.

Osman Fahri, “Merhum Ali Nusret’e”, **Sabah**, No: 8412, 4 Şubat 1328/ 5 Rebiülevvel 1331/ 15 Şubat 1913.

Süleyman Nazif, “Ali Nusret’e Teşekkür”, **Yeni Tasvîr-i Efkar**, No: 70, 27 Temmuz 1325.

Şahabeddin Süleyman, “Ali Nusret Bey”, **Rûbab**, C: 2, No: 46, 5 Şubat 1328/ 13 Rebiülevvel 1331, 38-40.

KAYNAKÇA

a) Kitaplar

AKAY, Hasan (2007), **Cenab Şahabeddin**, 3F Yayınevi, İstanbul.

AKI, Niyazi (1960), **Yakup Kadri Karaosmanoğlu-İnsan, Eser, Fikir, Üslup**, İstanbul.

AKTAŞ, Şerif (1996), **Yenileşme Dönemi Türk Şiiri Antolojisi (1860–1920)**, Akçağ Yayınları, Ankara.

AKYÜZ, Kenan (1970), **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi**, Ankara.

AKYÜZ, Kenan (1995), **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860–1923**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Ali Kemal (2004), **Ömrüm**, Haz: M. Kayahan Özgül, Hece Yayınları, Ankara.

Ali Nusret (1306), **Şihâb**, Cemâl Efendi Matbaası, İstanbul.

Ali Nusret (1328), **Osmanlı Elifbesi**, Mürettibîn-i Osmânîye Matbaası, Dersaadet

Ali Nusret (1329 a), **Makâlât-ı Târihiyye ve Edebiyye**, Muhtar Hâlid Kitabhânesi, İstanbul.

Ali Nusret (1329 b), **Küçük**, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul.

AND, Metin (1971), **Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu 1908-1923**, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

ANDI, M. Fatih (1995), **Mehmed Celâl-Hayatı, Görüşleri, Şiirleri**, Alfa Yayınları, İstanbul.

ANDI, M. Fatih (1997), **Servet-i Fünûn'a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil Değişimleri**, Kitabevi, İstanbul.

ATUF, Nafi (1930), **Türk Maârif Tarihi-Birinci Kitap**, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul.

ATUF, Nafi (1932), **Türk Maârif Tarihi-İkinci Kitap**, İstanbul.

BANARLI, Nihat Sami (1971), **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, M.E.B., İstanbul.

BAUDELAIRE, Charles (1998), **Paris Sıkıntısı**, Çev: Tahsin Saraç, Adam Yayınları, İstanbul.

BELOT, Adolphe (1312), **İki Kadın**, Çev: Ali Nusret, Tercümân-ı Hakikat Matbaası, Dersaadet.

Beşir Fuad (1999), **Şiir ve Hakikat**, Haz: Handan İnci, YKY, İstanbul.

BİRİNCİ, Necat (1987), **Nabizade Nazım**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Bursalı Mehmed Tahir (1333), **Osmanlı Müellifleri**, Matbaa-i Âmire, İstanbul.

Cenab Şahabeddin (1984), **Bütün Şiirleri**, Haz: Mehmet Kaplan-İnci Enginün-Birol Emil-Necat Birinci-Abdullah Uçman, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Cenab Şahabeddin (1998), **Evrâk-ı Eyyâm**, Haz: Hasan Akay, Timaş Yayınları, İstanbul.

Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler (1991), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.

Doğumunun Yüzellinci Yılında Nâmık Kemal (1993), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

DUMAS FILS, Aleksandre (1311), **Muallim Mostel**, Çev: Ali Nusret, Tercümân-ı Hakikat Matbaası, Dersaadet.

ENGİNÜN, İnci (1989), **Cenab Şahabeddin**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

ENGİNÜN, İnci (2006), **Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

ERCİLASUN, Bilge (1995), **İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

ERGİN, Osman (1977), **Türk Maârif Tarihi 1-5**, İstanbul.

ERGÜN, Saadettin Nuzhet (1934), **Cenab Şahabeddin-Hayatı ve Seçme Şiirleri**, Güneş Matbaası, İstanbul.

ERĞİYDİREN, Özcan (2009), **Hayâli Cihan Değer-Sâmiha Ayverdi ile Hâtıralar**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.

ERTEM, Rekin (1991), **Elifbe'den Alfabe**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

GARİPER, Cafer (2004), **Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara.

HİSAR, Abdülhak Şinasi (1997), **Geçmiş Zaman Fıkraları**, Bağlam Yayınları, İstanbul.

HUYUGÜZEL, Ömer Faruk (2004), **Hâlid Ziya Uşaklıgil**, Akçağ Yayınları, Ankara.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal (1999), **Son Asır Türk Şairleri**, C: 1, Haz.: Müjgân Cunbur, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal (2000), **Son Asır Türk Şairleri**, C: 3, Haz.: Hidayet Özcan, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal (2002), **Son Asır Türk Şairleri**, C: 4, Haz.: İbrahim Baştuğ, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

İNCE, Özdemir (2008), **Şiirde Devrim**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

İPEKTEN, Haluk (2001), **Eski Türk Edebiyatı-Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (1948), **Nâmık Kemal-Hayatı ve Eserleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (2004), **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 1**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (2004), **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 2**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (2004), **Şiir Tahlilleri 1-Tanzimat'tan Cumhuriyet'e**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (2004), **Edebiyatımızın İçinden**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (2005), **Tevfik Fikret**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KERMAN, Zeynep (1988), **Osman Fahri-Hayatı ve Şiirleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

KOLCU, Ali İhsan (2002), **Albatros'un Gölgesi- Baudelaire'nin Türk Şiirine Tesiri Üzerine Bir İnceleme**, Akçağ Yayınları, Ankara.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat (1924), **Bugünkü Edebiyatımız**, İstanbul.

LEVEND, Agâh Sırrı (1960), **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Mehmed Rauf (1997), **Siyah İnciler**, Haz: Rahim Tarım, YKY, İstanbul.

MENDES, Catulle (1326), **Bir Sergüzeşt-i Hunîn**, Çev: Ali Nusret, Tanin Matbaası.

Muallim Nâci (1997), **Muallim Nâci'nin Şiirleri**, Haz: Abdülkadir Hayber-Hüseyin Özbay, M.E.B., İstanbul.

Nâmık Kemal (1301), **Evrâk-ı Perîşân: Devr-i İstîlâ**, Matbaa-i Osmânîye, İstanbul.

OKAY, Cüneyd (2000), **Osmanlıca Süreli Yayınlar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi**, Gezgın Kitabevi, Ankara.

Osman Fahri (1329), **Mersiyeler**, İstanbul.

Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler (1999), Haz: Mehmet Kalpaklı, YKY, İstanbul.

ÖKSÜZ, Yusuf Ziya (2004), **Türkçe'nin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi**, TDK, Ankara.

ÖZCAN, Ali Rıza (2007), **Türk Kültür ve Medeniyet Tarihinde Fatih Külliyesi II-Hazîre**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları, İstanbul.

ÖZERTEM, Tekin (1992), **Türkiye'de Çocuk Tiyatrosu Kavramının Oluşumu, Kültür Bakanlığı Yayınları**, Ankara.

ÖZGÜL, M. Kayahan (1997), **Resmin Gölgesi Şiire Düştü**, YKY, İstanbul.

PALA, İskender (2005), **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, İstanbul.

PARLATIR, İsmail (2000), **Tevfik Fikret-Dil ve Edebiyat Yazıları**, TDK, Ankara.

PARLATIR, İsmail (2004), **Recâizade Mahmud Ekrem**, Akçağ Yayınları, Ankara.

POLAT Nâzım H. (2005), **Rübâb Mecmuası ve II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kültür ve Edebiyat Hayatı**, Akçağ Yayınları, Ankara.

Recaizâde Ekrem, **Takdîr-i Elhan**, Dersaadet, 1301/1884.

RICHEBOURG, Emile (1311), **Beyaz Benefşeler**, Çev: Ali Nusret, Tercümân-ı Hakikat Matbaası, Dersaadet.

RICHEBOURG, Emile (1313), **Köy Muaşakaları**, Çev: Ali Nusret, Matbaa-i Ebuzziya, Konstantiniyye.

RİMBAUD, Arthur, **Bütün Şiirleri**, Çev.: Erdoğan Alkan, Varlık Yayınları, İstanbul.

SUNATA İsmail Hakkı (2006), **İstibdaddan Meşrutiyete Çocukluktan Gençliğe**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (2005), **Edebiyat Üzerine Makaleler**, Haz.: Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (2006), **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Haz.: Abdullah Uçman, YKY, İstanbul.

TANSEL, Fevziye Abdullah (1969), **Nâmık Kemal'in Husûsî Mektupları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

TARAKÇI, Celâl (1994), **Muallim Nâci Efendi-Hayatı ve Eserlerinin Tedkiki**, Samsun.

TARBE, Edmond (1311), **Anjel Valuva'nın Sergüzeşti**, Çev.: Ali Nusret, Tercümân-ı Hakikat Matbaası, Dersaadet.

TARHAN, Abdülhak Hâmid (1982), **Bütün Şiirleri 2**, Haz: İnci Enginün, Dergâh Yayınları, İstanbul.

TARIM, Rahim (2000), **Mehmed Rauf-Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma**, Akçağ Yayınları, Ankara.

Tevfik Fikret (2005), **Rübâb-ı Şikeste**, Haz: Abdullah Uçman-Hasan Akay, Çağrı Yayınları, İstanbul.

ULUANT, Zeynep (1997), **Cenab Şahabeddin'in Avrupa Mektupları**, Akademik Kitabevi, İzmir.

UNAT, Faik Reşit (1964), **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihî Bir Bakış**, M.E.B., Ankara.

URAZ, Murat(1939), **Türk Edib ve Şairleri**, Tefeyyüz Kitaphanesi, İstanbul.

US, Mehmed Âsım (2008), **Karikatürler-II. Meşrutiyet Dönemi'nin Ünlü Simaları**, Haz: Seval Şahin, Kitap Yayınevi, İstanbul.

UŞAKLIGİL, Hâlid Ziya (1936), **Kırk Yıl**, Matbaacılık ve Neşriyat A. Ş., İstanbul.

UŞAKLIGİL, Hâlid Ziya (2002), **Mensur Şiirler-Mezardan Sesler**, Haz: Ferhat Aslan, Özgür Yayınları, İstanbul.

ÜYEPAZAR, Erol (1997), **Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes**, Göçebe Yayınları, İstanbul.

YALÇIN, Hüseyin Cahid (1935), **Edebiyat Hâtıraları**, Akşam Kitaphânesi, İstanbul.

Yazı Devrimi (1979), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

YETKİN, Suud Kemal (1944), **Edebiyat Konuşmaları**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

YETİŞ, Kâzım (1996), **Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Yazıları**, Alfa Yayınları, İstanbul.

YILDIRIM, Tahsin, **Edebiyatımızda Müstear İsimler**, Selis Kitaplar, İstanbul.

b) Süreli Yayınlar

Ali Nusret, (5 Haziran 1302), “O Gözler”, **Gülşen**, S: 1, No: 18, 71.

Ali Nusret, (15 Teşrîn-i Evvel 1302), “Tahmis-i Gazel-i Nâci”, **Hamiyet**, No: 13, 99.

Ali Nusret, (15 Teşrîn-i Sâni 1302), “Tahmis”, **Hamiyet**, No: 15, 116.

Ali Nusret, (4 Teşrîn-i Evvel 1303/ 28 Muharrem 1305/ 16 Teşrîn-i Evvel 1887), “Yine O Gözler”, **Saadet**, No: 846.

Ali Nusret, (15 Nisan 1304/ 16 Şaban 1305/ 27 Nisan 1888), “Gazel”, **Saadet**, No: 1013.

Ali Nusret, (23 Nisan 1304/ 24 Şaban 1305/ 5 Mayıs 1888), “Nazîre-i Gazel-i Muallim Nâci”, **Saadet**, No: 1020.

Ali Nusret, (23 Nisan 1304/ 24 Şaban 1305/ 5 Mayıs 1888), “Nazîre-i Gazel-i Muallim Nâci” (2), **Saadet**, No: 1020.

Ali Nusret, (26 Nisan 1304/ 27 Şaban 1305/ 8 Mayıs 1888), “Gönül”, **Saadet**, No: 1023.

Ali Nusret, (26 Nisan 1304/ 27 Şaban 1305/ 8 Mayıs 1888), “Gazel”, **Saadet**, No: 1023.

Ali Nusret, (27 Nisan 1304/ 28 Şaban 1305/ 9 Mayıs 1888), “Gazel”, **Saadet**, No: 1024.

Ali Nusret, (30 Nisan 1304/ 1 Ramazan 1305/ 12 Mayıs 1888), “Nazîredir”, **Saadet**, No: 1026.

Ali Nusret, (2 Mayıs 1304/ 3 Ramazan 1305/ 14 Mayıs 1888), “Sandılar”, **Saadet**, No: 1028.

Ali Nusret, (4 Mayıs 1304/ 5 Ramazan 1305/ 16 Mayıs 1888), “Görünür!..”, **Saadet**, No: 1030.

Ali Nusret, (5 Mayıs 1304/ 6 Ramazan 1305/ 17 Mayıs 1888), “Nazîredir”, **Saadet**, No: 1031.

Ali Nusret, (9 Mayıs 1304/ 10 Ramazan 1305/ 21 Mayıs 1888), “Gazel”, **Saadet**, No: 1034.

Ali Nusret, (9 Mayıs 1304/ 10 Ramazan 1305/ 21 Mayıs 1888), “Nazîredir”, **Saadet**, No: 1034.

Ali Nusret, (11 Mayıs 1304/ 12 Ramazan 1305/ 23 Mayıs 1888), “Nazîredir:” **Saadet**, No: 1036.

Ali Nusret, (11 Mayıs 1304/ 12 Ramazan 1305/ 23 Mayıs 1888), “Kıt’a”, **Saadet**, No: 1036.

Ali Nusret, (12 Mayıs 1304/ 13 Ramazan 1305/ 24 Mayıs 1888), “Reşâdetlü Şeyh Vasfî Efendi Hazretleri’nin Bir Gazel-i Âlî-i Belîgânelelerinin Tahmisi”, **Saadet**, No: 1037.

Ali Nusret, (16 Mayıs 1304/ 17 Ramazan 1305/ 28 Mayıs 1888), “Cenab Şahabeddin Bey’e Nazîredir”, **Saadet**, No: 1040.

Ali Nusret, (17 Mayıs 1304/ 18 Ramazan 1305/ 29 Mayıs 1888), “Gazel”, **Saadet**, No: 1041.

Ali Nusret, (17 Mayıs 1304/ 18 Ramazan 1305/ 29 Mayıs 1888), “Gazel”, **Saadet**, No: 1041.

Ali Nusret, (18 Mayıs 1304/ 19 Ramazan 1305/ 30 Mayıs 1888), “Kıt’a”, **Saadet**, No: 1042.

Ali Nusret, (28 Mayıs 1304/ 29 Ramazan 1305/ 9 Haziran 1888), “Kıt’a”, **Saadet**, No: 1050.

Ali Nusret, (29 Mayıs 1304/ 30 Ramazan 1305/ 10 Haziran 1888), “Gazel”, **Saadet**, No: 1051.

Ali Nusret, (11 Haziran 1304/ 13 Şevval 1305/ 23 Haziran 1888), “Bir Kıt’a Beş Beyit Olmaz mı?”, **Saadet**, No: 1059.

Ali Nusret, (29 Mayıs 1304/ 30 Ramazan 1305/ 10 Haziran 1888), “...”, **Saadet**, No: 1051.

Ali Nusret, (25 Haziran 1304/ 27 Şevval 1305/ 7 Temmuz 1888), “Nazîredir”, **Saadet**, No: 1071.

Ali Nusret, (27 Haziran 1304/ 29 Şevval 1305/ 9 Temmuz 1888), “Bir Sîtare Altında”, **Saadet**, No: 1073.

Ali Nusret, (30 Haziran 1304/ 3 Zilkade 1305/ 12 Temmuz 1888), “Mütalâa-i Âşıkâne”, **Saadet**, No: 1076.

Ali Nusret, (2 Temmuz 1304/ 5 Zilkade 1305/ 14 Temmuz 1888), “Hâletim-Hâletiniz”, **Saadet**, No: 1077.

Ali Nusret, (25 Temmuz 1304/ 28 Zilkade 1305/ 6 Ağustos 1888), “Gördüm!”, **Saadet**, No: 1097.

Ali Nusret, (25 Temmuz 1304/ 28 Zilkade 1305/ 6 Ağustos 1888), “Bu da Bir Ricâ”, **Saadet**, No: 1097.

Ali Nusret, (13 Ağustos 1304/ 17 Zilhicce 1305/ 25 Ağustos 1888), “Nâ-şâd”, **Saadet**, No: 1109,

Ali Nusret, (17 Ağustos 1304/ 21 Zilhicce 1305/ 29 Ağustos 1888), “Mâtem”, **Saadet**, No: 1113,

Ali Nusret, (31 Ağustos 1304/ 5 Muharrem 1305/ 11 Eylül 1888), “Nazîre”, **Saadet**, No: 1126.

Ali Nusret, (4 Eylül 1304/ 9 Muharrem 1306/ 15 Eylül 1888), “Müteverrim”, **Saadet**, No: 1129.

Ali Nusret, (5 Eylül 1304/ 10 Muharrem 1306/ 17 Eylül 1888), “Nazîredir” (4), **Saadet**, No: 1130.

Ali Nusret, (5 Eylül 1304/ 10 Muharrem 1306/ 17 Eylül 1888), [Nazire] (5), **Saadet**, No: 1130.

Ali Nusret, (5 Eylül 1304/ 10 Muharrem 1306/ 17 Eylül 1888), “Kıt’a”, **Saadet**, No: 1130.

Ali Nusret, (7 Eylül 1304/ 13 Muharrem 1306/ 19 Eylül 1888), “Kalenderâne”, **Saadet**, No: 1132,

Ali Nusret, (7 Eylül 1304/13 Muharrem 1306/19 Eylül 1888), “Nazîre” (6), **Saadet**, No: 1132.

Ali Nusret, (7 Eylül 1304/13 Muharrem 1306/19 Eylül 1888), “Gazel”, **Saadet**, No: 1132.

Ali Nusret, (25 Şubat 1308/ 23 Şubat 1310,), “Guy de Maupassant’ın İlk Suudu”, **Maârif**, C: IV, No: 85, 103–107.

Ali Nusret, (14 Mayıs 1314), “Çiçekler”, **Servet-i Fünûn**, C: XV, No: 376, 180–183.

Ali Nusret, (28 Mayıs 1314), “Gece”, **Servet-i Fünûn**, C: XV, No: 378, 211–213.

Ali Nusret, (11 Haziran 1314), “Sekte-i Bahar”, **Servet- Fünûn**, C: XV, No: 380, 244–245.

Ali Nusret, (16 Temmuz 1314), “Darbe-i Hicran”, **Servet-i Fünûn**, C: XV, No: 385, 324–327.

Ali Nusret, (6 Ağustos 1314), “Cevr-i Muhîât”, **Servet- Fünûn**, C: XV, No: 388, 377–379.

Ali Nusret, (27 Ağustos 1314), “Leyl-i Sefîd”, **Servet-i Fünûn**, C: XVI, No: 391, 11–13.

Ali Nusret, (12 Şubat 1325), “Catulle Mendes”, **Servet-i Fünûn**, C: XXXVI, No: 926, 247–250.

Ali Nusret, (9 Temmuz 1325), “Küçük Hikâyeler ve Bir Numûne”, **Servet-i Fünûn**, C: XXXVII, No: 946, 150–153.

Ali Nusret, (25 Haziran 1325), “Tedkîk-i Edebî: Sabrî-i Şâkir”, **Servet-i Fünûn**, C: XXXVII, No: 944, 114–118.

Ali Nusret, (23 Temmuz 1325), “Tezyîn-i Lisân ve Üslûb-ı Beyân”, **Servet-i Fünûn**, C: XXXVII, No: 948, 179–182.

Ali Nusret, (30 Temmuz 1325), “Şiir ve Nesrin Güzelliği”, **Servet-i Fünûn**, C: XXXVII, No: 949, 201–203.

Ali Nusret, (6 Ağustos 1325/ 3 Şaban 1327), “Bir Cevâb-ı Müteşekkîrâne”, **Servet-i Fünûn**, C: XXXVII, No: 950, 211–213.

Ali Nusret, (3 Eylül 1325/ 1 Ramazan 1327), “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (1), **Servet-i Fünûn**, C: XXXVII, No: 954, 278–282.

Ali Nusret, (17 Eylül 1325/ 15 Ramazan 1327), “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (2), **Servet-i Fünûn**, C: XXXVII, No: 956, 307–309.

Ali Nusret, (7 Teşrîn-i Evvel 1325/ 8 Şevval 1327), “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at”, (3), **Servet-i Fünûn**, C: XXXVII No: 959, 355–358.

Ali Nusret, (22 Teşrîn-i Evvel 1325/ 20 Şevval 1327), “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (4), **Servet-i Fünûn**, C: XXXVII, No: 961, 387–390.

Ali Nusret, (31 Kânûn-ı Evvel 1325/ 2 Muharrem 1328), “Lisân-ı Müzeyyen ve San’at” (5), **Servet-i Fünûn**, C: XXXVIII, No: 971, s. 131-133, 136.

Ali Nusret, (20 Şubat 1325/ 22 Safer 1328), “Kitâbet Dersleri: Muazzez Karilerime-Mukaddime”, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 4, 120–121.

Ali Nusret, (22 Temmuz 1326), “Servet-i Fünûn”, **Servet-i Fünûn**, C: XXXIX, No: 1000, s. 188–189.

Ali Nusret, (9 Nisan 1329), “Türkçemizde Hurûf-ı Munfasıla”, **Tanin**, No: 1578.

Ali Nusret, (15 Nisan 1329), “Elifbâ Meselesi”, **Tanin**, No: 1584.

Ali Nusret, (11 Mayıs 1329), “İslâh-ı Hurûf Meselesi”, **Tanin**, No: 1610.

Ali Nusret, (21 Mayıs 1329), “Milletin Maârifî İhtiyacı Var”, **Tanin**, No: 1620.

Ali Nusret, (30 Haziran 1329), “Lisandan Evvel Harf”, **Tanin**, No: 1660.

“Ali Nusret Bey”, (7 Şubat 1328), **İctihad**, No: 53, 1205.

“Ali Nusret Bey-Cenaze Alayı”, (7 Şubat 1328/ 8 Rebiülevvel 1331/ 15 Şubat 1913), **Sabah**, No: 8410.

Ayaz İshakî, (9 Temmuz 1325), “Lisan Meselesi”, **Sırât-ı Müstakim**, C: III, No: 46, 316–317.

“Muallim Nâci Üzerine Cemil Meriç’e Sorular” (1974), **Yeni Sanat**, 8, Kasım: 44–50.

Abdülfeyyaz Tefîk, (12 Rebiülevvel 1331/6 Şubat 1328/19 Şubat 1913), “Ali Nusret”, **Tanin**, No: 1016.

AKAY, Hasan (2005), “Mensur Şiirler’de ‘Düzyazılmış-Şiir’den İzler (Modern Türk Edebiyatında Mensur Şiirin Yüz Göstermesi: Aloysius Bertrand’ın *Gaspard de la Nuit*’si ile Hâlid Ziya’nın *Mensur Şiirler*’i Arasında Bir Karşılaştırma)”, **Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi**, Volume 30/1, 75–95.

AKI, Niyazi (1970), “Hâlid Ziya Uşaklıgil’in Mensur Şiirleri”, **A. Ü. Ed. Fak. Araştırma Dergisi**, I, 1, 1–9.

ALTUĞ, Fatih (2007), “Nâmık Kemal Eleştirisinde Vîcdânî Öznellik”, **kitaplık**, 105, Mayıs: 77-82.

BABACAN, Mahmut, (Mayıs-Haziran-Temmuz 2003), “Ara Nesil’de Eleştiri”, **Hece**, 77-78-79, 71-85.

Celâl Sâhir, (13 Ağustos 1325), “Lisanımız” (1), **Servet-i Fünun**, C: XXXVII, No: 951, 227-239.

Celâl Sâhir, (20 Ağustos 1325), “Lisanımız” (2), **Servet-i Fünun**, C: XXXVII, No: 952, 244-248.

Celâl Sâhir, (27 Ağustos 1325), “Lisanımız” (3), **Servet-i Fünun**, C: XXXVII, No: 953, 259-261.

Cenab Şahabeddin, (Nisan 1326/ 25 Rebiülâhir 1328), “Eyyâm-ı Şehrâyin”, **Mekteplilere Arkadaş**, No: 8.

Cevad Bey, (7 Şubat 1328/ 8 Rebiülevvel 1331/ 18 Şubat 1913), “Ali Nusret Bey-Hayât-ı Sa’î ve Talimî”, **Sabah**, No: 8410.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (Temmuz-Ağustos-Eylül: 1986), “Divan Şiiri”, **Türk Dili**, LII, 415-416-417, 1-16.

“Dârülmuallimîn’de Bir İhtiraf” (1329), **Tedrisât-ı İbtidâiye Mecmuası**, No: 24, 55-56.

“Galib Dede Hakkında Efkâr”, (29 Haziran 1328), **Hak**, No: 11, 4-6.

Halil Edib, (1 Ağustos 1325), “Lisan Meselesine Dâir”, **Yeni Tasvîr-i Efkâr**, No: 75.

N. Y., “Lisan Meselesi ve Süleyman Nazif Beyler”, **Sırât-ı Müstakim**, C: III, No: 53, 27 Ağustos 1325.

OKAY, Orhan (Ocak-Şubat: 1992), “Yirminci Yüzyılın Başından Cumhuriyete Yeni Türk Şiiri”, **Türk Dili**, 481-482, 286-312.

Osman Fahri, (4 Şubat 1328/ 5 Rebiülevvel 1331/ 15 Şubat 1913), “Merhum Ali Nusret’e”, **Sabah**, No: 8412.

PARLATIR, İsmail (Ocak-Şubat: 1992), “XIX. Yüzyıl Yeni Türk Şiiri”, **Türk Dili**, 481-482, 1-42.

“Servet-i Fünun’un Anatomisi” (1988), **Gergedan**, 11, 105-118.

Süleyman Nazif, (29 Haziran 1325), “Lisan Meselesi-Halil Rüşdü Beyefendi’ye”, **Yeni Tasvîr-i Efkâr**, No: 43,

Süleyman Nazif, (27 Temmuz 1325), “Ali Nusret’e Teşekkür”, **Yeni Tasvîr-i Efkâr**, No: 70.

Şahabeddin Süleyman, (5 Şubat 1328/ 13 Rebiülevvel 1331), “Ali Nusret Bey”, **Rûbab**, C: II, No: 46, 38-40.

TANSEL, Fevziye Abdullah (Aralık: 1982), “Türkçe’nin Sadeleştirilmesi ve Tasfiyesi”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, 21, 5-77.

TARIM, Rahim (Mart: 1992), “Mehmed Rauf ve Mensur Şiirleri”, **Argos**, 43, 46-48.

UÇMAN, Abdullah (Mayıs-Haziran-Temmuz: 2003), “Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri”, **Hece**, 77-78-79, 48-70.

a) Tezler

ALİŞ, Şehnaz (1994), **Servet-i Fünûn Dergisinde Küçük Hikâye-Mensur Şiir-Manzum Hikâye (1896-1901)**, Danışman: İnci Enginün, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

BABACAN, Mahmut (1993), **Ara Nesil’de Tenkit**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÇAYCI, Ahmet Şerif (1974), **Tercümân-ı Hakikat Gazetesi’nde Batı Edebiyatı-1878-1896 Yılları Arası (Servet-i Fünûn’a Kadar)**, Danışman: Ömer Faruk Akün, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

DAYENÇ, Muharrem (1997), **Sırât-ı Müstakim Dergisindeki Dil, Edebiyat ve Sosyal Kavramların Sistemik İncelenmesi**, Danışman: Necat Birinci, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÖNCÜL, Akif (1956), **1300 (1882)-1310 (1892) Yılları Arasında Türkiye’de Çıkmış Olan Dergilerde Şiir Faaliyeti**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü Mezuniyet Tezi, İstanbul.

ÖNGÜL, Bilal (2002), **Abdülhalim Memduh’un Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma**, Danışman: Ömer Faruk Huyugüzel, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir.

c) Ansiklopedi Maddeleri

AKI Niyazi, “Mensur Şiir” (1986), **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C: 6, Dergâh Yayınları, İstanbul.

AKÜN, Ömer Faruk (1988), “Nâmık Kemal”, **İslam Ansiklopedisi**, C: 9, M. E. B. Basımevi, İstanbul.

AKÜN, Ömer Faruk, “Divan Edebiyatı” (1994), **TDV İslam Ansiklopedisi**, C: 9, İstanbul.

KOÇU Reşad Ekrem (1959), “Ali Nusret”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C: 1, İstanbul.

TANSEL, Fevziye Abdullah (1988), “Nâbizâde Nâzım”, **İslam Ansiklopedisi**, C: 9, M. E. B. Yayınları, Ankara.

TANSEL, Fevziye Abdullah (1988), “Muallim Nâci”, **İslam Ansiklopedisi**, C: 9, M. E. B. Yayınları, Ankara.

Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi (2003), “Ali Nusret”, C: 1, YKY, İstanbul.

“Şeyh Vasfî” (1981), **Türk Ansiklopedisi**, C: 30, M. E. B. Yayınları, Ankara.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, “Ali Nusret”, C: 1, Dergâh Yayınları, İstanbul.

UÇMAN Abdullah (1989), “Akif Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C: 2, İstanbul.

d) Salnâmeler

Salnâme-i Askerî, 1309, 12. Defa.

Salnâme-i Askerî, 1311, 13. Defa.

Salnâme-i Nezaret-i Maârif-i Umumiye, 1317, 2. Sene.

Salnâme-i Nezaret-i Maârif-i Umumiye, 1321, 6. Sene.

Salnâme-i Askerî, 1324–1326, 14. Defa.

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında Tokat'ta doğdu. Tüm eğitim ve öğretim hayatı Tokat'ta geçti. 2002 yılında Tokat Anadolu Lisesi'ni bitirdi. Aynı yıl Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. 2006 yılında mezun oldu ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Programı'nda yüksek lisans yapmaya hak kazandı.